Lenin

Lars T. Lih

FARKLI BİR YOL

İngilizceden Çeviren: Aslı Önal

AYRINTI

LARS T. LIH

1947 yılında Richland, Washington'da doğdu. Yale Üniversitesi (1968) ile Oxford Üniversitesi'nde (1971) siyaset bilimi okudu. Altı yıl ABD Temsilciler Meclisi'nde Demokrat Partili Ronald V. Dellums'un ofisinde çalıştı. Ardından 1984'te Princeton Üniversitesi'nden siyaset bilimi doktorasını aldı. Duke Üniversitesi ile Wellesley College'da ders verdi. Sovyetler Birliği'nin kuruluş dönemine dair konular üzerine makbul bilimsel dergilerde sayısız akademik makale ile çeşitli sosyalist forumlarda siyasal yazılar yayınladı. Ayrıca Rus ve Avrupa operasının çeşitli meseleleri üzerine devam eden araştırmaları var. Yayımlanmış diğer kitapları arasında *Bread and Authority in Russia, 1914-1921* (1990), *Lenin Rediscovered* (2006) (*Lenin Rediscovered* Ayrıntı Yayınları'nın yayım programındadır) sayılabilir. Halihazırda Montréal'deki McGill Üniversitesi'ne bağlı Schulich Müzik Okulu'nda müzikoloji sözleşmeli profesörü.

Ayrıntı: *1089*
İnceleme Dizisi: 289

Lenin
Farklı Bir Yol
Lars T Lih

Kitabın Özgün Adı
Lenin

İngilizceden Çeviren
Aslı Önal

Yayıma Hazırlayan
Bülent Tanatar

Son Okuma
Emre Tansu Keten

Lenin by Lars T. Lih was first published by Reaktion Books, London, 2011
Copyright © Lars T. Lih 2011

Türkçe yayım hakları AnatoliaLit Agency aracılığıyla alınmıştır.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Shepard Sherbell / Corbis Historical / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Eylül 2017*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-205-8
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Lars T. Lih

Lenin

Farklı Bir Yol

İçindekiler

Teşekkür 8

Giriş 9

1. Farklı Bir Yol 23

2. Sosyalizm ve İşçi Hareketinin Mezcedilmesi 61

3. Bir Halk Devrimi 97

4. Üç Tren Yolculuğu 139

5. "Kautsky Tarzında Bir Ders Kitabı"nın Ötesinde 177

Sonsöz 221

Seçilmiş Kaynakça 247

Lenin, halka seslenmek için kullanacağı yeni teknoloji karşısında, biraz şaşırmış bir halde karşımıza çıkıyor (Mart 1919).

Bu kitap Julie Cumming, Emelyn Lih, Ariadne Lih ile Morgana'nın anısına adanmıştır.

Teşekkür

Muhteşem bir seri olan Critical Lives'a katkıda bulunmam için adımı öneren Esther Leslie'ye; sabırlı (ve gerektiği durumlarda) pek de sabırlı olmayan yüreklendirmeleri için Michael Leaman ve Reaktion Books'a teşekkürlerimi sunarım. Her biri "tarihsel Lenin araştırmalarına" aynı derecede kendini adamış, sayamayacağım kadar çok meslektaşımla geçtiğimiz yıllar içerisinde yürüttüğümüz tartışmalar, Lenin ile ilgili fikirlerimin şekillenmesinde çok etkili olmuştur. Julie Cumming, kitabın ilk taslağı üzerinde dikkatli ve eleştirel bir okuma gerçekleştirdi; sonraki taslaklar Barbara Allen, Paul Le Blanc, Manny Ness, Erik van Ree ve Ron Suny'nin yorumlarından yararlanma şansı buldu. Son taslak ise, Ariadne Lih tarafından son derece gerekli bir yeniden okumaya tabi tutuldu.

Giriş

Çalışma odamın raflarında, mavi etiketle işaretli ve sıralı bir halde, V.İ. Lenin'in bütün eserlerinin beşinci basımının toplam 55 cildi durmakta. Yazarının bahsettiği her ismi, kitabı ve hatta her bir darbımeseli etraflıca açıklayan, fevkalade itinalı bir akademik mekanizmayla donatılmış bu kitaplar, kendilerince, günümüzde hâlâ Moskova'da bulunan cismani anıtmezarla mukayese edilebilecek bir entelektüel anıtmezarın yapıtaşlarıdır. Akademik bir tahnit olarak adlandırılabilecek, aynı derecede etkileyici bir diğer eser de, Lenin'in gündelik olarak yaptığı ve hakkında malumat sahibi olduğumuz işleri birebir detaylandıran (ki kendisi günlerini ya bir makale kaleme alarak ya parti içi bir protesto tebliğ ederek yahut da bir konuşma yaparak geçiriyordu), toplamda 8000 sayfanın

üzerinde ve birçok ciltten mürekkep *Vladimir İlyiç Lenin: Biografiçeskaya Hronika*'dır.

Üstelik tam da bu *biohronika* başlığı, biyografik bir muammaya işaret eder, zira "Vladimir İlyiç Lenin", Lenin'in ölümünden sonra icat edilmiş bir isimdir. Kendisi sağlığında pek çok farklı isim kullanmışsa da, "Vladimir İlyiç Lenin" bunlardan biri olmamıştır. Sonraki nesillerin bu adamı yaşamı boyunca kullanmamış olduğu bir isimle anmaya ihtiyaç duyması, bu tutkulu bir gayri şahsiliğe sahip figürün özünü, onu bir aziz veya bir öcü olarak mumyalamadan kavramanın ne denli zor olduğuna dair bize bir hissiyat vermektedir.

Peki, onu ne şekilde adlandırmalıyız? 1870'de doğumundan kısa süre sonra Vladimir İlyiç Ulyanov adıyla vaftiz edildi. "İlyiç", "İlya'nın oğlu" anlamına gelen, baba adından türemiş bir isimdir. Ancak yine de pek çokları için "İlyiç", yaşadığı süre boyunca ve sonrasında onu "Vladimir"den çok daha iyi tanımlayan bir isim olmuştur. 1890'ların başında devrimci kariyerine başlar başlamaz, yeraltında yaşamanın zaruretleri, kahramanımızın gerçek adı ile arasına mesafe koymasına neden oldu. İlk önemli yazılı yapıtının –*"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?* (1893)– günümüze ulaşan kopyasının başlık sayfasında yazarın adı yer almaz. 1890'larda legal olarak yayımlanan çalışmalarında ise kahramanımız, birden fazla yeni isim kullanır: K. Tulin veya (1899 tarihli başyapıtı *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nde olduğu gibi) gerçek adını nerdeyse hiç saklamayan bir mahlas olan Vladimir İlyin. Vl. İlyin adı, legal olarak yayımlanan çalışmalarında 1917 devrimine dek görünmeye devam etti.

Bir yeraltı devrimcisi, kimliğinin, çalıştığı gazetenin para cezasına çarptırılmasına yahut kapatılmasına neden olmaması adına, legal bir gazetede bile temkinli davranmak zorundaydı. Bu gazetelerden biri de Petersburg'da 1912-1914 yılları arasından yayımlanan Bolşevik *Pravda*'ydı. Lenin'in yakın çalışma arkadaşı Lev Kamenev'in sonraları aktardığı üzere, "İlyiç [gazeteyi tehlikeye atmamak için] makalelerindeki imzayı neredeyse her gün

değiştiriyordu. *Pravda*'daki makalelerini, mutat edebî imzasıyla hiçbir ortak noktası olmayan, P.P., F.L.-ko., V.F., R.S. vs gibi, çok farklı harf kombinasyonlarıyla imzalıyordu. Bu imzasını sürekli olarak değiştirme zorunluluğu, İlyiç'in sözleri ile okurları –işçi kitleleri– arasındaki bir diğer engeldi."[1]

Kahramanımız "mutat edebî imzasını" yeraltı gazetesi *İskra*'nın editörlerinden biri olarak çalıştığı 1901 yılında kazandı ve basılı eserlerini "N. Lenin" adıyla imzalamaya başladı. Neden "Lenin"? Sonu *-in* ile biten mahlaslara karşı bir düşkünlük olduğunu görmüştük. Ancak görünüşe göre "Lenin" gerçek bir kişinin ismiydi ve pasaportu, kahramanımızın 1900'de Rusya'yı terk etmesine yardımcı olmuştu. Lenin, ikinci veya üçüncü el bu pasaportu ailesinin yardımıyla edindi, fakat sonuç itibariyle bu adı kullanmak zorunda değildi.[2]

"V.İ. Lenin" değil, "N. Lenin". Yayımlanan çalışmalarının başlık sayfalarında son güne dek "N. Lenin" adı yer alır. Peki, "N" neyi temsil eder? Hiçbir şeyi. Devrimci mahlaslarda çoğu kez herhangi bir anlamı olmayan baş harfler kullanılıyordu. Ancak N. Lenin dünyaca ünlü olduğunda, N'nin Nikolay ismini –nitekim Son Nikolay (Lenin'in yerine geçtiği çar), Niccolò Machiavelli ve Old Nick* ile ilgili çağrışımlar yaratan bir isim– temsil ettiği fikri yaygınlık kazandı. 1919'da İngilizce olarak yayımlanan, nispeten doğru ilk biyografik taslaklarda, çalışmaya konu olan şahıstan Nikolay Lenin olarak bahsediliyordu. Başkan Ronald Reagan ise 1980'lerde onu hâlâ Nikolay Lenin olarak anıyordu – ve belki de bu isim tarihsel olarak en az "V.İ. Lenin" kadar meşrudur.

---

1. L. Kamenev, "The Literary Legacy and Collected Works of Ilyitch" (1920'lerin başında yazılmıştır); metin, www.marxists.org/archive/kamenev/19xx/x01/x01.htm adresindeki Marxists Internet Archive sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2010).

2. M. G. Şteyn, *Ulyanovı i Leninı: Taynı rodoslovnoy i psevdonima* (St. Petersburg, 1997).

* Hıristiyan geleneğinde şeytandan bahsederken ve genellikle de adını doğrudan anmamak için kullanılan adlandırmalardan biri. (ç.n.)

Что дѣлать?

Наболѣвшіе вопросы нашего движенія

Н. ЛЕНИНА.

Цѣна 1 руб.

Preis 2 Mark — 2.50 Francs

STUTTGART

Verlag von J. H. W. Dietz Nachf. (G. m. b. H.)

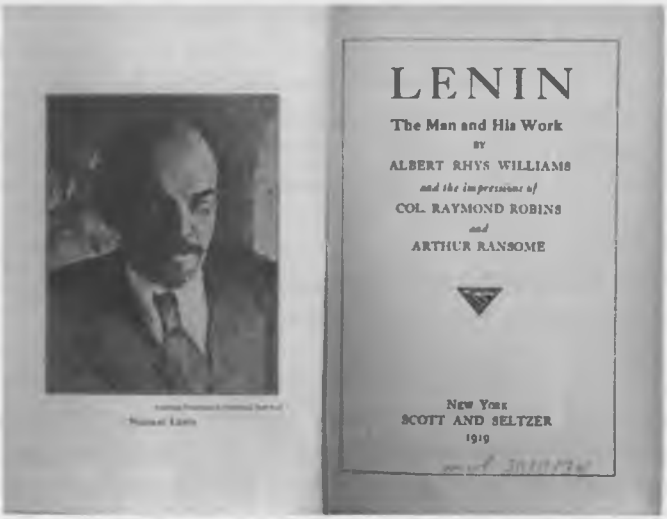
1902

"N. Lenin" isminin yer aldığı ilk yayınlardan *Ne Yapmalı?*'nın (1902) başlık sayfası.

Lenin hiçbir yerde "Vladimir İlyiç Lenin" imzasını kullanmadı. Çoğu mektubu basitçe "Sevgilerimle, Lenin" yahut benzeri ifadelerle imzalanmıştır. Şüphesiz ki Lenin'in gerçek ismini saklamak gibi bir derdi yoktu. Maksim Gorki'ye yazdığı 1908 tarihli mektubunu "Sevgilerimle, N. Lenin" olarak imzalamış ve Cenevre'deki adresini yazmıştı: "Bay Wl. Oulianoff.

Rue des deux Ponts, 17 (Küpfer'in evi)".[3] Yalnızca ailesine ve İnessa Armand'a yazdığı mektupları genellikle mutat edebî imzasından vazgeçerek V.U. veya V.İ. şeklinde imzalıyordu.

1917'den sonra Lenin, Halk Komiserleri Konseyi Başkanı sıfatıyla imzaladığı resmî belgelerde, belli ki soyadını kullanma zorunluluğu hissetti, dolayısıyla hükümet kararlarındaki resmi imzası "V.İ. Ulyanov (Lenin)" oldu. Yeraltı *kliçka*'ları (mahlasları) ile ünlenen diğer devrimciler ise gerçek soyadlarını bu şekilde kullanmıyorlardı – bunlardan biri de hiç şüphesiz (Çugaşvili adıyla doğmuş olan) İ.V. Stalin idi.

Lenin üzerine İngilizce olarak kaleme alınmış ilk muteber kaynaklardan olan Lenin: *The Man and His Work* [Lenin: Kişiliği ve Eserleri] isimli kitabın başlık sayfası.

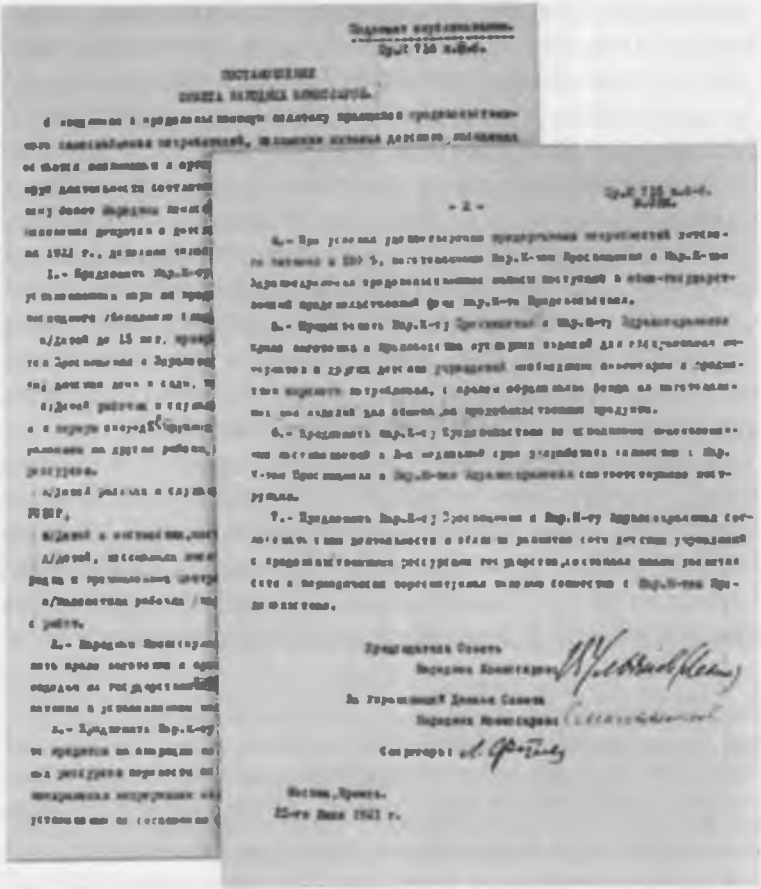
3. V.İ. Lenin, *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 47, s. 120; Lenin, *Collected Works* (Moskova, 1960-68), Cilt 34, s. 372. Aksi belirtilmediği sürece, Lenin'den yaptığım alıntılarda bu iki kaynaktan yararlanacağım; dolayısıyla okur isterse Rusça metne, isterse İngilizce çevirisine başvurabilir. Şöyle bir gösterim biçimi kullanacağım: Lenin, *PSS* 47:120; *CW* 34:172. Tüm çevirilerin sorumluluğu tarafıma aittir.

Görünüşe göre kahramanımız hem kişisel hem de resmî nedenlerle, Vladimir İlyiç şahsiyeti ile bir siyasî kurum olan Lenin arasındaki ayrımı korumak için mücadele etmiştir. Sonraki nesillerin "Vladimir İlyiç" ile "Lenin"i bir arada kullanmak konusundaki ısrarı, bir yandan belirli bir kolaylık sağlarken, diğer yandan Rus devriminin siyaset sahnesi içerisinde kişisel ve siyasî kimliğin birbirinden farklılaşan taleplerini idrak etmenin zorluklarına işaret eder.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngilizcede Lenin üzerine yapılan çalışmaların genel evrimine baktığımızda, "Lenin" ile "Ulyanov" isimleri arasında -bu tarihî şahsiyetin özünü onun resmî doktrinlerinde aramaktan, kişiliğinde aramaya doğru- bir sarkaç salınımı olduğunu görürüz. Savaştan hemen sonraki onyıllarda akademisyenler, devrimci partinin rolü, emperyalizm, devlet ve hatta felsefi materyalizm konuları üzerine bir dizi önermeler içeren "Leninizm" doktrinini izah etmeye çalıştılar. Bu amaç uğruna, belki de "Lenin'in ev ödevleri" olarak adlandırılabilecek metinler üzerine yoğunlaştılar. *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* (1908), *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* (1916) ve *Devlet ve Devrim* (1917) gibi çalışmaların tamamı, kendisini görece yabancı olduğu bir konuda argüman üretmek zorunda hisseden bir yazarın aldığı gayretkeş notların bir yansımasıdır. Nitekim Lenin külliyatının birkaç cildi, özel olarak bu kitapların hazırlık sürecinde aldığı notlara ayrılmıştır.

Lenin'in 1902 yılına ait çığır açan çalışması *Ne Yapmalı?* örneğinde bile akademisyenler, kitabın özünden, yani Lenin'in yeraltı aktivistlerine kahramanca bir liderlik vizyonuyla ilham verme çabasından ziyade, ona ait bazı rastgele polemik yorumlardan kendilerince birtakım öğretisel çıkarımlarda bulunmakla ilgileniyorlardı. Bu yolla akademisyenler Lenin'in ev ödevlerini "Leninizm" adında detaylı bir doktrin inşa etmek için kullandılar ve sonrasında kendi yarattıkları bu şeyi "Marksizm" ile mukayese ederek, Lenin'in yenilikçi, hatta revizyonist bir Marksist teorisyen olduğu sonucuna vardılar.[4]

4. Bu yaklaşımın bir örneği de, Alfred G. Meyer'in *Leninism*'idir (New York, 1962).

"V.İ. Ulyanov (Lenin)" adıyla imzalanmış bir Sovyet hükümet kararı.

1980'lerin ortasından itibaren Sovyet arşivleri açılmaya başlandı ve yeni bir Lenin portresi ortaya çıktı. Gariptir ki Sovyet tarihinin diğer alanlarında fevkalade yararlı olan arşivlerin açılması, Lenin/Ulyanov'un bağlamından daha da koparılmasına neden oldu. Yürütülen araştırmalar, gizliliği yeni kaldırılmış olan belgelerin *gerçek* Lenin'in gizini ortaya çıkaracağı yönünde

(muhtemelen bilinçaltındaki) bir varsayıma dayanıyordu. Ancak bizatihi bu yeni belgeler, ortaya çıkarılmak üzere özel olarak seçilmişti ve bunun oldukça bariz bir nedeni vardı. Sovyet yetkilileri Lenin ile ilgili ne tür belgeleri kilit altında tutardı ki? Elbette, Lenin'in resmî Sovyet yorumu, özellikle de kusursuz erdem ve insanlığı ile ilgili özenle kurgulanmış imajı için sorun yaratacak olanları. Bu belgeleri saklamak akademiye karşı işlenmiş bir suçtu, ancak salt bu belgelere dayanarak oluşturulan bir Lenin portresi kadar büyük bir entelektüel zafiyete de işaret etmiyordu. Oliver Cromwell Lenin'in karakterinin "bütün yönleriyle" anlatılması konusunda ısrar ediyordu. Sovyetler Birliği sonrasındaki Lenin çalışmaları ise daha ziyade "salt olumsuz" yönlerinin anlatılması gibi bir metodoloji benimsemiş gibi görünüyordu.[5]

Artık gözler Lenin'in doktrinlerinden ziyade, Ulyanov'un tuhaf davranışları üzerindeydi. İlginin büyük bir kısmı, örneğin Ulyanov'un cinsel yaşamına yoğunlaşmıştı. *Lenin's Mistresss* [*Aşk ve Devrim: İnessa, Lenin'in Sevgilisi*] gibi başlıklar taşıyan kitaplar ortaya çıktı.[6] Siyasî yaşamı, çoğunlukla Rus iç savaşı zamanında dile getirdiği ve şiddetle bastırma talebinde bulunduğu

5. *V. İ Lenin, Neizvestnıye dokumentı 1891-1922* (Moskova, 1999), yeni Lenin belgelerine dair tek güvenilir derlemedir. Yeni belgelerin aydınlattığı daha mühim meselelerden bazıları, Lenin'in İnessa Armand ve Roman Malinovski ile ilişkisi, Eylül 1920 tarihli bir konuşmasında ortaya çıkan Polonya savaşma karşı tutumu ve hayatının son aylarındaki olaylardır. Ne yazık ki yeni belgelerin İngilizce basımı profesyonel açıdan son derece düşük bir kalitededir; bkz. Richard Pipes, der., *The Unknown Lenin: From the Secret Archive* (New Haven, Connecticut, 1996) üzerine yazdığım *Canadian-American Slavic Studies*, XXXV/2-3 (Yaz/Güz 2001), s. 301-6'da yayımlanan değerlendirme (yeni belgelerin Rusça metinlerinin kullanıma sunulmasından sonra yazılmış olan Pipes derlemesine dair az sayıdaki değerlendirme yazısından biridir).

6. Michael Pearson, *Lenin's Mistress: The Life of İnessa Armand* (Londra, 2001) [*Aşk ve Devrim: İnessa, Lenin'in Sevgilisi*, Çev. Ceren Şanlıdağ, Karşı Yay., 2010]. Yakın zamanda yayınlanan *Conspirator: Lenin in Exile* (Londra, 2009) kitabının yazarı Helen Rappaport, bir röportajında şunları dile getirmiştir: "Eminim ki Lenin'in Rus kayıtlarında tamamen üzeri örtülmüş, çok daha karanlık bir cinsel bir tarafı vardı. Paris'teyken fahişelere gittiğini düşünüyorum - Fransız kaynaklarında buna dair ipuçları mevcut, ancak kanıtlamak çok zor". Bkz. www.bookdepository.com/interview/with/author/helen-rappaport (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2010).

akıllara ziyan bir dizi ifadeye indirgendi. Öyle ki zaman zaman Rus devriminin büyük dramı ve trajik sonuçları, tek bir adamın tahammülsüzlüğü ve zalimliğinin neticesiymiş gibi görüldü. Dmitri Volkogonov ve Robert Service tarafından yazılan en kapsamlı biyografiler bile, Ulyanov'un sahip olduğu ünün esas gerekçesi olan şeyi, yani N. Lenin'in yazdıklarıyla ilişkili siyasî bakış açısını açıklamak ve bir bağlama oturtmak konusunda son derece sınırlı bir anlayış ve alaka gösteriyordu.[7]

Elinizdeki biyografik deneme, odak noktasını *hem* kanlı canlı bir insan olarak Ulyanov *hem de* onun retorik yaratımı olan N. Lenin üzerinde tutmayı amaçlamaktadır. Bu her şeyden evvel şunun için gereklidir: *N. Lenin'in fikirleri, Ulyanov'un onlara yüklediği duygular olmadan, Ulyanov'un duygusal yaşamı ise N. Lenin'le ilintili fikirler olmadan anlaşılamaz.* (Bu temel hususu belirtmek için "Lenin" ve "Ulyanov" arasındaki ayrımdan yararlandıktan sonra, artık bu tarihî şahsiyetten bahsederken alışıldığı gibi onun en bilindik mahlasını kullanarak devam edeceğim.)

1917 yılı başlarında Lenin, yakın arkadaşı İnessa Armand'a şöyle yazar: "Marx ve Engels'e hâlâ tamamıyla 'aşığım' ve onların istismar edilmesine katlanamıyorum, hayır! Onlar gerçek birer dahi."[8] Bu ifadenin harfiyen doğru olduğunu kabul etmeliyiz. Lenin gerçekten de Marx ve Engels'in fikirlerine âşıktı. Benzer şekilde, Lenin'in hayatındaki en yoğun, uzun soluklu ve duygusal ilişki, kendi kuşağının en mümtaz Marksistlerinden olan Kautsky –daha doğrusu Kautsky'nin yazdıkları– karşısında değişen tutumuydu.

Peki, mantıksal çıkarımlarla birbirine bağlanan genelleştirilmiş önermelerden oluşan resmî bir doktrin böylesi bir aşka ilham verebilir mi? Lenin örneğinde, hayır. Onun bu duygusal

7. Dmitri Volkogonov, *Lenin: A New Biography* (New York, 1994); Robert Service, *Lenin: A Biography* (Cambridge, Massachusetts, 2000) [*Lenin*, Çev. Suat Kaya, Abis Yay., 2014]. Heyecanla tavsiye edebileceğim yakın tarihli tek Lenin biyografisi, Christopher Read'in *Lenin* isimli çalışmasıdır (Londra, 2005).
8. Lenin, *PSS* 49:378; *CW* 35:281.

coşkunluğu ilhamını, etrafındaki hadiselerle dolu dünyayı yorumlamasına yarayan, ömürlük bir senaryodan alıyordu. Bu senaryonun ana teması *kahramanca bir sınıf liderliği*ydi. Sınıf liderliği temasının iki düzeyi vardı. İlki ve en önemlisi, *sınıf* liderliği, yani Rus proletaryasının ağırlıklı olarak köylülerden oluşan bütün Rus halkına liderlik etmesiydi. *Narod*, "halk" kelimesinin Rusça karşılığıdır ve (tıpkı Almanca *Volk* ve Fransızca *le peuple* kelimelerinde olduğu gibi) İngilizce aynı anlama gelen "the people" kelimesinde kesinlikle olmayan duygusal bir güce sahiptir. Lenin'e göre, kent proletaryası, *narod*'un yalnızca bir parçasını oluşturuyordu, fakat bu *narod*'un tam da tarihin özel bir liderlik görevi vermiş olduğu parçasıydı.

Bu konunun Lenin'in bakış açısındaki merkezî rolü, 1924 yılındaki ölümünün ardından dul eşi Nadyejda Krupskaya tarafından yapılan anma konuşmasında ortaya konur. Burada "lider" anlamında kullanılan Rusça kelime *-vojd-* Lenin'in yaşam boyu kullandığı retoriğin temel bir kavramı olmuştur:

> [1890'ların başlarında] Piter [St. Petersburg] işçileri arasında yürüttüğü çalışma, bu işçilerle yaptığı sohbetler, onların konuşmalarını ilgiyle dinlemiş olması, Vladimir İlyiç'e Marx'ın büyük fikrine dair bir anlayış kazandırdı. Bu, işçi sınıfının tüm emekçilerin öncü kolu olduğu ve tüm emekçi kitlelerin, tüm ezilenlerin onu takip edeceği fikridir. Sahip olduğu gücün ve zaferinin teminatı budur. İşçi sınıfı, yalnızca bütün emekçilerin *vojd*'u [lideri] olarak zafer kazanabilir... Bu düşünce, bu fikir, onun sonraki eylemlerine, attığı her adıma ışık tuttu.[9]

Lenin sınıf *içindeki* liderlik konusunda da romantik bir yaklaşıma sahipti. Alt kademeden aktivistlere *-praktik*'lere- kendi liderliklerinin neler başarabileceği gibi yüce bir fikirle ilham vermeye çalıştı. *Ne Yapmalı?*'da (1902), muhaliflerine meydan okuyordu: "Pratiğinizle övünüyorsunuz, oysaki (sıradan bir Rus *praktik*'inin bile bildiği bir gerçeği) bırakın bir çevreyi, tek bir

9. *Vospominaniya o Vladimire İlyiçe Lenine* (Moskova, 1969), Cilt 1, s. 574-5.

bireyin bile devrim davası için ne mucizeler yaratabileceğini göremiyorsunuz."[10]

Parti, işçilere en yüce görevlerinin *narod*'a liderlik etmek olduğu hissini aşılar ve sonrasında proletarya, çarlığı yıkma mücadelesinde işçilerin saflarına katılmaları konusunda *narod*'a ilham vermek suretiyle bu görevi yerine getirir ve böylelikle sosyalizmle nihayetlenecek olan yolu açar – Lenin'in senaryosu budur. Nitekim bizatihi Lenin'in "hayalim" olarak adlandırdığı bu senaryonun esas içeriğini tam olarak kavrayan az sayıdaki düşünürden biri olan Robert Tucker tarafından da belagatle betimlendiği gibi, kahramanca sınıf liderliğinin iki düzeyi birbiriyle bağlantılıdır:

> Lenin'in siyasî düşüncesini bütünselliği içerisinde anlamak için, onun hayalinde canlandırdığı şeyin yalnızca bahsettiği profesyonel devrimcilerin militan örgütü olmayıp, "bütün halkı" kapsayan, parti liderliğinde bir halk *hareketi* olduğunun farkına varmak önemlidir. Bu "hayal", hareket içerisinde kendilerini takip eden daha büyük kitlelerin öğretmen ve örgütleyicileri rolünü üstlenen bilinçli devrimcilerin öncüsü olan partiyi merkezine alıyor olsa da, hiçbir surette bir parti hayali değildi. Bu hayal, devlet-karşıtı bir halk Rusya'sının propaganda ve ajitasyon yoluyla, çarın başında olduğu resmî Rusya'ya karşı savaşan devasa bir orduya dönüştürülmesi vizyonuydu.[11]

Lenin'in senaryosu hamasî ve hatta debdebeliydi. Lenin'e göre, tarihsel olaylara dair kendi ulvî hissiyatını paylaşmayan herkes "dar kafalıydı" [*philistine*]. Rusça, dar kafalılığa [*philistinism*]* saldırmak için kullanılan ifadeler bakımından epey zengindir

10. Lenin *PSS* 6:107; Lars T. Lih, *Lenin Rediscovered: What Is to Be Done? in Context* (Londra, 2008), s. 770-71 (*Ne Yapmalı?*'dan yapılan İngilizce alıntılar, kitabın tamamının *Lenin: Rediscovered* isimli çalışmam dahilinde yer alan çevirisinden alınmıştır). [Lenin, *Ne Yapmalı? Hareketimizin Canalıcı Soruları*, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yay., Birinci Basım: 1968]

11. R. Tucker, *Political Culture and Leadership in Soviet Russia: From Lenin to Gorbachev* (New York, 1987), s. 39.

* Felsefe ve estetik gibi alanlarda herhangi bir duyarlılık, bilgi, kültür veya zevkten yoksun olma halini tanımlayan bir tür anti-entelektüalist tavrı ifade eden İngilizce *philistinism* kavramını, "dar kafalılık" olarak çevirmeyi uygun bulduk. (ç.n.)

– filisterstvo haricinde, *obıvatelşçina, meşçanstvo ve poşlost* gibi kelimler de kullanılır. Lenin bunlardan, özellikle diğer sosyalistlere karşı giriştiği polemiklerde, sürekli olarak yararlanmıştır.

Elinizdeki biyografik denemenin amacı, Lenin'in kahramanlık senaryosunu ana hatlarıyla betimlemek, hem karmaşıklığını hem tematik bütünlüğünü göstermek, Lenin'in ona olan duygusal bağlılığının kaynağını ortaya koymak ve kariyerinin her aşamasında değişen rolünü belgelemektir. Critical Lives serisinin özlü formatı, bu amaç için son derece idealdir: daha kısa olsaydı, kahramanlık senaryosunun ömürlük rolü yeterince anlaşılamazdı; daha uzun olsaydı, bu kez de Lenin'in bakış açısının temelinde yatan bütünlük yine benzer şekilde anlaşılamazdı. Bu hedefler, söylenmesi ve (bir hayli üzülerek de olsa) şimdilik dışarıda bırakılması gereken şeyleri belirleyen son derece katı bir odaklanmayı zorunlu kılıyor. İstediğim şey, kendini tekrar eden bir şablon ortaya çıkarmak. Bu şablon bir kez kavrandığında, Lenin'in yazılarını eline alıp birkaç sayfadan fazlasını okumuş olan herkes tarafından kolaylıkla fark edilecektir.

Lenin'e yaklaşımımın özellikle orijinal bir yanı yok ve gerek Lenin zamanında yaşamış çoğu gözlemcinin gerekse savaş sonrası akademik tarihçilerin güçlü bir azınlığının dile getirdikleriyle aynı minvalde. Bununla birlikte, bu yaklaşım standart ders kitabı yorumu olarak adlandırılabilecek yaklaşımla pek çok noktada çatışmakta. Ders kitabı yorumunun temel izleği, Lenin'in "işçilerle ilgili –sözde– endişesi"dir. Bu bakış açısına göre Lenin, işçilerin devrimci eğilimlere sahip olmaması nedeniyle karamsardı ve bu yüzden hakiki bir kitle hareketinden vazgeçmeye meyilliydi. Dolayısıyla da bunun yerine, daha ziyade entelijensiyadan devrimcilerin oluşturduğu, seçkin ve komplocu bir yeraltı partisi kurmayı hedeflemişti. Buradan hareketle ders kitabı yorumu, Lenin ile Avrupa Sosyal Demokrasisinin geri kalanı arasında temel bazı karşıtlıklar görür. Onlar iyimserken Lenin karamsardır. Onlar kaderciyken, Lenin iradecidir. Onlar demokratikken, Lenin seçkincidir. Onlar bir kitle hareketine kendilerini adamışken, Lenin komplocudur.

Gerçekte ise Lenin, Avrupa Sosyal Demokrasisi içinde güçlü kökleri olan son derece iyimser, hatta romantik sayılabilecek, ilham verici bir sınıf liderliğini temel alıyordu. Akademik kimliğim, bu gerçeği etraflıca belgelemeyi ve ana akım görüşle çeliştiği her bir nokta için kapsamlı bir dayanak sunmayı her şeyden çok istiyor. Yazar kimliğim ise, bu tür konu dışı tartışmaların elinizdeki kitabın amaçlarıyla bağdaşmayacağının farkında. Bu nedenle çoğu uzman tarafından şaşırtıcı bulunabilecek şeyler dile getirdiğimde, kendimi okuru bu konuda bilgilendirmekle sınırlandıracağım. Yorumumun dört başı mamur bir akademik savunusu, Seçilmiş Kaynakça bölümünde sıralanmış yazılarda bulunabilir.

1919 1 Mayıs kutlamalarında, kahramanımız resmî imgesiyle aynı karede.

Lenin'in iham verici liderliğe dair kahramanlık senaryosuna olan ömürlük adanmışlığını, ancak onu fikirlerine bağlayan duygusal harcı anladığımız vakit idrak edebiliriz. Bu senaryo, tutkulu bir birey ile onun kamusal kimliği arasındaki –Vladimir İlyiç Ulyanov ile N. Lenin arasındaki– en temel bağlantıdır.

Ulyanov Ailesi, 1879. Çocuklar (soldan sağa): Olga, Mariya, Aleksandr, Dmitri, Anna, Vladimir.

1
Farklı Bir Yol

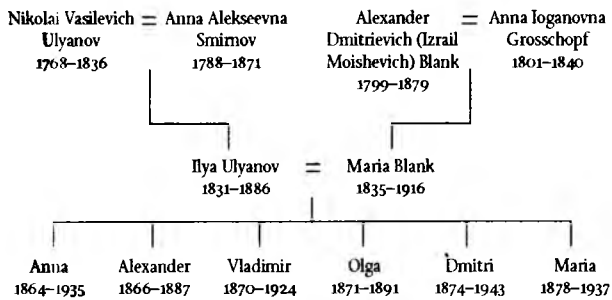
Eğer bir tarih romanları yazarı Lenin'in soy kütüğünü çıkaracak olsaydı, bu son derece zorlama bir çaba olarak görünürdü ve yazarının niyeti fazlasıyla aşikâr olurdu: Vladimir Ulyanov'un Rus İmparatorluğu'nun dört bir tarafına yayılmış ve ziyadesiyle çok etnik gruptan gelen atalarını sayıp dökmek. Büyük ebeveynleri ve büyük büyük ebeveynleri arasında, Nijniy-Novgorodlu Rus serfleri, Ukrayna *ştetl*'larından[1] Yahudiler, Baltık diyarından Lutherci Almanlar ve büyük olasılıkla aşağı Volga'dan gelen (Moğol kökenli bir halk olan) Kalmuklar yer alır.

1. Yahudi soykırımından önce Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan, nüfusun çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu köyler. (ç.n.)

Bu dikkat çekici insanların hayatlarına baktığımızda, başka bir husus gelip kendini dayatır: "yeteneğe dayalı kariyer" *patikası*, birey bazında sosyal hareketlilik, eğitim ve meslek yoluyla yükselme. Bu mesele, Lenin üzerine İngilizcede yayımlanmış ilk gerçekçi biyografi taslağının yazarı Albert Rhys Williams tarafından 1919'da başarıyla ortaya konur:

Bazı anlatılarda "bir köylünün oğlu", diğer bazılarında ise "bir asilzadenin oğlu"dur. Her iki ifade de doğrudur.

Eski Rusya'da donanmada kıdemli yüzbaşı, orduda albay veya devlet hizmetinde müsteşar olan bir adam, otomatikman soylular sınıfına terfi edebiliyordu. Lenin'in babası da, köylülükten gelerek müsteşarlık pozisyonuna kadar yükselmişti. Dolayısıyla Lenin'den, yazarın niyet ve eğilimine bağlı olarak, kimi zaman "bir köylünün oğlu" kimi zaman "bir asilzadenin oğlu" olarak bahsedilir.[2]

Sayfa 21 Tablo: Vladimir Ulyanov'un birinci dereceden akrabaları.

Lenin'in anne tarafından büyükbabası Aleksandr Blank, doktor olarak sergilediği etkileyici meslekî performansından ötürü soylular yahut seçkinler statüsüne yükselmişti. Aleksandr'ın babası, Lenin'in büyük büyük babası Moişe, Ukrayna'da bir Yahudi *ştetl*'ında büyümüş, din kardeşleriyle yaşadığı uzun ve şiddetli

2. Albert Rhys Williams, *Lenin: The Man and his Work* (New York, 1919), s. 23-4.

münakaşaların ardından oradan çıkmayı başarmıştı. Kendi oğullarını Hıristiyan okullarında okuttu ve nihayet sofu karısının ölümünün ardından, 1835 yılında vaftiz olarak Dmitri adını aldı. Cemiyette yükselme hevesi -iki oğlunun vaftiz babalığını da üstlenecek olan- bazı yüksek rütbeli bürokratlar tarafından fark edildi. Bu sayede bir *şteti* Yahudisi olan Moişe/Dmitri'nin oğlu Aleksandr Dmitriyeviç, Anna Grosschopf'u *Ayışığı Sonatı*'nı piyanoyla çalarken dinleme fırsatını bulabildi ve kısa süre sonra kendisine evlenme teklif etti. Anna'nın ailesi, uzun yıllar boyunca Çar'ın Batılı profesyonel kadrolarını oluşturan Baltık Almanları'nın temsilcilerindendi.

Sovyetler zamanında Lenin'in Yahudi ataları bir devlet sırrıydı. Lenin'in kız kardeşi Anna, 1920'lerde ailesiyle ilgili arşiv araştırması yaparken (yoksa ailesinin gelenekleri sayesinde değil) bu gerçekleri keşfetti. 1930'ların başlarında Stalin'den bu gerçeği, Sovyetler Birliği'nde iyiden iyiye yükselmiş olan Yahudi düşmanlığı ile mücadele etmenin bir yolu olarak kamuoyuna açıklamasını bizzat istedi. Stalin bunu kati surette reddetti ve gerçekler ancak *glasnost* dönemi ve sonrasında ortaya çıktı.

Günümüzde artık Lenin'in Yahudi genleri, Sovyetler döneminde olduğu gibi bir skandal kaynağı değil. Ailesinin itibarını belki de daha fazla zedelemiş olan bir şey varsa o da, büyük büyükbabası Moişe/Dmitri'nin doksan yaşlarındayken yazıp bizatihi Çar I. Nikolay'a göndermiş olduğu 1846 tarihli tuhaf mektuptur. Bu mektup, yükselmek ve öne geçmek için gösterilen bütün o çabanın karanlık yüzünü gözler önüne serer: arkada kalanlara karşı duyulan nefret ve küçümseme. Lenin'in büyük büyükbabası Yahudilerin önyargılarından şikâyet ediyor, geri kalmışlıkları için hahamları suçluyordu. Çar'a Yahudilerin Sebt [Şabat] Günü'nde önemli işleri gördürmek üzere Hıristiyanları işe almalarını yasaklaması önerisinde bulunuyor, bunu -tıpkı hasta bir insanı ilaç içmeye zorlamak gibi- Yahudileri nazikçe Hıristiyanlığa döndürmenin bir yolu olarak sunuyordu. "Yüce İmparatorumuzun bu önerimi bütün inayetiyle kabul edeceğini umuyorum; böylece bir ayağı çukurda doksan yaşında ihtiyar

bir adam olarak, Yahudilerin önyargı ve kuruntularından kurtulduğunu dünya gözüyle görebileceğim."[3]

Lenin'in baba tarafındaki sosyal ilerleme de aynı derecede etkileyiciydi. Lenin'in büyük büyükbabası Nikolay, yaklaşık 1800'lerde serf statüsünden kurtulmayı başardı. Karısı Anna Smirnova'nın, yine serflikten azat edilmiş ve yetişkinliğinde Smirnov ailesi tarafından evlat edinilmiş bir Kalmuk olması ihtimal dahilindedir (bununla birlikte hikâyenin bu kısmı kesin değildir). Oğulları İlya, 1854 yılında Kazan Üniversitesi'nden diplomasını aldı; söylenenlere göre büyük matematikçi Nikolay Lobaçevski, akademik bir kariyer yapması konusunda kendisini teşvik etti. Fakat İlya Ulyanov önce bir öğretmen ve sonrasında eğitim yoluyla ilerleme imkânını artıracak köy okulları kurmak meselesiyle özel olarak ilgilenen bir eğitim müfettişi oldu. Aile içinde de, o ve karısı Mariya Aleksandrovna (o dönemde pek de alışılmadık bir biçimde) kendilerini, kızlarının (Anna, Olga, Mariya) oğullarıyla (Aleksandr, Vladimir, Dmitri) eşit seviyede eğitim almalarına adamışlardı.[4]

Nitekim Ulyanovlar soylular statüsüne yükseldiler, ancak bunu bütün o burjuva erdemleri sayesinde başarmışlardı: özenli ve sebatkâr bir eğitim, çok çalışma, üzerine odaklanılmış bir kariyer ve topluma faydalı olma inancı. Ulyanovlar'ın başarısı, "ahşap kulübeden tepedeki eve" uzanan öykünün Rus versiyonu olarak değerlendirilebilir. Fakat şüphesiz ki aileyi çarlık toplumunun yüksek gerilim hatlarından birine böylesine yakınlaştıran şey de yine bu eğitim ve sosyal ilerlemeye olan adanmışlıkları oldu. Çarlık devletinin bu ciddi, kendi doğrularıyla hareket eden, yükselme potansiyeli taşıyan profesyonellere çaresizce ihtiyacı vardı, fakat bir yandan da onlardan korkuyor ve kendini tehdit altında görüyordu. Bu insanlar, toplumun rütbe ve *sosloviye*'ye (köylü, tüccar, kentli ve soylular için yasal olarak tanımlanmış

3. M. G. Şteyn, *Ulyanovı i Leninı: Taynı rodoslovnoy i psevdonima* (St. Petersburg, 1997), s. 43-7.

4. Katy Turton, *Forgotten Lives: The Role of Lenin's Sisters in the Russian Revolution, 1864-1937* (Basingstoke, 2007), s. 16.

statüler) göre belirlenmiş olan geleneksel düzenini bozuyorlardı. Bünyelerinde, küçümser bir tavırla, her şeyi Batı Avrupa ile mukayese etmek gibi sinsi bir virüs taşıyorlardı. Otokratik sistemin kendilerine sunamayacağı bir hareket özgürlüğü talep ediyorlardı. Asla tatmin olmuyorlardı ve görünüşe göre her an radikalleşebilirlerdi. Bu yüzden Rusya önce bu insanlar için okullar kurmuş, sonra onları baskılarıyla bezdirmişti. Bu insanları önce memleketlerine hizmet etmeye çağırmış, sonrasındaysa onlara şımarık çocuk muamelesi yapmıştı.

1920'de hayatta olan Ulyanovlar. Soldan sağa Vladimir, Mariya, Dmitri, Nadyejda Krupskaya (Lenin'in karısı), Georgi Lozgaçev (Anna'nın evlatlık oğlu) ve Anna.

Vladimir İlyiç Ulyanov, 1870'te Volga kıyısındaki Simbirsk'te dünyaya geldi (Simbirsk adı Sovyetler zamanında Ulyanovsk olarak değiştirildi ve günümüze dek öyle kaldı). Çocukluğunun büyük bir kısmında bu gerilimlerin uzağındaydı ve yoğun bir çalışma ile bireysel ifade özgürlüğünün bir arada olduğu bir ortamda büyüdü. Bir keresinde Vladimir, Kızılderili kılığında evde koşuşturup avazı çıktığı kadar bağırdığı için, o esnada

annesiyle sohbet etmekte olan öğretmeninin konuşmayı sürdürmekte zorlanması üzerine Vladimir'in annesi, öğretmene şunu söylemişti: "Çocukların bağırması gerekir".[5] Ancak Vladimir ergenlik çağına geldiğinde, dış dünyanın gerilimleri ailenin etrafını sarmaya başlayacaktı.

1881 yılında, bundan yirmi yıl öncesinde serfleri özgürleştirmiş olan Kurtarıcı Çar II. Aleksandr'ın bir avuç genç entelektüelin düzenlediği bir suikasta kurban gitmesiyle, eğitim ve sosyal hareketliliğinin yıkıcı potansiyeli kanıtlanmış oldu. Oldukça ürkmüş olan devlet, III. Aleksandr'ın yeni yönetimi altında derhal eğitim sistemini baskı altına almaya koyuldu. Bu yeni tavrı en iyi ifade eden şey, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1877'de yayınlanan ve "arabacıların, hizmetçilerin, aşçıların, çamaşırcı kadınların, küçük dükkân sahiplerinin ve benzer türde kişilerin çocuklarına" eğitim vermenin ne denli tehlikeli olduğunu vurgulayan genelgeydi. Devlet, İlya Ulyanov'un kariyerini adadığı köy okullarından ziyade gerici kilise okullarına destek olmayı, kendisi için artık daha güvenilir buluyordu. İlya'nın 1886'da 55 gibi genç bir yaşta hayatını kaybetmesine neden olan bir husus da hayatını adadığı eserin günden güne eriyip yok olmasıydı.

Rus modernleşmesinin çelişkileri, sonraki yıl Ulyanov ailesine çok daha yıkıcı bir darbe indirecekti.

Solucanlardan Bombalara: 'Farklı Bir Yol, Saşa'

Sovyetler zamanında, karşılaştığı güç bir durum karşısında daha ehven bir çözüm yolu bulmaya çalışan bir işçi, iyimser bir tavırla şöyle diyebilirdi: "O zaman, biz de farklı bir yol buluruz, Saşa". Yarı atasözü sayılabilecek bu cümledeki Saşa, Lenin'in Çar III. Aleksandr'ı hedef alan bir suikast planı içerisinde yer aldığı için Mayıs 1887'de asılan ağabeyi Aleksandr Ulyanov idi.

5. Vladlen Loginov, *Vladimir Lenin: Vibor puti* (Moskova, 2005), s. 38.

Ağabeyi Aleksandr'ın (Saşa) asıldığı 1887 yılında, Simbirsk Gimnazyumu (Lisesi) üniforması içerisindeki Vladimir Ulyanov.

Bu deyişin kökeni, Lenin'in küçük kız kardeşi Mariya'nın 1924 yılında Lenin'in cenazesinde anlattığı bir anekdota dayanır. Mariya'nın aktardığına göre, ağabeyinin başarısızlıkla sonuçlanan terör girişimini haber alan on yedi yaşındaki Lenin, dişlerini sıkarak şöyle demiştir: "Hayır, biz bu yoldan gitmeyeceğiz – gitmemiz gereken yol bu değil." Tarihçiler, Lenin'in gerçekte böyle bir şey söyleyip söylemediği meselesine haklı

olarak epey şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Bir kere, her şeyden önce, Mariya o yıllarda henüz dokuz yaşındadır ve Lenin de o zamana dek yalnızca derslerine odaklanmış, kararlı bir devrimci yaklaşım benimsemek şöyle dursun, siyasetle hemen hemen hiç ilgilenmemiştir. Ancak Mariya'nın bu kısa anekdotu, Lenin'in yaşamının sonraki yedi önemli yılının bir özeti olması nedeniyle son derece aydınlatıcıdır. Zira Lenin'in bu yıllarda yapmış olduğu şey tam da ağabeyinin bıraktığı yerden başlamak ve yeni bir yol bulmaya çalışmak olmuştur.

1886 yılına kadar ağabeyi Aleksandr, tipik bir Ulyanov'du: önünde parlak bir gelecek olan, son derece yetenekli bir öğrenci. Solucanlara karşı özel bir tutkusu vardı ve onlar üzerine yaptığı araştırma ile halihazırda ödüller kazanıyordu. Fakat 1886'nın son aylarında Aleksandr kendisini ruhen ve bedenen, amacı çarı öldürmek olan terörist bir örgütün kollarına attı. Solucanlarını bir kenara bıraktı, araştırması için ödül olarak verilen altın saati sattı ve parayı ev yapımı bomba hazırlıklarını finanse etmek için kullandı. Bir arkadaşının St. Petersburg'un bir banliyösündeki yakın bir kulübesine yerleşerek, nitrogliserinden dinamit yapmak gibi tehlikeli bir görev üzerinde çalışmaya başladı. Aleksandr ayrıca sözel olarak da dinamit etkisi yaratacağını umduğu bir örgüt manifestosu kaleme aldı -grup kendisini, 1881'de II. Aleksandr'ı suikastla öldürmüş olan- "Halkın İradesi" veya "Halkın Özgürlüğü" olarak tercüme edilebilecek - *Narodnaya volya* ismindeki devrimci örgütün Terörist Hizbi olarak tanıtıyordu. Fakat bu ismi kullanmalarına rağmen, Aleksandr Ulyanov ve grubunun orijinal *Narodnaya volya*'dan geriye kalanlarla resmî bir bağlantısı yoktu.

Aleksandr ve öğrenci arkadaşlarının yaşadığı hayal kırıklığının esas nedeni, İlya Ulyanov'un bir yıl önceki vefatında da parmağı olan, devletin dehşet verici tavrıydı. Çarlık devleti, ne öğrencilere verdiği eğitimden ne de onlara karşı olan aşırı şüpheci tavrından feragat edebiliyordu. Bu çelişkiler, 1860'ların radikal edebiyat eleştirmeni Nikolay Dobrolyubov'un anısı-

na, Kasım 1886'da düzenlenen bir öğrenci gösterisiyle açıkça görünür bir hal aldı. Yetkililer, öğrencilerden oluşan büyük kalabalığın toplu halde mezarlığa gidip çelenk koymasına ya da -hatta yetkililer açısından çok daha endişe verici bir durum olarak- konuşmalar yapılmasına izin vermeyi reddettiler. Kent meydanında toplanmaya çalışan 500 kadar öğrencinin tamamı gözaltına alındı ve bizzat emniyet müdürü tarafından saatlerce sorgulandılar. İçlerinden yaklaşık kırk öğrenci tutuklandı ve taşraya sürgüne gönderildi. Devlet, toplumun gelecekteki seçkinleri olması gereken kitleye işte bu şekilde muamele ediyordu.

Yeni çara ve diğer devlet erkânına suikast düzenlemek, salt radikallerden oluşan küçük bir gruba has bir düşünce değildi. Bu herkesin aklından geçen şeydi ve St. Petersburg ve diğer yerlerdeki birçok öğrenci grubu, içinde bulundukları bu hayal kırıklığı yaratan durum karşısında bu fikir üzerinde birleşmişti. Saşa Ulyanov ve arkadaşlarının planı, umulandan daha ileri bir seviyeye taşındı. Şubat ayının sonlarında, çarın yaklaşmakta olduğunu haber verecek işareti (buruna götürülecek bir mendil) bekleyen komploculardan biri, elinde bombayla kalabalık St. Petersburg sokaklarında ilerlemeye başladı, fakat çar o gün gelmedi. Polis, komploculardan bazılarını şüphe uyandıran hareketleri nedeniyle 1 Mart günü gözaltına aldı ve yanlarında bomba taşıdıklarını ancak nezaretteyken fark etti. Çarın babası da 1 Mart 1881'de suikasta uğramış olduğundan, 1887 komplosu "İkinci 1 Mart" vakası olarak anılmaya başlandı.

Suikast planın tüm iştirakçileri hemen tutuklandı ve Simbirsk'deki Ulyanov ailesi, aile şereflerinin hükümdar katline teşebbüs ile lekelendiği yönündeki kahredici haberi aldı. Aleksandr'ın annesi hemen Petersburg'a koştu, oğluyla görüşmesine izin verilmişti; sonunda onu formalite icabı ve işe yaramayacağı tahmin edilebilir de olsa bir savunma yapmaya razı etmeyi başardı. 8 Mayıs günü Aleksandr ve diğer dört kişi asıldılar. Suikast girişimi neticesinde devlet, suikastçıların umduğu gibi

korkmak ve ödünler vermek yerine öğrencilerin yaşamını daha da baskı altına almaya başladı.[6]

Bu genç insanları Rusya'yı kurtarmak adına cinayet teşebbüsünde bulunmaya ve bu süreçte hayatlarını feda etmeye iten düşünce neydi? Saşa Ulyanov, yazdığı örgüt manifestosunda şu açıklamayı yapıyordu:

> İfade özgürlüğü olmadan, öyle veya böyle etkili olabilecek bir propaganda mümkün değildir, tıpkı halkın temsilcilerinin ülke yönetimine katılımı olmadan halkın ekonomik durumunun iyileştirilmesinin gerçekte mümkün olmaması gibi. Bu nedenledir ki Rus sosyalistleri açısından, özgür kurumlar için mücadele etmek, nihaî amaçlarına ulaşmak için zorunlu bir araçtır... Dolayısıyla özünde sosyalist olan bir parti, gücünün bir kısmını, onun nihaî iktisadî ideallerine hizmet edecek, daha doğru ve etkili faaliyetler yürütmek açısından zorunlu bir araç olduğunu düşündüğü müddetçe ve yalnızca geçici olarak siyasî mücadeleye vakfedebilir.[7]

6. "İkinci Bir Mart"a dair anlattıklarım esas itibariyle Norman Naimark'ın *Terrorists and Social Democrats: The Russian Revolutionary Movement under Alexander III* (Cambridge, MA, 1982) kitabını temel almaktadır. Phillip Pomper'ın *Lenin's Older Brother: The Origins of the October Revolution* (New York, 2010) kitabı, benim yararlanamayacağım kadar geç bir tarihte yayımlanmıştır.

7. *Narodniçeskaya ekonomiçeskaya literatura*, der. V. K. Karatayev (Moskova, 1958), s. 634.

Aleksandr (Saşa) Ulyanov'un 1887'de hapishanede idamı beklerken çekilmiş fotoğrafı.

Bu paragraf bize Ulyanov'un amacının "özgür kurumlar", yani çarlık mutlakıyetinin yerine bir anayasal rejim ve teminat altına alınmış siyasî özgürlükler getirmek olduğunu söylüyor. Fakat bu paragraf bir yandan da salt "siyasî mücadele" konusunda bir müphemlik ortaya koyuyor. Ulyanov, daha ziyade özür

diler bir tavırla, birincil amacı *iktisadî* özgürleşme olan iyi bir sosyalistin enerjisini neden "geçici olarak", hakir görülen liberaller tarafından benimsenmiş olan hedeflere adamak zorunda olduğunu açıklıyor.

Siyasî mücadelenin (yani "özgür kurumlar için mücadele"nin) bu gönülsüz kabulü bile, Rus sosyalist radikalizminin zorlu dövüşlere sahne olmuş içsel devriminin bir sonucuydu. 1860'lar ve 70'lerde, Rus sosyalist devrimcilerinin birinci kuşağı, siyasî özgürlüğü pek de ilgi çekici bulmuyordu. Basın özgürlüğü gibi şeyler, çoğu okuma yazma bilmeyen köylüler için yersiz bir lükstü. Hatta siyasî özgürlük, yalnızca uyanık burjuvazinin hâkimiyetini pekiştirmesine ve kitlelerin aklının karışmasına hizmet ettiği için, fiiliyatta zararlıydı. Rus devrimcileri, kapitalizmin ne denli yıkıcı olabileceğini göstermiş olan bilge Alman sosyalisti Karl Marx'ın belagatli yazılarına dikkat çekiyorlardı. Bu korkunç sistemin zaferini çabuklaştırmak için neden herhangi bir şey yapsınlardı ki?

Buradan hareketle Rus devrimi, liberal denetim mekanizmaları ve güvencelerin tesis edilmesini ve böylece iktidarın sevimsiz bir yeni seçkinler grubuna teslim edilmesini hedefleyemezdi. Önde gelen Rus devrimcilerinden Pyotr Lavrov'un izah ettiği üzere, gerçek bir *toplumsal* devrim "mevcut toplumsal düzenin iktisadî temellerini tek seferde ortadan kaldıracak"tı.[8] Belki de köylülerin komünal gelenekleri, Mihail Bakunin tarafından belirtildiği gibi, bu devrime sosyalizme doğrudan geçişi sağlayacak toplumsal içgüdüler ihsan edecekti. Bu olmadığı durumda ise, kararlı bir azınlık iktidarı ele geçirip, sonrasında köylüleri bir kalıba sokmak adına demokratik olmayan bir devletten istifade edebilirdi – Pyotr Tkaçev'in "Jakoben" çözümü.

Fakat doğrudan sosyalist devrime dair bu hayaller, Saşa Ulyanov'un dikkat çektiği sorun tarafından yıkılmıştı: "İfade özgürlüğü olmadan, öyle veya böyle etkili olabilecek bir propaganda mümkün değildir." 1870'lerin sonuna gelindiğinde, *narod*

8. Aktaran Pavel Milyukov, *Russia and its Crisis* (Londra, 1962), s. 289 (ilk olarak 1905'te basılmıştır).

ile temas kurma konusunda yapılan moral bozucu hatalar, salt siyasî devrim gibi sevimsiz bir görevin de gerçekte iş tanımlarının bir parçası olduğu konusunda çoğu devrimciyi ikna etti. Belki de paradoksal bir biçimde, yeni bir geçici siyasî özgürlük hedefi, devrimcilerin bir yöntem olarak teröre başvurmalarının da nedeni oldu. Siyasî özgürlük halihazırda var olmadığından kitlesel bir hareket de mümkün olmadığı için, yapılacak tek şey "bir avuç gözü pek insanın" (teröristler kendilerini böyle tanımlıyorlardı) otokratik devleti gerekli ödünleri vermeye zorlamasıydı. Bu yeni strateji, terörün bir yöntem olarak benimsenmesinden ziyade siyasî özgürlüğü geçici bir hedef olarak belirlemesi nedeniyle, (müstakbel Marksist lider Georgi Plehanov da dahil) pek çok devrimcinin keyfini kaçırdı.

Bu yeni strateji 1881'de birinci "1 Mart" vakasına neden olmuştu: II. Aleksandr'ın *Narodnaya volya* tarafından suikasta uğraması. Fakat Rus sosyalist radikalizminin bu ikinci dalgası bile, siyasî devrimi *doğrudan* sosyalizm için bir sıçrama tahtası olarak kullanma umutlarına tutunmuş durumdaydı. Kendilerini hâlâ burjuva iktisadî ve siyasî kurumlarının uzun vadeli varlığına teslim edemiyorlardı. Dolayısıyla, sosyalist devrim davasında, bir kez ele geçirdikten sonra, siyasî özgürlük ile ne yapacakları konusunda hâlâ makul bir stratejileri yoktu.

Batı Avrupa'daki pek çok sosyalist, "burjuva" siyasî özgürlükler konusunda Rus yoldaşlarının sergilediği şüpheci ve küçümseyici tavrı paylaşıyordu. Bununla birlikte, Avrupa sosyalizminin başlıca kollarından birinin, siyasî özgürlüğün sosyalist devrim davasında nasıl kullanılacağına dair uzun vadeli bir stratejisi vardı. Bu, görünüşe göre kitlesel bir tabanı gerçek devrimci bir coşkuyla buluşturan bir hareket olan Sosyal Demokrasi idi (bu nedenledir ki "Sosyal Demokrasi"nin o dönemki çağrışımları, kavramın bugün ifade ettiği şeyin neredeyse tam tersiydi). Sosyal Demokrat strateji ilhamım, Marx'ın, bir bütün olarak işçi sınıfının sosyalizmin uygulamaya konması için siyasî iktidarı ele geçirmek gibi dünya-tarihsel bir görevi olduğu yönündeki öğretisinden alıyordu. Şayet sosyalizme ulaşmanın tek yolu işçi

sınıfının iktidarıysa, sosyalistlerin görevi (Marx'ın İngilizce olarak ifade ettiği gibi), işçilerin "güç birliğiyle birleştiğinden ve bilgi ile yönetildiğinden" emin olmaktı – bir başka deyişle, işçilerin örgütlenmesini sağlamak ve onlara sosyalist ideolojiyi aşılamaktı.[9]

Bu projenin başarılı olabilmesinin tek yolu, en azından ulusal ölçekte hayata geçirilmesiydi. Marx'ın yaklaşımının içerdikleri, feraset sahibi bir gayri-sosyalist İngiliz düşünür olan John Rae tarafından, Marx'ın ölümünden bir yıl sonra, 1884'te şöyle tarif ediliyordu:

> Sosyalistler, modern toplumun olanaklı kıldığı mebzul miktardaki bütün popüler ajitasyon ve iletişim araçlarından istifade etmelidir. Artık kıyıda köşede kalmış gizli cemiyetler, ufak çaplı kalkışmalar ve küçük entrikalar değil, bilakis uluorta çalışan ve tüm Avrupa ülkelerindeki kitleleri gerek söz gerek yazı aracılığıyla ortak bir enternasyonal devrime doğru yönlendirmek için durmadan didinen muazzam ve yaygın bir örgüt var olmalıdır.[10]

Bu strateji, Marx'ın genel bakış açısı tarafından ima edilmiş olmakla birlikte, kurumsal bir gövde kazanması ancak 1860'larda, Ferdinand Lasalle ile başlayan ve sonrasında Wilhelm Liebknecht ve August Bebel gibi Alman parti liderlerinin yanı sıra, sayısız anonim ajitatör ve propagandist ile devam eden birkaç kuşak aktivistin azimli çabaları sayesinde mümkün oldu. Dünyanın her yerinden sosyalistlere ilham kaynağı olan Alman Sosyal Demokrat Partisi de (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands* veya SPD) bu minval üzere kuruldu.

Aleksandr Ulyanov, Rus sosyalist radikalizminin içsel evriminde üçüncü bir aşamayı temsil ediyordu: "gerek söz gerek yazı aracılığıyla durmadan didinen, muazzam ve yaygın bir örgüt" kurulması yönündeki Sosyal Demokrat stratejiyi benimseyebil-

9. Alıntılanan sözler, Marx'ın 1864 yılına ait "Uluslararası İşçi Birliğinin Kuruluş Çağrısı"ndan alınmıştır. [Karl Marx-Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar II* içinde, Çev. A. Kardam, S. Belli, A. Bilgi, K. Somer, Sol Yay, 1977].
10. John Rae, *Contemporary Socialism* (New York, 1884), s. 127-9.

mek için çarın devrilmesi. Bununla birlikte Aleksandr, Sosyal Demokrat stratejinin ancak gelecekte, yani siyasî özgürlük elde edildikten *sonra* benimsenebileceğinin ne denli aşikâr olduğunun da farklındaydı. Siyasî özgürlüğün olmadığı bir ortamda siyasî özgürlük elde etmenin tek mümkün yöntemi, şimdilik hâlâ terör gibi görünüyordu. Ulyanov'a göre bu terörü uygulamakla yükümlü olanlar, "toplumsal hayat üzerinde herhangi bir barışçıl, kültürel etki yaratma imkânından mahrum bırakılmış bir entelijensiya" idi. Mevcut baskıcı koşullar altında işçiler, terör uygulayan entelijensiyanın liderliğindeki bir ön siyasî devrime destek olmaktan başka bir şey yapamazlardı.

Bu muhakeme Aleksandr'ın, devlet baskısının daha da artması dışında hiçbir amaca hizmet etmeyen bir şekilde hayatını feda etmesine neden oldu. Rus sosyalist radikalizmi çıkmaz bir yola girmişti. İşçilerin kitlesel kampanyalarla eğitilmesi yönündeki Sosyal Demokrat strateji, sosyalizme geçişin tek gerçekçi yolu olarak algılanıyordu, ancak bu, siyasî özgürlük olmadan uygulanamazdı – ve gerekli siyasî özgürlüğü elde etmenin herhangi bir yolu yokmuş gibi görünüyordu. Sosyal Demokrat stratejinin çarlık mutlakıyeti altında uygulanması imkânsızdı, bununla birlikte terör de daha önce denenmiş ve yetersiz bulunmuştu. Rus sosyalist radikalizminin karşı karşıya olduğu stratejik ikilem buydu ve Vladimir Ulyanov bu ikilemi son derece yıkıcı bir kişisellik düzeyinde deneyimlemişti.

Vladimir'in, ağabeyinin infazını izleyen yıllardaki arayışları onu, Sosyal Demokrat stratejinin sadeleştirilmiş ve yalın bir versiyonunun, aynı stratejinin bütünlüklü ve saf bir biçimde uygulanması için gerekli siyasî özgürlüğü elde etmenin bir yolu olarak çarlık rejimi altında bile hayata geçirilebileceği sonucuna ulaştırdı. Fakat daha sonra göreceğimiz üzere, Vladimir'in, ağabeyinin amacını gerçekleştirmek için düşündüğü "farklı yol", sınıf liderliğinin ilham verici gücüne dair iyimser birtakım varsayımlarla dolu bir kahramanlık senaryosuna dayanıyordu.

Lenin ağabeyinin adını asla alenen anmadı. Bununla birlikte, bütün bir Rus devrimci geleneğini hatırlatarak kendisini sık sık

onun uzun vadeli hedeflerinin gerçekleştiricisi olarak lanse etti. 1920'de, dünyanın dört bir yanından gelen nevzuhur komünistlere hitaben yaptığı konuşmada, Rus devrimci geleneğinin Marksizme giden "yolun ceremesini çektiğini" söyledi.[11] Bununla anlatmak istediği şey, biraz önce betimlediğim, hüsranlar ve Aleksandr Ulyanov gibi insanların şahadetiyle malul evrim sürecinin, sonuçta Rus Sosyal Demokrasisinin ortaya çıkmasına neden olduğuydu. Lenin'in kahramanlık senaryosuna yaptığı duygusal yatırım, büyük oranda bu senaryonun yapılan onca fedakârlığı anlamlı kılacağı umudundan kaynaklanıyordu.

Marksizm Lenin'e "Farklı Bir Yol" Gösteriyor

Lenin'in el yordamıyla giriştiği "farklı bir yol" arayışının ilk aşaması, devletin üniversite yaşamına aşırı müdahalesine karşı basit bir öğrenci protestosu niteliğindeydi. 1887 baharında lise bitirme sınavlarını her zamanki gibi yüksek notlarla geçtikten sonra, Vladimir aynı yılın sonbaharında hukuk okumak üzere Kazan Üniversitesi'ne gitti. Orada hemen öğrenci siyaseti içerisine dahil oldu ve öğrenciler tarafından düzenlenen yıkıcı bir gösteriye katılmasıyla birlikte yetkililerin dikkatini çekmeye başladı. Yetkililer bütün katılımcılar için birer rapor sunmak zorunda olduklarından, Vladimir'in belki de ilk liderlik girişimine dair sözel bir enstantaneye sahibiz: "[4 Aralık günü, V. Ulyanov], birinci toplantı salonuna girdi; ilk olarak o ve Polyanski, bağırarak ve diğerlerini de teşvik etmek istercesine el sallayarak, ikinci katın koridorları boyunca ilerlediler. Öğrenci toplantısından çıktıktan sonra, öğrenci kimlik kartını teslim etti."[12]

Üniversiteden atılan Lenin, polis gözetiminde yaşamak üzere yakınlardaki bir köy olan Kokuşkino'ya gönderildi. Lenin daha sonraları Krupskaya'ya, Alexandr'ın infazının ardından kibar tabakanın ailesine nasıl sırt çevirdiğinden yakınacaktı.

11. V.İ. Lenin, *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 41, s. 8; Lenin, *Collected Works* (Moskova, 1960-68), Cilt 31, s. 25.
12. Loginov, *Vladimir Lenin*, s. 86.

Ulyanovları dışlamış olmaları, bu kibar "liberal" tabakanın, üniversiteden uzaklaştırılan öğrenciler şehirden ayrıldıkları sırada, onları hediyelere boğmak suretiyle gösterdikleri destek ve sempatinin üzerini örtmemelidir. Aslına bakılırsa Ulyanovlar yıllar içerisinde, Aleksandr ile olan bağlarının ve çarlık karşısında radikal bir düşmanlık besleyen kamuoyunun gözünde bu bağın onlara kazandırdığı itibarın şüphesiz ki faydasını görmüşlerdir.

Lenin daha sonraları Kokuşkino köyünde geçirdiği o yazı, hayatının en yoğun okuma yaptığı dönemi olarak hatırlayacaktı. Yaptığı okumalar neticesinde Rus devrimci geleneğini keşfetmesi onu, evriminin bir sonraki aşamasına taşıdı. Üzerinde en çok etki bırakan yazar, 1860'ların önde gelen radikal gazeteci ve düşünürlerinden Nikolay Çermşevski oldu. Çermşevski 1864 yılından beri Sibirya'da sürgündeydi ve Lenin'in onun eserlerini okuduğu 1888'de, yalnızca bir yıllık ömrü kalmıştı. Lenin adresini buldu ve ona hiçbir zaman cevap alamayacağı bir mektup yazdı. Lenin Çernışevski'den çok şey öğrendi, fakat yaşça daha büyük olan yazarın belki de gerçek mirası, Lenin'in dar kafalılık karşısında ta içinde hissettiği nefret duygusu oldu. Lenin, Çernışevski'nin neyin gerçekten devrimci, neyin "dar kafalı" bir ödün ve konformizm olduğuna dair "mükemmel" bir algısı olduğunu düşünüyordu.

Lenin, Samara'daki öğrencilik yıllarında.

Ekim 1888'de kısıtlamalar, Vladimir ve ailesinin yeniden Kazan'a taşınmasına müsaade edecek denli gevşetildi. Burada, Sosyal Demokratların illegal okuma gruplarına katılan ve Marx'ın *Kapital*'iyle ilk deneyimini yaşayan Lenin, evriminin gerçek anlamda Marksist aşamasına geçmiş oldu. Marx ve Engels'in yazılarıyla yaşadığı bir ömür boyu devam edecek olan aşk ilişkisi de işte burada başladı.

Ulyanovlar 1889'da bir Volga kenti olan Samara'ya taşındılar; Vladimir sonraki birkaç yıl boyunca Marksizm konusunda

kendini yetiştirmeye burada devam etti ve Rus gerçekliğine dair kendi Marksist yorumu üzerinde çalışmaya başladı. Lenin'in Rusya'da yaşanan büyük toplumsal değişimlere dair yaptığı Marksist okumalar, sınıf liderliğine dayanan kahramanlık senaryosunun temelini oluşturdu ve böylelikle Lenin'e ağabeyinin bulamadığı o "farklı yol"u göstermiş oldu. Vladimir "gücün onunla olduğu"ndan artık emin olabilirdi – büyük T harfi ile yazılan Tarih'in gücünün.

Aleksandr Ulyanov ve bütün bir Rus devrimci geleneğinin karşılaştığı ikilem, kitlelere dayanan sosyalist bir devrime hazırlanmak için siyasî özgürlüğe ihtiyaç duyulması, fakat bir kitle hareketi olmadan da siyasî özgürlüğün kendisinin imkânsız olmasıydı. Peki ama muazzam ve karşı konulamaz bir güç o zaman için bile devrede ve ayrıca çarlığın baskılarına rağmen bir kitle hareketinin ortaya çıkma *potansiyelini* büyük oranda artırıyor olamaz mıydı? Böyle bir durumda bu potansiyelden istifade etmenin bir yolu bulunabilir, görece çelimsiz ve baskı altındaki bir Sosyal Demokrat parti bile büyük bir etki yaratabilirdi.

Konuya Marksist gözlükleriyle yaklaşan Lenin, bu muazzam gücün ne olduğunun farkına varmıştı: Rusya'nın kapitalist dönüşümü. Kapitalist dönüşüm elbette uzun vadede, başarılı bir sosyalist devrim için gereken zemini hazırlayacaktı. Fakat Lenin'in en acil sorunu sosyalist devrim değildi. Ondan önce gerçekleşecek ve siyasî özgürlüğü tesis edecek olan demokratik ve çarlık karşıtı devrim için olası kitlesel desteği sağlamak meselesi, onu daha çok ilgilendiriyordu. Lenin'in toprak sahipliği ve istihdama dair kuru istatistiksel tabloların ötesinde gördüğü şey, siyasî özgürlüğü mutlakiyetçi çarlık rejiminin pençesinden kurtarmak için dövüşmeye hem istekli de hem muktedir yeni savaşçılar yaratmaktı. Bu savaşçılar, eski Rus *narod*'unun kapitalist dönüşümü neticesinde ortaya çıkmış olan yeni sınıflardan oluşuyordu. Böyle birkaç tane sınıf vardı ve Lenin'in kahramanlık senaryosunda her biri ayrı bir rol oynuyordu.

Bu yeni sınıflardan ilki kentli fabrika işçileriydi. Lenin'in senaryosunda kentli işçilere atfedilen rol, "Rusya'nın tüm emek-

çi ve sömürülen kitlelerinin tek ve doğal temsilcili olması ve [dolayısıyla] işçi özgürleşmesinin bayrağını taşımaya muktedir olması" idi. Fabrika işçileri *narod*'un doğal liderleriydi, çünkü onlar [Lenin'in inancına göre] "çalışan nüfusun maruz kaldığı sömürünün *her yerde doğası gereği* kapitalist" olması nedeniyle Rusya'nın bütün emekçileri için geçerli olan durumun en saf haliyle doğrudan yüz yüze geliyorlardı. Bununla birlikte kapitalist sömürü kırsal kesimde yaşayan *narod* ile bir bağlantı sağlarken kentsel çevre, fabrika işçilerini özel liderlik vasıflarıyla donatıyordu. Kentlerde ve büyük ölçekli fabrikalarda yoğunlaşmış olmaları, örgütlenmelerini kolaylaştırıyordu. Daha da önemlisi, kapitalist sömürünün nedenleri ve çözümüne dair Marksist mesajı okuyup dikkate alacak bir konumdalardı. Buna karşılık kırsal kesimde, "sömürü hâlâ ortaçağdan kalma formların, muhtelif siyasî, hukukî ve geleneksel tuzakların, hile ve aldatmacaların kuşatması altındadır ve bu, çalışan nüfusun ve onun ideologlarının işçilere zulmeden sistemin özünü görmelerine, bu sistem dışında bir yolun nerede ve nasıl bulunabileceğini görmelerine engel olmaktadır."[13]

Kapitalist dönüşümün ortaya çıkardığı ikinci sınıf, kırsal kesimde kalmış olan sömürülen işçilerdi. Lenin'in kahramanlık senaryosu önemli ölçüde, kapitalist sömürünün yalnızca şehirlerde değil, Rusya'nın her yerindeki köy ve çiftliklerde yaygın olduğu argümanına dayanıyordu. Bu kırsal işçiler, belki sınıf liderliği yapamazlardı, ama sınıf *takipçiliği* gibi önemli bir rol üstlenebilirlerdi. Kapitalizm onları silkeliyor, köylerinden koparıyor ve bir cesur yeni dünyanın kollarına atıyordu. Dahası böyle bir işçi, "evinden ayrılıp Rusya'yı karış karış dolaştığı" ve "kendisini bugün bir toprak sahibine, yarın bir demiryolu müteahhidine kiraladığı" vakit, geçmişte görünür olmayan çok fazla şey görecektir. Göreceği şeyler şunlar olacaktır:

13. Lenin, *PSS* 1:310, 330; *CW* 1:299, 318 (*"Halkın Dostları" Kimlerdir*, 1894) [*"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?*, Çev. Vahap S. Erdoğdu, Sol Yay., Birinci Basım: 1976].

> gittiği her yerde, en alçakça sömürülen kişi kendisidir; onun gibi yoksul olan diğerleri de sömürülmektedir; onu soyan tek kişi "toprak sahibi" değil, aynı zamanda "mujik biraderi"dir [köylü yoldaşıdır], tabii eğer emek gücünü satın alacak kadar parası varsa; devlet her zaman patronlara hizmet edecek, işçilerin haklarını kısıtlayacak ve temel haklarını korumak için attıkları her adımı bastırarak bunları isyankâr ayaklanmalar olarak adlandıracaktır.[14]

Bu yeni görünür olmaya başlayan hak yoksunluğu nedeniyle, *siyasî* bir devrim köy yoksullarının çıkarınaydı. Lenin'in ısrarla vurguladığı üzere *narod*, daha o zaman iki karşıt sınıfa bölünmüştü: bir tarafta işçiler, diğer tarafta ise köylü kökenlere sahip yeni bir burjuvazi. Son tahlilde bu iki yeni sınıf, birbirinin azılı düşmanı olacaklardı. Dolayısıyla Sosyal Demokrasi, köylü çiftçileri örgütleme ve onlara liderlik etme görevini üstlenemezdi. Bununla birlikte, yeni ortaya çıkan köylü burjuvazisi siyasî devrimi destekleyecek bir diğer kitlesel güçtü. Çarlık rejimine gücenmiş ve fakat yetkililerle de her zaman için anlaşmaya varabilecek olan seçkin fabrika sahiplerinin aksine, *narod*'un yeni burjuvazisi olan köylü çiftçiler, ülkeyi "serfliğin [mücbir] kalıntılarından" ve özellikle de büyük toprak sahiplerinin toplumsal ve iktisadî imtiyazlarından kurtarmak için savaşmaya, hem de ölümüne savaşmaya gönüllüydüler.

Nitekim kapitalist dönüşüm, gerçekleşecek başarılı bir siyasî devrimde çıkarı olan yeni savaşçı kitleler vücuda getiriyordu. Bunlar arasında en önde geleni, şehirlerde ve kırsalda yaşayan işçilerdi – gerçi siyasî devrim kısa vadede burjuva egemenliğini *güçlendirecekti*. Bununla birlikte sömürülen işçilerin hayatî önemdeki çıkarları yalnızca kapitalizme son verecek olan uzak gelecekteki *sosyalist* bir devrimde değil, aynı zamanda kapitalizmi daha az çekilmez kılacak siyasî özgürlüğü hemen şimdi tesis edecek bir *demokratik* devrimdeydi. Lenin'in iyi bir Marksist olarak kapitalist sömürüyü lanetlemesi gerekir ki o da bunu hakkıyla yerine getirmektedir. Ancak bu lanetlemeler bir şekilde

14. Lenin, *PSS* 1:333-4; *CW* 1:321 (*"Halkın Dostları" Kimlerdir*, 1894).

arada kaynayıp gitmektedir, çünkü Lenin kapitalizmden daha kötü şeyler olduğunu göstermek meselesiyle çok daha fazla alakadardır. Rusya'da hâlâ yaygın olan kapitalizm öncesi sömürü türü çok daha kötüydü, çünkü cebre, kişisel tabiiyete, hareket yoksunluğuna ve tecride dayanıyordu. En kötüsü de, kapitalizm öncesi düzenin mücbir kalıntıları –en başta da çarlığın kendisi– tarafından derinleştirilen kapitalist sömürüydü.

Kapitalizm bu nedenle "ilericiydi" ve bunun nedeni yalnızca çarlığa karşı ülke çapında verilecek mücadelede savaşmaya gönüllü ve muktedir yeni sınıflar yaratıyor olması değildi. Aynı zamanda "asırlık hareketsizlik ve rutini [ortadan kaldırıyor], ortaçağdan kalma duvarların ardında ot gibi yaşayıp giden köylülerin yerleşik hayatlarını temelinden sarsıyor, ülkenin ve tüm dünyanın iktisadî (üstelik salt iktisadî de değil) yaşantısıyla temas etme, bütünleşme ve aktif olarak içinde yer alma gerekliliği doğrultusunda mücadele eden yeni toplumsal sınıflar yaratıyordu."[15] Lenin'in parantez içinde verdiği ve rastgele bir ifadeymiş gibi görünen söz –"üstelik salt iktisadî de değil"–, öğrendiği Marksist analiz ile tutkulu kahramanlık senaryosu arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarır. Yeni sınıflardan ülkenin *siyasî* yaşantısında da varlık göstermeleri beklenmektedir, hem de onu temelinden değiştirmek için.

1890'ların başında Lenin bir yandan ömürlük siyasî kimliğini inşa ederken, bir yandan da Rus devrimci stratejisinin başka bir Marksist yorumuyla mücadele etmek durumundaydı. Bu görüş, Rus Marksistlerinin en azılı düşmanları olan eski kuşak *narodniki* veya popülistler tarafından ortaya konmuştu ve bu kişiler sosyalist radikallerin yaşça daha genç kuşaklarının sergilediği Marksizm hayranlığı karşısında dehşete kapılıyorlardı. Devrimci mücadelenin Nikolay Mihaylovski gibi gediklileri için Marksist strateji gülünç denebilecek kadar uzun vadeli, pasif ve Rus köylüsünün kaderi söz konusu olduğunda ise hissizdi.

15. Lenin, *PSS* 3:382; *CW* 3:382 (*Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*, 1899) [*Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi: Geniş-Çaplı Sanayi İçin Bir İçpazarın Oluşma Süreci*, Çev. Seyhan Erdoğdu, Sol Yay., 1. Basım: 1975].

Bu mugayir tanıklara göre Rus Marksistleri, köylüleri gözden çıkarmışlardı. Hatta (Mihaylovski'nin sözleriyle), "ayan beyan köyün daha da harap olmasını savunuyorlardı."[16] Marksistlerin alkış tuttuğu kapitalizm, ezilmiş ve yoksullaşmış köylüleri şehirlere göç etmeye, fabrika işçisi olmaya ve (kapitalist cehenneme maruz kalacak bir veya iki kuşaktan sonra) sosyalist devrimi gerçekleştirmeye zorlayacaktı.

Mihaylovski'nin çalışma arkadaşlarından biri olan S. N. Krivenko, Rus Marksistlerinin tutarlı olmanın gereği olarak, kapitalist üretimi faal olarak desteklemeleri, köylülerin toprakları üzerinde spekülasyon yapmaları ve nihayet köylüler topraklarından kovulduklarında da bayram etmeleri gerektiğini öne sürerek tabloyu daha da dramatikleştiriyordu.[17] Yaptığı iğnelemelerden biri bilhassa başarılıydı. Krivenko'ya göre eğer Marksistler kapitalizmin bu kadar iyi olduğunu düşünüyorlarsa, o zaman onu hızlandırmak adına köylerde tavernalar açmalıydılar. Daha sonraları bir Rus Sosyal Demokratı, 1890'ların başında St. Petersburg'da genç bir öğrenciyken, okul arkadaşlarının sırtına vurup kendisine "Hey Marksist, tavernayı ne zaman açıyorsunuz?" diye sorduklarını aktaracaktı.[18]

Volga ve diğer bölgelerin büyük bir açlıkla boğuştuğu 1891 yılında Lenin hâlâ Samara'daydı. Açlık Rusları önce dehşete düşürdü, sonrasındaysa inanılmaz derecede öfkelendirdi, zira tanık oldukları şey resmî makamların önce sorumluluk almaktan kaçması ve sonrasında sergiledikleri beceriksizlik ve düpedüz yolsuzluktu. Bir hatıratta anlatıldığına göre Vladimir Ulyanov, açlık karşısında tam da Mihaylovski ve Krivenko'nun tahmin ettiği şekilde davranmıştı. Vasili Vodovozov, 1890'ların başlarında Samara'da yaşamakta olan Ulyanov ailesiyle iyi ilişkiler içindeydi.

16. Alıntılayan Lenin; bkz. *PSS* 1:200; *CW* 1:197 (*"Halkın Dostları" Kimlerdir*, 1894).

17. Alıntılayan Lenin; bkz. *PSS* 1:277-8, 282-3; *CW* 1:269, 273-4 (*"Halkın Dostları" Kimlerdir*, 1894).

18. Boris Gorev, İz partiy*nogo pro*şlogo: Vospominaniya, *1895-1905* (Leningrad, 1924), s. 7-9.

1920'lerde kaleme aldığı anılarında bize Vladimir Ulyanov'un "kesin bir dille açların doyurulmasına karşı olduğunu ifade ettiğini" söyler. Genç Marksist'e göre açlık "ilerici bir faktördü. Köylü ekonomisini yıkıp *mujikleri* köyden şehre göçmeye zorlayacak olan açlık, bir proletarya vücuda getirecek ve bölgenin sanayileşmesine katkıda bulunacaktı." Dahası açlık, "*mujikleri* kapitalist sistemin temelleri üzerine düşünmeye zorlayacaktı."[19] Bu hesapla Genç Ulyanov, düpedüz Marksist bir Varyemez'dir:* Hapishane diye bir şey yok mu? Peki ya darülaceze artık hizmet vermiyor mu? 'Buralara gideceğime ölürüm daha iyi' diyen birileri varsa, bırakınız ölsünler; hiç değilse böylece fazla olan nüfusu azaltmış olurlar.

Vodovozov'un hikâyesi kusursuzdur, hatta deneyimli bir dedektifin fazla kusursuz diyebileceği türdendir. Genç Lenin, o dönemde dolaşımda olan en düşmanca Rus Marksist stereotipinin cisimleşmiş haline dönüşmüştür. Pek çok tarihçi, genel olarak Rus Marksizminin, özel olarak ise Lenin'in bu tartışmalı karikatürünün doğruluğuna bugün bile inanmaktadır. Ancak Lenin'in kapitalizm tarafından yaratılmış olan gerçek "farklı bir yol" vizyonu bunun tam tersiydi. O, Rus kırsalının kapitalist dönüşümünü, ilham verici sınıf liderliğine dayanan kahramanlık senaryosunu derhal, şimdi mümkün kılan nesnel bir güç olarak görüyordu.

Bu düşmanca stereotipe göre, Rus Marksistleri kapitalizmin köylüleri *ezeceğini*, onları kırsaldan *koparıp* şehirlere göndereceğini ve böylelikle ilerideki bir *sosyalist* devrime zemin hazırlayacağını umuyorlardı. Gerçekte ise Lenin'in kapitalizme atfettiği görev, köylüleri *dönüştürmesi*, hâlâ *kırsalda* yaşarlarken onları etkin birer savaşçı haline getirmesi ve böylece tek başına olan ve tam da bu nedenle teröre başvuran entelijensiya yerine kitlelere dayanan bir *demokratik* devrimi mümkün kılmasıydı.

Kendi senaryosunun gerçekte ne olduğunu bilen Lenin, bu Marksist Varyemez karikatürüne içerlemiş bir öfkeyle karşılık

19. Vasili Vodovozov, *Na çujoy storone* (Prag, 1925) içinde, Cilt 12, s. 177.

* Charles Dickens'ın *Bir Noel Şarkısı* romanının kötü ana karakteri. (ç.n.)

verdi. *"Halkın Dostları" Kimlerdir*'de, Mihaylovski ve Krivenko'nun daha önce alıntıladığımız yorumlarını aktararak bunlara cevap veriyordu: bana öyle geliyor ki Mihaylovski, okuma salonlarından birinde bu saçmalığı hararetle savunan ve Marksizm olarak yutturmaya çalışan biriyle tanıştı. Bu tür numaracılar Rus Sosyal Demokrasisinin "bayrağını lekelediler." Okuyan insanlara bu itici karikatürün, Rus Marksizminin gerçek bir portresi olduğunu söylemek, en kör göze parmak *poşlost* yahut dar kafalılıktan başkası değildir.[20]

Marksist bir Varyemez olarak Lenin'in, köylülerin durumunun olabildiğince kötüleşmesini canıgönülden arzuluyor olması gerekirdi. Oysa o 1899'da şunları yazmıştı: "Sosyal Demokratlar, köylünün aç kalmasına ve açlıktan helak olup gitmesine öylece seyirci kalamazlar. Rus Sosyal Demokratları arasında, açlıkla boğuşan köylülere mümkün olan en kapsamlı yardımın yapılması gerekliliği hakkında asla iki ayrı görüş olamaz." Lenin'e karşı başkaca düşmanlıklar besleyen muhacir bir anı yazarı ise onu, 1891-92 yıllarında köylülere yardım etmek için kurulmuş olan aşevlerinden birinde çalışırken hatırlamaktadır.[21]

Lenin'in Rus kapitalizminin gelişimiyle ilgili Marksist analizi, şu üç hususu kanıtlamak suretiyle kahramanlık senaryosunu desteklemektedir: proletaryaya liderlik rolü verilmiştir; "proletaryanın tarihsel süreç içindeki gücü, toplam nüfus içindeki payıyla karşılaştırılamayacak denli büyüktür"; köylülerin içten gelen devrimci güdüsünü tetikleyen şey, serfliğin derinlere kök salmış olan kalıntılarıdır.[22] Lenin'in Marx'ı temel alan kahramanlık senaryosu, Marx'ın yazdıklarına neden mübalağasız meftun olduğunu açıklamaya yardımcı olur. Vladimir'i şehit düşmüş

20. Lenin, *PSS* 1:200-202; *CW* 1:197-8 (*"Halkın Dostları" Kimlerdir*, 1894).

21. Lenin, *PSS* 4:233; *CW* 4:248; Georgy Solomon, *Sredi krasnih vojdey* (Moskova, 1995), s. 450-51. Ayrıca, genç Ulyanov için birer otorite figürü olan dönemin iki büyük Rus Marksisti Georgi Plehanov ve N. E. Fedoseyev'in de kıtlık karşısında, Mihaylovski'nin çizdiği karikatürün tam tersi bir tavır sergilemiş olduklarını belirtmeliyiz.

22. *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* adıyla 1889'da yayınlanmış olan kitabında anlatılanlarla ilgili, bizatihi Lenin tarafından 1907'de yapılmış bir özetten alınmıştır.

ağabeyinin hayaletine şu sözlerle seslenirken tahayyül edebiliriz: Hayır, Saşa, devleti korkutup tavizler vermeye zorlamak için hayatlarımızı beyhude girişimlerle tehlikeye atarak siyasî özgürlüğü kazanamayız. Farklı bir yol var: kentli işçilerin yeni yeni harekete geçen *narod*'a liderlik ettiği, destansı bir ulusal mücadele. Bu işe yarayacak, Saşa! Bunu bize gelmiş geçmiş en büyük sosyalist, Karl Marx garanti ediyor.

Lenin Devrimci Bir Sosyal Demokrata Dönüşüyor

Marksizm üzerine çalışmaları, Lenin'in bir avukat olarak meslekî yeterlilik belgesi almasına engel olmadı. Petersburg Üniversitesi'nin dışarıdan bitirme sınavlarına girmeye hak kazandı ve Nisan 1891'de bu amaçla St. Petersburg'a gitti. Yılın geri kalan kısmında, Platon'un diyaloğu *Yasalar*, Roma hukuku ve feodal Rusya'nın köylüleri arasındaki "tutsaklığın" dereceleri gibi çok farklı konular hakkındaki soruları cevaplamak zorundaydı. Başka bir aile trajedisine rağmen –St. Petersburg'da yaşamakta olan yirmi bir yaşındaki kız kardeşi Olga 8 Mayıs 1891'de tifodan ölmüştü– sınavlarını yüksek notlarla geçti ve bileğinin hakkıyla avukatlık ruhsatını aldı.

Artık Samara'ya dönüp, genellikle küçük çaplı hırsızlık gibi suçlarla yargılanan köylüleri savunarak geçimini iyi kötü sağlayabilirdi. Ancak büyük şehir onu çağırıyordu; Ağustos 1893'te hayatının Volga faslını kapatarak St. Petersburg'a taşındı. Şehre gelir gelmez, sorumluluk bilinciyle annesine, güzel bir girişi olan ve "kütüphaneye yalnızca on beş dakika yürüyüş mesafesindeki" (ki bu yaşadığı her yerde Lenin'in en büyük önceliğiydi) bir binada temiz ve aydınlık bir oda bulduğunu haber veren bir mektup yazdı. Kendisini idare edecek kadar para istedikten sonra şöyle bir itirafta bulundu: "görünen o ki pek de ihtiyatlı davranmamışım, örneğin bir ayda atlı tramvaylara bir ruble 36 kopek harcamışım. Hele bir buraya alışayım, daha az harcarım."[23] Bir an evvel kendi ayakları üzerinde durabilmek için

23. Lenin, *PSS* 55:1-2; *CW* 37:66 (5 Ekim 1893 tarihli mektup).

çeşitli bağlantılarından yararlandı. Avukat M. F. Volkenstein'ın yanında kendine bir iş buldu. Kendince daha da önemlisi, çeşitli referans mektupları aracılığıyla Teknoloji Enstitüsü'ndeki Marksist çevreye girdi ve bu sayede işçi etüt grupları ile temas kurma şansı buldu. Hayatının geri kalanını içinde geçireceği sosyal çevreyi bulmuştu.

Dört yaşındaki Vladimir, küçük kız kardeşi Olga'yla birlikte, Simbirsk, 1874.

Lenin kahramanlık senaryosunun Marksist temellerini daha o zamandan oluşturmuş, Sosyal Demokrat stratejiyi Rusya'ya uygulamanın nesnel *potansiyelini*, kendinden emin bir biçimde ortaya koymuştu: Bir yeraltı partisi kentli fabrika işçilerine, tarihsel görevlerinin çarlığa karşı *narod*'a liderlik etmek olduğu hissini aşılayacak, onlara ilham verecekti. Gerçek Rus aktivistleri ile gerçek Rus işçilerinin bu potansiyeli gerçekleştirmek için birlikte çalışabileceklerine karar vermesini sağlayan nedenleri, 1893-94 yıllarında St. Petersburg'da buldu. Bu nedenlerden bazıları kaynağını uluslararası Sosyal Demokraside yaşanan gelişmelerden alıyordu. Bunlardan biri de Alman Sosyal Demokrasisinin kendi "illegal dönemi" boyunca elde ettiği büyük başarıydı. Alman Şansölyesi Otto Bismarck, 1878 yılında baskıcı yasalarla Sosyal Demokrasiyi yıkmaya çalışmıştı – ve şu işe bakın ki 1891'e gelindiğinde Bismarck çoktan unutulup gittiği halde Alman Sosyal Demokrat Partisi hâlâ ayaktaydı. Hakikaten de, Bismarck'ın sosyalizm karşıtı yasaları sanki partiyi daha da güçlendirmişti. Sosyalizm karşıtı yasalar hükümsüz kılındı ve 1891'in sonunda partinin Almanya'nın Erfurt kentinde gerçekleştirdiği muzaffer kongre neticesinde, bütün dünyadaki Sosyal Demokratlar için model oluşturacak yeni bir parti programı kabul edildi. Demek ki Sosyal Demokrasi yoğun devlet baskısına maruz kaldığında bile *gelişebilirdi.*

Alman partisinin uluslararası Sosyal Demokrasi üzerindeki tesiri, geleceği parlak Marksist bir yazar olan Karl Kautsky tarafından yazılan ve Sosyal Demokrat stratejiye dair kitap kalınlığında bir açımlama olan *Erfurt Programı* (1892) ile daha da arttı. Kautsky 1854'te Çek bir ailede dünyaya gelmiş, hayatının bir dönemini bir Çek milliyetçisi olarak geçirdikten sonra Sosyal Demokrasiye kazanılmıştı. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nde bir dönem hizmet verdikten sonra, teorik bir dergi olan *Die Neue Zeit*'ın (Yeni Zamanlar) editörlüğünü üstlenmek üzere Almanya'ya taşındı ki bu görevi Birinci Dünya Savaşı'na dek sürdürecekti. Rus Sosyal Demokrasisi ve kişisel olarak Le-

nin üzerindeki etkisi sonsuzdu ki, kendisiyle bu kitabın her bölümünde tekrar tekrar karşılaşacağız.

Erfurt Programı pek çok açıdan orijinal olmadığı halde fazlasıyla popülerleşmiş bir kitaptı. Yine de orijinal olup olmamasından bağımsız olarak, temel ilkeleri açık seçik bir biçimde ortaya koyan, bunları mevcut duruma ilham verici bir biçimde uyarlayan ve son derece kapsayıcı ve ikna edici bir anlatı sunan bu kitap, yaşanan olaylar üzerinde mühim bir etki yarattı. Daha da önemlisi, kişisel olarak Lenin için Kautsky'nin Sosyal Demokrasi versiyonu da sınıf liderliğine dair bir kahramanlık senaryosu içermekteydi –burada da, tıpkı Lenin'inkinde olduğu gibi, işçilere ulusal bir görev atfedilmişti. *Erfurt Programı*'nda Kautsky, Sosyal Demokrasinin "salt sanayide çalışan ücretli emekçilerin değil, tüm emekçi ve ezilen sınıfların– ve dolayısıyla nüfusun "*Volk*" [Rusça *narod*] olarak bilinen büyük çoğunluğunun – temsilcisi olması bakımından" giderek bir "*Volkspartei*"a [halk partisine] dönüşme eğilimi gösterdiğini yazar.[24]

Kautksy, ayrıca, Sosyal Demokratların görevinin yalnızca siyasî özgürlükleri kullanmak değil, aynı zamanda mevcut olmadıkları durumda onları kazanmak için mücadele etmek olduğunu vurguluyordu. Siyasî özgürlükler, "proletarya için hava, su gibi gereklidir; her kim ki bu özgürlüklerin yitirilmesine göz yumuyor yahut onları kısıtlıyorsa –her kim ki proletaryanın bu özgürlükleri kazanmak ve genişletmek için mücadele etmesine mani oluyorsa– o kişi, proletaryanın en büyük düşmanlarından biridir."[25] Kısacası Lenin kendi kahramanlık senaryosunun, Avrupa'nın önde gelen ve sözü geçen Marksistlerinden birinin onayını aldığını varsayabilirdi. Dolayısıyla Lenin'in 1894 yazı boyunca *Erfurt Programı*'nı Rusçaya çevirme zahmetine katlanmış olmasına şaşırmamak gerekir.

Giriş bölümünde gördüğümüz gibi, Lenin'in dul eşi Nadyejda Krupskaya St. Petersburg'u, Lenin'in kahramanlık senaryosu

24. Karl Kautsky, *Das Erfurter Programm* [1892] (Berlin,1965), s. 250 [*Sınıf Kavgası (Erfurt Programı)*, Çev. Sabiha Zekeriya, Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı, 1934].
25. A.g.e., s. 219.

fikrine –"tüm emekçi kitlelerin, tüm ezilenlerin" endüstriyel işçi sınıfını takip edecekleri ve böylece zafere ulaşacakları inancına– ulaştığı yer ve zaman olarak tanımlıyordu. Krupskaya'ya göre, Lenin'i hayatını adayacak olduğu bu inanca götüren son itici güç, "Piter [St. Petersburg] işçileri arasında yürüttüğü çalışma, bu işçilerle yaptığı sohbetler, konuşmalarını ilgiyle dinlemiş olması" idi.

Peki, Krupskaya bu işçilerin, ince teorik detaylar konusunda Lenin'i eğiten, adanmış Marksistler olduğunu mu ima ediyordu? Hiç de değil. Lenin St. Petersburg'a taşınıp gerçek işçilerle ilk kez düzenli olarak temas kurmaya başladığında, öğrendiği şey bütün işçilerin mutlaka harikulade ve âlicenap insanlar olduğu gerçeği değildi. Öğrendiği şey, içlerinden bazılarının kendisi gibi entelektüellerle sohbet etmeye gönüllü birer savaşçı olduğuydu. Lenin, bu insanların Sosyal Demokrat senaryonun onlara atfettiği rolü layıkıyla oynayabileceklerine ikna oldu. Ayrıca Sosyal Demokrat aktivistlerin militan işçilerle sürekli temas halinde olmasına imkân tanıyan bir dizi kurumdan oluşan salt Sosyal Demokrat bir yeraltı örgütlenmesinin esaslarının farkına vardı.

"Örnek Bir Rus İşçi", William Walling'in *Russia's Message* [Rusya'nın Mesajı] (1908) kitabından bir resim.

Lenin'e göre Sosyal Demokratların temsil ettiği şey, daha önceki Rus devrimci geleneğinin reddi değil, bilakis onunla olan bağıydı. Rus devrimcilerinin yaptıkları cesurca hatalar ve çekilen ıstıraplar yoluyla ve el yordamıyla aradıkları şey, Sosyal Demokrat stratejiydi. Bu strateji, Lenin'in ağabeyinin denediği halde çözmeyi bir türlü başaramadığı sorunun cevabıydı. Sonraki bölümde de göreceğimiz üzere, Lenin'in bütün hayatını adadığı kahramanlık senaryosu üzerine oynadığı bahsin kendini amorti etmeye başlaması için, bütün bir Sosyal Demokrat aktivistler kuşağının dişini tırnağına takıp çalışması, bir sürü iniş çıkış, bir sürü iç münakaşa gerekecekti.

Lenin 1894'ün ilk yarısında, *"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?* başlığını taşıyan birkaç yüz sayfalık bir kitap yazarak, yeni siyasî kimliğini bütün dünyaya ilan etti. Lenin'in Rus Sosyal Demokrasisi ile ilgili görüşlerine dair bu anlatı, tam da beklenildiği üzere, ona saldıran "dar kafalılara" karşı öfkeli bir polemik biçiminde yazılmıştı. Mihaylovski gibi Rus popülistlerinin kendilerini tanımlamak için kullandıkları "Halkın dostları" ifadesi, Lenin tarafından ironik bir biçimde kullanılıyordu. *"Halkın Dostları" Kimlerdir*, illegal olmakla birlikte, yayımlanan ilk eseriydi. Uzunca bir zaman, kitabın tüm kopyalarının kaybolduğu düşünülüyordu. 1923 yılında kopyaların üçte ikisi yeniden ortaya çıktığında, Lenin'in yoldaşları ve ilk biyografilerinin yazarları –Grigori Zinovyev, Lev Kamenev ve Krupskaya– çok heyecanlanmıştı. Onlara göre *"Halkın Dostları" Kimlerdir*, Lenin'in hayatının geri kalanında kendisine rehberlik edecek olan dünya görüşünün temellerini, kariyerinin ta en başında elde ettiğinin bir kanıtıydı – ve bu konuda haklıydılar.

Lenin Pankartını Açıyor

Gerek Rusya gerek Avrupa'daki Sosyal Demokrat işçiler tarafından sokak gösterilerinde açılan pankartlar, sosyalist hareketin başlıca sembollerinden biri halini aldı. Bir pankart altında ve devrimci bir slogan eşliğinde boy göstermek, militan bir eylemin

vazgeçilmeziydi. Pankart imgesi, bizatihi Lenin için de son derece mühimdi. Yazılarının arasına gelişigüzel serpiştirilmiş bir söz sanatından daha fazlasıydı – devrimci siyaset kavrayışını bir noktaya odaklayan bir metafordu. Pankart, dünyaya kim olduğunuzu ve ne için mücadele verdiğinizi duyuruyordu. Pankartın üzerindeki sloganda özetlenen örtük anlatı, kendi savaşçılarınıza ilham kaynağı olurken, diğerlerini de davaya çağırıyordu. Pankart, savaşçıların ahlakî birliğine işaret ediyordu ki etkin biçimde örgütlenmelerini sağlayan şey de buydu. Bayrağın vatanperver bir yurttaş için ifade ettiği anlam gibi, dalgalanan ve kendi militan mesajını taşıyan bir pankart da, Marksist teorinin kuru kemiklerine can veren tüm o duygusal sıcaklığı bünyesinde topluyordu.

1894'e gelindiğinde Lenin, bütün siyasî kariyerini şekillendirecek olan kahramanlık senaryosunu oluşturmuştu. Bu senaryoyu *"Halkın Dostları" Kimlerdir*'in son cümlesinde özetliyordu. Orijinal basım (ilkel hektograf yöntemiyle illegal olarak çoğaltılmıştı), bu son kelimelere atfedilen önemi gözler önüne serer. *"Halkın Dostları" Kimlerdir* 1920'lerde yeniden keşfedildiğinde, Lenin'in son cümlesi kadim yoldaşı Grigori Zinovyev'in bilhassa hoşuna gitmişti: "Neredeyse otuz yıl önce yazılmış olan bu kelimeler, sanki bugün yazılmışçasına yerinde ve geçerlidir."[26] Gerçekten de, Lenin'in uzun ve ustalıkla işlenmiş bu cümlesi, hayatının geri kalanı boyunca altında yürüyeceği pankartı açmış oluyordu:

> Bu sınıfın ileri temsilcileri, bilimsel sosyalizm fikrini ve Rus işçisinin tarihsel rolü görüşünü özümsediklerinde –bu fikirler yaygınlık kazandığında– ve işçiler arasında halihazırda yürüttükleri eşgüdümsüz iktisadî mücadeleyi ne yaptığını bilen [*purposive*] bir sınıf mücadelesine dönüştürecek kalıcı örgütler kurulduğunda, tüm demokratik unsurların lideri konumuna yükselecek olan Rus İŞÇİSİ, mutlakıyeti yıkacak ve *açık siyasî* mücadeleden dosdoğru KOMÜNİST DEVRİMİN ZAFERİNE *giden yolda*, (BÜTÜN ÜLKELERİN proletaryalarıyla beraber) RUS PROLETARYASINA liderlik edecektir.[27]

26. Grigori Zinovyev, *İstoriya Rossiskoy Kommunistiçeskoy Partii (bolşevikov)* (Leningrad, 1924), s. 116.
27. Lenin, *PSS* 1: 311-2; *CW* 1:300.

Lenin'in bu cümlesi, 1890'larda Rusya'da başlayan ve komünist devrimin zaferiyle sona eren dünya-tarihsel bir tiyatro oyunu kurgulamaktadır. Bu oyun, bir sonraki sahneye geçilmeden önce yerine getirilmesi gereken tek bir görevle karakterize olan toplam üç perdeye ayrılabilir. Ne ilginçtir ki Lenin, hayatın beraberinde getirdiği eksiklik, ironi ve hayal kırıklıklarıyla malul da olsa, baştan sona tüm oyunun sahnelendiğini görecek kadar yaşadı. Otuz yıllık devrimci kariyerinin her onyılı, bu oyunun bir perdesine –ve bu kitabın da bir bölümüne (fırtınalı son onyıla iki bölüm ayrılmıştır)– tekabül etmektedir.

Walter Crane'in *Kapitalist Vampir* isimli çiziminin Rus versiyonundaki Sosyalizm Meleği.

Perde Bir, Rus Sosyal Demokrasisinin Yaratılması: "*Bu sınıfın ileri temsilcileri, bilimsel sosyalizmin fikirlerini ve Rus işçisinin tarihsel rolü görüşünü özümsediklerinde -bu fikirler yaygınlık kazandığında- ve işçiler arasında halihazırda yürüttükleri eşgüdümsüz iktisadî mücadeleyi ne yaptığını bilen bir sınıf mücadelesine dönüştürecek kalıcı örgütler kurulduğunda...*"

Birinci Perde, çarlık rejiminin baskısıyla yeraltına mahkûm edilmiş olmasına rağmen, Marx'm "bilgi ve güçbirliği" dediği şeyi işçilere götürme meselesiyle samimi ve etkin bir biçimde meşgul olan Sosyal Demokrat partinin Rus versiyonunun yaratılmasının hikâyesiydi. Lenin için, oyunun bu perdesi 1894-1904 yılları arasında sahnelendi.

Birinci Perde'nin duygusal içeriği Walter Crane'in Sosyalizm Meleği afişinde görülebilir. Bu afiş ilk olarak 1885 yılında İngiltere'de yayımlandı ve 1902'de Londra'da yaşayan Rus muhacirler tarafından (sanatçının rızasıyla) Rusçalaştırıldı - benzer şekilde Lenin'in Birinci Perdesi de (Kautsky ve diğerlerinin ona öğrettiği gibi) daha önce başka ülkelerde gerçekleşmiş olan bir sürecin Rusya'ya uyarlanmış bir versiyonuydu. Afişin orijinalinde vampir yarasanın kanatlarında yer alan "Dinî Riyakârlık, Kapitalizm, Parti Siyaseti" kelimelerinin yerine, Rusça versiyonunda şu kelimeler yazıldı: "Bürokrasi, Kilise, Sermaye, Otokrasi". Yarasa, yaşananlardan bihaber uyumakta olan (ve üzerinde "emek" yazan) işçinin hayatî organlarını kemirmektedir. Melek işçiyi uyandırmak ve onu üzerinde "sosyalizm" yazan bir pankart altında hakkını aramaya davet etmek üzere bir borazan çalar. Uluslararası Sosyal Demokrasi, kendini daha az yüce olan kavramlarla ifade ediyor değildi. Misyon edindiği şey, işçilere kendi misyonlarına dair bir bilinç aşılamaktı.

İkinci Perde, Demokratik Devrim: "*tüm demokratik unsurların lideri konumuna yükselecek olan Rus İŞÇİSİ, mutlakıyeti yıkacak...*"

İkinci Perde, çarın devrimle alaşağı edilmesi yoluyla Rusya'yı siyasî özgürlüğe kavuşturma mücadelesini temsil eder. Bu mücadele, 1904-1914 yılları arasında Lenin'in esas meselesiydi.

Bolşevizm, Sosyal Demokrasi içerisinde ayrı bir akım olarak bu on yıllık süre zarfında ortaya çıktı ve Rusya'ya siyasî özgürlük getirmek için özel bir strateji –doğrudan doğruya Lenin'in, işçi sınıfının *narod*'a liderlik ettiği kahramanlık senaryosuna dayanan bir strateji– tanımladı. Lenin'in pankartında yazan cümlede *narod*'dan "demokratik unsurlar" olarak bahsedilir. Kullanılan bu Marksist jargon, çarlık karşıtı bir devrimi, uğruna bilfiil savaşacak denli çok isteyen herkesi ifade eder. Lenin'in aklındaki ana "demokratik unsurlar" kentli işçiler ve *narod* idi.

Walter Crane'in Rus özgürlük mücadelesini anlatan çizimi.

Bu perdenin duygusal anlamı, Walter Crane'in sonraları Londra'daki Rus Sosyal Demokratların isteği üzerine özel olarak yaptığı bir afişte gözler önüne serilir – benzer şekilde Lenin'in İkinci Perdesi de Avrupa'daki Sosyal Demokrasinin karşılaşmadığı, Rusya'ya has bir görevden bahseder. Bir önceki afişte yer alan işçinin aksine, buradaki merkezî figür uyanmış ve hareket etmesine mani olan zincirlerinden kurtulmuştur. Pençelerini kendisine geçirmiş olan çarlığın taç giymiş kartalma büyük bir kararlılıkla bakmaktadır. İşçi pankartını açmıştır: "Kahrolsun Otokrasi! Yaşasın Özgürlük ve Sosyalizm!" Kartal afallamış bir haldedir, ancak görünüşe göre mücadele yine de zorlu geçecektir. Arka planda ise militan işçi ve köylülerden oluşan bir kalabalık (ellerinde salladıkları şey bir çekiç midir, yoksa bir balta mı?), dalgalanan pankartlar altında kavgaya doğru yürümektedir.

Üçüncü Perde, Toplumsal Devrim: Rus işçisi "*açık siyasî* mücadeleden dosdoğru KOMÜNİST DEVRİMİN ZAFERİNE *giden yolda*, (BÜTÜN ÜLKELERİN proletaryalarıyla beraber) RUS PROLETARYASINA liderlik edecektir".

Lenin'in kahramanlık senaryosunun Üçüncü Perdesi, dünya sosyalist devrimiydi. Lenin'in kariyerinin 1914-1924 yılları arasını kapsayan son onyılının temel kaygısı, hem memleketi Rusya'da hem de Batı Avrupa'da sosyalist devrimi gerçekleştirmekti. 1914'te savaş patlak verdiğinde ve muhtelif Sosyal Demokrat partiler uluslararası dayanışmadan vazgeçip ulusal mücadeleye katıldıklarında, Lenin "Sosyal Demokrasi bayrağı lekelendi" diye düşünerek Sosyal Demokrat yerine Komünist isminin kullanılması konusunda ısrar etmeye başladı. Bu son perdede kendisini artık öncelikli olarak bir Rus Sosyal Demokratı olarak değil, dünya komünist hareketinin liderlerinden biri olarak tanımlıyordu. Fakat bir Komünist olarak bile, 1894 yılındaki senaryosuna sadıktı.

Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümü kutlamalarından bir Sovyet afişi, 1920.

Bu perdenin duygusal içeriği, 1920 yılına ait bir Sovyet afişinde gözler önüne serilir. Çoktan çağdışı kalmış olan demirci çekicini hâlâ elinde tutmakta olan Rus işçisi, çarlığın eski heybetli binalarının yıkıntıları arasında durmaktadır. Önceden kartalın başında olan taç, şimdi öylece molozların üzerinde yatmaktadır. Bununla birlikte Rus işçisinin açtığı pankart, basitçe siyasî özgürlüğü ve "açık siyasî mücadele" imkânını kazanmış olmaktan daha mağrur bir iddia taşımaktadır. Pankartın üzerinde, gerçek bir devrimci rejim olan Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (ne yazık ki burada görünmeyen) baş harfleri yer almaktadır. Bu işçiye öykünen diğerleri, muhtelif dillerde yazılmış "Dünyanın bütün işçileri, birleşin!" sloganının yazılı olduğu pankartlar taşımaktadır.

1894 yılına gelindiğinde Ulyanov, sonraları "N. Lenin" olarak anılacak olan kamusal kimliği benimsemiş durumdaydı. Bildiğimiz "Lenin" mahlası ilk kez 1901 yılında kullanılmış olsa da, Vladimir Ulyanov daha 1894 yılında kendisini bir Sosyal Demokrat yeraltı aktivisti olarak tanımlıyordu. Daha da önemlisi, kendisini izleyenleri hayli şaşırtan esrarengiz bir özgüvenle ön plana çıkmasına olanak tanıyacak o "farklı yol"u çoktan bulmuştu. *"Halkın Dostları" Kimlerdir*'in son cümlesi esasında bir pankarttı ve sosyalizm meleğinin taşıdığı pankarttan, gözleri açılmış Rus işçisinin pankartından, yürüyüşe geçmiş Avrupa proletaryasının pankartından hiçbir farkı yoktu. O pankartta yazılı dramatik ve tutkulu anlatı ise Lenin'in hikâyesiydi – ve o, bu hikâyeye hep sadık kaldı.

2
Sosyalizm ve İşçi Hareketinin Mezcedilmesi

1893'de St. Petersburg'a gelmesinin ardından Lenin'in birlikte çalışmaya başladığı Sosyal Demokrat aktivistlerden biri de Boris Gorev'di. Gorev sonraları, 1895-96 yıllarının büyük Petersburg grevleri sırasında bir gün yaşadığı apartman dairesine geldiğini ve iki kadın arkadaşını –ki bunlar yeni yeni ortaya çıkan Sosyal Demokrat yeraltı örgütünden arkadaşlarıydı– evin içinde büyük bir sevinçle kendi etraflarında dönüp dans ederken bulduğunu anlatacaktı.[1]

Grevdeki işçilere destek olarak geçirdikleri uzun ve tehlikeli saatlerin ardından, bu genç insanları bu denli heyecanlandıran

1. Boris Gorev, *İz partiynogo proşlogo: Vospominaniya, 1895-1905* (Leningrad, 1924), s. 24.

şey neydi? Daha sonra göreceğimiz üzere, grevin ihtişamlı boyutu yalnızca Rusya'nın militan bir işçi hareketi için taşıdığı potansiyeli gözler önüne sermekle kalmamış, ondan da önemlisi, bu genç aktivistlerin Sosyal Demokrasi stratejisinin Çarlık Rusyası'nda işleyebileceği üzerine oynadıkları bahsin doğruluğunu da kanıtlamıştı. Lenin de aynı bahsi bir anlamda, yazdığı yeraltı manifestosu "*Halkın Dostları" Kimlerdir*'de alenen oynamış oluyordu; elbette yeraltı koşullarının izin verdiği ölçüde bir aleniyette. Lenin, yaşadığı apartman dairesinde coşkuyla dans etmemiş olabilir (kim bilir, belki de etmiştir!), ancak 1890'lar boyunca yazdıkları, aynı coşkulu gurur hissini ortaya koymaktadır.

Lenin St. Petersburg'da, 1894-6

Bu heyecan verici onaylanma duygusunu anlamak için, Lenin'in Petersburg'da geçirdiği bu iki yılda neler yaptığını, kendi faaliyetlerine ne anlam atfettiğini ve 1890'ların ortasında yaşanan Petersburg grevlerinin bu anlamı nasıl haklı çıkardığını bilmemiz gerekiyor. Bütün bu süreçte Lenin tipik bir Sosyal Demokrat aktivistti – yahut daha doğrusu, onu diğerlerinden ayıran tek unsur, bu yeni rolünü oynarken sergilediği şevk ve enerjiydi.

1893'te Petersburg'a geldiğinde Lenin'in ilk amacı, var olan Sosyal Demokrat çevrelerle temasa geçmekti. En faal çevreyi, üniversitenin teknoloji enstitüsünde okuyan öğrenciler oluşturuyordu. Bu Volgalı nevzuhurun enerjisi ve engin bilgisi, onu kısa sürede bir lider yaptı. Sonraki iki yıl boyunca Lenin, L. Martov gibi diğer aktivistlerle birlikte, şehirdeki muhtelif Sosyal Demokrat grupların daha büyük örgütsel yapılara kavuşturulması için uğraştı. Bu uğraşlar 1895'in sonlarında İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nin kurulmasıyla neticelendi. "Mücadele Birliği", kısa süre sonra yerel Sosyal Demokrat örgütler için standart bir unvana dönüşecekti.

1905-7 yıllarına ait devrimci bir dergiden. Resmin altında şöyle yazmaktadır: "Okuyan işçi, tehlikeli bir meşgale edinir".

Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği üyeleri. Bu fotoğraf, Birlik liderlerinin tutuklanmalarından sonra, Sibirya'ya sürgüne gönderilmelerinden hemen önce, 1897 yılı başlarında çekilmiştir. Hemen masanın ardında otururken gördüğümüz kişi Lenindir; sol tarafında bir kolu masaya dayanmış halde oturan ise, sonraları Menşeviklerin lideri ve Lenin'in siyasî düşmanı olacak olan L. Martov'dur.

Bu genç aktivistler nezdinde, entelijensiyadan propagandacılar talep eden işçi gruplarıyla kurdukları ilk temas, büyük bir intisap töreniydi. "Propaganda" kavramının o dönemin Sosyal Demokrat jargonunda ifade ettiği anlam, daha sonraları kazandığı anlamdan çok farklıydı. Pasif hedefleri bombardımana tutmak için kullanılan basitleştirilmiş mesajlar anlamına gelmiyor, daha ziyade işçiler tarafından başlatılan yoğun ve geniş kapsamlı eğitimi anlatıyordu. Bu nedenle "propaganda yapılmış işçi" bir onur unvanı, potansiyel lider statüsünün bir göstergesiydi. Bu propaganda çevreleri, Lenin'in işçilerle –sonraları Krupskaya'nın Lenin'in kendini tanımlaması açısından çok önemli olduğunu iddia ettiği– sohbetlere başlamasına önayak oldu.

Lenin işçilerle ayrıca, St. Petersburg'da bulunan Thornton atölyeleri gibi yerlerdeki fabrika koşullarıyla ilgili yaptığı araştırmalarda da işbirliği yaptı. Sonraları, dur durak bilmez sorgu ve sıkıştırmalarından bunalan bir işçiyle ilgili şunları aktaracaktı: "yaptığımız çalışmaların sonunda terini sildi ve yüzünde bir gülümsemeyle 'benim için fazla mesai yapmak, senin sorularını yanıtlamak kadar zor değil!' dedi."[2]

Lenin'in zamanının çoğunu, hayatının her döneminde olduğu gibi, edebî faaliyetler alıyordu. Bunların bir kısmını, genç Marksistler ile popülist gelenekten gelen daha yaşlı yazarlar arasındaki tartışmaları tutkuyla takip eden entelijensiya kitlesine yönelik yazdığı yazılar oluşturuyordu. Lenin bu kitle için "Popülist İlkeler Deklarasyonunun [*Profession de foi*] Satır Satır Eleştirisi" gibi başlıklar taşıyan polemik makaleler kaleme alıyordu (*narodniki* ya da popülistler, Sosyal Demokrasinin yükselişinden önce Rus devrimci geleneği içerisinde baskın olan akımdı).[3] Lenin ayrıca doğrudan işçilere yönelik, örneğin fabrika cezaları karşısında işçilerin hukukî pozisyonunu anlatan kırk sayfalık bir kitapçık gibi şeyler de kaleme alıyordu. Muhacir Sosyal Demokrat Pavel Akselrod'un bu kitapçığa övgüsüne Lenin minnetle şu karşılığı veriyordu: "Hiçbir şeyi, işçiler için yazma imkânına sahip olmak kadar çok istemedim, hiçbir şeyin bu denli hayalini kurmadım."[4]

Lenin Akselrod ile 1895 yılı yazında bir yurtdışı gezisinde tanışmıştı. Bu gezi, Lenin'in o dönemde yürüttüğü faaliyetlerin başka bir boyutunu temsil eder: dünyadaki diğer Sosyal Demokratlar ile temaslar kurmak. Lenin İsviçre'de Akselrod haricinde Emeğin Kurtuluşu Grubu'nun Georgi Plehanov ve Vera Zasuliç gibi diğer üyeleriyle de tanıştı. En eski Rus Marksist örgütlerinden biri olan Emeğin Kurtuluşu Grubu yaklaşık on yıl kadar önce kurulmuştu ve o dönem itibariyle Rusya'da yaşayan,

2. V.İ. Lenin, *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 6, s.152; Lars T. Lih, *Lenin Rediscovered: 'What Is to Be Done?' in Context* (Haymarket, 2008), s. 811.
3. Lenin, *PSS* 1:354-412; *CW* 1:340-95 (1894).
4. Lenin, *PSS* 46:12; *CW* 34:24 (16 Ağustos 1897 tarihli mektup).

nefes alan bir Sosyal Demokrasi hareketiyle temas kurabiliyor olmaktan çok hoşnuttu. Lenin ayrıca Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin efsanevi liderlerinden Wilhelm Liebknecht tarafından da kabul edildi. Lenin memlekete dönüşünün ardından, yeni yeni gelişmekte olan benzer türde Sosyal Demokrat grupların var olduğu diğer Rus kentleriyle irtibata geçilmesi yönündeki çabaları desteklemeye başladı.

Yürüttüğü tüm faaliyetler –popülistlerle polemiklere girmek, yerel aktivistlerle çalışmak, fabrika işçileriyle temas kurmak, yurtdışındaki muhacir liderleri ziyaret etmek– Lenin'in zihninde, daha büyük bir Avrupa Sosyal Demokrasisi hikâyesinin birer parçası olarak birbiriyle bağlantılıydı. O ve diğer aktivist yoldaşları, başka ülkelerde daha önce gerçekleştiğini düşündükleri bir süreci bilinçli olarak kopya ediyorlardı. Rusya'nın koşulları elbette önemli bir takım farklılıklar dayatıyordu, ancak Lenin'e göre bu farklılıklar yaşanmakta olan şeyin temel mantığını değiştirmiyordu.

Bu temel mantık, en etkili biçimde Karl Kautsky tarafından *Erfurt Programı*'nda ortaya kondu; Kautsky'nin yeni yeni yeşermeye başlayan Rus Sosyal Demokrasisi üzerinde sahip olduğu muazzam etkinin kaynağı işte tam bu noktadadır. Kautsky'nin Sosyal Demokrasi tanımı, uluslararası Sosyal Demokrat hareket içerisinde evrensel olarak kabul edilir hale geldi: "Sosyal Demokrasi, sosyalizm ve işçi hareketinin mezcedilmesidir." Bu slogandaki "işçi hareketi", militan, anti-kapitalist, meşru müdafaaya dayanan bir protesto hareketidir. "Sosyalizm" ise propagandacılar ve ajitatörlerin yaydığı sosyalist mesajı ifade eder. Sosyal Demokrasi de, iki tarafın birbirine ihtiyacı olduğunu fark ettiği an gerçekleşir. İşçi hareketi, işçinin maruz kaldığı sömürü ve sefalete gerçek anlamda yalnızca sosyalizmin son verebileceğini teslim eder. Sosyalistler ise sosyalizmin yalnızca bizzat işçiler tarafından gerekliliğinin anlaşıldığı ve onun için savaşmaya hazır oldukları zaman kurulabileceğini teslim ederler. Kautsky açıklamalarını, sosyalizm ve işçi hareketinin mezce-

dilmesinin gerekliliğini ilk olarak idrak etmiş olan iki dâhinin Marx ve Engels olduğunu söyleyerek sürdürür.[5]

Kautsky'ye göre bu mezcoluşun gerçekleşebilmesi için güvensizlik ve yanlış anlaşılmanın yol açtığı pek çok engelin aşılması gerekiyordu. İlk başlarda sosyalist entelektüeller (ki bunlar arasında işçi kökenli olanlar da vardı), mesajlarını doğrudan baskı gören ve ezilen işçilere ulaştırmayı hedeflememişlerdi. İşçilerin, tam da ezilip baskı gördükleri için, sosyalizmin gerekliliğini anlayamayacaklarını farz ediyorlardı. Buna karşılık, kendi sınıflarının mücadelesini veren militan işçiler için sosyalizm, kendini beğenmiş entelektüellerin dillerine doladıkları bir meseleydi yalnızca. Fakat (Kautsky'nin hararetle inandığı üzere) başlangıçtaki bu ayrılık, her ülkede kaçınılmaz olarak ortadan kalkacaktı. Bu model, "bütün ülkelerin tarihi" tarafından doğrulanmıştı (bu, Lenin'in iddiasını savunmak adına defaatle başvurduğu bir tabirdi) – nitekim 1890'ların Rus Sosyal Demokratlarının, bu mezcoluşun eninde sonunda Rusya'da da gerçekleşeceği konusunda içi rahat olabilirdi.

Lenin, Kautsky'nin mezcedilme formülünü 1894 tarihli eseri *"Halkın Dostları" Kimlerdir*'de alenen destekliyordu. Daha sonra ifade ettiği üzere, "Kautsky'nin sözleri ... *Komünist Manifesto*'nun temel fikirlerini yeniden üretmektedir".[6] Dahası mezcedilme formülü, Lenin'in 1894-1904 yılları arasında, temel hedeflerini dile getirmek maksadıyla kaleme aldığı her yazıda daimî bir motif olarak karşımıza çıkar. Çalışma arkadaşları kendisinden bir Sosyal Demokrasi program taslağı hazırlamasını istediklerinde Lenin (ki kendisi o dönemde hapisteydi), Sosyal Demokrasinin "sosyalizmin özlemini duyduğu şey –insanın insan tarafından ezelî sömürüsüne son verme özlemi– ile büyük ölçekli fabrika ve atölyelerin yarattığı yaşam koşulları neticesinde ortaya çıkan *narod* hareketinin nasıl mezcedilmesi gerektiğini" gösterdiğini yazıyordu.[7]

5. Karl Kautsky, *Das Erfurter Programm* [1892] (Berlin, 1965) [*Sınıf Kavgası (Erfurt Programı)*, Çev. Sabiha Zekeriya, Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı, 1934].
6. Lenin, *PSS* 4:189; *CW* 4:217 (1899).
7. Lenin, *PSS* 2:101; *CW* 2:112 (1896).

Lenin, Kautsky'nin mezcedilme formülünden kendi muhtelif faaliyetlerine anlam kazandırmak için yararlandı, çünkü bu faaliyetlerin tamamı adanmış sosyalistler ile militan işçileri, savaşan tek bir örgüt çatısı altında bir araya getirmeyi amaçlıyordu. Rusya'nın hemen her yerinden aktivistlerin benzer şeyleri amaç edinmesi noktasında, Lenin'in tutumu yine son derece tipikti. Nitekim Kautsky, Rus Sosyal Demokrasisinin babası gibi önemli bir unvanının sahibidir – yahut daha ziyade, "*Komünist Manifesto*'nun temel fikirleri"ni ve Alman Sosyalist Partisi'nin (SPD) itibarını, kitabı *Erfurt Programı*'nı Sosyal Demokrasinin ders kitabı addeden genç Ruslara ve Rusya'ya ulaştıran bir tür kanaldır.

Lenin ve aktivist yoldaşları Rus Sosyal Demokrasisini, elbette yapılacak bir takım zorunlu değişikliklerle beraber, bu doğal mezcoluşun başka bir örneği olarak görmeyi çok istiyorlardı. Bu zorunlu değişikliklerin en kritik olanı, siyasî özgürlüğün olmayışına intibak etmekti. Çarlık rejiminin baskısı, gerek "sosyalizm"in (aktivistler) gerekse "işçi hareketi"nin (sendikalar, grevler, iktisadî protestolar) Batı Avrupa'daki emsalleri ile aralarında yalnızca geçici bir benzerlik olması anlamına geliyordu. Bunların aynı temel amaca hizmet edecek işlevsel Rus muadilleri bulunabilir miydi?

"Sosyalizm" tarafında, Sosyal Demokrat ideallerin Rus toplumunun gerçeklikleriyle etkileşimi, yeni bir sosyal türün, fiilen yerel örgütleri idare eden aktivistler anlamına gelen *praktiki*'nin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu yeni tür, halk çocuğu entelektüeller ile "*intelligentnıye* işçiler"in (entelijensiyanın ideallerini benimsemiş olan işçilerin) oluşturduğu bir melezdi. Bu melez sosyal tür içerisinde yer alan ve Sosyal Demokrasinin gerek söylemi gerek pratiği açısından mühim olan işçi unsuru, "ne yaptığını bilen işçi" olarak adlandırıldı (ve sıklıkla "bilinçli işçi" olarak tercüme edildi). Ne yaptığını bilen işçi yalnızca militan değildi, aynı zamanda "rasyonel ve kültürlü" olmayı kafasına koymuştu. İyi düşünmek, iyi davranmak, iyi giyinmek, düzgün bir gramerle konuşmak ve sert içkilerden uzak durmak

arzusundaydı. Semyon Kanatçikov'un hatıratı, bu sosyal türün bakış açısını anlamak için en iyi giriş niteliğindedir. Kanatçikov, kendisini şu şekilde tanımlar:

> "Yetişkin", "bağımsız" ve daha da önemlisi "ne yaptığını bilen" olduğumun bilinciyle, o ana dek yeterince güçlenmiş olarak, "insanın adaletsizliği" ile cesurca savaşa girdim. Suistimal edilenlerin ve ezilenlerin tarafında yer aldım, "ne yaptığını bilen olmayanları" aydınlattım ve ikna ettim ve ideallerimi savunurken rakiplerimle tutkulu tartışmalara girdim.[8]

Ancak bu görev ve özsaygı duygusu kırılgandır ve Kanatçikov, "uyuşuk ve kimi zaman hasmane kitleler" arasındaki "bir avuç kimsesiz devrimci gencin" yalnızlığından bahseder.[9]

Bu genç ve deneyimsiz Rus *praktik*'lerini Batı Avrupa ülkelerindeki sosyalist aktivistlerin işlevsel muadili olarak görmek, yalnızca kararlı bir iyimserin yapacağı bir işti. Dahası Kautsky'nin mezcetme senaryosunun uzun vadeli ve "ne yaptığını bilen" bir sınıf mücadelesini yürütebilecek bir işçi sınıfına gereksinimi vardı. Kente yeni gelmiş ve herhangi bir hazırlık sürecinden geçmeden fabrika kazanına atılmış köylülerden oluşan Rus işçi sınıfı, edilgenlikten örgütlü protestoya, yıkıcı ayaklanmalardan disiplinli grevlere geçecek yeterli kültürel seviyeye sahip miydi? Kuşkucu bir Sosyal Demokrat olan Yelena Kuskova 1899'da, Rusya'daki kapitalist sanayileşmenin gerçek sonuçlarının aslında "iç karartıcı ve en iyimser Marksisti bile... kasvete sevk edecek" nitelikte olduğunu yazıyordu.[10]

---

8. Semën Kanatchikov, *A Radical Worker in Tsarist Russia: The Autobiography of Semën Ivanovich Kanatchikov*, der. Reginald Zelnik (Stanford, Kaliforniya, 1986), s. 70 (çeviri kısmen değiştirilmiştir). Bu hatırat ilk olarak 1929 yılında basılmıştır. Kanatçikov, yoldaşlarının ve gençliğinde bizzat kendisinin dile getirmiş olduğu bazı önemli ifadeleri tırnak içinde belirtir.

9. A.g.e., s. 98.

10. Lenin ve diğer Sosyal Demokratlar tarafından şiddetle protesto edilen, sözde *Credo*'dan [Amentü] alınmıştır, metnin tamamı için bkz. Lenin *PSS* 4:165-9; *CW* 4:171-4 (1899).

Bu son derece anlaşılır kaygılar, Petersburg grevlerinin Sosyal Demokrat *praktiki* için neden bu denli heyecan verici olduğunun da cevabıydı. Grevlerin etkisinin boyutu en iyi, liberal tarihçi ve parti lideri Pavel Milyukov'un olayların üzerinden on yıl geçmeden yazdığı yorumlarda görülebilir: "Haziran 1896'da St. Petersburg, daha önce eşi benzeri görülmemiş, akıl almaz bir işçi hareketiyle sarsıldı. Başkentin kuzeyindeki yirmi iki pamuk fabrikasında çalışan otuz binden fazla işçi, genel grev benzeri bir eylem örgütledi." İşçilerin talepleri makul ve ılımlıydı, grevin gidişatı disiplinli ve barışçıldı. Grevi ayartanlar entelijensiyadan sosyalistler değildi ve "grev boyunca yayınlanan tüm bildiri ve diğer belgeler bizzat işçiler tarafından sade ve yarı eğitimli bir dille kaleme alınmıştı".

Nitekim 1896 grevleri, önceki yılların daha yıkıcı ve anarşik işçi ayaklanmalarıyla tam bir tezat teşkil ediyordu. Milyukov'a göre Petersburg grevleri Rus devrimci hareketi içerisinde bir dönüm noktasıydı. "O zamana dek sesi soluğu çıkmayan Rus 'kitleler', şimdi ilk kez siyaset sahnesine çıkıyor ve ilk kez kendi adlarına konuşmaya teşebbüs ediyorlar"dı.[11] Kitlelerin bu yeni ve bağımsız dahli, Lenin'in ağabeyi Aleksandr gibi sabık devrimcilerin geçmişte karşı karşıya olduğu durumdan temelde farklılaşıyordu.

Lenin'e gelince, grevlerin doruk noktasına ulaştığı 1896 yazından aylar evvel tutuklanmıştı ve olup bitenlerle pek bir ilgisi yoktu. Milyukov gibi o da, St. Petersburg grevlerinden sosyalistlerin sorumlu tutulamayacağını vurguluyordu. "Grevler, sosyalistler kışkırttığı için başlamadı, bilakis grevler başladığı için, işçilerin kapitalistlere karşı mücadelesi başladığı için, sosyalistler olaylara dahil oldu" diye yazıyordu.[12] Daha da önemlisi grevler Lenin'in "farklı bir yol"un, Sosyal Demokrat bir yolun mümkün olduğuna dair inancını pekiştirdi. Kautsky'nin öngördüğü mezcoluş *gerçekleşiyordu* ve daha şimdiden eşi benzeri görülmemiş bir etki

11. Pavel Milyukov, *Russia and its Crisis* [1905] (Londra, 1962), s. 350-51.
12. Lenin, *PSS* 2:114; *CW* 2:125 (1896).

yaratmıştı, zira güçlü çarlık rejimi birtakım ödünler vermeye zorlanmış ve neticede çalışma saatlerini sınırlandıran bir yasa 2 Haziran 1897 günü yürürlüğe girmişti.

Lenin bütün bu süreci, kendi kahramanlık senaryosunun boş ve etkisiz bir devrim hayali olmadığının kanıtı olarak görüyordu, ne de olsa devrim gözlerinin önünde gerçeğe dönüşüyordu. Fabrika işçileri kendilerine atfedilen rolü oynamaya hazırdı. Çıkarları konusunda bir kez bilinçlendiklerinde, savaşmaya hazırdılar ve "uğrayacakları işkencelerin, toplu tutuklama ve sürgünlerin, gösterişli siyasî mahkemelerin, peşlerine adam takılmasının hiçbir yararı yoktu". Sonraki adım, ileri seviyedeki işçilerin daha geride olanları ayağa kaldırmasıydı. "Bütün bir Rus işçi kitlesi, işçi davası uğruna mücadeleye katılmadığı sürece, başkentin ileri işçileri fazla bir şey elde etmeyi umamazlar"dı.[13]

Yeni ortaya çıkan sosyalist yeraltı örgütlerinin grev hareketine başarıyla iştiraki, Sosyal Demokrat stratejinin Çarlık Rusyası'nda işleyebileceğinin bir diğer kanıtıydı. Sosyalistlerin o an için yapabilecekleri şeyler belki sadece grevlerin amacını belirten bildiriler dağıtmakla sınırlı olsa da, bu küçük kâğıt parçaları siyasî özgürlüğe giden yolun ilk adımıydı. Lenin'in gözlemlediği üzere, Avrupa'nın geri kalanında siyasî özgürlük, "basının grevlerle ilgili haberleri özgürce yayınlaması" anlamına geliyordu. Rusya'da özgür bir basın olmamasına rağmen, sosyalistler ve bildirileri çarlık rejiminin, grevleri -geçmişte her zaman yapmış olduğunun aksine- daha fazla sır olarak saklayamayacağını garanti altına almış oldu. Lenin gururla "devlet, herkesin grevlerden haberdar olduğu bir durumda sessiz kalmanın ne denli gülünç bir hal aldığını gördü -ve devlet de diğerleriyle birlikte sürece dahil edilmiş oldu. Sosyalist bildiriler devleti hesap vermeye çağırdı- ve devlet ortaya çıkıp hesap verdi" diye yazıyordu.[14]

13. Lenin, *PSS* 2:300, 274; *CW* 2:302, 278 (1897).
14. Lenin, *PSS* 2:111-12; *CW* 2:123 (1896).

Lenin, Petersburg yeraltı örgütlerinin zayıflığını vurgulama zahmetine giriyordu –"Mücadele Birliği, bildiğimiz gibi, henüz 1895/96 yılında kuruldu ve işçilere yaptığı çağrı kötü basılmış el ilanlarıyla sınırlıydı"– çünkü bu zayıflık esasında bir cesaret kaynağıydı. Bu denli zayıf bir örgüt bile eşi benzeri görülmemiş bir grev hareketinin örgütlenmesine katkıda bulunabiliyorsa, doğru düzgün yapılanmış gizli Sosyal Demokrat örgütler kim bilir neler başarırdı. Rus Sosyal Demokrasisi –bu örgütlerin işçiler arasında en az Petersburg Mücadele Birliği'ninki kadar bir otoritesi olduğu varsayımından hareketle– sadece belli başlı şehirlerdeki örgütleri birleştirerek bile, "çağdaş Rusya'daki en üst düzey siyasî unsur" haline gelebilirdi.[15] Lenin'in, bu tür baş döndürücü yaklaşımlarla karşılaşan aktivist arkadaşlarının, mutfakta dönerek dans etmelerine şaşırmamak gerek.

Bir Hayalin Temelleri

8 Aralık 1895'te Lenin, Petersburg Mücadele Birliği'nin diğer liderleriyle birlikte "Petersburg işçileri arasında Sosyal Demokrasi propagandası yapmak" suçlamasıyla tutuklandı.[16] Bir yıldan uzun bir süre Petersburg'da bir hapishanede kaldı, ta ki cezası belli oluncaya kadar: üç yıllık Sibirya sürgünü. Krasnoyarsk'dan çok da uzak olmayan Şuşenskoye adında bir Sibirya köyüne gönderildi ve cezasını gerektiği gibi çekti. Lenin şanslıydı – Şuşenskoye, Mücadele Birliği'nin kurucularından, arkadaşı L. Martov'un kaldığı, epey kuzeyde yer alan Turuhansk'a kıyasla daha katlanılabilir bir yerdi. Martov, Turuhansk'ın fizikî, sosyal ve siyasî korkunçluğundan sonraları hiddetle bahsedecekti.[17]

15. Lenin, *PSS* 2:460-61; *CW* 2:341-2 (1897).
16. 1917'de yazılıp yayımlanmamış bir biyografi taslağından, Lenin'in kendi sözleriyle (Lenin *PSS* 32:21).
17. Martov, *Zapiski Sotsial-demokrata* [1922] (Cambridge, Massachusetts, 1975).

Lenin'in polis kayıtlarındaki fotoğrafları, Aralık 1895.

Petersburg Mücadele Birliği'nin pek çok liderinin tutuklanmış olması nedeniyle, bizatihi birliğin mevcudiyeti sallantıdaydı. Geride başıboş kalan yaşça daha genç üyeler, bildiri yayınlama ve grevcilerle temas halinde olmayı sürdürmek için çok çabaladılar, çünkü varlıklarını sürdürmeleri Sosyal Demokrasinin itibarı için kesinlikle gerekliydi. Lenin bu çabaları uzaktan cesaretlendiriyordu: "Savcılar ve jandarma, şimdiden Mücadele Birliği'ni paramparça ettik diye böbürleniyorlar. Ancak bu böbürlenme bir yalan. Mücadele Birliği, Devrimcilerin uğradığı ... onca zulme rağmen sapasağlam ayakta – Yaşasın Devrim!"[18]

18. Lenin, *PSS* 2:467; *CW* 2:348 (1897).

İşçi kılığına girmiş Nadyejda Krupskaya, 1917.

Şuşenskoye'de geçirdiği üç yıl Lenin için profesyonel, kişisel ve siyasî açıdan verimli bir dönemdi. En önemli profesyonel başarısı, başyapıtlarından biri olan *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* üzerine yazdığı (ve elbette bu başlığı taşıyan) Marksist bir değerlendirme idi (1899'da yayımlandı). Kendir yetiştiriciliğinden kenevir halat ticaretine kadar her konuda istatistiklere yer veren bu kitapta Lenin, kahramanlık senaryosuna olabildiğince güçlü bir olgusal zemin kazandırdı.

En önemli kişisel başarısı ise, 10 Temmuz 1898'de Nadyejda Krupskaya ile hayatını birleştirerek yerleşik bir evlilik hayatına geçmesi oldu. Krupskaya, Lenin'in St. Petersburg'da katıldığı ilk *praktiki*'nin destekçilerinden biriydi. Bu sıkı ilişkiler içindeki topluluğa Lenin'den farklı bir yol izleyerek, Pazar günü eğitimlerinde gönüllü öğretmenlik yaparak dahil olmuştu. Rusya'da devletten bağımsız hareket eden her şey gibi, bu halk eğitim hareketi de

"fabrika işçileri ve kırsal nüfusa yönelik bilimsel, etik ve edebî yayınların okutulduğu dersler tertip edilmesi, kütüphane ve okuma odalarının kurulması ve bu yayınların bedava dağıtılması suretiyle halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi eğilimi" gösterdiği gerekçesiyle devlet tarafından şüpheyle karşılandı. 1895 yılında söylenmiş bu sözler, çarlık rejiminin içişleri bakanına aitti; Krupskaya gibi insanları betimliyor ve onlardan şöyle bahsediyordu: "bu kitapları dağıtanlar, her iki cinsiyetten genç ve zeki insanlar; çoğu hâlâ bir yandan öğrenimini sürdürüyor ve halkın [*narod*'un] arasına öğretmen sıfatıyla karışıyor". Tüm bunlar bakan için son derece kaygı vericiydi, çünkü görünüşe göre bu halk eğitim hareketi "sistematik bir biçimde, devletin görüşlerine uygun olmayan bir doğrultuda gelişecek"ti.[19] Devletin bağımsız halk eğitimi konusundaki şüpheleri, Lenin'in babası İlya Ulyanov'un zamanından beri pek değişmemişti.

Krupskaya, evlenmek üzere Lenin'in peşinden Sibirya'ya gitmesinden sonraki hayatını, yıllar sonra şu şekilde tanımlıyordu:

> Gözlerimin önünde sanki gerçekmişçesine görüyorum o zamanları –o ilkel tamlık hissini ve var olmanın neşesini. Her şey bir şekilde doğaya yakındı– kuzukulakları, mantarlar, av, kayak –yoldaşlardan oluşan küçük, samimi bir grup. Tatillerde– ki bundan tam otuz yıl öncesiydi –Minusinske giderdik– yakın yoldaş ve arkadaşlardan oluşan bir çevre, toplu gezintiler, şarkılar, naif bir tür neşe ve birliktelik hissi. Annem bizimle yaşıyordu, ekonomik durumumuz kötüydü, neredeyse sefalet içindeydik –hayatımız ortak yaptığımız işler, birbirinin aynı duygu ve tepkilerden ibaretti– [Alman "revizyonist"] Bernstein [tarafından yazılanları] okuyorduk, çok canımız sıkılıyordu, çok öfkeleniyorduk, vesaire. Bana öyle geliyor ki, bu günlerde böylesi bir hayat sürmek artık imkânsız. Otuz yılda çok fazla şey olupbitti ve omuzlarımızda çok fazla yük birikti.
> İşte böyle – lirik bir şiirden bir kuple ...[20]

19. Aktaran Milyukov, *Russia and its Crisis*, s. 237-8.
20. Merhum İnessa Armand'ın kızına yazılmış 31 Aralık 1928 tarihli mektup, *İzvestiya TSK KPSS*, 1989, Sayı 4, s. 184 (üç nokta kullanımı, metnin orijinalindeki gibidir).

Lenin'in sürgündeki en büyük siyasî başarısı, "en üst düzeyde siyasî bir faktör" olacak olan ülke çapında bir yeraltı örgütü kurma hayalini gerçekleştirmek gibi iddialı bir plan vücuda getirmek oldu. Bu plan en detaylı haliyle, birkaç yıl sonra yayımlanacak olan ünlü kitabı *Ne Yapmalı?*'da (1902) izah edilecekti. Bu noktada temkinli olmak zorundayız, çünkü *Ne Yapmalı?*'nın yeni nesil okurları Lenin'in kitabını kendi bağlamından çıkarmışlar ve dolayısıyla ruhunu ve etkisini temelinden çarpıtmışlardır. Standart ders kitabı yorumuna göre Lenin, Alman SPD gibi Batılı sosyalist parti modellerini bilinçli olarak reddeden ve onun yerine eski *Narodnaya volya* gibi popülist devrimcilerin komplocu yeraltı örgütlerinin güncellenmiş bir versiyonunu temel alan yenilikçi bir parti örgütleme planı geliştirmişti. Lenin'in bu yeni tasarısına yön veren şey zorunlu olarak "işçilerle ilgili bir endişe", yani Lenin'in işçilerin tabiatları gereği reformist oldukları ve dolayısıyla devrimci bir partiyi kendiliklerinden desteklemeyecekleri, hatta destekleyemeyecekleri yönündeki kanaatiydi. O da bu nedenle partinin yalnızca pişmiş devrimci entelektüellerden oluşmasını sağlamaya çalışıyordu – daha doğrusu bize böyle anlatılıyordu.

Bu asık suratlı, bezgin ve hatta müstehzi Lenin portresi, onun kahramanlık senaryosunun gerçek romantizmi ile taban tabana zıttır. Lenin'in parti örgütü vizyonu, kendi getirdiği şahsî bir yenilik olmaktan ziyade, bütün bir Sosyal Demokrat *praktiki* kuşağı tarafından kolektif olarak oluşturulmuş yöntemlerin sistemleştirilmiş bir haliydi. Bu anonim aktivistler deneme yanılma yoluyla SPD'nin stratejisini –kitlelere parti kampanyaları aracılığıyla ilham vermeyi– baskıcı mutlakıyetin düşmanca ortamına uyarlamaya çalışmışlardı. Lenin'in tasarısı işçilerle ilgili huzursuz bir endişeye değil, bilakis işçilerin kesinlikle destek olacaklarına dair coşkulu bir güvene dayanıyordu.

Lenin'in kahramanlık senaryosunun kendine has özellikleri olmakla birlikte, fikirleri yayan ve bilinci yükselten heyecanlı bir ajitatör veya propagandacıda cisimleşen temel liderlik teması, pek çok insanı heyecanlandıran bir konuydu. Solcu yazar

Maksim Gorki 1906 yılına ait ünlü romanı *Ana*'da bu kolektif hayale öyle etkili bir anlatısal biçim kazandırmıştı ki, kitabı daha sonraları bir Sovyet ikonuna dönüşecek ve "sosyalist realizm"in müjdecisi olarak takdir edilecekti. Kendisi de geçmişte Rus yeraltı örgütlerinde bulunmuş bir muhacir olan Moissaye Olgin, 1917 yılının Bolşevik devrimi arifesinde, Gorki'nin romanını Amerikalı okurlar için özetledi. Olgin'in özeti, yeraltı örgütlerinin ne olduklarından çok ne olmak istediklerini ortaya koymaktadır. Lenin'in sosyalist "bildiriler"in yahut *listki*'nin etkisine dair ihtiraslı iddialarını hatırlayalım ve bunları Olgin'in Gorki özetiyle kıyaslayalım (*listki* burada "kâğıtlar" olarak çevrilmiştir):

> Çok geçmeden kenar mahallelerin sokakları, mavi mürekkeple yazılmış "kâğıtlarla" kaplanır (hektograf yöntemiyle çoğaltılmış beyanatlardır bunlar). "Kâğıtlar" zehir zemberek bir dille fabrikadaki sistemi eleştirmekte, Petersburg ve Güney Rusya'daki grevlerden bahsetmekte, işçileri çıkarlarını savunmak için birleşmeye çağırmaktadır. "Kâğıtlar" okunur ve üzerine yorumlar yapılır. Yaşlılar meyus, gençler hoşnuttur, çoğunluğun işçilerin gücüne inancı yoktur, ancak "kâğıtların" iyi niyetle yazıldığını bilirler; kâğıtlar işçilerin ıstıraplarından bahseder; "doğruları" söylemektedir.
> Gizli örgüt ile emekçi kitleler arasında bir duygudaşlık bağı kurulur. "Kâğıtlar" düzenli olarak gelmeye başlar; insanların gereksindiği bir şeye dönüşür. Kâğıtlar bir hafta gelmesin, insanlar huzursuzlanmaya başlar. "Alt kesimden" hiç kimse örgütün adresini bilmediği, üyelerini tanımadığı halde, etkisi giderek büyür.[21]

SPD'den mülhem yeraltı örgütünün örgütsel hedefi son cümlede ifade edilir: "'Alt kesimden' hiç kimse örgütün adresini bilmediği, üyelerini tanımadığı halde etkisi giderek büyür." Bu mümkün müdür? Gizli bir örgüt, gerçekten giderek büyüyen bir kitlesel etkiye sahip olabilir mi? Sosyal Demokrat aktivistlerin bir kuşağı tarafından bu soruna bulunan çözüm, birkaç yıl sonra Lenin ile yollarını ayıracak bir Bolşevik olan M. Lyadov'un

21. Moissaye J. Olgin, *The Soul of the Russian Revolution* (New York, 1917), s. 282-91.

1906'da ortaya koyduğu *iplik stratejisi* olarak adlandırılabilir. Lyadov'a göre, yeraltı örgütünün karşı karşıya olduğu güçlük "gizli örgütün çerçevesini mümkün olduğunca genişletmek ve bir yandan [parti] üyelerinin *konspiratsiya* karakterini değişmeden muhafaza ederken, bir yandan da onları bir dizi iplikle kitlelere bağlamak"tır.[22]

Konspiratsiya kelimesi, iplik stratejisinin mantığını anlamak için kilit önemdedir. *Konspiratsiya*, "komplo" (Rusça, *zagovor*) demek *değildir*. Eski popülist yeraltı örgütlenmesi, komploculuğa -yani hükümeti devirme, üst düzey siyasîlere suikast düzenleme gibi hedefleri olan kısıtlayıcı bir gizli örgüte- dayanıyordu. Dolayısıyla bu tür bir yeraltı örgütü, başarılı bir komplo gerçekleştirme hedefini hayata geçirmek için bir araçtı yalnızca. Nitekim komplo, otokrasinin kitle örgütünden *yoksun* herhangi bir devrimci devrilişi için gerekliydi. Buna karşılık *konspiratsiya*, otokrasinin bir kitle örgütü *dahilinde* herhangi bir devrimci devrilişi için gerekliydi. *Konspiratsiya* Fransızca *conspiration*[23] kelimesinden gelmekle birlikte, Rusçada, örgütü daha geniş bir cemaate bağlayan iplikleri muhafaza ederken bile polise yakalanmamak için gereken pratik davranış kurallarını ifade eden, kesinlikle tam ters bir anlam kazandı. *Konspiratsiya*, "tutuklanmama sanatı" olarak tanımlanabilir. Komplonun aksine *konspiratsiya*, yeraltı örgütünün ve sahip olduğu ipliklerin varlığını sürdürme amacına ulaşmanın bir aracıdır yalnızca.

Emektar popülistlerden Pyotr Lavrov ile Sibirya'da sürgünde olduğu sırada girdiği bir tartışmada Lenin, komplo stratejisine ve bireysel terör gibi onunla ilişkili yöntemlere kesin bir dille karşı çıkıyordu. Lavrov gibi eski tüfekler, çarlık karşıtı siyasî mücadeleyi otomatik olarak bombalama komplolarıyla eşitliyorlardı. Dolayısıyla, komplocu faaliyetleri reddeden Sosyal Demokratların devrimci yollarla siyasî özgürlüğü sağlama meselesinde ciddi olmadıklarını düşünüyorlardı. Ancak eski moda komploculuk

22. M. Lyadov, *İstoriya Rossiyskoy Sotsialdemokratiçeskoy raboçey partii* (St. Petersburg, 1906), Cilt 2, s. 64.

23. Conspiration (Fr.): Entrika, komplo, fesat, gizli ittifak. (ç.n.)

karşısında gerçek bir alternatif vardı (Lenin böyle diyordu): muhtelif ipliklerle belirli bir kitlesel çevreye bağlı, *konspiratsiya* olmanın gerekliliklerini harfiyen yerine getirilmesi sayesinde varlığını sürdürmeyi başaran bir yeraltı örgütü.[24]

Konspiratsiya yeraltı örgütlenmesinin varlığını sürdürebilmesi, Lenin'in ortaya koyduğu "farklı yol"un başarısı için çok önemliydi. Kahramanlık senaryosunda bahsettiği sınıf liderliğinin, *hem* polisten kaçan *hem de* işçilerle temasını sürdüren bir yeraltı örgütüne ihtiyacı vardı. Lenin'in bunun nasıl başarılacağına dair detaylara bu denli kafa yormuş olmasına şaşırmamak gerek – zira bu detaylar onun hayalinin temellerini oluşturuyordu.

İplikler stratejisinin işleyeceğini savunan herhangi birinin, son derece iyimser bir takım varsayımlarda bulunması gerekiyordu. Lenin her zamanki gibi büyük bir zevkle bu varsayımlarda bulunuyor, daha düşük beklentileri olan şüphecileri ve "dar kafalılar"ı ise küçümsüyordu. Bu varsayımlardan biri de, *konspiratsiya* yeraltı örgütü tarafından atılan iplikleri yakalayacak, destekleyici bir işçi çevresinin varlığıydı. 1870'lerin devrimcileri halka gittikleri vakit, ne yapacağını şaşıran köylüler bu tuhaf yaratıkları anında polise ihbar ediyorlardı. 1890'ların *praktik*'leri işçilere gittiğinde ise, işlerini yapmalarına olanak tanıyacak sempatiyi tedricen de olsa kazanmışlardı. Sosyal Demokratlar işçilerin gözünde artık anlaşılmaz birtakım tasarıları olan yabancı mahlûklar değil, bilakis (her zaman kabul etmeseler de) yararlı bir mesajları olan, aşina oldukları sosyal tiplerdi. Destekleyici bir işçi ortamı olmadan, *pratiktiki*'nin polisi atlatmak için onca zahmetle geliştirdiği yöntemlerin hiçbirinin bir anlamı yoktu.

Yeraltı örgütüyle işçileri birbirine bağlayacak bilhassa iddialı bir ipliğin –ulusal bir parti gazetesinin– olması gerektiğini savunan Lenin, bu işçi ortamının var olduğu konusunda ısrar ediyordu. Ulusal ölçekte bir gazete çıkarıp dağıtmanın zor bir iş olduğu (Lenin'in de kabul ettiği üzere) doğruydu – bir gazetenin kitlesel dağıtımını akıllarına dahi getirmemiş olan eski

24. Lenin, *PSS* 2:458-65; *CW* 2:339-45.

Rus yeraltı örgütlerinin üstlendiği görevlerden çok daha zordu hem de. Ancak Lenin, bugünkü hedef kitlenin bu görevi çok daha kotarılabilir hale getirdiğini söylüyordu: neredeyse bütün nüfusu işçilerden oluşan sanayi semtlerinde "polis denetimini atlatmak için yüzlerce yol bilen işçi, fiilen vaziyetin hâkimidir."[25] (Unutmayalım ki Lenin'e sık sık atfedilen "işçilerle ilgili endişe" taşıyan bir tavır, bir *konspiratsiya* yeraltı örgütünün varlığına dair tüm argümanlarını anlamsız hale getirirdi.)

Yeraltı örgütünün iplikler stratejisinin inandırıcılığı, bir diğer iyimser varsayımın geçerliliğine ihtiyaç duyuyordu: hem kariyerini, sağlığını, özgürlüğünü ve hatta hayatını dava uğruna tehlikeye atacak denli *kahraman*, hem de *konspiratsiya* için gerekli becerileri öğrenecek ve bunlara sıkı sıkıya uyacak denli öz-disiplinli olan –ki bu her zaman karşılaşılan bir karakter kombinasyonu değildi– sürekli bir insan arzı. Bu nitelikleri bir arada taşıyan kişi ideal bir "profesyonel devrimci" idi – ki bu özellikle *konspiratsiya* türünde bir yeraltı örgütü için işlevsel bir zorunluluktu. Geçmişin popülist yeraltı örgütlerinin komplocu devrimcileriyle yapılması amaçlanan şey, Rusya koşullarında imkânsız addedilen SPD benzeri bir kitle partisini *ikame etmekti*. Buna karşılık yeraltı *konspiratsiya* örgütünün profesyonel devrimcileriyle yapılacak şey, SPD'ye benzer bir tür kitle partisini Rusya koşullarında bile olanaklı kılmaktı.

Bu anlamdaki "profesyonel devrimci" kavramı, bizatihi Lenin tarafından ilk kez *Ne Yapmalı?*'da (1902) ortaya kondu ve sonrasında hızlıca bütün sosyalist yeraltı örgütlenmesi tarafından benimsendi. Diğer yandan Lenin'in bu kavramla olan şahsî ilişkisi bir hayli ilginçtir. Profesyonel devrimci imgesinin iki veçhesi mevcuttur: cesaret ve fedakârlığın şiirine karşılık kabiliyet ve öz-disiplinin nesri. En azından *Ne Yapmalı?*'da Lenin, daha ziyade işin mensur yanıyla ilgiliydi. Romantik imge ise, Nikolay Çernışevski'nin 1863 tarihli romanı *Nasıl Yapmalı?*'da*

25. Lenin, *PSS* 4:195-6; *CW* 4:223-4.

* Aslen "Ne Yapmalı?" anlamına gelip Lenin'in kitabıyla aynı adı paylaşıyor olmasına rağmen, Türkçeye "Nasıl Yapmalı?" olarak çevrilmiştir. (ç.n.)

resmedilen çileci devrim azizi Rahmetov'a dayanır. Lenin, büyük bir Çernışevski hayranıydı ve parti örgütüyle ilgili yazdığı kitaba *Ne Yapmalı?* adını vermiş olması bir tesadüf değildi. Bununla birlikte elbette Lenin'in bütün bir yeraltı örgütünü Rahmetovlardan oluşan bir yapı olarak görmesine gerek yoktu. Lenin'in en ateşli muhaliflerinden Aleksandr Martınov sonraları, Rahmetov'a beslediği taparcasına hayranlığından, öğrencilik yıllarında sigarayı yavaşça elinin üzerine bastırarak Rahmetov'u nasıl taklit ettiğinden bahsedecekti.[26]

Sibirya'da sürgünde olduğu sırada –ve hiç şüphesiz Petersburg Mücadele Birliği'nin polis tarafından uğratıldığı yıkımla ilgili kara kara düşünürken– Lenin, yeraltında örgütlenmiş *praktiki*'nin, kendi mesleğini hakkıyla ve etraflıca öğrenmesi gerektiği üzerinde durmaya başladı. *Konspiratsiya* bir yeraltı örgütünü idare etmek için gerekli olan şeyleri son derece detaylı bir şekilde sıralıyordu: ajitasyon, broşürler ve diğer illegal yayınların dağıtımı, işçi etüt gruplarını örgütleyecek kişiler, işçilerin şikâyetlerini rapor edecek muhabirler, devletin ajanlarına karşı alınacak önlemler, gizli toplantılar için *konspirativnıy* apartman daireleri bulmak, talimatları iletmek, bağış toplamak, vesaire. Sonrasında şöyle diyordu: "tek bir kişi ya da tek bir grup tarafından üstlenilen görev ne denli ufak ve sarih olursa, işleri planlamaları, işi düzgün bir şekilde yapmaları ve hata yapmaktan kaçınmaları ihtimali o denli artar [ve aynı zamanda] polis ve jandarmanın devrimcilerin izini sürmesi o denli zorlaşır." Bu tür bir iş "önemsiz, monoton... sıkıcı ve değişmez bir rutin" gibi görünebilir.[27] Fakat bu denli yavan yahut mensur olabilmek de, özel bir tür kahramanlık gerektirir.

Lenin'in, *Ne Yapmalı?*'da *revolyutsioner po professii* kavramını ilk kez kullandığı bölüm, aynı mevzuun savunulmasına adanmıştı. Bu kavramın, Lenin'in aklındaki esas metaforu ortaya koyacak olan tercümesi "meslekten devrimci"dir, zira *professiya*

26. Martınov, 'Avtobiografiya', *Deyateli SSSR i revolyutsionnogo dvijeniya Rossii: entsiklopediçeskyi slovar Granat* içinde [1925-6] (Moskova, 1989), s. 525.
27. Lenin, *PSS* 2:268-9; *CW* 2:350 (1897).

kelimesi o dönemde öncelikli olarak vasıflı bir işçinin mesleğini ifade ediyordu (*professionalnıy soyuz*, işçi sendikası anlamına geliyordu örneğin). Nitekim Lenin'in icat ettiği bu kavram, etkin bir örgütte uzmanlaşmış, vasıflı bir işçi imgesini akla getirmeliydi. Metaforun Lenin tarafından sistematik olmayan kullanımı neticesinde vücut bulan şey, seçmiş olduğu meslekte edindiği vasıfları daha da geliştiren bir *praktik*'in kasten yavan/mensur olan imgesiydi.

Lenin'in icadı kısa sürede bütün bir yeraltı lügatçesinin ayrılmaz bir parçası oldu, bunun nedeni kısmen, "meslekten devrimciler"in *konspiratsiya* türündeki *herhangi bir* yeraltı örgütünün işlevsel bir ihtiyacı olmasıydı. Bununla birlikte bu yavan "meslekten devrimci", aynı zamanda romantik ve cesur bir "profesyonel devrimci"ydi. *Ne Yapmalı?*'nın yayımlanmasından birkaç yıl sonra, Sosyalist Devrimci Parti liderlerinden Viktor Çernov profesyonel devrimciyi "sosyalizmin gezgin havarisi, suçluları cezalandıran bir şövalye" olarak tanımlıyor ve sözlerine şöyle devam ediyordu: "... yaşam biçimi *konspiratsiya*'dır, zekâsı ve elegeçmezliği ile polislerle rekabet etmek ise onun için bir eğlencedir." Çernov, profesyonel devrimcinin hapisten firar etmesiyle övünür.[28] Sonuç itibariyle profesyonel devrimci bütün bir yeraltı örgütünün gözünde itibar kazanır, çünkü tutuklanıp firar edecek denli sağlam mizaçlıdır. *Ne Yapmalı?*'da Lenin için meslekten devrimcinin kazandığı itibarın nedeni ise, daha en başında yakalanmayacak denli zeki olmasıdır.

Bununla birlikte, yeraltı örgütündeki *praktiki*'nin profesyonel vasıflarına dair ısrarı, ilham verici bir liderliği temel alan kahramanlık senaryosuyla yakından bağlantılı olmasaydı, Lenin Lenin olmazdı. *Ne Yapmalı?*'da profesyonel eğitim, ideal bir yeraltı aktivistinin yaşamsal olmakla birlikte yegâne özelliği değildir. Lenin'in ideal *praktik*'i, SPD örneğine uygun olarak işçilerin saflarından doğacaktır. (Lenin'in "meslekten devrimciler"i entelektüellerle sınırladığı fikri, olgusal bir temele sahip değildir

28. K. N. Morozov, *Partiya sotsialistov-revolyutsionerov v 1907-1917 gg.* (Moskova, 1998), s. 40.

ve onun bakış açısıyla bağdaşmamaktadır.) Ülkenin her yerinde çalışacak olan böylesi bir *praktik*'in ufku genişleyecektir. Bu sayede, "kendi mesleğinde [yani yeraltı faaliyetleri mesleğinde] adamakıllı bir çıraklık eğitimiyle birlikte işçi ortamına dair bir malumat ve sosyalist bir görüş" kazanacaktır. İşçilerin arasından çıkmış böylesi eğitimli ajitatörler, propagandacılar ve örgütleyicilerin varlığında, "dünyadaki hiçbir bir gizli polis, [devrim ordusunun] bu müfrezeleriyle başa çıkamaz", çünkü bu aktivistler devrime olan sonsuz adanmışlıklarını, "geniş işçi kitlelerine sonsuz bir güven" telkin etme becerisiyle birleştireceklerdir.[29] Lenin'in heveskâr *praktiki*'ye sunduğu sınırsız vaatler bunlardır.

Dolayısıyla, Lenin'in nasıl olup da (muhalif bir Menşevik liderin 1904 yılına ait ifadesiyle) "*praktiki*'nin idolü"ne dönüştüğü açıklamak zor değildir.[30] Lenin'in *konspiratsiya* yeraltı örgütünün temel sorunlarına olan ilgisi, bir yandan bunların yaşadıkları zorlukların takdir edildiğini gösteriyordu ki bu, partinin entelektüel liderleri arasında pek de sık rastlanan bir durum değildi. Diğer yandan ise kahramanlık senaryosu aktivistlere, sınırsız bir güven telkin etmeye muktedir, romantik bir liderlik öz-imgesi sunuyordu. 1904 yılında gerek yandaşları gerekse muhalifleri, Lenin'in *praktiki*'nin seçilmiş sesi olduğu konusunda hemfikirdi. 1905 yılında Aleksandr Potresov –Lenin'in eski bir çalışma arkadaşı ve o yıllardaki azılı bir düşmanı– Lenin'in popülerliğini, yeraltı aktivistlerinin hamasi ve hastalıklı bir biçimde gerçekdışı olan öz-imgelerini somutlaştırmak konusundaki esrarengiz isabetine borçlu olduğunu öne sürüyordu.[31] Stalin ise 1920 gibi daha geç bir tarihte, "Rus gerçeklikleriyle tamamen örtüştüğü ve [kendisini de bizzat onlardan biri olarak gördüğü] en iyi *praktiki*'nin örgütsel deneyimini ustaca genelleştirdiği" gerekçesiyle, Lenin'in erken dönem örgütsel yazılarını övecekti.[32]

29. Lenin, *PSS* 6:132-3; Lih, *Lenin Rediscovered*, s. 794.
30. Pavel Akselrod'un Kautsky'ye yazdığı, *İskra*'da yayınlanan mektubu, 25 Haziran 1904.
31. Aleksandr Nikolayeviç Potresov, *İzbrannoye* (Moskova, 2002), s. 67-120.
32. İ.V. Stalin, *Soçineniya* (Moskova, 1946-52), Cilt 4, s. 308-9.

Lenin parti örgütüne dair fikirlerini, Sibirya'da sürgünde olduğu sırada olgunlaştırdı. Beş yıl sonra *Ne Yapmalı?*'yı yazdığı sırada ise, Batı Avrupa'da bir muhacirdi. Fakat onunla Rus kentlerinde kan ter içinde çalışıp çabalayan *praktiki* arasındaki duygusal bağı asıl ortaya çıkaran şey, Lenin'in 1902'de *Ne Yapmalı?*'nın yayımlanmasından kısa bir süre sonra bir parti yoldaşından aldığı mektuptu. İ. İ. Radçenko, Sosyal Demokrat birkaç "ne yaptığını bilen" işçiyle konuşmasının ardından Lenin'e şu satırları yazıyordu:

> Karşımda Lenin-tipi -devrimcilik mesleği [*professiya*] için heveslı- insanlar oturuyordu. Milyonlarca mil ötede, süngüler, toplar, sınırlar, sınır muhafızları ve otokrasinin diğer unsurları tarafından etrafı kuşatılmış bir halde yaşayan ve buradaki atölyelerde işçilerin nasıl çalıştığını, nelere ihtiyaç duyduğunu ve neye dönüşeceklerini gören - Lenin adına mutlu oldum. İnanın bana Dostlarım, yakında biz de kendi Bebellerimizi göreceğiz. [İşçi kökenli August Bebel, sonraları Alman Sosyal Demokrasisinin lideri olmuştur.] Her şeyi dava uğruna ve son derece şiddetli bir "Ben bunu *başaracağım*" inancıyla yapan... gerçek tornacılar/devrimciler. Bir kez daha söylüyorum: bu hayatımın en mutlu anıydı.[33]

İskra ve Kahramanlık Senaryosu

Lenin uzak Sibirya'da sürgün günlerini doldurduğu sırada, Sosyal Demokrat yeraltı dünyası ilerleme kaydediyordu. 1890'ların sonlarına gelindiğinde Sosyal Demokrat hareket kendisini Rusya'nın dört bir yanında, farklı farklı kentlerde tesis etmişti. 1898 Mart'ında Minsk'te düzenlenen bir kongre ile ulusal ölçekte birleşme doğrultusunda ilk ciddi adım atıldı ve Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) kuruldu. Bu ilk Kongre, çoğu açıdan vakitsizdi: üyelerinin tamamı derhal tutuklandı ve herhangi bir merkezî parti kurumu oluşturulamadı. Fakat hiç değilse partinin artık fiilî bir mevcudiyeti vardı – yerel "mücadele

33. *Perepiska V.İ. Lenina i redaktsii gazeti 'İskra' s sotsial-demokratiçeskimi organizatsiyami v Rossii, 1900-1903 gg.* (Moskova, 1969-70), Cilt 2, s. 28-9 (6 Haziran 1902 tarihli mektup).

birlikleri" kendilerini, hâlâ kavramsal olmakla birlikte, ulusal örgüt komiteleri olarak görmeye başladılar. Lenin'in "en üst düzeyde bir siyasî faktör"e dönüşecek Rus Sosyal Demokrasisi hayalini gerçekleştirmek için belki de uygun bir zamandı.

Lenin gelişmeleri ancak uzaktan takip edebiliyor, sürgünün bitmesini ve yeniden işe koyulabilmeyi iple çekiyordu. Rus Sosyal Demokrasisini nasıl ulusal bir varlığa dönüştürebileceğine dair birtakım fikirleri vardı ve bunları pratiğe geçirebilmek için sabırsızlanıyordu. 1899'da cezası sona erdiğinde Lenin, (Lenin gibi Sibirya'dan yeni salıverilmiş olan) Martov ve (diğer ikisine kıyasla daha bir edebiyatçı ve daha az *praktik* olan) Potresov ile buluştu. Ne yapacaklarını kararlaştırdıktan sonra Temmuz 1900'de gizlice yurtdışına gittiler (bu amaçla alınan sahte pasaport, "Lenin" mahlasının da menşei olabilir). Münih'e yerleşmeden evvel Lenin, Martov ve Potresov, Emeğin Kurtuluşu grubundan yaşça daha büyük muhacirlerle -Georgi Plehanov, Vera Zasuliç, Pavel Akselrod- Cenevre'de birtakım toplantılar gerçekleştirdiler. Plehanov'un asabî mizacından kaynaklanan zorlu bir başlangıcın ardından, Lenin'in projesinin ilk hedefi semeresini verdi: tamamen Rusça bir siyasî gazete olan *İskra* Aralık 1900'de yayın hayatına başladı.

İskra, mizanpaj ve tasarımıyla günümüzde herhangi bir gazetecilik ödülü alamazdı. Gazete, her sayfasında üç sütun bulunan toplam altı sayfadan oluşuyordu ve her sütun baştan sona küçük punto yazılar ve büyük büyük sözlerle doluydu. Bazı gözlemciler, gazetenin işçi okurların boyunu aştığından şikâyet ediyorlardı, fakat editörler hiç değilse "ileri" ve "ne yaptığını bilen" işçilerin mesajı anlayıp diğer okurlara anlatabilecekleri konusunda kendilerinden eminlerdi. Gazete yurtdışında yazıldığı, düzenlendiği ve yayımlandığı için, bütün yeraltı yayınlarının rekorlarını kıran bir devamlılık içerisinde çıkarılabildi. Aralık 1900'deki ilk sayıdan, *Ne Yapmalı?*'nın yayımlandığı 1902 yılının başlarına dek on beş sayı çıkarıldı. Lenin'in yayın kurulunda olduğu üç yıl boyunca (1903 yılında ayrıldı) 51 sayı yayımlandı.

İskra (Kıvılcım) nüshaları ve kardeş dergisi *Zarya* (Şafak).

Lenin *İskra*'nın, protest muhacir yazınının bir başka örneği olmanın ötesine geçerek pek çok açıdan, Rusya'da yaşanan fiilî gelişmelerle bağlantılı olmasını büyük bir hevesle umut ediyordu. Yerellerdeki yeraltı komiteleri, *İskra*'nın editörlerine sıcak gelişmelerle ilgili basın kopyaları gönderecek, bu arada *İskra* örgütü de, gazete nüshalarını dağıtılmak üzere komitelere ulaştırmak konusunda elinden geleni yapacaktı. Böylece sahte pasaportlar, çift tabanlı valizler, gizli baskı makineleri ve gezgin temsilcilerden oluşan, çoğu kez mağlubiyet ve ümitsizlik ile sona eren, ancak bir yandan da *İskra*'nın Rusya genelinde bir ağırlık kazanmasını sağlayan kedi-fare oyunu da başlamış oldu. Bu yeraltı dağıtım şebekesini kurmakla görevli genç "meslekten devrimciler"den biri olan Osip Pyatnitski daha sonraları, sınırdan kaçak kitap sokan Litvanyalı dinî gruplardan (Litvanca yazılmış kitaplar Rusya'da yasaklıydı) nasıl yararlandığını anlatacaktı. Bu fiilî ittifak epey şey anlatıyordu. Gerek Litvanyalılar gerekse Sosyal Demokratlar, kendi meşreplerince iyi olduğunu düşündükleri haberleri yaymak konusunda kararlıydılar.[34]

İskra, Lenin'in hayatının merkezi oldu. 1902'de *Ne Yapmalı?*'nın tamamlanmasından kısa bir süre sonra Alman matbaacılar, *İskra*'yı basmanın çok tehlikeli olduğuna karar verdiler. Bunun üzerine Lenin ve Krupskaya, Nisan 1902'den Nisan 1903'e kadar yaşayacakları Londra'ya taşındılar.

Lenin Krupskaya ile birlikte *İskra* girişiminin merkezinde yer alıyordu: insanlara makaleler yazdırılması, birçok makalenin bizzat kaleme alınması, haberleşmenin yönetilmesi, taşıma sürecinin denetlenmesi ve hatta matbaada baskıdan önceki son hazırlıkların yapılması. Büyük planın hayata geçirilmesine hizmet edecek hiçbir görev Lenin için önemsiz değildi. *İskra* projesi pek çok yönden Lenin'in en başarılı liderlik girişimiydi. Lenin'in *İskra*'ya olan adanmışlığı, ilham verici bir sınıf liderliğine dayanan kahramanlık senaryosuyla yakından ilintiliydi. Gazeteler her zaman için SPD modelinin merkezî bir unsuru oldu. Dahası *İskra*, Lenin'in ulusal ölçekte işçi partisi kurumları oluşturma tasarısı içinde önemli bir

34. Ossip Piatnizki, *Memoirs of a Bolshevik* [1925] (New York, b.t..), s. 56-7 [*Bir Bolşeviğin Anıları*, Çev. Tuncay Gökmen mahlasıyla Tezer Özlü, Oda Yay., 1978].

rol üstlendi. Nihayetinde, *İskra* ve *İskra* ekibinin diğer yayınlarının sürekli propagandasına maruz kalan çağdaş Rusya imgesinin ardında yatan şey, Lenin'in kahramanlık senaryosuydu.

Alman SPD'yi en iyi sembolize eden şey, propaganda amacıyla kullandığı gazetelerin çokluğudur. Savaşın patlak verdiği 1914'te, Alman partisinin seksenden fazla gazetesi vardı. Fakat Rusya'da illegal bir gazete basmak, yerel örgütler için zorlu ve aşılması neredeyse imkânsız bir engel teşkil ediyordu. Petersburg'daki *Raboçaya mısl* (İşçi Görüşü) ve Saratov'daki *Raboçaya gazeta* (İşçiden Haberler) hayranlık duyulacak girişimler olmakla birlikte, düşük teknik kalitede, düzensiz olarak yayımlanan ve polis baskısıyla karşı karşıya olan gazetelerdi. Dolayısıyla, "işçilerin uğradığı zulmün *ortak* nedenlerine, siyasî sisteme ve buna karşı mücadele etme zorunluluğuna" dikkat çekecek ulusal çapta bir parti gazetesi çağrısında bulunan tek kişi Lenin değildi.[35]

Londra'da bulunan Lenin'e ait bu oldukça dar ofis, *İskra* sayılarını hazırlaması için Twentieth Century Press tarafından kendisine tahsis edilmişti, 1902-3. Ofis bu haliyle Clerkenwell Green 37 Numara'da, günümüzde Marx Memorial Library'ye de ev sahipliği yapan binada yer almaktadır.

35. Vladimir İvanşin, *Raboçoye Delo* içinde, Sayı 8 (Kasım 1900), s. 11.

İskra, Lenin'in ulusal bir parti yapısı oluşturma tasarısında da belirgin bir rol oynadı. Yeni *konspiratsiya* yeraltı örgütünün karşı karşıya olduğu güçlük, eski tarzda komplocu yeraltı örgütlerinin karşılaştığından özü itibariyle farklıydı. Eski yeraltı örgütlenmesinde, merkezî bir grup yerellerde şubeler tesis etmeye çalışırken, Sosyal Demokrat yeraltı örgütünde tekil yerel gruplar merkezî bir koordinasyon sağlamanın yollarını arıyorlardı. Lenin sürgündeyken, bu güçlüğün üstesinden gelmek için *İskra* gibi ulusal bir yeraltı gazetesinin kullanılmasıyla ilgili ustalıklı bir tasarı geliştirmişti. *İskra* -en azından şimdilik- resmî parti gazetesi olamazdı, çünkü ortada resmî parti kurumları namına herhangi bir yapı yoktu. Ulusal bir parti kurmak için, görece homojen yerel komitelere ihtiyacınız vardı - fakat homojen komiteler kurmak için, ortak bir parti otoritesine sahip olmanız gerekiyordu. Peki, bu kısır döngüden nasıl çıkılacaktı? Tam olarak şöyle: Rusya'da basılması çok zor ve riskli olduğu için yurtdışında basılacak tamamen Rusça bir gazete kurarak. Bu gazete ilk başta hiç şüphesiz kendi kendini bu iş için tayin etmiş, resmî olmayan bir grubun ürünü olacak, fakat fiilen var olmak, yani yıl içinde birçok kez düzenli ve en azından yeterli teknik kaliteye sahip olarak yayımlanmak gibi yadsınamaz bir avantaja sahip olacaktı.

Sonrasında bu gazete, -olgusal içerik ve raporlar sağlamak suretiyle- yaratım ve dağıtım süreçlerinde tamamlayıcı birer ortak olmaları için Rusya'daki yerel komitelere başvuracaktı. Böylece komiteler, ulusal bir projede ilk kez birlikte çalışacaklardı. Gazetelerin bir yerden bir yere taşınması için ihtiyaç duyulan örgüt, profesyonel devrimcilerden oluşan ve merkezle yerelleri birbirine bağlayan ulusal bir örgütün başlangıcı olacaktı. Ayrıca bu gazete muhtelif komitelerin ortak olarak benimseyebileceği tutarlı bir duruş vaaz ederek, program bazında da bir birlik tesis edecekti. Gazetenin siyaset odaklı ajitasyonu, ulus genelindeki birliği de güçlendirecekti, çünkü siyasî meseleler şikâyet edilen iktisadî sıkıntılara göre çok daha müşterek ve ulusal düzeyde olma eğilimindeydi. Her şey yolunda gittiği takdirde, gazetenin iddia ettiği fiilî otorite, dağınık yerel komiteler arasında, tem-

silcilerinin bir araya gelip gerçek bir otorite oluşturmak adına etkin bir biçimde hareket etmeleri için yeterli bir uygulama ve program birliği oluşturacaktı. O zamana dek özel bir mesele olan gazete, artık gerçekten işleyen bir merkezî kurumlar aygıtının tasdik edilmiş, meşru sesi olabilirdi.

Lenin'in iddialı tasarısı bu şekildeydi. Bu arada *İskra*, konsolide ve tamamen Rusya'ya dair bir mesaj yaymak suretiyle bile, Sosyal Demokrasinin ulusal ölçekte siyasî bir faktör haline getirilmesine zaten yardımcı oluyordu. *İskra*, Rusya'daki durumu Lenin'in kahramanlık senaryosu merceğinden görünen haliyle resmediyordu. Otokrasi çöküşün eşiğindeydi. Toplumun bütün kesimleri, bu beceriksiz canavardan adamakıllı iğreniyordu. İşçiler, köylüler, müteşebbisler, diğer uyruklar ve hatta birçok toprak sahibi – hepsi çara düşman olmuştu. Memnuniyetsizlik protestoya, protesto eyleme dönüşüyordu ve devrimci krizin giderek artan şiddetinin temel itici gücü işçilerin kitlesel eylemleriydi. İşçilerin yalnızca kapitalizme değil aynı zamanda doğrudan çarlık despotizmine karşı gerçekleştirdikleri kahramanca protestolar, toplumun geri kalanını da otokrasinin *devrilebileceğini* idraki etmeye sürüklüyordu. Bu idrak bir kez kök saldı mı, otokrasinin günleri sayılıydı.

Kriz içerisindeki Rusya'yla ilgili aynı kahramanlık tablosu, sonraları Lenin tarafından *İskra* vizyonunun bir özeti olarak tanımlanan *Ne Yapmalı?*'nın (1902) sayfalarına da nüfuz etmiştir. Kitap, örgütsel stratejilere dair ince ayrıntılarla doludur, bununla birlikte bu mensur argümanlara hayat veren şey, tarihin Rus *konspiratsiya* yeraltı örgütlerinin sırtına yüklediği yüce görevin şiirselliğidir. *Ne Yapmalı?*'da resmedildiği haliyle Rus işçileri savaşmak için o denli heveslilerdir ki, Sosyal Demokratların gerekli bilgi ve örgütü sağlama kapasitelerinin durmadan önüne geçerler. Sürekli olarak kendi içlerinden liderler –Rusya'yı rezil despotizmden kurtarmak gibi asil bir görevi üstlenmeleri için yoldaşlarına ilham kaynağı olabilecek liderler– çıkarırlar. Sonuç itibariyle bir sınıf olarak işçiler ilerlemekte ve bütün Rus toplumunu harekete geçirmektedirler.

Ne Yapmalı?'da Lenin'e ilham veren şey, Alman Sosyal Demokrat Partisi'dir ki bu deneyime eski Rus komplocu yeraltı örgütlerine nazaran daha sık ve daha somut bir biçimde başvurulur. Lenin, okurlarına SPD modelinin ampirik olarak tasarlanmış halinin –iplikler stratejisinin– Rusya koşullarına gayet güzel uyarlanabileceğinin garantisini veriyordu, yeter ki *praktiki* profesyonel becerilerini geliştirsin. Gerekli olan tek şey, bir düzeydeki sıkı *konspiratsiya* örgütünü, işçilerinkine daha yakın düzeylerdeki, daha gevşek ve açık türde bir örgütle kombine etmekti. Böylece yeraltı örgütü tarafından atılmış ipliğin her iki ucu da güvende olacaktı. Gizlilik, yerel parti kurumlarını polisten uzak tutarken, destekleyici işçi çevreleri de aktivistlerin işçilerle doğrudan temas halinde olmasının önüne geçecekti.

Ne Yapmalı'dan en çok alıntılanan cümlelerden biri de şu çağrıdır: "bize devrimcilerden oluşan bir örgüt verin, biz de Rusya'nın altını üstüne getirelim!" Bu cümle, genellikle komplocu bir yeraltı örgütü için bir eylem çağrısı olarak görülür: "Güvenilmez işçileri unutun ve entelijensiya içinden devşirilecek komploculara odaklanın." Ancak bu ifade doğrudan kendi bağlamı içerisinde okunduğunda, Lenin'in kendi kahramanlık senaryosuna olan kati inancının bir başka tezahürü olduğu ortaya çıkar. Lenin'in gerçekte anlatmak istediği şey şudur: Henüz 1895 yılında bile işçiler o denli militanlaşmışlardı ki, zincirin zayıf halkası bizlerdik, yani Sosyal Demokratlardı. İşçilerin protestosunu etkin hale getirmek için gereken örgütü tesis etme işinde başarısız olduk. İşçilerin çarlık mutlakıyetine karşı harekete geçtiğini herkesin görebildiği günümüzde, bunun ne denli doğru olduğu daha fazla ortadadır. Lenin'in şüphecilere seslenmesi boşuna değildi: "Pratiğinizle övünüyorsunuz, oysaki (sıradan bir Rus *praktik*'inin bile bildiği bir gerçeği) bırakın [yerel bir Sosyal Demokrat] çevreyi, tek bir bireyin bile devrim davası için nasıl mucizeler yaratabileceğini göremiyorsunuz."[36]

36. Lenin, *PSS* 6:107; Lih, *Lenin Rediscovered*, s. 770-71.

Ne Yapmalı?, çarlığa karşı verilecek -Lenin'in hayalinde canlandırdığı- destansı ulusal mücadelede, yeraltı örgütünün üstleneceği role odaklanır. Fakat *Ne Yapmalı?*, Lenin'in *İskra* yıllarında (1900-1903) üretmiş olduklarının yalnızca bir kısmıdır. Bunlar haricinde *İskra* ve diğer dergiler için bir sürü makale yazmış, dahası *Köy Yoksullarına* (*Sosyal Demokratların Ne İstediği Konusunda Köylüler İçin Bir Açıklama*) adını taşıyan yetmiş sayfalık bir kitapçık kaleme almıştır. Bu genellikle gözlerden kaçan kitapçık, Lenin'in bilhassa parti dışında kalan bir hedef kitle için kaleme aldığı az sayıdaki eserden biri olduğu için, Lenin'in kahramanlık senaryosunun son derece kolay anlaşılır bir sunumu olarak önerilebilir. Eğer *Köy Yoksullarına* isimli bu kitapçık, *Ne Yapmalı?* kadar biliniyor olsaydı, Lenin'in vizyonu bugünkünden çok daha iyi anlaşılabilirdi.

İskra dönemi yazıları, çok çeşitli konulardan bahsediyor olmakla birlikte hepsi Lenin'in "farklı bir yol"a olan adanmışlığının coşkun enerjisinden nasibini alıyordu. İşlenen konular arasında şunlar sayılabilir:

Çarlığın karşı karşıya olduğu genel kriz ve hızla yaklaşmakta olan sonundan kaçmak için attığı nafile adımlar.
İşçilerin kahramanca protestosu ve bunun Rus toplumunun geri kalanı üzerindeki etkisi.
Çarlık karşıtı koalisyonun ayrılmaz bir parçası olarak köylüler.
Çarlığı devirecek bir güç olarak desteklenmesi ve fakat parti içinde bir merkezkaç kuvvet olarak önüne geçilmesi gereken etnik azınlıkların milliyetçiliği.
Modası geçmiş ve zararlı bir devrimci yöntem olarak bireysel terörizm.
Liberallerin ve Sosyalist Devrimcilerin eksiklikleri, çarlık karşıtı devrime liderlik etme konusunda Sosyal Demokrasinin yeni ortaya çıkan rakipleri.

Daha önce gördüğümüz üzere *İskra*'nın bir yandan da, dağınık haldeki komiteler arasında ideolojik ve örgütsel birliği sağlamaya yönelik bir sıçrama tahtası olması gerekiyordu. Üstelik

Lenin'in planının bu kısmı pratiğe de geçirilmişti, fakat gerçekler Lenin'in kafasındaki orijinal resimden çok daha karmaşıktı. Giderek artan sayıda komitenin *İskra*'yı resmî temsilcisi olarak görmeye başladığı doğruydu. Fakat bu sürü psikolojisi, yaralayıcı birtakım iç mücadeleler, muhtelif dalavereler ve -işçilerin yerel komitelere girmesine yardımcı olmayı amaçlasa da, sonunda birçok işçinin kendini ciddi manada haksızlığa uğramış hissetmesiyle neticelenen- yerellerin yeniden örgütlenmesi pahasına yaratılmıştı.

Lenin ve Krupskaya, diğer *İskra* editörlerinin tek bir şehirde toplanma arzularını dikkate alarak, Nisan 1903'te epey gönülsüz bir biçimde Londra'dan Cenevre'ye taşındılar. O zamana dek, makul bir temsiliyete sahip bir İkinci Kongre düzenlenmesi için yeterli ivme sağlanmıştı. Netice itibariyle RSDİP üyeleri 1903 Ağustos'unda yurtdışında buluştular. Kongre Brüksel'de başladı ancak sonrasında Belçika polisinin baskıları nedeniyle Londra'ya taşınmak zorunda kaldı. Sosyal Demokratların süregiden hizipsel mücadeleler boyunca kendilerini avutmak için sık sık söyledikleri gibi, İkinci Kongre'nin birtakım kalıcı pozitif kazanımları oldu. Merkezî parti kurumları nihayet oluşturulmakla kalmadı, aynı zamanda temel program ve taktiksel yaklaşımlara dair bir mutabakata da ulaşıldı. Sosyal Demokrasi, tutarlı ve tamamen Rusya'ya özgü bir varlık kazandı ve öyle de kaldı.

Fakat Lenin'in planı, tam da hayata geçtiği sırada bütünüyle beklenmedik bir engelle karşılaştı. *İskra* yayın kurulu, karşılıklı çirkin suçlamalar sonucu dağıldı. Anlaşmazlık yaratan meseleler; kişisel husumetler, örgüt içi liderlik çekişmeleri ve devrimci taktikler konusundaki esaslı farklılıkların iç içe geçtiği ağır ve çetrefilli konulardı. Bu derin farklılıklar tedricî bir biçimde gün yüzüne çıktı ve Sosyal Demokrat siyaseti sonraki on yıl boyunca yönetecek olan Bolşevikler ve Menşevikler'in birbirlerinden ayrılmalarıyla neticelendi. Ağustos 1903'teki İkinci Kongre'de Lenin, baskın olan parti lideriydi. Fakat yılın sonunda gelindiğinde -*İskra* yayın kurulundan ayrılmaya zorlanarak ve eski iş arkadaşlarıyla arası epey bozuk bir halde- bütünüyle yalnız

bırakılmıştı (bkz. Üçüncü Bölüm). Bir süreliğine, Lenin'in parti lideri olarak geçirdiği onyılın, onun ilk ve son liderliği olabileceği yönünde bir intiba hâsıl oldu.

Lenin'in dünya-tarihsel tiyatro oyununun birinci perdesi, 1894 yılının pankart cümlesinde ifade edilen, "ne yaptığını bilen" Rus işçisine, "Rus işçisinin tarihsel rolü fikri"nin, yani *narod*'a liderlik etme fikrinin aşılanmasına tanıklık edecekti. Ayrıca "işçiler arasında, işçilerin mevcut eşgüdümsüz iktisadî savaşını ne yaptığını bilen bir sınıf mücadelesine dönüştürecek kalıcı örgütler [kurulacaktı]". Bu türden bir şey gerçekten vuku buldu. Kautsky'nin sosyalizm ve işçi hareketinin mezcedilmesi kaidesinin Rus versiyonu, tarihsel olarak biricik ve yeterince kadri bilinmemiş bir *praktiki* neslinin, yani *konspiratsiya* yeraltı örgütünün yaratılmasıydı. Lenin'in bu yaratımdaki şahsî rolü, ilk olarak iplikler stratejisinin mantığını özetlemesi; ikinci olarak hakikaten Sosyal Demokrat olan bir yeraltı örgütünün yaşayabileceğine olan inancı devam ettirmek için gereken iyimser varsayımları belagatli bir biçimde savunması; üçüncü olaraksa, ulusal parti yapılarının tesis edilmesini amaçlayan ustalıklı planıydı. Her zaman olduğu gibi, gerçekliğe serinkanlı bir nesnellikle bakabilen bir çift göz, gerçek *konspiratsiya* yeraltı örgütü ile onun kendisini Lenin'in pankart cümlesindeki anlatıya nakşetmiş hali arasındaki derin uçurumu fark edecektir. Şüphesiz ki kariyerinin ilk on yılı bizatihi Lenin için, acı ve görünüşte bir tecrit içinde sona erdi. Fakat Lenin'in zoraki yahut uydurma gibi görünen hayali, tarihsel bir gerçeklikti, çünkü insanlar bu hayale inanmışlardı.

Lenin *Ne Yapmalı?*'da, ağabeyi Aleksandr gibi Rus devrimcilerinin hayallerini gerçekleştirmek için Avrupa Sosyal Demokrasisinin nevzuhur yöntemlerinin kullanılmasına dair iddialı projesinden bahsettiği coşkulu bir pasajda, kendi cesur "farklı yol"unu ortaya koyar. 1881'de çara suikast düzenleyen *Narodnaya volya* grubunun liderlerinden biri olan Aleksandr Jelyabov'u Rus devrimci geleneğinin, Alman SPD'nin en büyük

lideri olan işçi August Bebel'i ise Sosyal Demokrasinin simgesi olarak kullanır:

> Eğer bizler, yerel komitelerin, yerel grup ve çevrelerin tamamının ya da hatırı sayılır bir çoğunluğunun ortak davaya etkin olarak katılmalarını gerçekten sağlayabilirsek, kısa bir zaman içinde bütün Rusya'da düzenli olarak on binlerce kopyası dağıtılan haftalık bir gazete çıkarabiliriz. Bu gazete, sınıf mücadelesinin ve kitlesel öfkenin her kıvılcımını daha da büyüterek, onu büyük bir yangına dönüştürecek dev bir körüğün parçası olabilir. Kendi içinde henüz çok küçük ve masum, ama daimî ve kelimenin tam manasıyla *ortak* olan bu görev etrafında, deneyimli savaşçılardan oluşan düzenli bir ordu sistematik bir biçimde bir araya getirilip eğitilebilir. Bu genel örgütsel yapının merdiven ve iskelelerinde çok geçmeden, devrimcilerimizin arasından çıkacak Sosyal Demokrat Jelyabovların ve işçilerimizin saflarından yükselecek Rus Bebellerinin tırmandığını görebiliriz; ve böyleleri, seferber edilmiş ordunun liderliğini üstlenerek Rusya'nın utancı ve lânetiyle hesaplaşmak üzere tüm *narod*'u harekete geçirebilirler.
>
> İşte bizler bunun hayalini kurmalıyız![37]

37. Lenin, *PSS* 6:171; Lih, *Lenin Rediscovered*, s. 828.

3
Bir Halk Devrimi

"[1905 devriminin] kasırgasında, proletarya, demiryolu işçileri, köylüler, isyancı askerler bütün Rusya'yı bir lokomotif hızıyla ileri taşıdılar." Lenin, 1906

Bolşevizm, Rus Sosyal Demokrasisi içinde ayrı bir akım olarak 1904-14 yılları arasında ortaya çıktı. Bu yıllar boyunca Bolşevizm, Rusya'nın sorunları karşısında Ruslar tarafından verilmiş bir yanıttı. Bolşevizm sonraları daha geniş bir anlam kazandığında ise Lenin, bir önceki dönemi anlatmak için "Eski Bolşevizm" kavramını icat etti. "Eski Bolşevizm" sonraki bölümlerde yararlanacak olduğumuz kullanışlı bir kavramdır. Ancak bu bölümde bahsedeceğimiz dönem itibariyle, Eski Bolşevizm

var olan tek Bolşevizm biçimi olduğundan, niteleyici sıfatını şu an için bir kenara bırakabiliriz.

Lenin'in 1894 yılına ait pankart cümlesinde, kahramanlık senaryosunun kritik orta evresi şu kelimelerle tasvir edilir: "tüm demokratik unsurların lideri konumuna yükselecek olan Rus İŞÇİSİ, mutlakıyeti yıkacaktır". Bu birkaç sözcük, Bolşevizmin ilk onyılında taşıdığı özü içerir ve bu bölümü bu kelimelerin anlamlarını açmaya adayacağız. İlk olarak şunu sormak zorundayız: bu evrenin genel kahramanlık senaryosu içinde oynadığı rol nedir? Cevap: çarlık mutlakıyeti engelini ortadan kaldırarak sosyalist devrime giden yolu açmak. Devrim üzerine düşeni ne denli hakkıyla yaparsa, nihaî hedefe doğru yapılan yolculuk o denli kısa sürecekti. Bu nedenle partinin hedefi "sonuna kadar" (*do kontsa*) devrim, yani "monarşik despotizmin mutlak biçimde yıkılması" ve yerine demokratik bir cumhuriyetin kurulması olmalıydı.[1]

Lenin'in kahramanlık senaryosunun mantığına göre, demokratik devrimi "sonuna kadar" başarıyla götürmenin tek yolu kentli proletaryanın, bütün "demokratik unsurların", yani siyasî özgürlüğün tam anlamıyla elde edilmesinde menfaati olan tüm toplumsal grupların başı, lideri, *vojd*'u olmasıdır. Rus devrimi ancak bir *narodnaya revolyutsiya*, yani bir halk devrimi olarak başarıya ulaşabilir. Proletaryanın yazgılı olduğu liderlik rolünü oynayabilmesi için, mesajını dört bir yana ulaştırması gerekiyordu ve bu ancak *konspiratsiya* yeraltı örgütlenmesinin kurumları aracılığıyla mümkün olabilirdi. Rus devriminin başarılı olmasının tek yolu, bu kanalların açık bırakılmasıydı.

1. *Revolyutsiya do kontsa* ifadesinin bu yorumu, Bolşevik muhacir Gregor Aleksinski'nin hâlâ oldukça yararlı bir kitap olan *Modern Russia*'sından alınmıştır (Londra, 1913), s.254. Lenin'in *Toplu Eserleri*'nde [CW] *do kontsa* ifadesi, "zafere kadar" veya "[devrimin] tamamlanmasına kadar" gibi muhtelif biçimlerde tercüme edilmiştir.

M. J. Olgin'in *Rus Devriminin Ruhu* (1917) kitabından
'Otokrasinin Pençesindeki Rus Halkı'.

1905-7 yılları arasında Rusya, büyük bir devrim yaşadı ve çar siyasî özgürlükleri önemli ölçüde tanımak zorunda bırakıldı. Yaşananlara kendi kahramanlık senaryosunun merceğinden bakan Lenin şu sonuçlara ulaştı: 1905 devrimi muazzam ve iddialı bir halk devrimiydi. Çarlığın yerine demokratik bir cumhuriyet kurulamadığından devrim ne yazık ki yolun "sonuna kadar" gidemedi. Fakat her şeye rağmen çok büyük işler başarıldı ve Sosyal Demokrat beklentilerin haklılığı muazzam şekilde kanıtlanmış oldu. Yeraltı partisinin on yıl boyunca yürüttüğü bilinçlendirme faaliyetleri semeresini verdi, zira proletarya gerçekten de *narod*'un lideri olarak hareket etti.

Lenin'in geleceğe dair nasihati, 1905 olaylarını yorumlama biçimine dayanıyordu. Rus Sosyal Demokratlarının, 1905 devriminin –işçiler ve köylülere dayanan geçici bir hükümet kurmak suretiyle devrimi sonuna kadar götürecek– tekrarı için, sebatkâr bir biçimde hazırlanmaları gerekiyordu. Yalnızca bu sınıflara dayanan bir devlet ("işçi ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü"), demokratik bir cumhuriyet kurabilir ve karşı-devrimi zorunlu bir acımasızlıkla geri püskürtebilirdi. Bu ikinci halk devrimine hazırlanmanın en iyi yolu, ilkini mümkün kılan stratejiye sadık kalmaktı: kentli işçilerin liderlik rolü ("proletaryanın hegemonyası") ve devlet baskısına rağmen müspet sosyalist müjdeleri yayma konusunda gayretkeş bir adanmışlık.

Bolşevizmin resmî sloganlarında, "proletaryanın hegemonyası" ve "işçi ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü" gibi ilmî ve kulağa yabancı bir dile aitmiş gibi gelen ifadeler kullanılıyordu. Fakat bu ifadelerin derunî anlamı ziyadesiyle Rus'tur ve 1905-7 devrimlerinin Lenin'in kahramanlık senaryosu bağlamında yorumlanışından kaynağını alır. Diğer her konuda Lenin'e muhalif olan Bolşevikler bile, bu ana düzlemde onunla hemfikirlerdi.

Sonuç itibariyle Lenin'in bu onyıllık süreçteki siyasî yaşamı, 1905-7 devriminin anlamı için verilen bir kavgaydı. Bu çalkantılı yıllarda yaşananlara göz atmak, bir Lenin biyografisi için gerekli bir artalandır.

1905-7 Devrimi

Devrimin en yakıcı artalanı, Rus toplumunun son derece acımasız bir uluslararası rekabet karşısında uğradığı şoktu. Japonya'yla olan savaş, Japonların 8 Şubat 1904'te Rus kuvvetlerine saldırmasıyla başladı. Tarihçiler yakın bir geçmişte, bu yeterince önemsenmeyen çatışmanın esasında Sıfırıncı Dünya Savaşı –yirminci yüzyılı tanımlayan küresel çatışmaların ilki– olarak adlandırılması önerisinde bulundular.[2] Rus ordusu bir felaketten diğerine sürüklenirken, –diğer her şey bir yana, özellikle savaş konusunda hiç de hevesli olmayan– Rus toplumu devrimci bir itaatsizliğe yöneldi.

Günden güne ağırlaşan askerî mağlubiyet karşısında, güçlü çarlık devleti zayıf ve güvensiz görünmeye başlamıştı. 28 Temmuz 1904'te çoğunluğun nefret ettiği İçişleri Bakanı Vyaçeslav Von Plehve, Devrimci Sosyalist teröristlerin suikastına kurban gitti. Devletin bu olaya tepkisi, her zamanki baskıcı ve göz açtırmaz tavrının aksine, kamuoyu nezdinde bir takım tavizler vermek oldu. Seçkinler cemiyeti içerisindeki liberal güçler, bu yeni atmosferi fırsat bilerek 1904 güzünde, cemiyetin seçkin üyelerinin kaldırdıkları kadehlerin giderek hükümet aleyhtarı bölücü konuşmalara dönüştüğü bir "ziyafet kampanyası" başlattılar.

Sosyal Demokratların bakış açısından 1905 devrimini ciddî anlamda ateşleyen şey, çarlık devletinin tarifsiz bir "bilgelik" örneği sergileyerek, temel hakların talep edildiği bir dilekçeyi çara sunmak isteyen barışçıl bir kalabalığın üzerine ateş açmaya karar verdiği Kanlı Pazar (9 Ocak 1905) günü oldu. Yaşanan katliam, Sosyal Demokrat mesajın haklılığını kanıtlamak adına yıllardır yürütülen propagandanın yapamadığını yaptı. Olayları takip eden aylarda Rusya, nihaî devrimci patlamaya daha da yaklaşmıştı.

Devrimin ritmi, 1905 yılının bahar ve yaz ayları boyunca iniş-çıkışlar sergiledi, fakat zirve yaptığı nokta demiryolu işçilerinin başlattığı grevin bir genel greve dönüştüğü 1905

2. John W. Steinberg v.d., der, *The Russo-Japanese War in Global Perspective: World War Zero* (Leiden, 2005), 2 Cilt.

Ekim'inin kitlesel olayları oldu. Rus toplumu hayatı durdurmuştu; panikleyen ve tek başına kalan devlet bu duruma, çarın tebaasına lütfedip birtakım temel siyasî haklar tanıdığı 17 Ekim Manifestosu ile karşılık verdi. 1905 yılının son ayları "özgürlük günleri" olarak anılmaya başlandı, zira siyasî faaliyetler kısa süreliğine de olsa polis kuvvetleri veya sansür tarafından müdahaleye uğramıyordu.

Ekim Manifestosu'nun ardından devrimci güçlerin karşı karşıya olduğu soru şuydu: şimdi dikkatimizi kazanımlarımızı muhafaza etmeye ve onları kullanmaya mı yönelteceğiz, yoksa işi "sonuna kadar" götürmek için mi uğraşacağız? Daha sabırsız olan devrimci unsurların bu soruya cevabı, Moskovalı işçiler tarafından başlatılan ve bir hafta boyunca ağır muharebelerle süren bir "silahlı kalkışma" ile karakterize olan Aralık 1905 Moskova ayaklanması oldu. Moskova ayaklanması, seçkinler ve halk arasında yaşanan klasik ondokuzuncu yüzyıl barikat mücadelelerinin sonuncusu olmasının yanı sıra, yirminci yüzyıla özgü yeni bir şiddete de sahne oldu. Barikatlar kurulmasına kuruldu, fakat ayaklanmacılar daha çok gerilla savaşına –yardım ve yataklık etmeleri için (salt işçilerin değil) şehir halkının göstereceği sempatiden medet uman vur-kaç saldırılara– tevessül ettiler. Buna karşılık devlet, bütün şehri top ateşine tuttu. Ayaklanmanın liderliğini Moskova Bolşevik komitesi üstlenmiş olsa da Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler de coşkulu bir katılım gösterdiler.

Moskova ayaklanmasının nihaî yenilgisi, devrim dalgasının artık çekilmeye başladığının pek çok işaretinden biriydi. 1917'de kurulacak "Sovyet iktidarı"nın prototipi niteliğinde, sınıf temelli, seçilmiş bir konsey olan St. Petersburg Sovyeti dağıtıldı ve (Lev Troçki de dahil) liderleri tutuklandı. Köylü isyanları 1906 yılında hâlâ etkili olsa da, devletin düzenlediği misilleme seferleri köylüler arasındaki kalkışmaların önünü kesmeye başlamıştı bile. Devlet, seçilmiş bir meclis veya Duma kurulması yönünde verdiği sözü yerine getirdi, ancak Duma'da çoğunluğu teşkil eden liberal ve köylü partileriyle çalışmayı reddetti. Bu nedenle (Mart 1906'da seçilen) ilk ve (1907 başlarında seçilen)

ikinci Dumaları kapattı. Haziran 1907'de yürürlüğe giren yeni ve son derece kısıtlayıcı seçim yasası, devletin nihayet birlikte çalışabileceği bir Duma'ya kavuşmasına imkân tanıdı.

1907 yılına ait yeni seçim yasası, yeni atanmış bir bakan olan Pyotr Stolıpin'in gerçekleştirdiği anayasaya aykırı bir darbe ile uygulamaya kondu. Stolıpin, devrim sonrası yeni rejimin hem baskıcı (isyancı köylüleri asmak için kullanılan ipler, "Stolıpin boyunbağı" olarak anılıyordu) hem de reformist yönünü ("Stolıpin toprak reformu", köylü tarımındaki mülkiyet ilişkilerinin dönüştürmeyi amaçlıyordu) temsil eden önemli bir figürdü.

Olgin'in *Rus Devriminin Ruhu* kitabından, Duma'ya yönelik kısıtlamalara hicivli bir bakış, 1906-7.

1907 yılının sonunda devrim sona ermiş, "Stolıpin dönemi" tam gaz devam ediyordu, ancak devrim günlerine duyulan özlem, Rus siyasî tartışmaları içinde hâlâ kendini belli ediyordu. Devrimin başarıları nelerdi? Hataları nelerdi? Yakın bir gelecekte bir ikincisi beklenebilir miydi? Şayet öyle ise, buna nasıl hazırlanılmalıydı? Şayet öyle değil ise, yeni devrim sonrası ortama nasıl uyum sağlanmalıydı? Bolşevizm, kendini bu tür sorulara verdiği yanıtlar üzerinden tanımladı.

Lenin ve Devrim

Lenin'i en son bıraktığımız 1904 yılı başlarında, kendisi Cenevre'de bir daha asla olmayacağı kadar tecrit edilmiş bir halde yaşamaktaydı. 1903 yılı sonlarında *İskra* yayın kurulundan istifa ettikten sonra, kendisini ifade edebileceği herhangi bir yazılı mecra yoktu –ki bu durum bir daha yinelenmeyecekti– ve Rus Sosyal Demokrat Partisi içerisinde herhangi bir resmî mevkie sahip değildi. Belki de liderlik kariyeri sona ermişti. Grigori Zinovyev sonraları, kendisi gibi Lenin'e olumlu yaklaşan genç Sosyal Demokrat muhacirlerin yaşlı lider Georgi Plehanov tarafından nasıl korkutulduğunu aktaracaktı:

> İsterseniz onun izinden gidin, ancak bilin ki şimdilerde izlediği yol onu bir iki haftaya kalmaz, tarladaki kargaları ürkütmekten başka bir işe yaramayan, beş para etmez bir adama dönüştürecek. O, bendeniz Plehanov'a, Zasuliç'e, Deutsch'a karşı mücadele bayrağını açtı. Bunun eşitsiz bir mücadele olduğunu gerçekten göremiyor musunuz? Lenin bitti. Bizden, büyüklerden, Emeğin Kurtuluşu grubunun kurucularından ayrıldığı an, onun devri sona erdi.[3]

Ancak Lenin, İsviçre'deki muhacir cemaatinin düşündüğü denli tecritte de değildi. Rusya'da partiyi fiilen yönetmekte olanların çoğu Lenin'i hâlâ sözcüleri olarak görüyor ve neden artık parti liderliğinde olmadığını anlayamıyorlardı. Bolşevizm, Rus Sosyal Demokrat Partisi içerisinde örgütlü bir hizip olarak, her

3. Zinovyev, *Soçineniya* (Moskova, 1923-4), Cilt 15, s. 21 (Lenin'in 1918 tarihli bir biyografisinden).

şeyden evvel Lenin'in bu desteği seferber etmeye dönük çabaları neticesinde ortaya çıktı. Bununla birlikte, 1903-4 yıllarında Bolşevikler ile Menşevikler arasında giderek büyüyen yarılmaya eşlik eden muhtelif suçlama ve karşı suçlamalara haddinden fazla ehemmiyet vermemeliyiz. Menşeviklerin 1904 yılındaki lideri Pavel Akselrod, Lenin'i herhangi bir ideolojik sapkınlıkla suçluyor değildi. Ona göre Lenin daha ziyade (Lenin fenomenini açıklama çabasıyla Kautsky'ye yazdığı üzere) ne yazık ki Rusya'da yeraltında örgütlenmiş olan *praktiki*'nin "idol"ü olan bir baş belasıydı. Lenin sonraları bu meseleye dair, Bolşevizmin esas içeriğini 1905 devrimi sırasında kazandığını vurgulayacaktı.[4]

1904 yılı boyunca Lenin'in ilgisi savaşa rağmen, parti içi ihtilaflara yoğunlaşmıştı ve bütün bir yıl boyunca hizipler arası polemikler dışında neredeyse hiçbir şey kaleme almadı. Ancak Lenin, devrimin patlak verdiği Ocak 1905'ten önce bile, proletaryanın *narod*'un liderliğini üstlendiği bir devrim haricinde herhangi bir devrim biçimi tahayyül edemiyordu. 1904 yılı sonlarında Lenin, devrimden önceki bir yıl boyunca Rus işçi hareketinin devrimci faaliyetlerindeki görece ataleti, kendince şu şekilde açıklıyordu: "Proletarya, etrafını dikkatlice gözlemlemek, güçlerini bir araya toplamak ve özgürlük mücadelesi için beklenen kritik anın gelip gelmediğine karar vermek için, deyim yerindeyse kendisini geri planda tutuyor." Ancak bu durum böyle devam edemezdi. Lenin, Japonya'ya karşı verilen savaştaki askerî felaketin *narod* içerisinde muazzam bir protesto dalgası yaratacağından emindi. Bu gerçekleştiğinde, "proletarya öne çıkıp bütün *narod* adına savaşarak özgürlüğü kazanmak ve işçi sınıfı adına –Avrupa'nın bütün [devrimci] deneyimiyle zenginleşmiş– aleni ve kapsamlı bir sosyalizm mücadelesi verme imkânını güvence altına almak için, ayaklanmanın liderliğini üstlenecekti".[5]

Devrim patlak verdikten sonra bile Lenin, öncelikli olarak Bolşeviklerin parti üzerindeki denetimini pekiştirecek yeni bir

4. "Bir eğilim olarak Bolşevizm, son halini 1905 yılının bahar ve yaz aylarında aldı" (Lenin, *PSS* 19:364; *CW* 16:380) (1910). Akselrod'un Kautsky'ye mektubu, *İskra*'nın 68. sayısında yayımlandı (25 Haziran 1904).

5. Lenin, *PSS* 9:126-36; *CW* 8:17-28.

parti kongresine yoğunlaştı. Lenin, 1905 yılının Nisan ayı boyunca Londra'da toplanan bir kongre gerçekleştirdi, ancak bu kongre Menşevikler tarafından boykot edildiğinden safi bir Bolşevik etkinliğine dönüştü – öyle ki bazıları bunu Bolşevizmin kurucu kongresi olarak değerlendirir. Rusya'daki yerel parti komiteleri tarafından yurtdışına gönderilen delegeler, silahlı kalkışmaya odaklanmak konusunda birbirlerini cesaretlendirdikten sonra memleketlerine geri döndüler.

Londra'nın ardından Lenin Cenevre'de kalmayı sürdürdü ve ancak Ekim Manifestosu ile getirilen aftan sonra Rusya'ya döndü. Petersburg'a 8 Kasım günü geldi, fakat *konspiratsiya*'dan kalan alışkanlıkla ihtiyaten kılık değiştirdiğinden "kendisinden ziyade düşük rütbeli bir Petersburg memuruna benziyor"du. [6] 1905'in son aylarında Lenin, Petersburg Sovyeti'nin çalışmalarına katılsa da esas ilgisini partinin yeniden örgütlenişi üzerinde odaklamaya devam etti.

1905 yılındaki militanlık, iki Sosyal Demokrat hizip arasında tabanda ve genel itibariyle Bolşeviklerin lehine, hatırı sayılır bir birlik oluşmasına yol açmıştı ve Lenin partinin artık makbul bir biçimde birleştirilebileceğine inanıyordu. 1906 yılında Stockholm'de gerçekleştirilen -ve umudun geçmiş deneyimlere galebe çalması sonucu "Birleşim Kongresi" olarak adlandırılan- bir parti kongresinde, Menşevikler çoğunluktaydı. 1907'de Londra'da gerçekleştirilen sonraki kongrede ise çoğunluk Bolşeviklerindi. Ancak bu iniş-çıkışların bir önemi yoktu. Bolşevikler ve Menşevikler o zamana dek salt kişisel husumetler tarafından değil, aynı zamanda 1905'in en uygun şekilde nasıl yorumlanması gerektiğine dair tartışmalarda da sık sık kendini belli eden derin farklılıklarla bölünmüş durumdaydılar. O yıllarda sıkça anlatılan bir fıkra durumu özetler: Biri Menşevik diğeri Bolşevik iki mahkûma hapishaneye kadar refakat etmek zorunda olan polis memurları, çıkıp birer içki içmek isterler. Sonunda iki mahkûmu gönül rahatlığıyla yalnız

6. M. Lyadov, *İz jizni partii* (Moskova, 1956), s. 114 (ilk olarak 1926'da yayınlanmıştır).

başlarına bırakabileceklerine karar verirler. Ne de olsa başka herhangi biri bunu kaçmak için bir fırsat olarak değerlendirecekken, Menşevik ve Bolşevik iki mahkûm bütün zamanlarını birbirleriyle kavga ederek geçireceklerdir.

1906-7 yıllarında Lenin'in hayatı, kimi yönlerden Batılı bir sosyalist parti liderinin hayatından farksızdı. St. Petersburg'daki genel toplantılarda konuşmalar yapıyor, legal basın için makaleler kaleme alıyor ve kendi gibi diğer aktivistlerle fikir teatisinde bulunuyordu. Ancak 1905 sonlarının "özgürlük günleri", çarlık hükümetinin legal muhalefetin alanını sistematik olarak daraltmasıyla birlikte, giderek hafızalardan silinen bir anıya dönüşüyordu. 1906 Ağustos'unda Lenin, Petersburg'dan siyasî ortamın bir şekilde daha özgürlükçü olduğu yakındaki Finlandiya'ya taşınmayı uygun buldu. Bu, Lenin'in 1907 sonlarında tarım politikaları üzerine yazdığı kalınca kitabının "tutuklanacağı", yani bütün kopyalarının toplatılacağı zamanların da bir habercisiydi (kitap 1917 yılına dek yasal olarak yayımlanamadı). Kitabıyla aynı akıbeti paylaşmamak için Lenin (ve onun hemen ardından, yol üzerinde buluşacak olduğu karısı), Cenevre'ye gitti ve ikinci hicret dönemi böylece başlamış oldu.

1906 yılı başlarında Lenin, devrimin kendi üzerinde yarattığı derin duygusal etkiyi doğrudan anlatmaya soyundu ve bu her zamanki gibi, ezelî düşmanı dar kafalı şüpheciliğe karşı giriştiği polemik bir yazıyla oldu. Lenin'in hedefindeki isim, akılcı ve yapıcı ilerlemenin hâkim olduğu güvenli ve makul zamanların aksine, ayak takımının akılsızlığının feraset ve zekâya hiç yer bırakmadığı "devrimci kasırga" olarak tanımladığı dönemden yakınan liberal bir profesördü. Lenin'i bu denli öfkelendiren, profesörün "devrimci dönemleri ve devrimci tarih yapma yöntemlerini dar kafalı bir öfke, suçlama ve teessüf çamuruyla sıvama" yönündeki girişimiydi.[7] Lenin buna karşılık, 1905 yılı boyunca hâkim olan "kitlesel feraset"e dair coşkulu bir savunma yaptı.

7. Lenin, *PSS* 12:336; *CW* 10:261 (1906).

Lenin'in 1906-7 yıllarında polisten saklandığı, St. Petersburg'un kuzeyindeki yarı özerk Finlandiya Büyük Dükalığı'nda bulunan, günümüzde Repino olarak bilinen Kuokkala'daki Vasa Kır evi.

Kentli işçilerin liderliğindeki kitleler bilfiil, "en gelişmiş ülkelerde dahi eşine rastlanmamış bir ölçekte, tamamen proleter bir silah olan kitlesel bir siyasî grev" gerçekleştirmiş, salahiyet sahibi yeni kurumlar tesis etmişlerdi: çok sayıda sovyet, köylü komiteleri ve devrim boyunca kendiliğinden peyda olan diğer kurumlar. Bu yeni kurumlar, aşırı demokratik yapılarıyla ön plana çıkıyordu: "bütün faaliyetlerini kitlelerin gözü önünde gerçekleştiren, onlar tarafından erişilebilen, kaynağını doğrudan onlardan alan, *narod* kitlelerinin ve onun iradesinin doğrudan ve birincil enstrümanı olan, herkese açık bir kamu otoritesi [*vlast*'ı]".[8] Lenin kitlelerin anarşik şiddetinden –şiddet nedeniyle değil, anarşik olduğu için– müteessirdi. Lenin'in aşağı yukarı bir yıl sonra ifade ettiği gibi, devrimci bir Sosyal Demokrat, şiddetle ilgili "beylik, dar kafalı, küçük burjuvavari ahlak dersi

8. Lenin, *PSS* 12:319; *CW* 10:245 (1906).

verme" işlerine kesinlikle bulaşmamalıydı. Yapılması gereken şey daha ziyade "amaçsız, mantıksız, münferit şiddet eylemlerini ne yaptığını bilen bir kitlesel şiddete" dönüştürmekti".[9]

Lenin'in senaryosunun temel önermesi, her zaman için şu oldu: Rusya'nın kapitalist dönüşümü, halkın *sonsuz derinliklerinde* yatan ruhların, çarı tahttan indirecek denli güçlü ruhların uyandırılmasını gerekli kılıyordu. 1905 devrimi, bu ruhların çağrıldıkları vakit, gerçekten geldiklerini gösterdi. Tam da bu nedenle devrim, ağabeyi Aleksandr'ın hayallerini gerçekleştirmek için Lenin'in önerdiği "farklı yol"un doğruluğunun ispatıydı:

> *Narod*'un özgürlüğünü ilan edip resmî olarak tanınmayan, yeni bir devrimci otorite tesis etmek gibi yasadışı, düzensiz, metotsuz ve sistemsiz mücadele yöntemlerini benimsemek zorunda olması, kendisine zulmedenlere karşı güç kullanmak zorunda olması, iyi bir şey midir? Evet, çok iyi bir şeydir. Bu, *narod*'un özgürlük mücadelesinin en yüksek tecellisidir. Rusya'nın en iyi erkek ve kadınlarının kurduğu özgürlük hayallerinin pratiğe dönüştüğü, özgürlüğün yalnızca bireysel olarak kahramanların değil, *narod*'un geniş kitlelerinin pratiği haline geldiği o müthiş dönemin nişanesidir.[10]

Lenin'in Kahramanlık Senaryosunda Köylünün Rolü

1917 sonrasında yaşanan olayların, özellikle de Stalin'in feci kolektivizasyon politikalarının ve bunların ortaya çıkardığı sonuçların merceğinden Bolşeviklere dönüp baktığımızda, Bolşevizmin organik olarak köylü karşıtı olduğunu farz etmeye meylederiz. Hâlbuki 1905 devrimi zamanında olaylara dışarıdan bakan bilinçli bir gözlemci, Menşeviklerin "köylülere karşı olan şüpheci tutum"larının aksine "halka hitap eden hizip" olduğu gerekçesiyle Bolşevikleri methetmekteydi.

Amerikalı sosyalist William Walling, Rus kökenli karısı Anna Strunski ile birlikte 1905-7 yılları arasında Rusya'nın birçok

9. Lenin, *PSS* 17:49-50; *CW* 15:61 (1908).
10. Lenin, *PSS* 12:322; *CW* 10:248 (1906).

yerini gezdi. Bizzat Lenin de dahil olmak üzere, barikatların her iki tarafından da pek çok önemli figürle tanışıp mülâkatlar gerçekleştirdi. Geri döndüğünde *Russia's Message: The True World Import of the Revolution* [Rusya'nın Mesajı: Devrim'in Dünya İçin Gerçek Manası] başlığını taşıyan uzun, coşkulu ve hâlâ okunmaya değer olan bir kitap kaleme aldı. Walling'in 1908 yılında yayımlanan bu tanıklıkları, sonraki yıllarda Bolşevik devrimin azılı bir düşmanına dönüşmesi ve 1920'de devrime karşı -aynı şekilde okunmaya değer- kapsamlı bir eleştiri kaleme almış olması nedeniyle daha da merak uyandırıcıdır.[11]

Walling alenen köylü sosyalizmini destekliyordu ve gerçek Rus sosyalist partisi olarak Sosyalist Devrimcileri görüyordu. Sadece bu sebepten ötürü Bolşevikleri Menşeviklere tercih ediyordu. Amerikalı okurlarına Bolşevikleri Sosyal Demokrat partinin "ilerici ve daha Rus olan unsurları" diye tanıtıyordu. Walling'e göre Bolşeviklerin köylülerle kurulacak bir ittifakı kabulü, sınıf münhasıriyetine dair çok sınırlı bir hissiyata sahip olan ve kent ve kırda yaşayan "küçük burjuvazi" ile birlikte savaşmak isteyen işçilerin bizatihi kendi tutumlarını yansıtıyordu. "Çoğunlukta olan hizip [yani Bolşevikler], devrimci hareket içerisinde tamamen birlik içinde olmanın gerekliliğinin adamakıllı farkındalar." Walling, bütün Sosyal Demokratlar arasında yaygın olan "genel hareket içerisinde liderlik rolünü emekçi kitlelerin üstlenmesi gerektiği" fikrine dikkat çekiyordu. Ona göre bu, "oldukça yanlış bir tutumdur, zira Rusya'da köylüler diğer tüm çalışan sınıflardan beş kat daha kalabalıktır".[12]

Lenin ile yaptığı mülâkatla ilgili kısa değerlendirmesinde Walling, Lenin'in köylü burjuvazisinin gelecekte kaçınılmaz olarak bir sınıf düşmanı olacağı yönündeki öngörüsünden hoşlanmadığını açıkça ifade ediyordu. Bununla birlikte Lenin'in, "diğer ülkelerin iktisadî ve siyasî koşullarına dair engin bilgisi",

11. William English Walling, *Russia's Message: The True World Import of the Revolution* (New York, 1908); Walling, *Sovietism: The ABC of Russian Bolshevism- According to the Bolshevists* (New York, 1920).
12. Walling, *Russia's Message*, s. 363-8.

kendisini etkilemişti ve onu "partinin daha önceki liderlerine kıyasla [köylüler konusunda] çok daha açık fikirli" buluyordu. Walling'e göre Lenin o zamanlar için "belki de Rusya'daki en popüler lider"di.[13]

Lenin'in devrim içerisindeki köylü senaryosu, kişisel olarak kendisi için de son derece önemliydi. 1907 yılı sonunda bu senaryoyu, genellikle gözden kaçan, ancak en önemli kitaplarından biri olan İlk Rus Devriminde Rus Sosyal Demokrasisinin Tarım Programı, *1905-1907'de* –200 sayfanın üzerinde hacimli bir eserdir– tüm detaylarıyla yazıya döktü. Bu kitap, Lenin'in kahramanlık senaryosunu baştan sona serimlediği serinin dördüncü ve son kitabıydı (*"Halkın Dostları" Kimlerdir?* (1894), *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* (1899) ve *Köy Yoksullarına* (1903) serinin ilk üç kitabıdır). Çarlık rejiminin kitabın yayımlanmasına izin vermemesi, Lenin'i çok üzdü. Yakın yoldaşı Lev Kamenev, kitabın yazgısını, şüphesiz ki Lenin'in bu konuya dair kendi tutumunu yansıtan şu kelimelerle anlatır: "Uzun ve azimli bir uğraşının meyvesi, daha önce kimse tarafından denenmemiş bir çalışmanın neticesi olan bu devasa metin, on yıl boyunca, 1917'ye kadar, İlyiç'in bavulunun en altında durdu. Onunla birlikte Finlandiya'dan Cenevre'ye, Paris'ten Krakow'a seyahat etti ve bu on yılın sonunda, zafere ulaşan devrimin dalgaları üzerinde Petersburg'a dönerek nihayet bir matbaayla buluştu."[14] 1917'de devrim Rusya'da patlak verdiğinde, Lenin'in aklından geçen ilk şey hemen hemen şuydu: işte şimdi kitabımı bastırabilirim![15]

Lenin'in kitabındaki kesif argümandan şöyle bir senaryo çıkarsanabilir. Kentli işçilerin sınıfın lideri olduğu durumda, köylüler sınıfın takipçileridir. Lenin, kırsaldaki uzak köylerde dağınık halde yaşayan köylülerin siyaseten etkili olabilmelerinin

13. A.g.e., s. 369-70.
14. L. Kamenev, 'The Literary Legacy and Collected Works of Ilyitch', Marxists Internet Archive'den alınmıştır, www.marxists.org/archive/kamenev/19xx/x01/x01.htm (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2010).
15. Lenin, *PSS* 49:413, *CW* 35:305 (Mart 1917 tarihli mektup).

tek yolunu, daha gelişmiş kentli sınıfların –burjuvazi veya proletarya– liderliğini kabul etmeleri olarak gören genel Marksist düşünceyi bütünüyle kabul ediyordu. Bununla birlikte köylünün takipçi niteliğine yaptığı vurgu, devrim sürecinde köylüyü yücelten o romantik yaklaşımı dışlamıyordu. Ne de olsa kahraman liderlerin, kahraman takipçilere ihtiyacı vardı.

Daha önce de gördüğümüz gibi Lenin, kapitalizmin Rus köylüsünü proto-proleter ve proto-burjuva olmak üzere iki gruba ayırdığına inanıyordu. Bu ayrım, gelecekteki sosyalist devrim için yaşamsal olsa da, çara karşı bir halk devriminde o kadar da önemli değildi. Bu devrimde *bir bütün olarak* köylüler, çara karşı verilen mücadelede proletaryanın liderliğini takip edecekti. Bu nedenle "küçük burjuva" köylüler, devrim ordusunun her şeye rağmen önemli bir unsuruydu. Nitekim 1907 yılına ait *Tarım Programı* kitabının en dikkat çekici yönü, Lenin'in küçük burjuva köylünün devrimci hevesi karşısında duyduğu heyecandı.

"İkinci Duma'nın Tipik Köylü Üyeleri. Rusya'nın Bağrından Kopup Gelmiş Müfrit Devrimciler", William Walling'in *Rusya'nın Mesajı* (1908) kitabından.

1902 yılından itibaren köylüler, Rusya'nın demokratik dönüşümü için etkin birer savaşçı olduklarını göstermişlerdi. Köylüler yalnızca soylu mülk sahiplerinin topraklarını ele geçirmek için değil, bunu yaparak çarlık sisteminin toplumsal temelini yıkmak için de hazırdı. Ve bu ekonomik özgürleşme eyleminin radikal birtakım siyasî sonuçları olacaktı: "Köylüler, eski rejimi, daimî orduyu ve bürokrasiyi yıkmadan bir tarım devrimi gerçekleştiremezler, çünkü bunların hepsi bu sisteme binlerce yerinden bağlı olan *pomeşçiki*'nin [büyük toprak sahipleri] topraklarının en güvenilir dayanak noktalarıdır."[16] Eski rejimin yıkılmasıyla birlikte Rusya bir "köylü cumhuriyeti" olacak ve bu hem köylüler, hem işçilerin sınıf mücadelesi, hem de Rusya için iyi bir şey olacaktı.

Daha da şaşırtıcı bir biçimde Lenin, "küçük burjuva" köylünün kapitalist dönüşümün bir öznesi olması karşısında da ziyadesiyle heyecan duyuyordu. Özgürlük, girişimci köylünün bir *fermer*'e (çiftçi) dönüşmesine imkân tanıyacaktı – kulağa yabancı gelen bu sözcük, Lenin'in özel olarak Birleşik Devletler ile ilişkilendirdiği, oldukça ilgi çekici olan, ilerici ve dinamik kapitalist çiftçi [farmer] modelini akla getirmektedir:

> Çiftçilerden oluşan hür bir kitle, *pomeşçik* gibi bir müesseseye gerek kalmadan kapitalist gelişmenin temelini oluşturabilir... Bu tür bir hattı takip eden kapitalist gelişim, iç pazarın muazzam büyümesi ve *bütün* nüfusun yaşam standardı, enerji, girişim ve kültür açısından kaydedeceği ilerleme sayesinde, çok daha yaygın, serbest ve süratli *olmak zorundadır*.[17]

16. Lenin, *PSS* 16:329; *CW* 13:349. Şayet Lenin'in bu gibi resmî beyanları daha iyi biliniyor olsaydı, *Devlet ve Devrim*'deki aşırı demokrasici tutumu daha az şaşırtıcı olurdu.
17. Lenin, *PSS* 16:405, *CW* 13:423.

"Baron Taube ve köylülere nasıl muamele ettiğini göstermek için nişanlısına gönderdiği fotoğraflar. Bu fotoğraflar Birinci Duma'dan önce çekilmiş ve büyük bir sansasyona yol açmıştı", *Rusya'nın Mesajı*'ndan (1908).

Lenin'in kahramanlık senaryosunun temel bir önermesi de Rusya'nın kapitalist dönüşümünün kesinlikle kaçınılmaz olduğuydu. Fakat Rusya'nın hâlâ son derece mühim bir karar vermesi gerekiyordu: ne *tür* bir kapitalist dönüşüm? Köylü temelli bir kapitalist dönüşüm tek olası senaryo değildi – aslına bakılırsa çarlık hükümeti (Lenin'in Stolıpin reformlarının amacını yorumlarken ifade ettiği gibi) toprak sahiplerine dayanan, çok daha baskıcı bir kapitalizm tesis etmek için elinden geleni yapıyordu. Toprak sahibi temelli kapitalizm, kapitalizme "Prusya'nın yolu"ndan gitmek anlamına gelirken, köylü temelli kapitalizm "Amerika'nın yolu"nu tercih etmek demekti. Lenin, Sosyal Demokratları Amerikan yolundan gitmek için mücadele etmeye teşvik ediyordu, bununla birlikte bu yol "dar kafalıların veyahut dar kafalı tarihçilerin bakış açısıyla son derece alışılmadık ve 'iyimser' birtakım varsayımlar, muazzam bir köylü inisiyatifi, devrimci bir enerji, kararlılık, örgütlenme ve *narod*'un birçok yaratıcı faaliyetine gereksinim duyuyordu".[18] Bu son ifade, Lenin'in yaklaşımının da özünü ifade etmektedir: "*narod*'un yaratıcı eylemi"ne dair "iyimser" bir romantizmin lehine, "dar kafalı" kuşkuculuğun reddi.

Devrimin Geri Çekilmesi

Devrimci dalganın geri çekilmesi, 1907'de İkinci Duma'daki Sosyal Demokrat temsilcilerin kaderine de dramatik bir biçimde etki etti. Polis, Duma üyelerinin işledikleri suçlara ilişkin bir liste hazırlamıştı ki bu liste, adeta devrimin kendisine yöneltilmiş bir iddianame niteliğindeydi:

> Sanıklar, 1907 yılında St. Petersburg kentinde Sosyal Demokrat Duma delegasyonu adı altında yürüttükleri faaliyetlerle Anayasa ile tesis edilmiş olan hükümet şekline silahlı bir halk ayaklanması yoluyla şiddet kullanarak son vermeyi, en yüksek otorite konumundaki İmparatoru tahtından indirmeyi ve Rusya'da demokratik bir cumhuriyet kurmayı amaç edinmiş bir suç örgütü kurdular.[19]

18. Lenin, *PSS* 16:325; *CW* 13:346.

19. Aleksandr Spiridoviç, *Bolşevizm: Ot zarojdeniya do prihoda k vlasti* (Moskova, 2005), s. 164 (ilk olarak 1922'de yayımlanmıştır).

"Kendilerini RSDİP'in Merkez ve Petersburg komiteleri olarak adlandıran gizli suç örgütleriyle ilişkiler"; köylü, işçi ve askerleri gizli dernekler içerisinde örgütleme ve bu grupları kendi aralarında bağlantılı hale getirme girişimleri; işçilerin yasadışı toplantılarında kışkırtıcı konuşmalar yapmak; polis denetiminden kaçmaya çalışan şahıslara sahte pasaportlar düzenlemek, özel olarak belirtilmiş olan suçlamalar arasında yer alıyordu.[20] Bütün bu suçlamalar elbette doğruydu. Hükümet Duma'dan Sosyal Demokrat üyelerinin yasal dokunulmazlıklarını kaldırmasını talep etti. Duma bunu reddetti ve sonuçta kendisini hükümsüz bir halde buldu, yani feshedilerek yerini Stolıpin'in 3 Temmuz 1907 tarihli *hükümet darbesiyle* kurulan yeni meclise bıraktı. Bu tarih, devrimci dönemin sonu olarak kabul edilebilir, zira "3 Temmuz sistemi"nin kısıtlayıcı oy kullanma hakkı ve baskıcı politikaları, birçok parti faaliyetini yeniden yeraltına inmek zorunda bırakmıştır.

Sonraki birkaç yıl, partinin yeraltı örgütlenmesi adına son derece sıkıntılıydı. Çarlık gizli polisinin üst düzey memurlarından biri olan Aleksandr Spiridoviç, jurnalcilerin raporlarından yola çıkarak örgütün yaşadığı zorlukları şu şekilde özetliyordu: "Parti aktivistlerinin sistematik biçimde tutuklanması, işçilerin çok yakın bir zamana dek son derece popüler olan devrimci faaliyetlere olan kayıtsızlığı, devrimci dalga zamanında partiyle işbirliği yapmış olan entelijensiyanın toplu olarak göç etmesi, çok da uzak olmayan bir geçmişte parti kasalarını tıka basa dolduran finansal kaynakların yokluğu – tüm bunlar yerel örgütlerin dağılması anlamına geliyordu."[21]

Spiridoviç, tevazu göstererek, yeraltı örgütlenmesinin karşı karşıya olduğu bir diğer büyük sorundan bahsetmiyordu ki bu sorun, esasında gizli polisin en büyük başarılarından biriydi: "provokasyon", yani yeraltı örgütlerine polis muhbirlerinin sızdırılması. Hâsıl olan atmosfer, ağır hapis cezasına çarptırılan

20. A.g.e., s. 164-7.
21. A.g.e., s. 186.

Sosyal Demokrat Duma delegelerinden biri olan Bolşevik Gregor Aleksinski tarafından 1911 yılında tasvir edilmişti. Avrupa'ya kaçtıktan sonra, hayal kırıklığına uğrayan *praktiki*'nin "ihanet"inin yarattığı etkileri uzaktan gözlemleyen Aleksinski şöyle yazıyordu: "Daha sonra [1907 sonrasında], tam anlamıyla 'kardeşin kardeşe düşman olduğu' bir dönem başladı, zira ihanetin soluğu devrimci örgütlerin atmosferini zehirlemiş ve provokasyon, karşılıklı bir güvensizliğin nihayetinde bütün örgüt üyelerini etkisi altına almasıyla sonuçlanan sıra dışı bir güç kazanmıştı. Bunu örgütlerin parçalanması takip etti."[22]

1907'nin sonunda Rusya'dan ayrılan Lenin yeniden sürgündeydi. O ve Krupskaya bir yıl daha Cenevre'de yaşadılar ve 1908 yılının sonunda Paris'e taşındılar. Fakat ikameti nerede olursa olsun Lenin, bir parti entelektüelinin yoğun ve aynı zamanda kendi kendini soğuran yaşamını sürdü: farklı hizipten muhaliflerle polemiklere girmek, parti kongreleri için kararlar hazırlamak ve sonrasında resmî parti kararlarının uygun yorumlanışıyla ilgili tartışmalar yürütmek. Bu parti içi kavgalar kolayca birer söz dalaşına dönüşüyordu ki, Rusların bu durumu tanımlamak için kullandıkları son derece güzel ve özlü bir kelime vardır: *skloki* – yani, muhacirlerin zamanını ve enerjisini tüketen, tahammül sınırlarını zorlayacak derecede ehemmiyetsiz ve alçaltıcı iç çatışmalar. Krupskaya bizlere Lenin'in *skloki*'nin neden olduğu atmosfer nedeniyle fiziksel olarak rahatsızlandığını anlatır. Ancak Lenin'in muarızlarının gözünde bizzat Lenin'in de, iç çatışmalar ve katı hizipçilik söz konusu olduğunda onlardan hiç de altta kalır yanı yoktur.

22. Aleksinski, *Modern Russia*, s. 289.

Lenin'in 4, Rue Marie-Rose, Paris adresindeki apartman dairesi, 1909-12.

Lenin'in bu yıllardaki yaşamı, salt parti hizipleri arasındaki mücadeleler üzerinden tanımlanabilir – ki çoğu kez bu şekilde de tanımlanmıştır. Bazı biyografi yazarları Lenin'i takıntılı bir biçimde ve ne pahasına olursa olsun tek başına parti lideri olmaya çalışan biri olarak resmederler. Diğerleri ise onu sağa veya sola meyleden tüm yoldan sapmalara karşı doğru parti çizgisini savunan biri olarak anlatırlar. Her iki durumda da

kullanılan biyografik nişaneler aynıdır: birbirini takip eden ve görünüşe bakılırsa bir türlü sonu gelmeyen parti kongreleri ve konferansları, polemik kitaplar ve makaleler, "örgütsel oportünizm", "tasfiyecilik", "geri çağırmacılık" [*otzovizm*] ve benzer sapkınlıklara karşı yürütülen muhtelif kampanyalar.

Fakat Lenin'in, kendisini gündelik *skloki* ve hizipsel çatışmaların ötesine taşıyan içsel bir siyasî yaşamı daha vardı. Bu, aracılığıyla olayları yorumladığı kahramanlık senaryosu yaşamıydı. Nitekim Lenin'in kahramanlık senaryosu, yaşamının mecburî küçüklüğü ile günün siyasî olaylarının büyüklüğü arasında duygusal bir bağa dönüştü. Muhacirlik hayatına has saplantı düzeyindeki hizipsel *skloki* bir anlam kazanmıştı, çünkü Lenin kendisini halkın muazzam enerjisinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran biri olarak görüyordu. Lenin, aktivistleri, proletaryayı ve *narod*'u çara karşı ayaklanmaları için teşvik etmek ve böylelikle bir halk devriminin nasıl gerçekleştirileceğine dair bütün dünyaya ilham verici bir örnek sunmak istiyordu.

Lenin'in parti içi hizipsel çatışmalardaki siyasî pozisyonları, kahramanlık senaryosuna olan bağlılığının neticesiydi. İlk olarak Sosyal Demokratların esas sonuca odaklanmaları ve iddialı hedeflerinden dönmemeleri konusunda ısrar ediyordu. Bu hedef "sonuna kadar demokratik devrim"di ve siyasî özgürlüğün *tamamen* tesis edilmesi anlamına geliyordu. Sonuç itibariyle -ki bugün baktığımız yerden bu epey çelişkili görünmektedir- Bolşevikler, Menşevikleri bütün bir ekmek somununu istemekten çekinip Stolıpin Rusyası'nda mevcut olan siyasî özgürlüğün ince dilimleriyle yetindikleri için eleştiriyorlardı.

Menşevikler, işçilerin ulaşılabilir hedeflere, örneğin örgütlenme özgürlüğü gibi önemli bir siyasî özgürlüğe odaklanmalarını telkin ediyorlardı. Bolşevikler örgütlenme özgürlüğünün gerçekten önemli olduğuna katılıyor, ancak bunun tek başına bir anlamı olmadığı konusunda ısrar ediyorlardı. Bolşevik Lev Kamenev durumu şu şekilde ifade ediyordu: "Bir Marksist, deneyimleri yoluyla bir şeyler öğrenmiş olan işçi kitlelerine

örgütlenme özgürlüğünün gerekliliğini anlatmalıdır: grev özgürlüğü, sendika özgürlüğü – bunlar kişi dokunulmazlığının, ifade özgürlüğünün veya basın özgürlüğünün olmadığı bir durumda, içi boş sözlerdir. Örgütlenme özgürlüğü, ülkenin aslî ve temel koşullarına bağlıdır."[23]

Kamenev'in sözlerinin deşifre edilmesi gerekiyor, çünkü bunları yazdığı dönemde (1913) Bolşeviklerin legal neşriyata erişimi vardı. Dolayısıyla sansüre takılmamak adına şifreli bir dil kullanıyordu. Burada "Marksist", "Sosyal Demokrat" anlamına geliyor, "ülkenin aslî ve temel koşulları" ifadesi ise devrimin gerekliliğine işaret ediyordu. Kamenev'in gerçek mesajı, örgütlenme özgürlüğünü güvence altına almanın tek bir yolu olduğuydu: siyasî hakların tümünü elde etmek için çarlığa karşı girişilecek tam tekmil, devrimci bir taarruz.

Bu iddialı hedefe ulaşmanın tek yolu, daha önceki gibi büyük bir halk devrimiydi. Menşeviklerin seçkin liberal burjuvazi içerisinden müttefikler bulma yönündeki girişimleri başarısız olmaya mahkûmdu, zira liberaller "devrimci kasırga"dan ölesiye korktukları için kesinlikle onları yarı yolda bırakacak ve devrimi satacaklardı. Devrimi "sonuna kadar" götürmenin tek yolu –görev ne denli zor görünürse görünsün– *narod*'a proletaryanın önderlik etmesiydi: "Kapitalist bir ülkede proletaryanın liderliğinde bir köylü devrimi gerçekleştirmek zordur, çok zordur, ancak mümkündür ve biz bunun için savaşmak zorundayız. Devrimin üç yılı bizlere ve bütün *narod*'a, yalnızca bunun için savaşmak zorunda olduğumuzu değil, aynı zamanda nasıl savaşacağımızı da öğretti."[24]

Bu iddialı hedefleri (tam siyasî özgürlük) ve iddialı araçları (köylü devrimi) ile Lenin, herhangi bir "dar kafalı" kötümserliği şiddetle reddediyordu. Menşeviklerin, kanlı bir şekilde bastırılan Aralık 1905 ayaklanmasının sonuçlarına dair, Plehanov'un meşhur "işçiler silahlanmamalıydı" yorumunda ifadesini bu-

23. Lev Kamenev, *Mejdu dvumya revolyutsiyami* (Moskova, 2003), s. 560.
24. Lenin, *PSS* 17:31-2; *CW* 15:44 (1908).

lan kuşkuculuğu, onu bilhassa öfkelendiriyordu. Lenin'in bu yoruma tepkisi şuydu: "Bu değerlendirme, ne kadar da büyük bir dönekliği gözler önüne seriyor!" Dar kafalı olmayan Sosyal Demokratların buna karşılık yapmaları gereken şey şuydu:

> İşçi partisinin, 1905'in Ekim ve Aralık aylarındaki kitlesel devrimci mücadeleleri, Komün'den [1871 Paris Komünü] sonraki en büyük proletarya hareketleri olarak gördüğünü herkesin, özellikle müteredditlerin ve maneviyatı zayıf olanların duyması için alenen beyan etmek ve böylece döneklik edenleri ve sosyalizmi yüzüstü bırakanları utandırmak.[25]

Sosyal Demokratlar geleceğe bakmalı ve şu hususta inançlarını yitirmemeliydiler:

> özgürlüğün *ilk* serin esintisi, baskının az da olsa yumuşaması, devrimci-demokratik fıtratta yüzlerce hatta binlerce örgütün, sendikanın, grubun ve çevrenin kaçınılmaz olarak yeniden vücuda gelmesini sağlayacaktır. Ve bu, yine kaçınılmaz olarak, Ekim-Aralık mücadelesinin çok daha muazzam bir ölçekte tekrarı niteliğinde başka bir "kasırga"ya yol açacaktır.[26]

Sosyalizm ve devrime dair müjdeli haberler yaymak zarureti, her zaman için Lenin'in senaryosunun merkezinde yer almıştır. 1905'in hevesle beklenen tekerrürü, bu zarurete çok daha büyük bir aciliyet kazandırdı. Lenin'in 1908-12 yılları arasında dahil olduğu hizipsel iç çatışmaların çoğu, bu mesele etrafında dönüyordu. Sosyal Demokrasinin sağ kanadının aksine Lenin, *konspiratsiya* yeraltı örgütünü "tasfiye etme" girişimlerine karşı mücadele verdi. Sol kanadın aksine ise, seçilmiş meclisin Sosyal Demokrat vekillere sağlamış olduğu bir forum olan "Duma kürsüsü" başta olmak üzere, yeni elde edilmiş yayılım kanallarının reddedilmesine karşı savaştı.[27]

25. Lenin, *PSS* 17:48-9; *CW* 15:60-61 (1908).
26. Lenin, *PSS* 12:339; *CW* 10:264 (1906).
27. Lenin, *PSS* 17:146; *CW* 15:156 (1908).

Lenin Sosyal Demokrat yeraltı örgütlenmesinin an itibariyle "derin bir çöküş" içerisinde olduğunu teslim etmekle birlikte, bir kurum olarak ona olan bağlılığını azimle devam ettirdi. Amerikalı tarihçi Leopold Haimson şaşkınlığını gizleyemez bir tonda, Bolşeviklerin bu dönem boyunca "üzerinde imza ve damgaları olan kitapçıklar basmaya", il ve bölge düzeyinde "neredeyse hayali" nitelikte yeraltı örgüt toplantıları düzenlemeye neden bu denli önem atfettiklerini merak eder. "Emniyet Müdürlüğü raporları, Ohrana'dan [çarlığa bağlı gizli polis servisi] ajanların da dahil olduğu, bir avuç rastgele seçilmiş ve kendi kendini tayin etmiş insanın katıldığı bu toplantılara dair acınası bir tablo ortaya koyar."[28]

Lenin'in *konspiratsiya* yeraltı örgütlenmesine olan bağlılığı, bunun kahramanlık senaryosunda oynadığı rolü anımsadığımızda anlaşılır hale gelir. *Konspiratsiya* yeraltı örgütlenmesi, Rusya'da Sosyal Demokrat mesajın cesurca ve uzlaşmaz bir tavırla deklare edilebildiği, sosyalizm ve demokratik cumhuriyet bayrağının gururla dalgalandırılabildiği tek yerdi. Bu, Stolıpin Rusyası'nda yasal olarak izin verilmiş herhangi bir örgütte gerçekleşemezdi. Ayrıca 1905 mucizesi, çarlık rejimi altında bile "*sınıflara* liderlik etmeye gerçekten muktedir" bir yeraltı partisinin kurulabileceğini göstermişti. "1905 baharında partimiz bir yeraltı grupları ittifakıydı; sonbaharda ise proletaryanın oluşturduğu *milyonların* partisine dönüştü. Sayın Baylar, sizce bu bir anda mı gerçekleşti, yoksa uzun yıllar süren yavaş, direngen, göze çarpmayan, sessiz sakin bir çalışmanın *hazırlayıp* teminat altına aldığı bir netice miydi?"[29]

28. Leopold Haimson, "Russian Workers' Political and Social Identities", *Workers and Intelligentsia in Late Imperial Russia: Realities, Representations, Reflections* içinde, der. Reginald Zelnik (Berkeley, Kaliforniya, 1999), s. 170. Haimson tarafından da belirtildiği gibi, Bolşeviklerin yeraltı örgütlenmesine olan bağlılıkları, legal yerüstü kurumlarındaki başarısız olmalarıyla açıklanamaz, zira savaşın patlak verdiği 1914 yılına kadar bu legal kurumlarda egemen olan güç Bolşevikler olmuştur.
29. Lenin, *PSS* 17:145; *CW* 15:154 (1908).

AŞIRI SAĞ

Tasfiyeciler: [Siyasî olmayan] kültürel işlerle ilgililer. Yeraltı örgütlenmesini kesinlikle reddediyorlar.

SAĞ

Golosçular: [*Golos Sotsial-Demokrata* gazetesi etrafında toplanmış olan Martov ve diğerleri]:

Oportünizme meyilliler. Hem yasal hem yasadışı işleri kabul ediyorlar, fakat ağırlık merkezleri ilkinde.

MERKEZ

Pelahanovcular: Prensipte önemli farklılıklar olmadığı müddetçe, Bolşeviklerle birlik olabilirler. Hem yasal hem yasadışı işleri kabul ediyorlar, fakat ağırlık merkezleri ikincisinde.

Menşevik-Arabulucular ya da Troçkistler: İstisnasız bütün parti eğilimlerini birleştirmeyi amaçlıyorlar, yeraltı faaliyetinin gerekliliğini kabul ediyorlar. Hem yasal hem yasadışı işleri kabul ediyorlar, fakat ağırlık merkezleri ikincisinde.

Bolşevik-Arabulucular: Safi Bolşevizmi temsil ediyorlar. Yeraltı çalışmasının zorunlu olduğunu düşünen tüm parti içi eğilimleri birleştirmeyi amaçlıyorlar. Troçkistlerden ayrıştıkları nokta "beki" [Bolşevik] olmaları.

AŞIRI SOL

Vperyodcular [*Vperyod* gazetesi etrafında toplanmış olan Bogdanov ve diğerleri]: Köktenci [metnin orijinalinde bu şekildedir] eğilimlere sahip Bolşevikler. Arabulucularla aynılar: ağırlık merkezleri yeraltı örgütlenmesi.

Leninciler: Safi Bolşevizmi temsil ediyorlar. "Solun Tasfiyecileri".

Bir polis ajanı tarafından oluşturulmuş, Rus Sosyal Demokrasisi içindeki hizipleri gösteren tablo, 1911.

Lenin'in *konspiratsiya* yeraltı vizyonu ve iplikler stratejisi, 1905 öncesiyle temelde aynı kaldı. 1908 yılında tasvir ettiği üzere, "bu yasadışı çekirdek, *kendi* duyargalarını, *kendi* etkisini, eskisiyle kıyaslanamayacak denli geniş bir alana yayacaktır". Ancak bir bütün olarak entelijensiya sosyalizm ve devrime olan ilgisini yitirdiğinden, yeraltı örgütlenmesini sevk ve idare eden "meslekten devrimciler"in, ağırlıklı olarak "bizatihi işçilerin ileri üyeleri arasından" seçilmeleri gerekiyordu.[30] Yeraltının karşı karşıya bulunduğu tüm sorunlara rağmen, Lenin Bolşevikler tarafından basılan kitapçıkların "*ekilmiş*" bir tohum olduğundan emindi. "... Ve bu tohum meyvelerini verecek –yarın veya sonraki gün değilse bile kısa bir süre içinde; ne de olsa yeni bir krizin büyümekte olduğu nesnel koşulları değiştiremeyiz–; kesinlikle meyvelerini verecek."[31]

Lenin'in mesajın yayılması ihtiyacı meselesinde sergilediği duygusal yoğunluk, (ona göre) "Duma kürsüsü"nün önemine aldırış etmeyen Bolşevik yoldaşlarına yönelik saldırılarında da kendisini belli eder. Sonraları Sovyetler'de ticaret temsilciliği gibi yüksek bir mevkie atanacak olan kadim Bolşeviklerden Georgi Solomon'un anılarında aktardığı üzere Lenin'in hisleri, üzerinde iç çamaşırları varken yaptığı bir konuşmada ayan beyan ortadadır. 1923 yılında Solomon, Sovyet hükümetinin adetlerinden o denli bıkar ki, yurtdışında yaşamaya karar verir. Aşağıdaki sahne 1930 yılı dolaylarında Paris'te yayımlanan anılarından alınmıştır.

1908 yılında Solomon Brüksel'de yaşıyor ve o sırada Belçika'nın başkentini ziyaret etmekte olan Lenin'i evinde ağırlıyordu. Lenin bu kez şehre gündemle alakalı bir konuşma yapmaya gelmişti. Solomon'a göre konuşma pek de iyi gitmemiş, Lenin beyhude

30. Lenin, *PSS* 17:145 (1908); *CW* 15:20-21; ayrıca bkz. *CW* 15:18, 290, 323 (1908).
31. Lenin *PSS* 17:292; *CW* 15:288 (1908). Lenin bilhassa devrim sırasında basılan kitapçıklardan bahsetmektedir. "İşinin ehli bir bibliyografyacının hesaplamalarına göre, 1905-7 yılları arasında Sosyal Demokrat eğilimlere sahip yaklaşık yirmi altı milyon, Sosyalist Devrimci eğilimlere sahip yaklaşık yirmi dört milyon kitapçık basılmıştır." (Gregor Aleksinski, *Modern Russia*, s. 262).

bir çabayla "devrimci hareketin bitmediği, bilakis kendi hızında ilerlemeye devam ettiği konusunda direterek, kasvetli bir şüphe içerisinde olanlara ilham vermeye" çalışmıştı.[32] Konuşmanın ardından Solomon'un dairesine geldiler ve siyasetten bahsettiler. Saat gece yarısını geçmişti ve iki adam da yatmaya hazırlanıyordu. Solomon çoktan yatağına girmişti, ancak Lenin o bilindik tarzıyla –bu kez iç çamaşırları içerisinde– volta atarak düşüncelerini ifade ediyordu. Konu, Sosyal Demokrat vekillerin sorunlarına geldi. Solomon bir "geri çağırmacı"ydı, yani Duma'daki Sosyal Demokrat vekillerinin istifaya zorlanmasını istiyordu. Geri çağırmacılık anti-parlamenter bir önyargıdan doğmuş değildi, bilakis Bolşevik devrimci programın özünde, o sırada Rusya'da "burjuva demokratik" bir parlamento kurulması vardı. Dahası geri çağırmacılar, halihazırdaki Duma gibi acınası bir parlamento müsveddesi içerisinde yer almaya prensipte karşı değillerdi. Solomon ve diğer geri çağırmacılar, Sosyal Demokrasi adı altında Duma meclisinde yaşanan bayağılıkların bir "halk kürsüsü" olmaktan ziyade bir utanç kaynağı olduğunu düşünüyorlardı yalnızca.

"Birinci Duma'daki Sosyal Demokrat Vekiller", *Rusya'nın Mesajı* (1908) kitabından.

32. Georgi Solomon, *Sredi krasnıh vojdey* (Moskova 1995), s. 453.

Lenin, Solomon'un görüşleri karşısında giderek daha fazla öfkelendi. Lenin'e göre, Sosyal Demokrat vekilleri desteklemek, halihazırdaki parti liderliği açısından bir gevşeme değil, "proletaryaya liderlik eden ve onun devrimci çıkarlarını temsil eden bir parti için avantajlı olan meclis grubumuzu muhafaza etme arzusu[ydu] yalnızca. Ve aklından zoru olmayan herkes bunun farkına varmalı[ydı]." Solomon buna (bize aktardığı kadarıyla sakin ve soğukkanlı bir tavırla), halihazırdaki görevlilerin son derece beceriksiz olduklarını, hatta Avrupalı sosyalistlerin gözünde Rus Sosyal Demokratlarının itibarını zedeleme riski taşıdıklarını söyleyerek karşılık verdi. Lenin öfkeden deliye dönmüştü:

> Ah, demek öyle! Yani onları geri çağırmalıyız, öyle mi? Bu fikri icat edenlerin hikmetini ve siyasî bilgeliğini onurlandıracak, gerçekten çok zekice bir çözüm! Sana şu kadarını söyleyeyim, benim çok sevgili mümtaz dostum, bu "geri çağırmacılık" bir hata falan değil – düpedüz bir suç! Rusya'da şu an her şey uyumakta, her şey Oblomov tarzı bir rüya içerisinde yitip gitmiş durumda. Stolıpin her şeyi bastırıyor, bir gericilik atmosferi giderek her yeri kuşatıyor. Sana M. K. Tsebrikova'nın sözlerini hatırlatmak isterim (umarım bu adı duymuşsundur, benim pek sevgili dostum): sert bir gericilik dalgası, hâlâ hayatta olan şeyleri silip süpürmek, yutmak üzere olduğu zaman, ilerici bir bakış açısını temsil edenlerin, cesaretini yitirmekte olan insanlara çıkıp şöyle haykırması gerekir: "Pes etmeyin!" Bu görevi, yarım akıllı biri bile anlayabilir.[33]

Lenin, Solomon'un Duma'da bir Sosyal Demokrat temsiliyetinin olmamasının halihazırdaki durumdan daha iyi olduğunu düşündüğünü fark ettiği an, öfkeyle sözünü kesti: "Ne?! Demek sana göre Duma'da herhangi bir temsilcimiz olmaması daha iyi, öyle mi?! Pekâlâ, yalnızca siyasete kafası basmayan ahmaklar, beyinsiz andavallar ve düpedüz gericiler bu şekilde düşünebilir."

33. A.g.e., s. 467-8. Bilindiği gibi Oblomov, birkaç yüz sayfa boyunca bir türlü yatağından kalkamayan bir roman karakteridir; Marya Tsebrikova (1835-1917), özel ilgi alanı kadın meselesi olan radikal bir yazardı.

Solomon bu noktada, kişisel saldırı addettiği bu sözlere itiraz etti. Lenin geri adım attı ve Solomon'a sarılır gibi yaparak, tartışmanın heyecanıyla ağzından kaçan ifadelerin şahsına yönelik olmadığı konusunda kendisini temin etti – ve belki de gerçekten kişisel değillerdi! (Benzer özür ifadelerine Lenin'in yazışmalarında da rastlanabilir.) Lenin'in tuhaf bir biçimde gayri şahsi olan kem sözleri doğrudan Solomon'a değil, bilakis kendisinin kahramanlık senaryosunun geniş perspektifini anlamayı reddeden tüm şüphecilere, kötümserlere, yenilgiyi kabul edenlere –tek kelimeyle ifade edecek olursak dar kafalılara– yönelikti.

"Başlamakta Olan Devrim"

Sosyal Demokratlar arasındaki farklılıklar o denli keskindi ki mesele giderek şuna dönüşmüştü: iki parti mi yoksa tek parti mi? Bir başka deyişle, Sosyal Demokratlar içerisindeki muhtelif taktiksel ve örgütsel farklılıklar bölünmeyi gerekli kılacak denli büyük müydü? Rusya'daki çoğu *praktiki* ve alt kademedeki parti üyeleri için öyle değildi, bununla birlikte mesele, bir görüş birliğine varmaları konusunda muhacirler üzerinde büyük bir baskı yaratıyordu. Netice itibariyle, partinin yönelimi o veya bu hizbin kontrolü ele geçirmesine bağlı olarak sürekli yön değiştirdi ve partinin merkezî kurumları zorunlu bir *hareketsizlik* batağına saplandı. *Buffy Vampir Avcısı* isimli televizyon dizisinin bir yerinde, kötü kalpli bir tanrıça ile sıradan bir insan aynı bedeni paylaşmak zorunda kalırlar, her iki karakter beklenmedik anlarda bedenin kontrolünü ele geçirerek, diğerinin hayatının gidişatını sekteye uğratır ve böylece sırayla her biri kendisini umulmadık ve utanç verici olayların içerisinde bulur. Rus Sosyal Demokrat partisi de benzer bir durumla karşı karşıyaydı.

Lenin'in 1910 yılında Paris'te yaşarken çekilmiş bir vesikalık resmi. Lenin burada Devrim'den sonraki imajına hiç benzemeyen, orta sınıfa mensup saygın bir adam görüntüsü çizmekte.

Lenin'in duruşu, 1911 yılında Kameneve yazdırdığı kitabın başlığından da tahmin edilebilir: İki Parti.[34] Bu kitabın temel savı, fiilî olarak iki partinin mevcut olduğu ve bunlar hukukî olarak ayrılmadıkları müddetçe verimli işler yapmanın imkânsız

34. Kitaptan önemli birtakım pasajlar için bkz. Kamenev, *Mejdu*, s. 468-537.

olduğuydu. Lenin, Menşevik "tasfiyeciler"i göndererek partiyi temizlemek istiyordu ve bu konudaki iyi niyetini göstermek adına Bolşevik "geri çağırmacılar"ı da aynı şekilde göndermek için elinden geleni yaptı. Benzer bir mantıktan hareketle, herkesin birbiriyle iyi geçinmesini isteyen ve bu nedenle herhangi bir bölünmeye karşı olan parti içindeki "arabulucular" da böylece cezalandırılmış oldular.

1912 yılına gelindiğinde Lenin, gerçek partinin doğrudan kendi grubu olduğuna hükmederek bu kördüğümü çözmeye karar verdi. Bir dizi kurumsal manevranın ardından Ocak 1912'de –Lenin, Zinovyev ve Rusya'dan on dört Bolşevik *praktiki*'nin katılımıyla– toplanan Prag Konferansı'nda, yeni bir Merkez Komite, dolayısıyla yeni bir parti seçildi. Prag Konferansı'ndan kısa süre sonra Lenin ve Krupskaya, Zinovyev ve ailesi eşliğinde Paris'ten, Polonya'nın Avusturya kesiminde yer alan Krakow şehrine taşındılar. Krakow, Lenin'in daha önceki sürgün yerlerine kıyasla Rusya'ya daha yakındı ve Petersburg ile olan iletişim görece kolaydı. Bolşeviklerin lider kadrosu bunu yalnızca bir yarı-sürgün olarak görüyordu.

Lenin'in ikamet değişikliği, Rusya'da yeni bir ruh halinin –hükümet düşmanlığı ve militanlık dalgası– hâsıl olmasıyla aynı zamana rastladı. Sibirya'daki Lena altın madenlerinde greve giden işçilerin vurularak öldürülmesi, giderek büyüyen tahammülsüzlüğün kristalleştiği, ufaklı çaplı bir Kanlı Pazar niteliğindeydi. 17 Nisan 1912 tarihli Lena katliamı, Rus toplumunun genelini öfkelendirmekle birlikte, özel olarak işçiler tarafından gerçekleştirilen bir dizi protesto ve grevin fitilini ateşledi. Bu yeni işçi militanlığı, hizipsel mücadelede Bolşeviklere olan desteğin artması ve Lenin'in artık sendika ve kooperatifler gibi yerüstü örgütlerinde sağlam bir çoğunluk desteği iddiasında bulunabilmesi anlamına geliyordu. Bolşeviklerin yeni yerüstü mevcudiyeti, sonraları dünya çapında ün kazanacak olan yasal bir gazetenin çıkarılmasıyla sembolleşti. *Pravda*'nın ilk sayısı 5 Mayıs 1912'de yayımlandı.

Lenin ve Grigori Zinovyev, Polonya-Zakopane yakınlarında yürüyüş yapıyorlar, 1913 yazı.

Lenin siyasî kariyerinin ikinci onyılını aşağı yukarı başladığı gibi, yani enternasyonal sosyalizm dünyasında tehlikeli şekilde tecrit edilmiş bir halde ve fakat Rusya'daki parti içerisinde sağlam bir taban desteğine sahip olarak bitirdi. Rus Sosyal Demokrasisinin diğer muhacir liderleri, birçok konuda mutabık değillerdi, fakat Lenin'in uzlaşmaz tavrı ve küstahça bir tavır olarak gördükleri partiyi bölme taktikleri, hepsine aynı şekilde itici geliyordu. Henüz kısa bir süre öncesine kadar Plehanov, "tasfiyecilik" karşısında verdiği mücadelede fiilî olarak Lenin'in müttefikiydi. Ancak gelinen noktada Plehanov bile, Lenin'in tek taraflı olarak yeni bir Merkez Komite seçmesini, birtakım hileli yollarla elde ettiği parti fonlarını hizipsel avantaj sağlamak için kullanma girişimi olduğu gerekçesiyle şiddetle eleştiriyordu (parti fonları ve Lenin'in bunların kontrolünü ele geçirmek için kullandığı yöntemlerle ilgili tartışmalar yıllarca devam etti). Rus parti

liderlerinin Lenin'e duydukları hiddet, Batı Avrupalı sosyalistlerin kendilerini, birbirleriyle dalaşan Rusları uzlaştırmak zorunda hissetmelerine neden oldu. Temmuz 1914'te Avrupalı sosyalist liderler, bu sorunları çözmek üzere Brüksel'de bir araya geldiler. Lenin'in temsilcisi İnessa Armand uzlaşmaz bir tutum takındı ve Lenin'i suçlu bulunmaktan ve büsbütün tecrit edilmekten alıkoyan şey belki de o yazın sonlarında patlak veren savaş oldu.

Buna karşılık Rusya'daki Bolşevikler etkinliklerini artırıyor, Lenin'e uzlaşmaz tavrını devam ettirmesi adına sağlam bir zemin sağlıyorlardı. Lenin Bolşeviklerin artık Rus işçi hareketinin gerçek temsilcisi olduğu iddiasını desteklemek için, sürekli olarak gazete tirajları ve işçi bağışlarını temel alan istatistiklerden bahsediyordu. Olayların gidişatıyla ilgili her zamanki iyimserliği, Bolşeviklerin davasının Brüksel konferansında nasıl sunulması gerektiğine dair İnessa Armand'a gönderdiği talimatlarda da kendini belli ediyordu. Birilerinin çıkıp Bolşeviklerin Rus partisinin belirli bir kesimi içerisinde yalnızca küçük bir çoğunluk olduğunu söyleyip itiraz ettiği durumda, Lenin İnessa Armand'a şöyle cevap vermesini salık veriyordu: "evet, küçük. Ama biraz beklerseniz, yakında écrasante[35] olduğunu göreceksiniz".[36]

Ocak 1912'deki Prag Konferansı ile savaşın patlak verdiği 1914 Ağustos'u arasındaki kısa zaman dilimi, bizleri Lenin'in kariyerinin en büyük kişisel sırlarından ikisiyle karşı karşıya bırakır: Roman Malinovski ve İnessa Armand. Lenin'in kahramanlık senaryosuna dair bildiklerimiz, bu sırlara biraz olsun ışık tutmamıza olanak tanıyor. Yürüteceğim tartışma bu veçheyle sınırlı.

Malinovski, 1905'ten sonra sendikal hareket içerisinde ön plana çıkmış, 1912'de seçilen Dördüncü Duma'da her iki Sosyal Demokrat hizbin de desteğini kazanmış gerçek bir halk adamıydı. Bolşeviklere katıldı ve bir anda gerçek bir yıldıza dönüştü. Duma'daki belagatli konuşmalarıyla, Sosyal Demokratlara açık birkaç yasal ajitasyon kanalından biri olan parlamento kürsüsünü etkin bir biçimde kullandı. Ancak Malinovski, gerçekte

35. Écrasante (Fr.): baskın, ezici. (ç.n.)
36. Lenin, *PSS* 48:308; *CW* 35:147 (Temmuz 1914 tarihli mektup).

çarlığa bağlı gizli polis servisinin maaşlı bir elemanıydı. Çoğu insan, 1914 yılında bir anda ve hiçbir açıklama yapmadan Duma'dan istifa edip ülkeyi terk ettiğinde, haklı bir sezgiyle onun bir muhbir olduğu sonucuna vardı. Fakat Lenin Malinovski'nin masumiyetini inatla savunmayı sürdürdü ve aksini söyleyen herkese acımasızca saldırdı. Ancak çarlık rejiminin yıkıldığı 1917 yılından sonra, gerçeklerle yüzleşmek zorunda kaldı.

Roman Malinovski, Bolşevik Merkez Komite üyesi ve polis casusu.

Lenin kendisini böylesine kandırabilmeyi nasıl başarmıştı? Lenin'in gözünde Malinovski bir "Rus Bebeli", yani işçi kökenli mümtaz bir parti lideriydi. Lenin'in kahramanlık senaryosuna cuk oturan merkezî bir rol oynuyordu: proletaryanın misyonu konusunda Sosyal Demokrat öğretiden mülhem ve kendisi de diğerlerine ilham verebilecek "ne yaptığını bilen işçi". Lenin'in *Ne Yapmalı?*'da kurduğu, "işçi çevresinin bilgisi [ile] sosyalist inanışın tazeliğini kendi şahsında mezcedecek", kendisi de sınırsız bir şekilde devrime adanmış olduğundan "geniş işçi kitlelerinin sınırsız özgüvenine itimat edebilecek", ideal bir parti aktivisti hayalini daha önce görmüştük.[37] Malinovski gibiler tarafından doldurulacak bir parti yenilmez olacaktı. Hal böyleyken Lenin'in Malinovski'nin gerçek bir karakter değil de paralı bir aktör olduğunu kabul etmek istememesine şaşırmamalı.

Şüphesiz ki "ne yaptığını bilen işçi" yalnızca bir mit değildi -nitekim bizatihi Malinovski de tam anlamıyla bir üçkâğıtçı değildi. O yalnızca, gerçek hayatın bizim anlatılarımızla- kaderin ironik cilveleri olmaksızın - asla örtüşmediğini gösteren harikulade bir hatırlatıcıydı.

Fransız bir opera sanatçısı ile İngiliz bir aktrisin kızı olan İnessa Armand, biraz sıra dışı bir Bolşevikti. Paris'te doğdu, Moskova'da büyüdü ve varlıklı bir fabrikatörün oğluyla evlendi. O ve kocası, köylü çocuklar için bir okul açtılar ki bu faaliyet, sonraları Lenin ve Krupskaya ile bağlantı kurmalarını sağlamış olabilir. Kocasından dostça ayrılan Armand, Sosyal Demokrat yeraltı dünyası ile daha fazla haşır neşir olmaya başladı ve 1907 yılında tutuklandı. Rusya'da gönderildiği sürgünden kaçarak Lenin ile tanışacak olduğu Paris'e gitti.

37. Lenin, *PSS* 6:133; Lars T. Lih, *Lenin Rediscovered: 'What Is to Be Done?' in Context* (Haymarket, 2008), s. 794.

Rusya'da sürgünde bulunan İnessa Armand'ın sürgündeki diğer yoldaşlarıyla çekilmiş bir fotoğrafı, 1908.

Armand'ın 1920 yılındaki ölümünden çok önceleri, Lenin ile aralarında romantik bir ilişki olduğuna dair rivayetler ortalıkta dolaşıyordu. Pek çok tarihçi, ikisi arasındaki yazışmalara dair son yıllarda yayımlanan kitapların, aralarında bir ilişkinin var olduğuna dair güçlü kanıtlar sunduğuna inanmaktadır. Ancak deliller hâlâ ikinci derecedir ve bu konuda duyulacak her tür şüphe hâlâ meşrudur. Benim düşünceme gelince; Lenin, Armand ve Krupskaya'ya ait ilgili vesikaları okuduktan sonra, Lenin ve Armand arasında böylesi bir zina ilişkisi olduğuna inanmayı güç buluyorum.

Armand'ın Lenin'in hayatındaki rolü, iddia edildiği gibi "Lenin'in metresi" sıfatına indirgenmemelidir. Güvenilir bir sırdaş olan Armand –kendisi Lenin'in ailesinden olmayıp onun yakın çevresine girebilmiş muhtemelen tek kadındı– Lenin'in karakterinin bütün yönlerini görme imkânına sahip oldu. Sık

sık onun hizipsel kavgalarının ceremesini çekmek zorunda kaldı. Lenin onu Bolşevikleri temsil etmesi için 1914 yılında Brüksel'de düzenlenen konferansa göndermişti ki Armand'ın orada, rağbet görmeyen ve marjinalleştirilmiş bir pozisyonu savunması gerekiyordu. Lenin, böylesi şartlarda kendisinin öfke patlamaları yaşayacağını söyleyerek Armand'a bu görevi üstlendiği için bol bol teşekkür etmişti.[38]

İnessa Armand bir yandan da Lenin'in azimli iyimserliğini yakından gözlemleyebilecek bir konumdaydı. 1911 sonlarında önde gelen Fransız sosyalistlerinden Paul ve Laura Lafargue (Karl Marx'ın kızlarından biriydi), davaya daha fazla yararlı olamadıkları gerekçesiyle birlikte intihar etmişlerdi. Lenin, Paris'teki cenazelerinde bir konuşma yapmış ve Armand onun sözlerini Fransızcaya çevirmişti:

> Lafargue'ın bütün hayatını adamış olduğu davanın zaferine ne denli yaklaşmış olduğumuzu, şimdi daha büyük bir açıklıkla görmekteyiz. Rus devrimi, baştanbaşa tüm Asya'da bir demokratik devrimler çağı başlattı ve şimdi 800 milyon insan, bir bütün olarak uygar dünyanın demokratik hareketine katılıyor. Avrupa'da, barışçıl burjuva parlamentarizmi artık sona eriyor ve yerini, Marksist fikirlerin ruhuyla örgütlenmiş ve eğitilmiş, burjuva hâkimiyetini kaldırıp komünist bir sistem kuracak olan proletaryanın devrimci mücadeleleri çağma bırakıyor.[39]

Lenin'in dünyadaki gelişmelere dair umut dolu yaklaşımı, Rusya'da 1912-14 yılları arasında gerçekleşen nispî yükselişe dair duyduğu heyecanla örtüşüyordu; bunları, uzun zamandır beklemekte olduğu, daha büyük ve daha iyi bir 1905'in başlangıcı olarak görüyordu. 1913 yılında Petersburg'daki 1 Mayıs grev ve gösterilerini tasvir edişi, sınıf liderliğine dayanan kahramanlık senaryosunun bir kez daha pratikte geçekleşiyor olması fikri karşısında duyduğu coşkuyu ortaya koymaktadır. Tıpkı 1890'ların ortasında olduğu gibi Lenin yine, küçük ve yetersiz

38. Lenin, *PSS* 48:323; *CW* 43:423 (Temmuz 1914 tarihli mektup).
39. Lenin, *PSS* 20:387-8; *CW* 17:305 (Aralık 1911).

teknik araçlarla iletilmeye çalışıldığında dahi kitleleri harekete geçirebilen Sosyal Demokrat mesajın ne denli güçlü olduğunu vurguluyordu. Dolayısıyla da 1913 yılının Sosyal Demokrat mesajının, Petersburg'da oldukça ufak bir grup içerisinde ortaya çıkmış olduğu halde, etkisi giderek genişleyen halkalar halinde Rusya'nın tamamında hissedildiğini iddia ediyordu. Menşeviklerin şüpheciliğine karşılık, Mayıs 1913 gösterilerinin izlediği yolu şu şekilde tanımlıyordu.

St. Petersburg yeraltı örgütü, (Lenin'in "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi"nde (1913) yazdığı üzere) "St. Petersburg proletaryasının...Rus işçi sınıfının *tamamı* tarafından [her şeye rağmen] saygı duyulup takdir edilen gözbebeği" konumundaki birkaç yüz işçiden oluşuyordu. Bu işçiler, aceleye getirilmiş, kötü basılmış ve hiçbir albenisi olmayan birkaç kitapçık bastılar. "Ve bir mucize gerçekleşti!" – çeyrek milyon işçi "tek vücut halinde" Petersburg'daki grev ve gösterilere katıldı. "Başkentin bütün banliyölerinde, şehrin bir ucundan diğer ucuna her yerinde işçi kalabalıkları, devrim şarkıları söyleyerek, yüksek sesle devrim çağrıları yaparak, kızıl bayraklarını sallayarak, devlet tarafından olağanüstü bir çabayla seferber edilmiş polis ve Ohrana [gizli polis teşkilatı] karşısında saatlerce mücadele ettiler."

İşçilerin dağıttıkları kitapçıklar ve yaptıkları devrimci konuşmalar, özgürlüğü teminat altına almanın tek yolunun demokratik cumhuriyeti tesis edecek bir devrim olduğu mesajını taşımaktadır. Bu mesaj, Petersburg şehrinin sınırları dahilinde kalmaz. Sanayi proletaryası, "temel haklardan yoksun bırakılarak çaresiz bir duruma sürüklenmiş emekçi ve sömürülen kitleleri devrimci eylemleri içerisine çekmeye" muktedirdir. Dolayısıyla Rus proletaryasının başlattığı –1905'te kendisi için yarattığı güçlü bir silah olan– devrimci grevler, "heyecan verici, harekete geçirici, aydınlatıcı ve *narod* kitlelerini devrim için örgütleyici" niteliktedir. Dolayısıyla 1 Mayıs grev ve gösterileri "tüm dünyaya, Rus proletaryasının kendi devrimci yolunda kararlılıkla ilerlediğini" gösterecektir.

Nitekim Lenin'in coşkulu bakış açısıyla, Petersburg'un küçük Sosyal Demokrat yeraltı örgütlenmesi, dünyanın her yerinde duyulacak bir mesaj göndermişti. Peki, neden? – çünkü milyonlara, çarlık rejimi altındaki umutsuz durumlarıyla ilgili gerçeği göstermiş, böylece "devrimci mücadeleye inanmaları için onlara ilham vermişti".[40]

1914 yılının savaş arifesinde Lenin, İnessa Armand'a (İngilizce olarak) "Rusya'da başlamakta olan devrime selam olsun" diye yazıyordu.[41] Gerçekten de yeni bir "devrimci mücadeleler çağı" başlamaktaydı, üstelik yalnızca Rusya'da da değil. Sonraki beş yıl boyunca, Lenin'in kahramanlık senaryosunun küresel ölçekte doğruluğu kanıtlanacaktı – yahut da Lenin öyle düşünüyordu.

Pek çok Marksist için, tam anlamıyla demokratik bir devrim "yalnızca" bir burjuva devrimi olabilirdi ki bu da ileriye doğru atılan zorunlu ve fakat moral bozucu bir adımdı, çünkü uzun sürecek bir burjuva sınıf tahakkümünün habercisiydi. Bir Marksistin sosyalist devrimi sonraya öteleyerek, kendisini burjuva devrimi için çabalamakla sınırlaması son derece makul bir duruştu, fakat bunun nihaî amacı ikame etmesi duygusal açıdan çok zordu. Lenin de 1905 devriminin siyasî bir burjuva demokratik devriminden fazlası olmadığını ve tarihsel anlamının sosyalist devrime giden yolu açmaktan ibaret olduğunu bütünüyle kabul ediyordu. Fakat duygusal açıdan mesele onun için "yalnızca" 1905 olaylarıyla sınırlı değildi. O, bu olayları büyük bir millî destan –*narod*'un özgürlüğü ele geçirmek ve Rusya'yı yeniden yaratmak için verdiği kahramanca bir mücadele– olarak görüyordu.

Lenin'in olaylara daha coşkulu bir açıdan bakmak konusunda sergilediği her zamanki duygusal kararlılık, dar kafalı, malumatfuruş, dırdırcı, şüpheci ve bozguncu olarak gördüğü kişilerle girdiği fasılasız polemiklerde yine kendini belli ediyordu. 1904'te grev hareketlerinin yavaşlaması, proletaryanın devrimle artık fazla ilgilenmediği anlamına mı geliyordu? Hayır, proletarya

40. Lenin, *PSS* 23:296-305; *CW* 19:218-27.

41. V.İ. Lenin: *Neizvestnıe dokumentı, 1891-1922* (Moskova, 1999), s. 158 (12 Temmuz 1914 tarihli mektup).

yalnızca uygun zamanı kolluyordu. 1905 devrimindeki kargaşa ve şiddetli kaos ortamı kötü bir şey miydi? Hayır, iyi bir şeydi, halkın yaratıcılığı açısından bir patlamaydı. İşçilerin kanlarıyla yıkanan Aralık 1905 Moskova ayaklanması, aşırı heyecanlı sosyalist aktivistlerin bir hatası mıydı? Hayır, 1871 Paris Komünü'nden sonraki en müthiş halk hareketini temsil ediyordu. Eşitlikçi toprak tasarrufu hayaliyle toprak sahiplerinin mülkünü ateşe veren köylüler, yalnızca spontane şiddet eylemleri gerçekleştirebilen, geri ve irticaî bir sınıf mıydı? Hayır, "küçük burjuva köylüler" kapitalizmin demokratik bir biçimi için mücadele eden ilerici bir sınıftı ve dolayısıyla Rus proletaryasının demokratik devrim yolunda değerli bir müttefikiydi. Devrimin tesis ettiği yeni siyasî kurumlar, daha önceki *konspiratsiya* yeraltı örgütlenmesinin çağ dışı kalmış ve tasfiye edilmesi gereken bir utanç kaynağına dönüşmesi anlamına mı geliyordu? Hayır, eski yeraltı örgütlenmesi, 1905 devriminin parlak günlerinde bir anda yeşeriveren tohumları ekmişti. Dolayısıyla, "tüm demokratik unsurların lideri konumuna yükselecek olan Rus İŞÇİSİ[nin] mutlakıyeti yıktığı", 1905'in kaçınılmaz biçimde daha büyük ve daha iyi bir tekerrürüne hazırlanılması için, yeraltı örgütlenmesinin devrim sonrası dönemde de muhafaza edilmesi gerekiyordu.

4
Üç Tren Yolculuğu

"Yeni bir devrimler çağı yaklaşmakta."
Lenin'in yorumuyla Karl Kautsky (1909), 1914.

Krakow'dan Bern'e

1914 yazı başlarında, Lenin'in yaklaşmakta olan savaşın neler getireceğiyle ilgili çok az fikri vardı. Öyle ki eğer gerçekten bir savaş çıkarsa, iş yükünün hafifleyeceğini bile düşünmüştü, ne de olsa Rus yeraltı örgütlenmesiyle olan bağları tamamen kopacaktı.[1] Ancak savaş, bir dizi tahripkâr sürprizle beraber geldi.

1. V. I. Lenin, *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 48, s. 330, *Collected Works* (Moskova, 1960-68), Cilt 35, s. 154 (28 Temmuz 1914 tarihli mektup).

Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan ettiği 1 Ağustos 1914 sonrasında bile, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Fransa'daki Sosyal Demokrat partiler hâlâ savaş karşıtı kitlesel protesto eylemleri örgütlemekle meşguldü. Alman partisinin başlıca gazetesi *Vorwärts*, emperyalist savaşa karşı esip gürlemeye ve kapitalist savaş çığırtkanlarını devrimci eylemle tehdit etmeye devam ediyordu. Fakat Lenin 5 Ağustos günü büyük bir şokla karşılaştı: SPD Reichstag delegasyonu, oybirliğiyle savaş kredilerine onay verdi. Geleneksel hale gelmiş, kapitalist devlet için "ne tek bir kuruş – ne tek bir adam" sloganı unutulup gitmişti. Lenin Poronino köyünde (1912 yılında yeniden Polonya'ya taşındıktan sonra yaşadığı, Krakow'un dışında bulunan yazlık evinde) gazete manşetlerini ilk gördüğü anda, bunun bir provokasyon, muhalefetin kafasını karıştırmak için devletin başvurduğu bir hile olduğundan adı gibi emindi.

Lenin, Nowy Targ, Galiçya'daki hapishaneden salıverilmesinin ardından, Ağustos 1914.

Lenin çok geçmeden, savaş histerisiyle kendi kişisel deneyimini yaşayacaktı. Avusturya Polonyası'ndaki yerel yetkililer, bu yabancı Rus muhacirinin casusluk yaptığından şüphelenmeye başlamışlardı. Bir polis memuru amirlerine, Rusların toplantılarının çoğunu V. Ulyanov'un konutunda düzenlediklerini rapor etti. Ulyanov'un civardaki tepelerde fotoğraf çekerken görüldüğüne dair rivayetler dolaşıyordu, fakat bunların asılsız iddialar olduğu kanıtlandı. Yine de bu polis memuru, Ulyanov'un kilit altında tutulması gerektiği kanaatindeydi – neticede bütün evrakları (düşman bir ülkenin dili olan) Fransızcaydı, Petersburg'dan kendisine para gönderiliyordu ve Ruslara Avusturya ile ilgili bilgi sızdırmak için son derece uygun bir konumdaydı.[2]

Lenin, bu aksi ispatlanamayacak mantığa dayanarak tutuklandı ve 8-19 Ağustos tarihleri arasında yerel bir hapishanede tutuldu. Nitekim siyasî kariyerinin üçüncü onyılı da, ilk onyılıyla aynı şekilde başlamış oldu – hapishanede. Dahası Lenin tıpkı Sibirya sürgününde olduğu gibi, zamanının bir kısmını köylülere hukukî sorunları konusunda yardımcı olarak geçiriyordu, ancak bu kez köylüler onun hapishane arkadaşlarıydı. Fakat 1895 ile 1914 arasındaki en büyük fark, Lenin'in artık dışarıda nüfuzlu arkadaşları olmasıydı. Bunlardan biri de, Avusturya İçişleri Bakanı'na çıkıp, V. Ulyanov'un çarlık rejimine yardım etmek isteyebilecek en son insan olduğu konusunda bizzat güvence veren, Avusturya Sosyal Demokratlarının lideri Victor Adler idi. Bakan kendisine "onun çarın düşmanı olduğundan emin misiniz?" diye sorduğunda Adler, "kendisi Siz Ekselansları'ndan bile daha azılı bir çarlık düşmandır" yanıtını verecekti.

Çok geçmeden Lenin'in salıverilmesi ve hatta İsviçre'ye gitmesine izin verilmesi doğrultusunda talimat verildi. Lenin hapisten kurtulur kurtulmaz, bu kez "Rus Sosyalistlerinin Fransız Ordusuna Gönüllü Katılım Deklarasyonu" başlığını taşıyan bir kitapçık şeklinde karşısına çıkan başka bir şokla sarsıldı. Bu Rus sosyalistleri, devletlerinin savaş hırsına destek veren Almanları

2. *Vladimir Iliç Lenin: Biografiçeskaya Hronika* (Moskova, 1970-82), 12 cilt, 3:267-8.

bile geride bırakmışlardı; öyle ki müttefik devletler ordusunun saflarına katılmışlardı. Fransa'da yaşayıp enternasyonalizme olan bağlılıklarını bu şekilde ortaya koyan muhacirler arasında, birçok Bolşevik de yer alıyordu.

Harp zamanı histerisi ve ilk askerî kayıplara dair (yazdığı hatıratın en heyecanlı bölümlerinden birinde Krupskaya tarafından canlı bir biçimde betimlenen) yürek burkan sahnelerin arasında, Lenin, karısı ve allak bullak olmuş ve yakında ölecek olan kayınvalidesi, eşyalarını toplayıp İsviçre'nin Bern şehrine doğru bir hafta sürecek (kendilerine gereken evrakları almak ve yakında siyasî bir düşmana dönüşecek olan Victor Adler'e teşekkür etmek için Viyana'da mola verecekleri) uzun bir yolculuğa çıktılar. 5 Eylül günü Bern'e ulaşır ulaşmaz Lenin, derhal kolları sıvayıp işe koyuldu. Trenden indiği gün şehirdeki Bolşevik muhacirlerle buluşarak savaşa karşı takınılması gereken makul tavır hakkında bir dizi tez öne sürdü. Düşmanlıkların başlamasının üzerinden henüz bir ay –hapishanenin ve Polonya'dan ayrılmanın zorlukları ve belirsizlikleriyle malul bir ay– geçmişken, Lenin kariyerinde radikal anlamda yeni bir dönemi tanımlayacak olan tezlerini çoktan hazırlamıştı.

Krakow'da trene binen Lenin ile Bern'de trenden inen Lenin'in iki farklı kişi olduğunu söylesek, herhalde mübalağa etmiş olmayız. Krakow'daki Lenin, Avrupa ve dünyayla ilgili meselelere dair görüşleri olan Rus bir Sosyal Demokrattı. Bern'deki Lenin ise Rus kökenli bir Avrupalı Sosyal Demokrattı. Lenin uzunca bir süre kahramanlık senaryosunun son bölümünün –1894 yılının pankart cümlesiyle ifade edilecek olursa, Rus proletaryasının bütün ülkelerin proletaryalarıyla yan yana "açık siyasî mücadeleden dosdoğru komünist devrimin zaferine giden yol"da yürüdüğü bölümün– Batı Avrupa ülkelerinde hızla yaklaşmakta olduğu kanaatindeydi. Fakat gördüğü kadarıyla, Avrupa Sosyal Demokrasisi artık devrimci sosyalizm bayrağını taşımaktan vazgeçmişti, işte bu nedenle bayrağı devralmak üzere öne atılacak olan kişi kendisi olacaktı.

Bu yeni Lenin'in programının merkezinde, devrimler çağına girmekte olan bir dünya vizyonu yer alıyordu. Batı Avrupa, nihaî sosyalist devrimin arifesindeydi. Rusya'da çarlık karşıtı demokratik devrim (Lenin'in 1914 yazında İnessa Armand'a yazdığı gibi) "başlamıştı" bile. Dünyanın her yerinde ulusal ve sömürgecilik karşıtı devrimler mayalanma sürecindeydi. Bu farklı devrim türleri, yoğun bir etkileşim süreci içerisinde kaçınılmaz olarak birbirlerini etkileyecekti. Lenin'e göre, 1914 yılında patlak veren dünya savaşı, bu küresel etkileşim sürecine olağanüstü bir ivme kazandırmıştı. Emperyalist savaşın neden olduğu sefalet, her yerde devrimi hızlandıracaktı. Başarıya ulaşan –ister sosyalist, ister demokratik, ister ulusal– herhangi bir devrim, çoğu kez devrimci savaş sayesinde, başka ülkelerdeki devrimleri de ateşleyecekti. Örneğin sosyalist bir devrimden sonra, "o ülkenin muzaffer proletaryası, kapitalistlerin malına el koyduktan ve kendi sosyalist üretimini örgütledikten sonra dünyanın geri kalanına –kapitalist dünyaya– *karşı* ayaklanacak, diğer ülkelerin ezilen sınıflarını da kendi davasına çekerek o ülkelerde de kapitalistlere karşı ayaklanmaların başlamasına neden olacak ve ihtiyaç hâsıl olduğunda sömüren sınıfların ve onların devletlerine karşı silahlı güçler devreye sokulacaktı".[3] Bu devrimci savaş vurgusunda Lenin'in bildiğimiz ilham verici sınıf liderliği senaryosunu, ancak bu kez uluslararası ölçeğe uyarlanmış bir halde yine rahatlıkla görebiliriz.

Sonuç itibariyle, dünyanın her yerindeki sosyalistlerin görevi aşikâr bir biçimde "emperyalist savaşı iç savaşa çevirmek" –yani savaşın yol açtığı krizi, devrimi ulusal ve uluslararası ölçekte hızlandırmak için kullanmak– idi. Ancak Lenin'in dehşetle gözlemlediği üzere, Avrupalı sosyalist liderlerin büyük bir çoğunluğu, kendi ülkelerinin savaş çığırtkanlığına destek vererek bu göreve ihanet etmişti. Lenin daha o zaman "oportünizm"in –sosyalizmin sınıf devrimi dışında başka yollarla gerçekleştirilebileceği yönündeki nafile umudun– Avrupa Sosyal Demokrat partileri

3. Lenin, *PSS* 26:354; *CW* 21:342 (Ağustos 1915).

içerisinde sinsi ve güçlü bir eğilim olduğuna inanıyordu. Çoğunluktaki sosyalistlerin savaşa verdiği destek, onu, oportünizmin yol açtığı çürümenin Sosyal Demokrasinin bütünüyle içine işlediği konusunda ikna etti. Lenin, 1914 Ekim'inde kaleme aldığı bir Bolşevik manifestoda, "en etkili sosyalist liderler"in "sosyalizme leke sürdükleri"ni "derin bir üzüntüyle" duyuruyordu. Onların bu tavrı "yakıcı bir utanç duygusu" yaratmıştı, zira devrimci Sosyal Demokrasinin taşıdığı "bayrağı iki paralık etmişlerdi".[4]

Lenin üzerine çalışan pek çok yazara göre, 1914 yılındaki bu sosyalist ihanetin şoku, Lenin'in geçmişte Marksist ortodoksi olarak gördüğü şeyleri reddetmesine yol açan bir yeniden değerlendirme sürecini tetikledi. Bizatihi Lenin'e göre ise, değişen kendisi değil, diğerleriydi. Biraz önce ana hatlarıyla aktardığım devrim süreci içerisindeki dünya vizyonunun, savaş öncesi dönemde devrimci Marksistler arasında var olan evrensel mutabakatın ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda ısrar ediyordu. Nitekim şunun gibi yorumlar, Lenin'in savaş zamanı retoriğinin değişmez bir unsuruydu: "bizim burada Batı Avrupa'daki nesnel koşulların sosyalist bir devrim için olgunlaşmış olduğunu kanıtlamaya ihtiyacımız yok; bu, savaştan önce bütün gelişmiş ülkelerdeki etkili sosyalistler tarafından zaten itiraf edildi".[5]

Lenin kendisini cesur bir yenilikçi veya korkusuz bir düşünür olarak değil, yalnızca eski hakikatlere sadık biri –diğer her şey kontrolden çıkmışken soğukkanlılığını muhafaza eden sosyalist bir lider– olarak sunuyordu. 1914 Eylül'ünde Bern'e ulaşan o trenden inip, 1917 baharında gerçekleşecek Rus devrimine dek değişmeden kalacak olan platform temelinde hemen o gün propaganda yapmaya ancak bu şekilde başlayabilirdi. Bütün bir sosyalist düzene Marksist ortodoksi adına kafa tutarken sergilediği muazzam özgüveninin kaynağı buydu.

Lenin'in bu dönem güttüğü siyasetin duygusal içeriği, sosyalist liderlerin *kendi sözlerinden* dönmeleri karşısında duyduğu şiddetli öfkeyi idrak etmeden kavranamaz. Lenin için bu tavrın

4. Lenin, *PSS* 26:17-19; *CW* 21:29-30.
5. Lenin, *PSS* 27:76-81; *CW* 21:416-20.

en aşikâr –ve bıkıp usanmadan anımsattığı– örneklerinden biri, 1912 Basel Enternasyonal Kongresi tarafından yayımlanan deklarasyona riayet etmekten imtina edilmesiydi. Orada ciddî bir amaç uğruna bir araya gelmiş olan Avrupa Sosyal Demokrat parti temsilcileri tarafından, sosyal demokratların savaş halinde "savaşın yarattığı iktisadî ve siyasî krizi, kitleleri harekete geçirmek ve bu sayede kapitalist sınıf tahakkümünün yıkılışını hızlandırmak için kullanacakları" karara bağlanmıştı.[6]

Lenin'in Basel Kongresi'nde alman kararla kişisel bir ilişkisi vardı, zira 1907 yılında gerçekleştirilmiş olan daha eski bir sosyalist enternasyonal kongresinde alınan bir karara benzer bir maddenin eklenmesinde, Rosa Luxemburg ve L. Martov ile birlikte bizzat etkili olmuştu. Lenin'in 1912 Basel Manifestosu'nu Sosyal Demokrat mutabakatın bir ifadesi, bir başka deyişle (1890'ların ortasından 1914'e dek belli başlı sosyalist partileri bir araya getirmiş, enternasyonal bir sosyalist örgüt olan) İkinci Enternasyonal'in hüküm sürdüğü çağa mensup "bütün ülkelerin sosyalistlerinin vücuda getirdiği milyonlarca bildirinin, gazete yazısının, kitabın ve konuşmanın" bir özeti olarak görmesinin bir diğer nedeni de bu kişisel bağ idi. "Basel Manifestosu'nu bir kenara atmak, bütün bir sosyalizm tarihini bir kenara atmak demek"ti.[7]

Lenin bu ihanet için "oportünizm"i suçluyor, hisleri şu duygusal temizlenme çağrısında ifadesini buluyordu: "Avrupa'daki savaşın, oportünizmin çürümüşlüğünün, kepazeliğinin ve süflîliğinin boyutunu gözler önüne sermek ve bu sayede işçi hareketinin barış içinde geçen onlarca yıl boyunca birikmiş olan kirini pasını gidermek noktasında, enternasyonal sosyalizme büyük iyiliği dokunmuştur."[8] Birçok Avrupalı sosyalist Lenin'in

6. İkinci Enternasyonal'in aldığı çeşitli savaş karşıtı kararların metinleri ve arka planı için bkz. John Riddell, der., *Lenin's Struggle for a Revolutionary International: Documents: 1907-1916, The Preparatory Years* (New York, 1984).
7. Lenin, *PSS* 27:102; *CW* 21:441 (Ocak 1916).
8. Lenin, *PSS* 49:43-4; Olga Hess Gankin ve H. H. Fisher, *The Bolsheviks and the World War: The Origin of the Third International* (Stanford, Kaliforniya, 1940), s. 202 (Kollontay'a yazdığı mektup, 1914 Aralık ayı sonu).

bu "temizlenme" hevesi karşısında şaşırıp kalmıştı. Kendi ülkesinin savaşa girmesine destek vermiş Fransız bir sosyalist olan Solomon Grumbach, şüphesiz ki birçok kişi tarafından paylaşılan bir fikri dile getiriyordu:

> [Lenin ve Zinovyev hakkında] konuşurken, esasında Enternasyonal'in Engizisyon Mahkemesi Yargıçlarından bahsediyoruz. Bereket versin ki bunlar, fikirlerini hayata geçirme gücünden yoksunlar, aksi halde Avrupa ölülerin yakıldığı daha çok odun yığını görürdü ve birçoğumuz adi-burjuva-şovenist-milliyetçi-sosyal-yurtsever ruhlar olarak "tek gerçek Leninist sosyalizm" üzerine söylenen Leninist ilahiler eşliğinde yavaş yavaş yanarak sosyalist hainler cehennemini boylardık.[9]

Aynı hayal kırıklığı ve öfke, Lenin'in muhtemelen bu dönem boyunca duygusal hayatının merkezî bir figürü olan kişiye karşı duyduğu hisleri de tarif eder: Karl Kautsky. Lenin Kautsky'nin 1914 sonbaharında yazdığı ve tam olarak yeni oportünizmi savunmak için değilse bile onu mazur göstermek, mümkün mertebe eleştirmemek ve parti içerisinde köprüleri yakmaktan kaçınmak adına bir çözümsüzlüğe saplanmış gibi gözüktüğü pek çok makaleyi dehşet içerisinde okumuştu. Lenin'in bunun üzerinden Kautsky'ye karşı geliştirdiği saplantı o denli güçlüydü ki Kautsky'nin Alman sosyalizmi içinde hızla marjinal bir figüre dönüşmekte olduğunun farkında olan kendi sempatizanlarını bile hayrete düşürüyordu. Kautksy'nin Lenin'in öfkesinin hedefi haline gelmesinin nedeni, salt Lenin'in hâlâ gönülden bağlı olduğu savaş öncesi Marksist ortodoksiyi temsil etmesi değil, aynı zamanda kritik karar alma anlarında bu ortodoksiye uygun hareket etmeyi reddetmesiydi. 1914 sonbaharında yazılmış mektuplarda Lenin hislerini açıkça belli ediyordu: "Kautsky'nin İktidara Giden Yol'unu muhakkak edinin ve yeniden okuyun (veya sizin için tercüme edilmesini isteyin) ve orada zamanı-

9. Gankin ve Fisher, *Bolsheviks and the World War*, s. 460 (3 Haziran 1916 tarihli konuşma).

mızın devrimi ile ilgili yazdıklarına [bakın]! Ve bir de bugün nasıl yaltaklandığına ve [yazdığı onca şeyi] nasıl inkâr ettiğine bakın!... Artık Kautsky'den ve onun o alçak, kepaze, kendini beğenmiş riyakârlığından hiçbir şeyden etmediğim kadar nefret ediyorum."[10]

Lenin kendi tavsiyesine uyarak Kautsky'nin 1909 basımı İktidara Giden Yol'unu yeniden okudu ve tamamen Kautksy'nin orada yazdıklarıyla şimdi yazdıkları arasındaki farka değinen bir makale kaleme aldı.[11] Esasında Lenin kendi küresel devrim vizyonunu diğer tüm yazarlardan çok Kautsky'den almıştı. Kautsky'nin İktidara Giden Yol'da yazdığı gibi, "bugün, çalışan ve sömürülen insanlığın verdiği kurtuluş mücadelesi, yalnızca Spree Nehri'nde ve Seine'de değil, aynı zamanda Hudson'da ve Missisippi'de, Neva'da... ve Çanakkale Boğazı'nda, Ganj'da ve Sarı Nehir'de verilen bir mücadeledir."[12] Buna karşılık Kautsky'nin savaş zamanı yazıları Lenin'e, kendisinin kahramanlık senaryosunun kadim bir düşmanı olan dar kafalılığın cisimleşmiş hali gibi görünüyordu ve Lenin'in dar kafalılığı eleştiren zengin kelime dağarcığı, Kautsky'ye karşı kaleme aldığı çoğu tenkit yazısının her sayfasına dağılmış bir haldeydi. Lenin dar kafalılığın bu yeni ve sinsi biçimi için yeni bir kavram bile bulmuştu: ortodoks terminolojiyi fiiliyattaki oportünizmi örtbas etmek için kullanmak olarak tanımlanabilecek *kautskianstvo*. *Kautskianstvo*, çoğu kez yanıltıcı bir biçimde "Kautskycilik" olarak çevrilir, oysaki bu yorum Lenin'in savaştan önce Kautsky tarafından neşredilen görüşler sistemini reddettiğini ima eder. Gerçekte ise *kautskianstvo* kavramı, Lenin'in Kautsky'nin savaş öncesi görüşlerine olan bağlılığını, Kautsky'nin bunlara uygun

10. Lenin, *PSS* 49:20, 24; *CW* 35:167, 171 (Aleksandr Şlyapnikov'a yazdığı mektuplar, Ekim1914).

11. 'Dead Chauvinism and Living Socialism' (Aralık 1914), Lenin, *PSS* 26:98-105; *CW* 21:94-101 ["Ölü Şovenizm, Yaşayan Sosyalizm", *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları* içinde, Çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yay., 1979].

12. Karl Kautsky, *Road to Power*, Çev. Raymond Meyer (Atlantic Highlands, New Jersey, 1996), s. 88-91 [*İktidara Giden Yol*, Çev. Özlem Altıok, Yazılama Yay., 2015].

bir tavır sergilemek konusunda takındığı "dönekçe" tutumu şiddetle eleştirmek yoluyla tasdik etmektedir. Lenin'in 1914 sonrası Kautsky ile ilgili duygularının yoğunluğu, ihanete uğramış bir aşığınkileri andırır – ve belki de bu meseleye yaklaşmanın en iyi yolu bulur. Lenin Kautsky'den nefret ediyordu, çünkü Kautsky'nin kitaplarına âşıktı.

Lenin Eylül 1914'te İsviçre'ye gelir gelmez, kendi pozisyonu için Avrupa genelinde destek arayışına girdi. Sosyalistlerin savaşa onay verdiği Ağustos felaketinin ardından, sosyalist hareket içindeki savaş karşıtı oluşumların kendilerini toparlamaya başlamasıyla birlikte Lenin, Zimmerwald Solu olarak anılacak olan hareketin sözcüsü oldu. Bu etiketin coğrafi ayağı, bir dizi ülkeden muhalif sosyalistin 5 Eylül 1915 günü hedefleri ve stratejiyi tartışmak üzere bir araya geldiği, Bern'in 10 kilometre güneyinde küçük bir tatil kasabası olan Zimmerwald'dan geliyordu. Sayıca az ve sosyalist ana akım damardan kopmuş olan delegeler kendilerinden emin bir biçimde, etkilerinin ancak savaşın beklenenden uzun sürmesi halinde artabileceğini düşünüyorlardı.

Lenin'in Zimmerwald partizanlarının çoğunluğundan daha solda bir pozisyon belirleme çabaları Zimmerwald Solu hareketinin ortaya çıkmasına neden oldu. Zimmerwald içindeki çoğunluğun tersine Lenin, öncelikli hedefin barış görüşmeleri olmasını istemiyordu. Savaşın kapitalist köklerini söküp atabilecek tek şey sosyalist devrimdi ve kısa vadede sosyalist devrim için daha az değil bilakis daha fazla savaşmak gerekebilirdi. Lenin ayrıca Zimmerwald çoğunluğunun savaşı destekleyen sosyalistlere karşı çok yumuşak, İkinci Enternasyonal'i yeniden canlandırma ihtimali konusunda ise çok duygusal davrandığını düşünüyordu. Lenin dost sohbetlerinde Zimmerwald çoğunluğundan "Kautskyci bok kafalılar" olarak bahsediyordu.[13] Zim-

13. Lenin, *PSS* 49:82 (Radek'e yazdığı mektup, Haziran 1915); bu epey sert üsluptaki çeviri R. Craig Nation'a aittir, *War on War: Lenin, the Zimmerwald Left, and the Origins of Communist Internationalism* (Durham, North Carolina, 1989), s. 78.

merwald Solu azınlığın da azınlığıydı, fakat Lenin bu konuda endişelenmiyordu. Şimdilik gidişat ne denli ümitsiz görünse de, işçilerin er ya da geç kendi duruşunu destekleyeceğinden emindi. 1915 tarihli bir mektupta Lenin, yaklaşmakta olan Zimmerwald konferansı boyunca güvenebileceği güç odaklarını şöyle hesaplıyordu: "Hollandalılar artı biz artı Alman Solcular artı sıfır – ama bunun bir önemi yok, bu işlemin sonucu sıfır değil, *herkes* olacak."[14]

1916 yılı başlarında Lenin ve Krupskaya, Lenin *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* kitabı için (bu da yine büyük oranda, Kautsky'nin şimdiki dönekliği karşısında geçmişteki Kautsky'yi savunan bir çalışmadır) şehir kütüphanesinde araştırma yapabilsin diye, Zürih'i ziyaret ettiler. Bu ziyaret, çift nihayet temelli Zürih'te kalmaya karar verinceye dek uzadı durdu. Burada bir kunduracıdan kiraladıkları odalarında, Rus tiyatro kumpanyalarının gösterilerini izlemeye gittikleri, mantar topladıkları ("Vladimir İlyiç'in gözüne bir anda yenebilir birkaç mantar ilişti ve yağmur yağdığı halde, sanki bu mantarlar bizim taraftan saydığı Sol Zimmerwaldcılarmış gibi hevesle onları toplamaya başladı"), Krupskaya'nın deyimiyle "sessiz-sakin bir hayat" yaşadılar.[15] Ancak bu süre zarfında düşüncelerine taraftar bulamamanın, yalnızlığın sıkıntısı, Lenin için epey yıpratıcı oldu. 1918 yılında Zinovyev, Lenin'i uzun süredir tanıyanların, savaşın ve Enternasyonal'in çöküşünün neden olduğu stresin onun dış görünüşünde yarattığı değişime ne denli şaşırdıklarını aktarıyordu.[16]

Zimmerwald Solu ile olan bağlantısına rağmen Lenin, "Rusya'da başlamakta olan devrim"e dair umudunu yitirmiş değildi, hatta bunun *küresel* devrimci sürecin bir parçası olduğuna artık her zamankinden çok inanıyordu. Ekim 1915'te şu satırları yazmıştı: "Rusya'daki proletaryanın görevi, Avrupa'da sosyalist

14. Lenin, *PSS* 49:82 (Radek'e yazdığı mektup, Haziran 1915).
15. Krupskaya, *Reminiscences of Lenin* (New York, 1960), s. 327 [*Lenin'den Anılar*, Çev. İsmail Yarkın, Saliha Nazlı Kaya, İnter Yay., 1995].
16. Zinovyev, *Soçineniya* (Moskova, 1923-4), Cilt 15, s. 39.

devrimi ateşlemek *için* Rusya'daki burjuva demokratik devrimini sonuna kadar [*do kontsa*] götürmektir [Lenin'in vurgusu]... Şüphesiz ki proletaryanın Rusya'daki zaferi, hem Asya'da hem Avrupa'da devrimin gelişimi için fevkalade uygun koşullar yaratacaktır. 1905 *bile* bunu kanıtlamıştır."[17]

Lenin'in 1917 başlarında çarın devrilmesinden haftalar önce, devrim ihtimaliyle ilgili cesaretini yitirmiş ve karamsar olduğuna dair yaygın bir kanı mevcuttur.[18] Gerçekte ise Rus devriminin 1916-17 kışı boyunca olgunlaşmakta olduğu, olayları yalnızca uzaktan gözlemleyebilen Lenin ve çevresindekilerce bile öngörülmüştü. Aralık 1916'da Lenin, "giderek büyüyen kitlesel öfkenin ve düzenlenen grev ve gösterilerin, Rus burjuvazisini devrimin yaklaşmakta olduğunu açıkça itiraf etmeye zorladığı"na işaret ediyordu.[19] İnessa Armand'a yazdığı 10 Şubat 1917 tarihli mektupta Lenin, Moskova'daki kaynaklarının işçilerin devrimci ruh hali ile ilgili iyimser olduklarını aktarıyordu: "bizim sokağımızda da bayram olacak"[20] ("bizim günümüz de gelecek" anlamına gelen Rusça bir deyim").[21]

1917 yılının Ocak ayında –Petrograd'taki sokak gösterileri, Şubat devriminin fitilini ateşlemeden birkaç hafta önce– Lenin'in yakın arkadaşı Grigori Zinovyev de "devrim Rusya'da olgunlaşmaktadır" diye yazıyordu. Dahası Zinovyev Rusya'daki devrimi, Lenin'in sınıf liderliğine dayanan kahramanlık senaryosunun merceğinden değerlendiriyordu. Zinovyev, Bolşevik senaryonun

17. Lenin, *PSS* 27:48-51; *CW* 21:401-4.

18. 22 Ocak 1917'de İsviçreli işçilere verdiği bir derste Lenin şu husus üzerinde ısrarla duruyordu: "Avrupa'da şu anda hâkim olan mezar sessizliği bizi yanıltmamalı. Avrupa devrime gebedir." Sözlerini şöyle sürdürüyordu: "Belki de biz eski nesiller, yaklaşmakta olan bu devrimin son kavgalarını görecek kadar uzun yaşamayacağız." Lenin'in o dönemki karamsarlığına dair iddiaların temeli, işte bu son ifadedir. Fakat Lenin esasında Avrupa'nın tamamında gerçekleşecek sosyalist devrimden bahsetmektedir ve öngörülerinde tamamen haklıdır: gerçekten de son kavgaları görecek kadar uzun yaşamayacaktır. Lenin, *PSS* 30:327-8, *CW* 23: 253.

19. Lenin, *PSS* 30:280; *CW* 23:211-2.

20. "İ na naşey ulitse budet prazdnik" (ç.n.).

21. Lenin, *PSS* 49:390; *CW* 35:288.

ardındaki duygusal coşkunluğu –Lenin'inkinden belki biraz daha süslü bir dil kullanarak– şu sözlerle aksettirmekteydi:

> Ah keşke doğru bir söz –savaşla ilgili, çarla ilgili, bencil burjuvaziyle ilgili doğru tek bir söz– kar yığınlarının altına gömülmüş, yolları kapanmış Rus köylerine ulaşabilseydi! Ah keşke, bu tek doğru söz, büyük çoğunluğu köylülerden oluşan Rus ordusunun en derinlerine dek nüfuz edebilseydi! İşte o vakit Rusya'nın kahraman işçi sınıfı, köylü sınıfının yoksul üyelerinin de desteğiyle, ülkemizi nihayet monarşinin utancından kurtarabilir ve bütün dünyanın sosyalist proletaryasıyla kuracağı ittifak doğrultusunda ona güvenle liderlik edebilirdi.[22]

Zürih'ten Petrograd'a

15 Mart 1917 günü Lenin, Petrograd'ta (kulağa daha bir Rusça geldiğinden savaşın başında St. Petersburg'a verilen isim) yaşanan heyecan verici olaylardan haberdar oldu: çar tahttan çekilmiş, Duma temsilcilerine dayanan bir hükümet yönetimi devralmış, işçi ve askerler hemen 1905 modeline dayanan bir sovyet kurmuşlardı. Lenin'in artık tek düşündüğü şey Rusya'ya geri dönmekti ve İngiltere başta olmak üzere İtilaf devletlerinin savaş-karşıtı ajitasyon yapan bir provokatöre yardım etmek gibi bir niyeti olmadığından, Almanya üzerinden gidecek mühürlü bir trenle Rusya'ya dönme teklifini kabul etti (İsviçre'deki Rus sosyal demokratların çoğu çok geçmeden aynı rotayı izleyecekti).

Lenin, Krupskaya, İnessa Armand ve yaklaşık otuz kadar muhacirin seyahat ettiği tren, Almanya-İsviçre sınırındaki Gottmadingen'den mühürlenip yola çıktı ve Almanya'nın Baltık kıyısında yer alan Sassnitz'e ulaştı; yolcular buradan bir İsveç feribotuna bindiler. Lenin, Rus muhacirlerle Alman yurttaşlarının ilişki kurmasını yasaklayan katı kuralların, düşman topraklarından geçerek yapılan bu yolculuğun etkisini en aza

22. N. Lénine ve G. Zinoviev, *Contre le Courant*, Cilt 2, Çev. V. Serge ve M. Parijanine, b.t. (tıpkıbasım olarak yayınlayan François Maspero [Paris, 1970]), s. 112 (31 Ocak 1917 olarak tarihlendirilmiş).

indirgeyeceğini umuyordu. Lenin'in mühürlü tren içinde yaptığı bu dramatik yolculuk daha fazla dikkat çekmiş olsa da, esasında 1914'te Krakow'dan Bern'e yaptığı yolculuktan bir farkı yoktu (gerçi 1914'teki tren mühürlenmiş olmadığından Lenin, Victor Adler'e bizzat teşekkür edebilmek için Viyana'da mola verebilmişti). Her iki örnekte de Rusya ile savaş halinde olan söz konusu ülkelerin hükümetleri, düşman Rusya tabiiyetinde ve fakat kendi devletine düşman olan bu adama güvenli geçiş imkânı sunmaktan memnundu. 1914 tren yolculuğu ile ilgili söylediklerimizi 1917 yolculuğu için de söyleyebiliriz: trene binenle trenden inen adam artık aynı kişi değildi. Lenin İsviçre'deyken marjinal bir muhacirdi, Petrograd'a geldiğinde ise saygı duyulan, hatta korkulan bir parti lideri, ulusal siyasette etkin bir faktördü. Bununla birlikte 1914 yılında Krakow'dan Bern'e yaptığı önceki tren yolculuğu, Lenin'in fikirlerinin evriminde çizilmiş bir sınıra işaret etmiyordu – Lenin hâlâ aynı dünya görüşünü savunuyordu, hatta daha bile fazla. Buna karşılık, 1917 yılında treninin Zürih'ten ayrılmasından tam olarak bir gün önce, Lenin'in sınıf liderliği senaryosu kapsamlı sonuçlar doğuracak bir değişim geçirdi.

Petrograd'a geldikten sonra Lenin tarafından duyurulan "Nisan Tezleri" adındaki metin, geleneksel olarak Lenin'in bakış açısındaki değişimin bir ifadesi olarak düşünülür, bununla birlikte bu tezlerde yeni olan şeyin ne olduğunu tam olarak söylemek zordur. Nisan Tezleri'nin en önemli argümanlarının tamamı –"devrimci-şovenist" bir hükümetin savaşa devam etme isteğine karşı militan bir muhalefet, bütün iktidar Sovyetlere, acil toprak müsaderelerini savunarak köylülerin desteğini kazanmak ve emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürmeye kararlı bir diplomasi – Ekim 1915'te basılan bir dizi tezde de yer alıyordu. Öyle ki Nisan Tezleri pekâlâ Ekim Tezleri olarak da adlandırılabilirdi.[23]

23. Ekim 1915 tezleri için bkz. Lenin, *PSS* 27:48-51; *CW* 21:401-4; Nisan 1917 tezleri için bkz. *PSS* 31:113-18, *CW* 24:21-6.

Lenin'in Rusya yolculuğu sırasında Stockholm'de bir gazeteci tarafından çekilmiş bir fotoğrafı. Lenin'in Rusya'ya döndükten sonra taktığı işçi kasketi, henüz başında değil.

Sabık 1915 tezlerinde ve İsviçre'den ayrılmadan bir gün öncesine kadar Lenin, iki ayrı devrim türünden bahsetmiştir: Rusya'daki demokratik devrim ve Batı Avrupa'daki sosyalist devrim. Lenin'in senaryosunda, Rus devrimi Avrupa devrimini ateşleyecektir ve bu durum, bu iki devrimi ayrı ve fakat birbirleriyle yakından ilişkili kılar. Dolayısıyla Lenin Rusya'daki sosyalist dönüşüm ihtimalini kesinlikle Avrupa'daki sosyalist devrimden

önce veya bağımsız düşünmemiştir. Çarın tahttan çekilmesi kendi içinde Lenin'in bakış açısında herhangi bir değişikliğe işaret etmez, zira demokratik devrimi "sonuna kadar" götürmek hâlâ fazlasıyla gündemdedir. Nitekim Lenin'in Rusya'dan gelen haberlere ilk tepkisi, Ekim 1915 tezleriyle iftihar etmek olmuştur, çünkü bu tezler "Rusya'daki devrimin nasıl olacağını doğrudan, apaçık ve kesin bir biçimde ortaya koymuş ve bunu devrimden bir buçuk yıl önce yapmıştır. Bu tezler kelimesi kelimesine devrim tarafından fevkalade bir biçimde doğrulanmıştır."[24]

Ne var ki *bizatihi Rusya'da* "sosyalizme doğru adımlar" atılması fikri ilk kez, 8 Nisan 1917'de yazılmış ve (Lenin 9 Nisanda Rusya'ya gitmek üzere ayrıldığı için) yayımlanmamış olan bir taslakta karşımıza çıkar. "Sosyalizme doğru adımlar" metaforu, bilinçli olarak geçiciydi. Lenin ne o zaman ne de daha sonra, Rusya'nın Avrupa devrimi olmadan tam anlamıyla sosyalizmi gerçekleştirebileceğini öne sürdü. Bununla birlikte, "sosyalizme doğru adımlar" atmak, onun yaklaşımında yeni bir şeyi temsil eder. Lenin ilk kez Rusya'nın Avrupa devrimini beklemeden en azından sosyalizme doğru yönelmeye başlayabileceğini öne sürer. Ve artık Lenin'in bir ömür boyu sürmüş kahramanlık senaryosuna aşina olduğumuzdan, onun Rusya'da "sosyalizme doğru adımlar" atılması fikrini proletaryanın, bir bütün olarak köylü sınıfının değil, yalnızca bizatihi kapitalizm tarafından sömürülen "en yoksul köylülerin" liderliğine sıkı sıkıya bağlıyor olduğunu görmek bizleri şaşırtmaz.[25] Daha sonra göreceğimiz üzere, "sosyalizme doğru adımlar" atılması fikrinin köylüler *arasındaki* sınıf çatışması ile olan bağlantısı, Lenin'in bir bütün olarak Rus devrimine yaklaşımının merkezinde yer alıyordu.

---

24. Lenin, *PSS* 49:421; *CW* 35:310 (J. S. Hanecki'ye yazdığı mektup, 30 Mart 1917).

25. Lenin, *PSS* 31:55-7. "Sosyalizme doğru adımlar" atılmasına dair yeni hedefini ortaya koymadan hemen önce Lenin, Karl Kautsky'nin 1917 Rus devriminin genel görünümüne dair bir makalesini okumuştu, dolayısıyla bu makale onun düşünce yapısında bir katalizör işlevi görmüş olabilir.

O anki şartlarda "sosyalizme doğru adımlar" atılması, Lenin'in retoriğinde yalnızca ufak bir not olmaktan ibaretti. Devrimci Petrograd'a ulaştığında Lenin'in karşısında bulduğu ortam, hâlâ son derece akışkan ve oynaktı. 2 Mart'ta çarın görevden el çekmesinin hemen ardından, ülkenin başkentinde iki güç odağı ortaya çıkmıştı: 1905'in hatıralarından ilham alarak işçiler ve askerler tarafından aşağıdan yaratılmış bir Petrograd Sovyeti ve çarlık dönemi Duma'sının üyeleri tarafından, yönetimde elitlerin sürekliliğini sağlama çabasıyla kurulmuş bir Geçici Hükümet. Geçici Hükümet ilk bakışta sağlam ve azametli gibi görünse de, henüz devrimin başında bile Petrograd Sovyeti'ne kıyasla daha az güç ve iktidara sahip bir tür hayaletti. Geçici Hükümet esasında, resmî devlet otoritesini bizzat üstlenmek istemeyen Sovyet liderliğinin gösterdiği müsamaha sayesinde varlığını sürdürüyordu. Dolayısıyla Sovyet, Geçici Hükümet'i ancak Sovyet politikalarını uyguladığı "müddetçe" *-postôlku-poskôlku-* destekliyordu.

Bununla birlikte ülkedeki mevcut durum, bir dizi birbiriyle bağlantılı krizin yarattığı baskılar nedeniyle hızla kötüleşiyordu ki, bunlardan en insafsız olanı, Rusya'nın Almanya ve Avusturya'ya karşı hâlâ savaşıyor olmasıydı. Geçici Hükümet, geleneksel büyük güç olma hırsı yüzünden savaşı destekliyordu. Sovyet ise demokratik bir barışın tesisi için her tür diplomatik çabayı sergilemekle birlikte, bir yandan da Rusya'nın "devrimci bir müdafaa" -çarın değil özgür Rusya'nın müdafaası- yapması gerektiğini düşünüyordu. Fakat ülke, kitlesel desteği olmayan ve külfetli bir savaşa girecek durumda değildi ve Haziran'da gerçekleştirilen yeni askerî taarruz bir felaketle sonuçlanmıştı.

Çarı tahttan indiren Şubat devriminin en önemli tetikleyicisi, gıda stoklarında yaşanan sıkıntı ve dayanılmaz boyutlardaki hayat pahalılığıydı; devrim katlanarak büyüyen iktisadî çöküntüyü hızlandırmıştı yalnızca. Köylülerin toprak talebi de yine ekonomide yaşanan bu krize bağlıydı. Geçici Hükümet, toprak ilişkileri gibi böylesi temel bir meselenin bir Kurucu Meclis ta-

rafından karara bağlanmasında ısrar ediyordu, ancak bu ısrarın nedeni demokratik endişelerden ziyade bütün bir seçkinler sınıfının temel çıkarları için bir takım sonuçlar doğuracak bu tür zor kararlar almaktan duyduğu çekinceydi. Bu nedenle, Geçici Hükümet'in sekiz aylık ömrünün, alelacele bir araya gelmiş bir koalisyonun çöküp yerine hemen bir yenisinin kurulduğu, umutsuz bir doğaçlama süreci gibi yaşanmasına şaşırmamak gerekir. Bu kabinelerin tek sabit unsuru, köylü partileriyle bağlantıları olan bir avukat ve Duma üyesi olan Aleksandr Kerenski idi. Kerenski, Sovyet demokrasisinin temsilcisi sıfatıyla kendisini neredeyse zorla birinci kabineye kabul ettirmiş ve zaman içerisinde tek başına bir hükümete dönüşmüştü. İmkânsız bir görevle karşı karşıya olan Kerenski, karizmasının ve Rusya'yı sahip olduğu pek çok çelişkinin ağırlığı altında ezilmekten kurtarmak için kopardığı yaygaranın marifetiyle üstün bir performans ortaya koydu. Art arda yönetime gelen koalisyonlar ise, devam etmekte olan savaş, giderek büyüyen iktisadî ve toplumsal çöküş ve tarım reformunun ertelenmesi nedeniyle hızla itibar kaybediyordu.

Kitlelerin koalisyon hükümetine inancını yitirmesi, Bolşevik senaryonun Rusya'nın iç içe geçmiş krizleri karşısında daha makul bir çözüm olarak görülmesine neden oldu. Lenin ve Bolşeviklerin 1917'deki başarısı nihaî olarak işçilere, askerlere ve köylülere verdikleri mesajın başarısına dayanıyordu. Bu mesaj üç kelime ve bir ünlem işaretiyle ifade edilebilir: "İktidarı ele geçirin!" Buradaki "iktidar"ın karşılığı Rusça *vlast* kelimesidir ve "hâkim otorite", meşruiyetin ve karar almanın en yüksek mercii olarak da tercüme edilebilir. Rusya'daki herkes, çarın tahttan inmesinin ardından ülkenin karşı karşıya olduğu temel meselenin, *vlast*'m karakteri olduğunun farkındaydı. Herkes ancak bir *tvyordaya vlast*'ın, yani güçlü ve katı fikirli bir "hâkim otorite"nin Rus toplumunun boğuştuğu çoklu krizlere etkin bir çözüm üretebileceğini görüyordu.

Bolşevikler, "*vlast*'ı ele geçiren sınıfın doğasının her şeye karar vereceği"ni öne sürüyorlardı ve bununla kastettikleri şey

gerçekten *her şey* idi.[26] Rus *narod*'una, *vlast*, onların düşmanı olan sınıflar –toprak sahipleri, kapitalistler ve her türden "burjuvalar"– tarafından kontrol edildiği müddetçe, emperyalist savaşın devam edeceğini, iktisadî çöküntünün devam edeceğini, radikal toprak reformunun ötelenmesinin devam edeceğini söylüyorlardı. Çekilen sıkıntıların hafiflemesinin tek yolu, işçilerin bir sınıf olarak iktidarı ele geçirmesi ve devrimci zafere giden yolda *narod*'a liderlik etmek olan tarihsel misyonunu yerine getirmesiydi.

Lenin proleter bir *vlast*'ın güçlü ve etkili bir devlet için zorunlu olduğunu söylüyordu. Fakat diğer yandan, 1917'de dile getirdiği ve genel olarak yanlış anlaşılmış olan bir mesaja göre de, "devleti parçalayın!" gibi yarı anarşist bir sloganı dillendiriyordu. Lenin'in çarpıtılarak aktarılan bu mesajı, 1917 yılın ait en ünlü kitabı *Devlet ve Devrim*'den alınmıştır. Bu kitap Lenin'in, devrimin gerçekleşmesinden önce, 1917 yılı başlarında yaptığı okumalara dayanır ve 1918 yılında yayımlanmıştır; dolayısıyla Rusya'da devrim yılı boyunca yaşananlara dair herhangi bir şey içermez. Sosyalist devrimden genel olarak ve soyut bir düzeyde bahseder ve daha ziyade Marx ve Engels'in muhtelif pasajlarının anlamlarına dair öfkeli polemiklerden oluşur. "Devleti parçalayın" ise, esasında şu slogandan çekip çıkarılmış bir ifadedir: "Burjuva devletini parçalayın ve yerine güçlü ve etkin bir proletarya devleti kurun." Burjuva devlet aygıtı şu koşullar altında parçalanmış olur: (a) devrimi bastırmak için kullanılamadığında ve (b) tamamıyla demokratikleştiğinde. Proletarya devleti ise *parçalanmayacak*, daha ziyade toplumun dönüşümüyle birlikte yavaş yavaş ortadan kalkacaktır.

Lenin burjuva *devlet* aygıtını parçalamak istiyordu, ancak burjuva *iktisadî* aygıtıyla ilgili çok daha farklı planları vardı. Devrimci sınıf, savaş dönemi devleti tarafından mükemmelleştirilen ve pek çok güçle donatılan bu aygıtı özenle muhafaza etmeli ve kullanıma hazır bir araç olarak ondan istifade etmeliydi. Emperyalist iktisadî aygıtın en mükemmel örneği Almanya'daki

26. Lenin, *CW* 25:366; *PSS* 34:200 (14 Eylül 1917).

Waffen- und Munitionsbeschaffungsamt (Silah ve Mühimmat Tedarik Dairesi) ya da kısaca WUMBA idi. Lenin'in sosyalist devrim vizyonu, "Halk için WUMBA" şeklinde özetlenebilir. Lenin Aralık 1916'da şu satırları kaleme almıştır:

> Savaş, olağanüstü bir açıklık ile ve uygulamalı olarak, savaştan önce bütün sosyalist *vojdi* tarafından yinelenen ve şimdilerde burjuvazi tarafından da dillendirilen şu gerçeği kanıtlamıştır: bilhassa gelişmiş ülkelerdeki modern kapitalist toplum, sosyalizme geçiş için artık tamamen olgunlaşmıştır.
> Örneğin Almanya 66 milyon insanın iktisadî yaşamını *tek bir merkezden* yönetebiliyor ve *narod*'un enerjisinden 100 veya 200 sanayi kralı, aristokrasi yahut da monarşinin çıkarı uğruna girişilmiş yağmacı bir savaşı sürdürmek için faydalanabiliyorsa, o zaman [Rusya'da da] nüfusun onda dokuzunu oluşturan mülksüz sınıfların çıkarı uğruna bir şeyler yapılabilir demektir, tabiî bunların verdiği mücadele sosyal-emperyalist ve sosyal-pasifist etkiden kurtulmuş, ne yaptığını bilen işçiler tarafından yönetildiği sürece... Bankaları kamulaştırın ve kitleleri arkanıza alarak WUMBA'nın Almanya'da yaptığının *tıpatıp aynısını* bu kez kitlelerin çıkarı için yapın![27]

Lenin'in 1917 yılının krizleri karşısındaki tepkisi en iyi ifade edilmiş haliyle *Devlet ve Devrim*'de değil, bilakis 1917 sonbaharında yayımlanmış ve biri iktisadî kriz ("Tehdit Eden Felaket ve Onunla Nasıl Mücadele Edilmeli") diğeri ise siyasî kriz (*Bolşevikler* İktidarı Ellerinde Tutabilecekler *mi?*) üzerine yazılmış iki kitapçıkta karşımıza çıkar.[28] Lenin burada benim "İktidarı ele geçirin!" ve "Halk için WUMBA" olarak özetlediğim programları

27. Lenin, *PSS* 30:278-9; *CW* 23:210. Savaş döneminde alınan önlemlerin, William Walling'in 1915 tarihli *The Socialists and the War* kitabında da ifade ettiği gibi "Sosyalizmin bir aşamasını - oldukça büyük bir aşamasını" temsil ettiği yönünde yaygın bir umut mevcuttu. (New York, 1972 [1915 baskısının yeniden basımı] s. 500)

28. "Tehdit Eden Felaket ve Onunla Nasıl Mücadele Edilmeli?" için bkz. Lenin, *PSS* 34:151-99; *CW* 25:319-65 [*1917, Seçme Yazılar ve Konuşmalardan Bir Derleme* içinde, Çev. Süheyla Kaya, İsmail Yarkın, Saliha Kaya, İnter Yay.,1999]. *Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?* için bkz. *PSS* 34:287-339; *CW* 26:87-136 [Çev. Ferit Burak Aydar, Agora Kitaplığı, 2014].

uzun uzadıya tartışır. Bunlar birbiriyle iç içe geçmiş sloganlardır. Lenin'in retoriğinin ana fikri, bu kitapçıklardan birinde geçen bir bölümün başlığında ifadesini bulur: "Kontrol Tedbirleri Herkesçe Bilinir ve Uygulanması Kolaydır".[29] Köylüye toprak verilmesi, geniş bir iktisadî regülasyon, savaş diplomasisi – bu politikaların tamamı, Bolşeviklerin siyasî hasımları tarafından en azından resmî olarak destekleniyordu. Ve Lenin, bu politikaların uygulanmamasının *tek* nedeninin (ve gerçekten de bunun *tek* bir nedeni olduğunu düşünüyordu) burjuva *vlast*'ın fıtrî sınıf doğası olduğunda ısrar ediyordu.

Lenin'in 1917 sonbaharında yayımlanan kitapçıkları ayrıca, meşhur devleti yöneten aşçı imgesini de detaylı olarak serimler. Lenin'in kullandığı Rusça kelime *-kuharka*, aşçı kadın– Birinci Bölüm'de alıntıladığımız, çarlık eğitim görevlisinin yayınladığı, aşçıların ve benzer meslekten kişilerin çocuklarına eğitim verilmemesi gerektiğini savunan kötü namlı genelgeyi ima ettiğini açıkça ortaya koyar:

> Bizler ütopyacı değiliz. Vasıfsız bir işçinin veya bir *kuharka*'nın bir anda devlet yönetiminde yer alamayacağını biliyoruz. Bu hususta [liberal] Kadetler'le, Breşkovskaya'yla ve Tsereteli'yle [sırasıyla Sosyalist Devrimci Parti (SDP) ve Menşeviklerin önde gelen figürleri] aynı fikirdeyiz. Ancak bu vatandaşlardan ayrıldığımız bir nokta var; bizler yalnızca zenginlerin veya zengin ailelerden gelen *çinovniki*'nin [bürokratların] devleti *yönetecek* konumda oldukları ve idarenin gündelik işlerini ancak onların kotarabileceği yönündeki ön yargıların derhal kaldırılmasını talep ediyoruz.[30]

İşte burada Lenin tam anlamıyla bir İlyiç'tir, yani çarlık sistemi içerisinde okulları mümkün olduğunca yaygınlaştırmak için mücadele vermiş bir eğitim reformcusu olan İlya'nın oğludur.

Nitekim Lenin'in kahramanlık senaryosu Bolşeviklere, çoğunun giderek hızlanan krize karşı makul bir yanıt olarak benimseyebileceği bir program sunmuş oluyordu – diğerlerine göre ise

29. Lenin, *PSS* 34:159; *CW* 25:327.
30. Lenin, *PSS* 34:315; *CW* 26:113.

demagojinin daniskasıydı. Bunun neden olduğu kutuplaşma ilk olarak, Geçici Hükümet'e karşı düzenlenen kitlesel gösterilerin nerdeyse bir darbe girişimine dönüştüğü Temmuz 1917'de baş gösterdi. Lenin o an için herhangi bir darbe girişimini tasvip etmiyordu, zira sovyetlere dayanan bir hükümet projesinin henüz yeterli çoğunluk desteğini almadığını düşünüyordu. Buna rağmen Bolşevik parti töhmet altında bırakıldı ve Lenin, Zinovyev, Troçki (ki kendisi artık Bolşevik partinin bir üyesiydi) ve diğer liderlerin yakalanması yönünde karar çıkarıldı. Lenin ve Zinovyev tutuklanmaktan paçayı kurtarıp Petrograd'ın pek de uzağında olmayan, Finlandiya'daki Razliv gölü yakınlarında bulunan bir kulübede gizlenmeye başladılar (Krupskaya Petrograd'ta kaldı). Lenin bir kez daha yeraltına iniyordu.

Esas dönüm noktası ise Ağustos 1917'de yaşandı. Düzen güçleri –ordu, toprak sahipleri, bürokrasi ve işadamları– Geçici Hükümet'in hayalet statüsünü anlamakta gecikmediler ve umutlarını ordunun yeni komutanı Lavr Kornilov'a bağlamaya başladılar. Kornilov'un tuhaf darbe girişimi, sosyalist partilerin ortak çabalarıyla geri püskürtüldü, fakat bu konuda siyasî övgüyü alanlar Bolşevikler oldu. Bunun nedeni gayet anlaşılırdı – ılımlı sosyalistler, sosyalistleri ve sosyalist olmayanları bir koalisyon çatısı altında bir araya getirmeyi öngören ve fakat çoğunluk tarafından müflis addedilen bir strateji ile büyük bir kumar oynamışlardı. Kitleler Bolşeviklere hak vermeye başladılar: bir koalisyon *vlast*'ı, esasında bir burjuva *vlast*'ı idi ve bu burjuva *vlast*'ı ülkeyi yıkıma götürüyordu.

Rus toplumunda giderek hız kazanan kutuplaşma, Bolşeviklerin *ili-ili* (ya-ya da) olarak kavramlaştırılabilecek stratejilerini haklı çıkardı. Stalin, Ağustos 1917'de şöyle yazıyordu:

> Ya biri ya da öbürü!
> Ya toprak sahipleri ve kapitalistlerle karşı-devrimin tartışmasız zaferi.
> Ya da proletarya ve yoksul köylülerle devrimin tartışmasız zaferi.
> Uzlaşma ve koalisyon politikası başarısız olmaya mahkûmdur.[31]

31. Stalin, *Works* (Moskova, 1953), 3:275 (25 Ağustos 1917).

Lenin'in Finlandiya'daki Razliv Gölü yakınlarında bulunan gizli sığınağı, Ağustos 1917.

Ilımlı sosyalistler ise bununla çelişen *ni-ni* (ne-ne de) stratejisini izlediler: *ne* karşı-devrimci güçler *ne de* soldaki aşırılıkçı güçler –ne Kornilov ne de Lenin–, onun yerine yapıcı güçlerin oluşturduğu geniş bir koalisyon. Oluşturulan muhtelif koalisyonların somut yapısı yıl boyunca değişmiş olsa da, her zaman için *ni-ni* mantığını benimsediler. Ancak siyasî anlamda bütün bahislerini *ni-ni* koalisyonları üzerine oynayan ılımlı sosyalistler, başlangıçta sahip oldukları etki ve itibarın zamanla eriyip gittiğine tanık oldular.

Eylül'den itibaren Lenin, Bolşevik yoldaşlarını mektup ve makale bombardımanına tuttu; amacı ne pahasına olursa olsun onları bir ayaklanma için zamanın geldiği ve bunun ertelenemeyeceği konusunda ikna etmekti. Bütün şartlar bunun için uygundu: koalisyon tellallığı tamamen gözden düşmüş, Bolşevikler en önemli sovyetlerde hatırı sayılır bir çoğunluk elde etmiş, köylü kendi göbeğini kendi kesmeye başlamış ve savaştaki diğer ülkelerde devrimci koşullar yavaştan olgunlaşmıştı. Herhangi bir erteleme, iktisadî ve askerî çöküşün feci bir şekilde hızlanması anlamına gelecekti.

10 Ekim günü Bolşevik liderler arasında gerçekleşen ufak bir toplantıda Lenin, sözü esas meseleye getirdi: iktidarı ele geçirmek için şartlar uygundu. Lenin acil bir silahlı ayaklanmadan yanaydı, ancak parti yoldaşları daha ihtiyatlı bir rotayı takip ettiler. Ülke genelindeki yerel sovyet temsilcilerinin bir araya geldiği Sovyetler İkinci Kongresi birkaç hafta içinde toplanacaktı, dolayısıyla Bolşevikler bu kalkışmayı İkinci Kongre'nin açılışına bağlayabilirlerdi. Petrograd Sovyeti –ki artık Bolşevik çoğunluğa sahipti ve Lev Troçki liderliğindeydi– bir Askerî Devrimci Komite (*Voyenno-revolyutsionnıy komitet*) örgütledi. Açık ve legal olarak oluşturulan bu komite, isyanı yöneten örgüt halini aldı ve 24 Ekim gecesi Geçici Hükümet'i zor kullanarak azletti. Daha sonra İkinci Kongre, Bolşevikler tarafından kendisine verilen iktidar yetkisini kullanarak doğrudan sovyetlere dayanan yeni *vlast*'ın kurulduğunu resmen ilan etti. 25 Ekim günü Lenin gizlendiği yerden çıkarak "bizatihi ezilen kitlelerin

bir *vlast* oluşturacağı"nı ve "burjuvazinin herhangi bir şekilde bunun parçası olmayacağı"nı duyurdu.[32] Ertesi gün Lenin, bütünüyle Bolşeviklerden oluşan bir Halk Komiserleri Konseyi'nin başkanı olacaktı.

Bunu takip eden kaotik günlerde, yeni Bolşevik devleti yavaş yavaş oluşmaya başladı. Lenin, "işçi ve köylülerin devrimci diktatörlüğü"nde köylülerin temsilcisi olacak Sol Sosyalist Devrimciler ile bir koalisyon kurmak arzu ve beklentisindeydi. Bunun dışında kalan en ufak bir koalisyon veya "uzlaşma" fikrine kesinlikle karşıydı. Üst düzeyde dönen birtakım ayak sürümeler ve inatçı pazarlıkların ardından Lenin kendi bildiğini okudu, bunun en önemli nedeni kitlelerin de Lenin'in koalisyonlara karşı nefretini paylaşıyor olmasıydı.

Bolşevikler bir Kurucu Meclis için seçime gitme vaadinde bulunmuş olsalar da, doğrudan sovyetleri temel alan bir *vlast* haricinde hiçbir şeyi meşru görmüyorlardı. Kurucu Meclis 5 Ocak 1918 günü Petrograd'ta toplandığında, sovyetlerin (dolayısıyla da Bolşevik hükümetinin) hâkim otoritesini tanıması talebiyle karşılaştı. Meclis bunu reddettiğinde ise, zorla feshedildi. İli-ili'nin, kutuplaşmanın ve iç savaşın ruhu galip gelmişti.

Petrograd'tan Moskova'ya

12 Mart 1918 günü Lenin ve Krupskaya yeniden eşyalarını toplayıp bu kez bütün bir Bolşevik hükümetinin refakatinde başka bir trene bindiler. Yeni kurulan sovyet devleti için, Moskova'nın Petrograd'a göre askerî açıdan daha güvenli olacağı düşünülmüştü. Lenin ve Krupskaya'ya Kremlin'de, yeni hükümetin toplantı salonlarına bitişik, pek de konforlu olmayan odalar tahsis edildi. Bu Lenin'in son yolculuğu olacaktı. Dinlenmek için yakınlardaki *daça*'lara [sayfiye evleri] yaptığı seyahatler haricinde, Moskova'dan bir daha hiç ayrılmadı.

32. Lenin *PSS* 35:2; *CW* 26:239. (Rus Ortodoks Kilisesi, Papa Gregorius'un takvim reformunu kabul etmediği için, 1917 yılında Rus Takvimi Avrupa takvimini 13 gün geriden takip ediyordu. Yeni Bolşevik hükümeti Avrupa takvimine 1918 yılı başlarında geçti.)

Üç tren yolculuğu, üç ayrı Lenin: 1914'te savaş zamanı Avrupası'nda sığınacak bir liman arayan meçhul bir muhacir, 1917'de yeraltından çıkan devrimci bir siyasetçi, 1918'de bütün bir Rus hükümetiyle birlikte seyahat eden korkunç derecede kararlı bir devlet adamı.

Ekim 1917'de gerçekleşen Bolşevik devrimi oynanmış çok büyük bir kumardı, öyle ki 1918 yılının büyük bir kısmı boyunca yeni "proleter *vlast*"ın hayatta kalıp kalamayacağı bile belli değildi. Ancak o yılın sonunda ve 1919'un ilk yarısı bitmeden Lenin, "olaylar tam da bizim söylediğimiz gibi gelişti" cümlesini kuracaktı. Kısa bir süre için de olsa, kendi kahramanlık senaryosunun küresel ölçekte hızla gerçekleştiğinden emin, gerçekten mutlu bir adamdı.

Ancak bu noktaya ulaşmadan önce Lenin'in, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir krizler silsilesiyle yüzleşmesi gerekiyordu. 3 Mart 1918'de Almanya'yla Brest-Litovsk'da onur kırıcı bir barış anlaşması imzalandı. Lenin gönülsüz Bolşevikleri anlaşmayı imzalamaya zorlamak için var olan tüm nüfuzunu kullandı. 6 Temmuz günü Sol SR'ler, koalisyon ortaklarının iç ve dış politikalarını protesto etmek amacıyla bir ayaklanma başlattılar. Ayaklanmanın Bolşeviklerce bastırılmasının ardından, yerel ve merkezî sovyetlerdeki anlamlı seçim rekabeti de sona ermiş oldu. Yazın iç savaş ve müdahaleler daha da şiddetlendi. 30 Ağustos günü Lenin bir SR teröristi tarafından vurularak ağır yaralandı. Buna karşılık Bolşevikler "sınıf düşmanı"na karşı Kızıl Terör adını verdikleri uygulamalara giriştiler.[33]

Bu birbirini izleyen krizler dizisinden Lenin ile ilgili bir belgeyi çekip alalım ve onu bütün bir tarihsel bağlamı içerisinde ele almaya çalışalım. Bu hususî belge, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkarıldı ve o günden itibaren daha ziyade kötü bir ünle anılmaya başlandı – ve genel itibariyle,

33. 1918 krizine dair detaylı bir inceleme için bkz. Alexander Rabinowitch, *The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd* (Bloomington, Indiana, 2007) [*Bolşevikler İktidarda: Petrograd'da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı*, Çev. Nihan Elmas, Hakkı Başgüney, Can Saday, Yordam Yay., 2016].

Lenin'in kariyerinin aslî önemini değerlendirmede bir tür kestirme yol olarak işlev gördü. Bu belge, Lenin'in 11 Ağustos 1918 günü, Moskova'nın yaklaşık 700 kilometre güneydoğusunda, Volga bölgesinde yer alan bir vilayet olan Penza'daki Bolşeviklere gönderdiği bir telgraftır. Lenin burada, sorumlusu olarak *kulak*ları (zengin köylüler) tuttuğu köylü isyanlarının şiddetle bastırılmasını talep etmektedir:

Lev Troçki, Almanya ile imzalanan sancılı barış antlaşmasının pazarlıklarını yürüten delegasyonun başkanı olarak Brest-Litovsk'ta, 1918.

Kurayev, Boş, Minkin Yoldaşlara ve diğer Penza komünistlerine:

Yoldaşlar! Kulakların beş vilayette başlatmış olduğu isyan *acımasızca* bastırılmalıdır. *Bütün bir* devrimin çıkarı bunu gerektirmektedir, çünkü şimdi *her yerde* söz konusu olan kulaklık kurumuna karşı "en sonuncu kavga"dır. Bundan bir emsal oluşturmak gerekir.
1. *Yüz kişiden az olmamak kaydıyla*, adı çıkmış kulakları, zenginleri, kan emicileri asın (asın ki *bütün narod görsün*).
2. İsimlerini yayınlayın.
3. Ellerindeki *bütün* tahıla el koyun.
4. Dünkü telgraf doğrultusunda, rehineler belirleyin.
Bunları öyle bir şekilde icra edin ki, yüzlerce kilometre ötedeki *narod* bile görsün, korksun, bilsin ve şöyle haykırsın: *insanları gırtlaklıyorlar* ve kan emici kulakları gırtlaklayacaklar.
Telgraf alındısı ve *icraat*.
Saygılar, Lenin
Not: *Daha* çetin ceviz olan adamları bulun.[34]

Ekim 1918: Arkadaşı ve sekreteri Vladimir Bonç-Bruyeviç ile sohbet eden Lenin, bütün dünyaya yaralarının iyileştiğini gösteriyor.

34. *V.İ. Lenin: Neizvestnıe* dokumentı, *1891-1922* (Moskova, 1999), s. 246-7, 584-6 (Penza'da yaşanan olayların detayları ağırlıklı olarak bu kaynaktan alınmıştır).

Lenin neden "bütün bir devrimin çıkarı"nın böyle tüyler ürpertici bir şiddet gösterisini zorunlu kıldığı konusunda ısrar ediyordu? Öncelikli motivasyonu besin kaynaklarındaki kıtlık, yani şehirlerde yaşayan insanları, ordudaki askerleri ve hatta Rusya'nın tahıl kıtlığı çeken bölgelerinde yaşayan köylüleri doyurma ihtiyacıydı. Savaşın patlak verdiği 1914 yılından beri gıda tedarikinde yaşanan zorluklar, amansız iktisadî çöküşün itici gücü olmuştu. Mübadele araçlarının yokluğu, ulaşımdaki aksaklıklar ve yerel ambargolar, şiddetli yiyecek kıtlıklarına yol açmış ve bununla bağlantılı olarak iktisadî, toplumsal ve siyasî bozulmayı daha da derinleştirmişti. Bolşeviklerden önceki iki hükümet de –çarlık rejimi ve Geçici Hükümet– krize çözüm olarak, ihtiyaç fazlasına zorla el konulması yoluna başvurmuştu. İhtiyaç fazlası (*izlişki*), köylünün kendi tüketimi veya tohumluk olarak ayırdığı belirli miktarın üzerindeki bütün tahıl olarak tanımlanıyordu.

Dönemin üç rejimi de –çarlık, Geçici Hükümet ve Bolşevik– tahıl elde etmek için maddî teşviklere başvurma konusunda çabalamış olsa da, üçü de tahıl üreticilerinin ellerindeki fazla tahılı vermelerini sağlamak için zor kullanmaya hazırdı. Hem çarlık dönemi hükümeti hem de Geçici Hükümet, büyük oranda gıda tedariki politikalarının başarısızlığı nedeniyle yıkıldılar ve yıkılmaları Rusya'nın içinde bulunduğu durumun vahametini artırmaktan başka bir işe yaramadı. Bolşeviklerin etkin bir çözüm yolu bulmaları gerekiyordu, aksi halde kendilerinden öncekiler gibi tarihin çöplüğündeki yerlerini alacaklardı.

Krizin şiddeti 1918 yılı yazında, Brest-Litovsk anlaşmasının sonuçları ve yeni başlamış olan iç savaş nedeniyle daha da arttı. Tahıl fazlası veren kritik bölgeler –Ukrayna, Volga, Sibirya, Kuzey Kafkasya– ile olan bağlantı, Alman işgali ve Volga bölgesindeki çatışmalar nedeniyle kesilmişti. Hal böyle olunca, Bolşeviklerin denetimi altında kalmış olan ve tahıl fazlası veren herhangi bir bölge büyük önem kazanıyordu; bu nedenle Bolşevikler kurtuluşu Penza gibi vilayetlerde aramaya başladılar. Ağustos 1918'de Lenin, gıda tedariki politikalarıyla ilgili sayısız telgraf gönderdi, çaresiz bir biçimde ve her ne

şekilde olursa olsun tahıl bulmaya çalışıyordu. Temel strateji, hızlı tahıl teslimatlarının primlerle ödüllendirilmesiydi: "Vilayet ve köylere ekipman yardımı, okul ve hastanelere para yardımı şeklinde ve ağırlıklı olarak bu tür hedefler gözetilerek primler verilsin." Lenin, mahsulün toplanmasına yardım edilmesi ve ayrıca tahıla neden ihtiyaç duyulduğunu anlatmak için yaygın bir propaganda çalışması yürütülmesi çağrısı yapıyordu. Eskiden toprak ağalarına ait olan, fakat artık yoksul köylüler tarafından işletilen devlet çiftliklerine dönüşmüş arazilerden tahıl elde etmeyi umuyordu. "Zenginler arasından" rehineler alınmasını ve zorunlu teslimatları emniyete almak adına diğer zor kullanma yöntemlerinin uygulanmasını salık veriyordu. Salt Lenin'in maddî teşvik primleri verilmesini emrettiği telgraflardan alıntılar yapmak, elbette ciddî anlamda yanıltıcı olacaktır. Bununla birlikte, salt zor kullanılmasını emrettiği telgraflarından alıntı yapmak da yine aynı şekilde yanıltıcıdır.[35]

Lenin'in Penza'ya gönderdiği telgrafta uygulanmasını istediği şiddetin altında yatan neden, 5 Ağustos 1918'de zorunlu tahıl teslimatına karşı protestolar şeklinde başlamış olan bir köylü ayaklanmasıydı. Kuçi köyünde yaşayan köylüler, beş Kızıl Ordu askerini ve yerel sovyet üyesi üç kişiyi öldürmüşlerdi. İsyan, yakınlardaki diğer köylere de sıçramıştı. Tüm bunların iç savaşın devam etmekte olduğu cephenin 45 kilometre uzağında yaşanıyor olması, Lenin'in panik halindeki tepkisini kısmen açıklamaktadır. Lenin'in yüz kişinin asılması talimatına rağmen isyan, Kuçi köyündeki on üç elebaşının devlet görevlilerinin öldürülmesinde doğrudan sorumlu oldukları gerekçesiyle vurulması neticesinde 12 Ağustos günü bastırıldı.

Penza'ya gönderdiği telgrafta, şiddetli isyanlara misliyle mukabele edilmesi yönündeki ürkütücü talebini Lenin'in karakteriyle mi yoksa ideolojik senaryosuyla mı izah etmeliyiz? Lenin'in ka-

35. İlgili telgrafların metinleri, Lenin *PSS* Cilt 50 içerisinde yer almaktadır, bilhassa şu sayfalara bakınız: 249, 254, 259, 261, 270. Metinde tercümesini aktarmak suretiyle dikkat çekmiş olduğumuz telgrafın, daha önce yayımlanmış olan belgelerin ortaya koyduğu tabloya olan katkısı esasında son derece sınırlıdır.

rakteri veya ideolojisiyle en ufak bir ortak yönü olmayan ve fakat onunla aynı nesnel sorunla, yani bir toplumsal kaos ve iktisadî çöküş ortamında yeni bir siyasî otorite tesis etme sorunuyla karşı karşıya olan insanların benzer eylemlerinin de ortaya koyduğu üzere, her iki izahat da yeterince inandırıcı değildir. Gayri-Bolşevik bir aktivist olan A. V. Peşekonov daha sonraları, Bolşevik karşıtı Beyaz hükümetlerden birinin idaresi altındaki Rostov'da bir sabah uyandığını ve kentin her yerinde hükümetin emriyle elektrik direklerine asılmış insanlar gördüğünü aktaracaktır.[36]

Bununla birlikte, Penza telgrafını anlamlı bir yere oturtabilmek için, Lenin'in kahramanlık senaryosunu kavramış olmak gerekir. Lenin, *narod*'un idamları *görmesi* gerektiğinde ısrar etmektedir. Peki, ama neden? Onları korkutmak için mi? Hayır, Lenin'in aklındaki bu değildir. Lenin *narod*'un "kan emici kulaklar"dan nefret ettiğine ve dolayısıyla işçi *vlast*'ının bu insanların icabına bakmasını onaylayacağına inanıyordu. İdamların amacı bir anlamda sınıf liderliğini teşvik etmekti. Bu şekilde halk, Lenin'in 1918 sonbaharında kendisine ve diğer herkese anlattığı bir hikâyede bir rol üstlenmiş oluyordu. Lenin'e göre iç savaş Penza'daki gibi kulak ayaklanmalarını kışkırtmış ve neticede bu ayaklanmalar Lenin'in kahramanlık senaryosunun işleyişini hızlandırmıştı. Lenin'in uzun zamandır aklında olan senaryo, ilk olarak *bütün* köylülerle ittifak halinde çara karşı gerçekleştirilecek siyasî bir devrimden, ikinci olaraksa kentli proletaryanın kırsal proletarya ve yarı-proletarya üzerindeki etkisinin artmasıyla mümkün hale gelecek bir sosyalist devrimden bahsediyordu. 1917 Ekim devrimi, *bütün* köylülerle girişilen ittifak neticesinde gerçekleşmişti, yani Lenin'in senaryosunun mantığı uyarınca, gerçek bir sosyalist devrim olmaktan ziyade

36. A.V. Peşekonov, *Poçemu ya ne emigriroval* (Berlin, 1923), s. 32-3 (cesetler daha sonra Noel sebebiyle indirilir). Gayri-Bolşevik teröre dair genel bir değerlendirme için bkz. G. A. Bordyugov, *Çrezvıçaymy vek Rossiysskoy istorii: çetıre fragmenta* (St. Petersburg, 2004), s. 45-54. 1918 yılında bu tür bir terör, salt Beyaz Ordu komutanları tarafından değil, SR'lerin [Sosyalist Devrimcilerin] ağırlıkta olduğu Komuç [Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi] gibi parti hükümetleri tarafından da uygulanmıştır.

esasen siyasî bir devrimdi. Lenin'in bu senaryoya olan bağlılığı, 1918 yılı sonlarında kulak isyanlarının, devrimci koalisyonun sömürücü kulaklardan nihayet temizlendiği ve bu sayede işçilerin artık *yalnızca* köydeki sömürülen emekçilerle yan yana savaşmasının mümkün hale geldiği yeni bir devrim aşamasını teşvik ettiğini şevkle ilan edişinde kendisini belli eder.

Lenin, bu sınıf müttefikinin ortadan kalkması karşısında gerçek anlamda cesaretlenmiş gibidir. Marksizmin özünde, yalnızca bizatihi sömürülen insanların sosyalizmi kurabileceği iddiası yer alır. Dolayısıyla Rus devrimini gerçek bir sosyalist devrim olarak adlandırılabilmek için, işçilerin kırsaldaki sömürülen emekçiler ile –ve yalnızca onlarla– ittifak kurması gerekiyordu. Lenin bu nedenle 1918 yılı sonunda, o anda Rusya'nın en ücra köylerinde bile yaşanmakta olan sınıf çatışmasının, 1917 Bolşevik Ekim devrimiyle dahi kıyaslanmayacak, "benzersiz derinlik ve büyüklükte" bir devrimin işareti olduğunu iddia ediyordu:

> Mücadelenin bu [yeni aşaması], mülk sahibi ve sömürücü sınıfları devrimden tamamen koparıp attı; kentli işçi sınıfının Ekim'de [1917] azim ve kararlılıkla başarmaya çalıştığı üzere, devrimimizi mutlak surette sosyalizm yoluna soktu. Kırsaldan sağlam, bilinçli ve kesintisiz bir destek elde etmediği müddetçe, işçi sınıfının devrimi bu yolda başarılı bir biçimde idare etmesi mümkün değildir.[37]

1918 sonbaharında, suikast girişimi sonrasında geçirdiği nekahet döneminde Kautsky'ye karşı kaleme aldığı polemikte –*Dönek Kautsky ve Proleter Devrimi*– Lenin, proletaryanın "zengin köylülere karşı yoksul köylüleri kendi etrafında toplama" konusunda ispatlanmış olan kabiliyetinin –Kautsky'nin iddiasının aksine– Rusya'nın sosyalist devrim için fiilî olarak olgunlaştığının bir işareti olduğunu öne sürüyordu. Savaştan önceki Kautsky –"Kautsky bir Marksist iken"– bunu anlamıştı. Peki, 1918'in dönek Kautsky'si, "işler tam da bizim söylediğimiz

37. Lenin, *PSS* 37:354; *CW* 28:340.

gibi gerçekleşmiş" iken bunu nasıl oluyor da inkâr edebiliyordu?[38] Bu akıl yürütme Lenin'i, gıda tedarikinde yaşanan sıkıntıların kulaklık müessesiyle olan –Penza telgrafında alıntıladığı sosyalist marşın, yani Enternasyonal'in kâhince sözleriyle ifade edecek olursak– "en sonuncu kavga"nın fitilini ateşlediği konusunda ikna etti. Gerçekte ise aynı sıkıntılar, gıda tedarik memurlarının çok daha faydacı bir tavır takınmasına sebebiyet vermişti. "Köylerdeki sınıf savaşı"nı tahıl elde etmek için kullanma girişimi geri tepmiş, köylülerle ortak bir noktada buluşmayı hedefleyen yeni gıda tedarik politikaları doğrultusunda bariz biçimde geri adım atılmasına neden olmuştu. Lenin'in retoriğinin yapılan bu değişiklikleri yakalaması ise ancak 1919'da mümkün olacaktı.

Kırsalda gerçekleşmekte olduğunu düşündüğü ikinci Ekim devrimi, Lenin'in 1918 yılı sonlarında aldığı tek iyi haber değildi. "Dönek Kautsky"ye karşı kaleme aldığı bir kitap kalınlığındaki tartışmayı şu sözlerle bitiriyordu:

> Yukarıdaki satırlar 9 Kasım 1918'de yazıldı. Aynı gece Almanya'dan, bir devrimin başladığını duyuran haberler geldi; ilk olarak Kiel ve kuzeydeki diğer kent ve limanlarda *vlast*, işçi ve asker vekillerden oluşan Sovyetlerin eline geçti, sonrasında Berlin'de *vlast* yine Sovyetin eline geçti.
> Böylece Kautsky ve proleter devrim üzerine kaleme aldığım kitapçık için hâlâ yazmam icap eden son, artık lüzumsuz bir hal aldı.[39]

Bolşevikler, Almanya'da başlayan devrimci hareketin önlenemez bir zincirleme reaksiyona yol açacağından son derece eminlerdi; öyle ki radikal sosyalist Spartakistler isyanının Ocak 1919'da şiddetle bastırılması ve liderleri Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in öldürülmeleri bile bu inancı gölgelemedi. Mart 1919'da Moskova'da alelacele örgütlenen ve temsiliyet açısından pek de yeterli olmayan bir toplantı düzenlendi; toplantının amacı, uzun zamandır özlem duyulan ve bu kez yalnızca en ufak bir

38. Lenin, *PSS* 37:305-31; *CW* 28:294-315.
39. Lenin, *PSS* 37:331; *CW* 28:318.

oportünizm eğiliminden dahi arınmış olan partilerin oluşturacağı Üçüncü Enternasyonal'in kurulmasıydı. Lenin sevinçle dünya devriminin artık "yoluna çıkan her şeyi silip süpüren milyonlarca, on milyonlarca işçinin sel gibi akan gücüyle" ilerlemeye başladığını öne sürüyordu.[40]

Yaralarının iyileşmesinin ardından Lenin, 1918 yılı sonunda Kremlin'deki masasında.

Krupskaya bizlere Ekim devriminin birinci yıldönümü kutlamalarının, Alman devrimiyle ilgili haberler sayesinde "Lenin'in hayatının en mutlu günlerinden" olduğunu anlatır. 1919 yılı başlarında Lenin ile bir mülakat gerçekleştiren Britanyalı gazeteci Arthur Ransome'ın izlenimleriyse şunlardır: "Lenin bende hiç olmadığı kadar mutlu bir adam olduğu hissini uyandırdı... İnsanları harekete geçiren, dizginlenemeyen güçlere sonsuz bir inancı var, bu güçlerin gideceği yönü doğru tahmin etmek

40. John Riddell, der., *Founding the Communist International: Proceedings and Documents of the First Congress: March 1919* (New York, 1987), s. 32, 302.

konusunda kendisine çok güveniyor."[41] Bu mutlu özgüven hali içerisinde Lenin, bir kez daha ağabeyinin yıkılmış hayallerine göndermede bulunuyordu:

> Yoldaşlar, arkamızda Rusya'nın kurtuluşu için hayatlarını feda etmiş kalabalık bir devrimci ordusu var. Bu devrimcilerin çoğunun zorluklarla geçen bir yazgısı oldu. Çarlık hükümetinin zulmüne maruz kaldılar ve devrimin zafere ulaştığını görecek kadar şanslı değillerdi. Bizim yazgımıza düşen mutluluk ise o denli büyük ki. Bizler yalnızca kendi devrimimizin zaferine, eşi benzeri görülmemiş zorlu koşullar altında güçlenmesine, yeni bir *vlast* yaratmasına ve bütün dünyanın sempatisini kazanmasına tanık olmakla kalmadık, aynı zamanda Rus devriminin ektiği tohumların Avrupa'da yeşerdiğini de görmüş olduk.[42]

The Globe.

RED BOLSHEVISM DECLARES WAR ON WORLD AT LARGE

Lenin Agents Appear on This Side of Atlantic :: Germans Want Hindenburg and Army to Act

CHAOS GROWS IN NEAR EAST

LENIN AGENTS ACTIVE IN U.S.

MAKE ATTEMPT TO SEIZE CITY

TROOPS WAIT IN SIBERIA

WORLD MOURNS COL. ROOSEVELT

TURNING STEPS TOWARD PARIS

Kanada gazetesi *The Globe*'un manşeti,
Ocak 1919 [Kızıl Bolşevizm Bütün Dünyaya Savaş İlan Ediyor]

41. Arthur Ransome, *Russia in 1919* (New York, 1919), s. 122-3; Krupskaya, *Reminiscences*, s. 488 [*Lenin'den Anılar*]; *Vospominaniya o Vladimire İlyiçe Lenine* (Moskova, 1969), 1:533.
42. Lenin, *PSS* 38:215; *CW* 29:224-5 (Mart 1919).

Mart 1919: Lenin yeni Üçüncü Enternasyonal'in Moskova'daki ilk toplantısına başkanlık ediyor.

Lenin bu iyimser ruh haline, ancak ölüm-kalım krizleriyle geçen bir yılın sonunda kavuşmuştu. "Yıldönümü süreci" olarak adlandırabileceğimiz bu dönem, aşağı yukarı Ekim devriminin birinci yıldönümüne denk gelen 1918 sonbaharında başladı ve 1919 yazına dek devam etti. Lenin'in bu süre zarfında benimsediği kendinden emin yaklaşım uyarınca, Rus işçileri sosyalizme giden yolda ülkeye önderlik ediyordu. Tüm zorluklara ve meydan okumalara rağmen, bu yolda –ülke içinde köylerdeki sınıf savaşıyla, ülke dışında ise başlangıç aşamasındaki sosyalist devrimle– ilerleme kaydedileceğine kesin gözüyle bakılıyordu. *Narod*'un *vozhd*'u olarak proletaryanın kahramanlık senaryosu haklı çıkmıştı. Lenin bu durumu 7 Kasım 1918 günü Moskova'da Marx ve Lenin heykellerinin açılışında yaptığı konuşmada şu şekilde ifade ediyordu:

> Marx ve Engels'in dünya tarihine yaptıkları en büyük hizmet, tüm dünya işçilerine rollerini, görevlerini, misyonlarını, yani sermayeye karşı verilecek devrimci mücadelede ilk ayağa kalkacak ve bu mü-

cadelede, çalışan ve sömürülen diğer *tüm* insanları kendi saflarına katacak olanın kendileri olduğunu göstermeleridir.
Büyük sosyalistlerin bu kehanetinin gerçekleşmeye başladığı mutlu zamanlardan geçmekteyiz.[43]

7 Kasım 1918: Lenin 1917 devriminin birinci yıldönümünde, Moskova Devrim Meydanı'na dikilen Marx ve Engels heykelinin açılışında konuşma yapıyor: "Mutlu zamanlardan geçmekteyiz..."

43. Lenin, *PSS* 37:169-70; *CW* 28:165.

5
"Kautsky Tarzında Bir Ders Kitabı"nın Ötesinde

1923 yılı başlarında, kendisini tamamen elden ayaktan düşürecek olan felçten birkaç hafta öncesinde Lenin, Karl Kautsky ile ilgili son kez yazdı: "Kautsky tarzında [*po kautskomu*] bir ders kitabının, kendi dönemi itibariyle ne denli yararlı olduğunu söylemeye gerek bile yok. Fakat artık bu kitabın dünya tarihinin bundan sonraki bütün gelişim biçimlerini öngördüğü düşüncesini terk etmenin zamanı gelmiştir. Böyle düşünmeyenleri budala ilan etmenin tam zamanıdır."[1]

1. Lenin, "Our Revolution" ["Bizim Devrimimiz"], *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 45, s. 382; Lenin, *Collected Works* (Moskova, 1960-68), Cilt 33, s. 480. "Kautsky tarzında bir ders kitabı" ile "Kautskyci bir ders kitabı" arasında büyük bir fark vardır. "Kautksycilik" Lenin tarafından döneklik olarak tanımlandığından, "Kautskyci bir ders kitabı" da kesinlikle kötü ve zararlı bir şey olmak zorundaydı.

Lenin'in bu sert sözleri ile benim "yıldönümü süreci" -1918 sonu ile 1919 yazı arası- olarak adlandırdığım dönemdeki haletiruhiyesi arasındaki fark şaşırtıcıdır. Yıldönümü süreci boyunca Lenin Kautsky'yi döneklikle suçlamıştı, çünkü Kautsky, geçmişte yapmış olduğu öngörüler tam da gerçeğe dönüştüğü sırada, onlara sırtını dönüyordu. Fakat 1923 yılında Lenin geçmişe bakarak esasında yalnızca bir ahmağın "olaylar tam da bizim söylediğimiz gibi gerçekleşti" gibi bir cümle kurabileceğini öne sürüyordu ki kendisi de 1918'de tam olarak bunu yapmıştı.

Lenin'in kahramanlık senaryosu "Kautsky tarzındaki [o] ders kitabı"na -İkinci Enternasyonal'in ortodoks "devrimci sosyal demokrasi"sine- her zaman için çok şey borçluydu ve Lenin de bu gerçekle iftihar ediyordu. Peki, Lenin ne zaman ve nasıl oldu da her zamanki saldırgan sadeliğinden vazgeçip isteksiz bir orijinalliğe yöneldi? Buna dair yapılan en yaygın izahata göre Lenin'in düşüncesindeki değişimin başlangıcı, Yeni Ekonomi Politikası'nın (NEP) uygulamaya konduğu 1921 başlarına rastlıyordu. Bize anlatılan şuydu: Lenin ve Bolşevikler 1920 yılı sonlarına dek öylesine büyük bir coşkunun etkisi altındalardı ki -sonraları "savaş komünizmi" olarak adlandırılacak olan- sert iç savaş politikalarının, tam manasıyla komünizme geçişte bir kestirme yol, hatta bu yolda atılmış bir adım olduğuna inanmaya başlamışlardı. Hatalarını görmelerini sağlayan şey, 1920-21 kışında yaşanan iktisadî çöküş ve köylü isyanı oldu. Lenin köylülerin üretmek için maddî bir takım teşviklere ihtiyaç duyduğunu nihayet anlamıştı. Lenin'deki bu tavır değişikliği, 1922 yılı sonu ile 1923 yılı başları arasında kaleme aldığı -sonraları "Lenin'in vasiyeti" olarak kavramlaştırılan- bir dizi makale ve taslak çalışmada doruk noktasına ulaştı. Bazı yazarlar Lenin'deki bu değişimi kökten ve esasa ilişkin, diğer bazıları ise görece yüzeysel olarak yorumlar, ancak hepsi bunu büyük ölçüde NEP ile ilişkilendirir.

Fakat bu standart açıklama son derece yanıltıcıdır. Gerçekte Lenin'in düşünsel değişimi 1919 yılında, olayların "tam da bizim

söylediğimiz şekilde" *gerçekleşmediğini* fark ettiği zaman başladı. 1920 yılında Bolşevikler arasında kitlesel bir coşku veya Rusya'nın tam manasıyla komünizmi gerçekleştirmenin arifesinde olduğu yönünde kolektif bir halüsinasyon hali hâkim değildi. Bilakis Bolşevikler kendilerini sosyalizmden *uzaklaştıran* muhtelif taviz ve yenilgilerin acı bir biçimde farkındaydılar. 1921 yılında NEP'in uygulamaya konmasının yol açtığı dramatik değişiklikler, bu can sıkıcı tavizlerin yalnızca başka bir boyutuydu. Lenin'in son dönem yazılarında hâkim olan yaklaşımın izlerini, 1919'da su yüzüne çıkmaya başlayan endişelerinde görmek mümkündür.

Bundan sonraki tartışmamızda Lenin'in kişisel evrimine odaklanacağız. Lenin, geri kalmış Rusya'da sosyalist bir devrim gerçekleştirme meselesinin Marksist gerekçelendirmesiyle ilgili son derece netti. Yurtdışında, Rusya'daki devrim daha gelişmiş ülkelerde yaşanacak devrimlerin fitilini ateşleyecekti. Yurtiçinde ise işçiler, bir bütün olarak köylü sınıfıyla kurdukları ittifakın ötesine geçmişlerdi. Şimdi yalnızca köylerdeki sömürülen emekçilerle ittifak halinde olduklarından, salt demokratik bir devrimden sosyalist bir devrime geçme konusunda özgürdüler. Lenin "sovyet demokrasisi"nin, devlet aygıtını "bürokratizm"den arındırarak yeniden tesis etmek gibi bir görevi olduğu konusunda da aynı şekilde ısrarcıydı. Dolayısıyla bunların -kısa ve hatta orta vadede- gerçekleşmediğini görmek zorunda kaldığında, uğradığı hayal kırıklığı muazzamdı. Uçurumdan atladıktan sonra bile havada koşmaya devam eden bir çizgi film karakteri gibi, Lenin'in ayaklarının altında da çıktığı yolculuğu destekleyecek orijinal senaryosunun sağlam zemini artık yoktu. Rusya'nın sosyalist devriminin neden yere çakılmaya mahkûm olmadığını anlatmak için bir izahat bulması gerekiyordu.

Lenin bütün hayatı boyunca her zaman fikirlerindeki sürekliliği vurguladı. 1905 devriminin, devrimden önce kurulmuş *İskra* platformunu haklı çıkardığını, savaş dönemindeki Zimmerwald Solu platformunun Kautsky'nin bir Marksist olduğu zamanlardaki görüşlerinden sapmadığını ve Ekim devriminin

ortodoks Marksist referansları olduğunu savundu. 1919'dan itibaren Bolşeviklerin birtakım temel varsayımlarının henüz doğrulanmamış olduğunu kabul etmek zorunda kaldı, ancak her zamanki alışkanlığıyla yapılması zorunlu değişikliklerin kapsamını küçümseme eğilimindeydi. Yukarıda alıntılanan 1923 tarihli makalesinde, "Kautsky tarzında bir ders kitabı"nda yaptığı değişiklikleri "(dünya tarihinin genel gelişimi açısından son derece önemsiz) birtakım iyileştirmeler... farklılaşan birtakım özellikler... kısmî birtakım yenilikler... alışılmadık bazı koşullar... Brest-Litovsk barışı, Yeni Ekonomi Politikası vs gibi birtakım talî gelişmeler (ki dünya tarihinin gelişimi açısından bunlar gerçek anlamda talî düzeydedir)" gibi ifadelerle karakterize ediyordu.[2]

Lenin'in kahramanlık senaryosunda yapmak zorunda kaldığı düzeltmeleri anlamak için, dünya tarihi açısından belki son derece küçük, ancak Lenin'in geriye kalan kısa ömrü söz konusu olduğunda oldukça önemli olabilecek bu "talî gelişmeler"den bazılarına bakmamız gerekiyor.

Yaşanan Olayların Yarattığı Meydan Okuma

Birçok bakış açısına göre Bolşeviklerin varlığını sürdürebilmesi bir mucizeydi ve Lenin –Bolşevizme karşı ne söylenirse söylensin– proletarya *vlast*'ının devam etmesinin Ekim 1917 başarısının en önemli ispatı olduğunu düşünüyordu. Bununla birlikte birtakım temel beklentilerinin henüz karşılanmamış olduğunu kendisinden dahi saklayamıyordu.

1918-1922 yılları arasında Bolşevik yönetiminin karşı karşıya olduğu o kadar çok güçlük vardı ki, belki de çoğul "iç

2. Bütün bu ifadeler ve daha fazlası, toplam beş sayfalık bir alanda aktarılmaktadır (Lenin, *PSS* 45:378-82). Lenin'in son yazıları ve 1922 yılına ait belli başlı açıklamaları derli toplu bir halde Pathfinder Yayınları tarafından *Lenin's Final Fight: Speeches and Writings, 1922-23* adıyla yayınlanmıştır (New York, 1995) [*Lenin'in Son Kavgası: Konuşmalar ve Yazılar 1922-23*, Çev. Meral Delikara Topçu, Öteki Yay, 1999]. Lenin'in son yazılarının İngilizce tercümeleri bu kaynaktan alıntılanacak ve "Pathfinder" referansıyla belirtilecektir; "Our Revolution" için bkz. Pathfinder, s. 219-23 ["Bizim Devrimimiz", *Lenin'in Son Kavgası* içinde].

savaşlar"dan bahsetmek daha doğru olacaktır. Sırtını esasen Çarlık Rusyası'nın seçkin sınıflarına dayamış olan Beyazlar, Sibirya'da Amiral Kolçak, Güney Rusya'da ise General Denikin gibi eski askerlerin liderliği altında toplanmıştı. Toplu halde Yeşiller olarak adlandırılan köylü isyancılar, hem yerellerde hem de daha geniş ölçekte ayaklanmalar başlatmışlardı. Sınır bölgelerindeki ulusal azınlıklar, merkezî otoritenin geçici olarak ortadan kalkmasından istifade ederek bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardı. İçlerinden bazıları başarılı olmuş (Polonya, Finlandiya, Baltık devletleri), bazıları ise yeniden Sovyet Rusya'ya katılmıştı. Son olarak Fransa, Birleşik Devletler ve Japonya gibi yabancı güçler, Bolşevizmi devirmek umuduyla olaylara müdahil olmuştu.

Varoluşuna yönelik bunca meydan okuma karşısında yeni hükümetin en kritik başarısı, eski İmparatorluk ordusunun kalıntıları arasından Kızıl Ordu'yu vücuda getirmesi oldu. Kızıl Ordu hiç akla hayale gelmeyecek bir kurumdu, zira militarizme kesinlikle karşı ve devrim öncesinde bozgunculuğu savunan radikal bir işçi sınıfı partisi olan Bolşevikler, yalnızca umutlarını komutanlara bağlamak zorunda kalmamış, aynı zamanda etkin bir savaş makinesi oluşturabilmek için çarlık rejiminin askerî görevlileri ve köylü acemi erleriyle işbirliği yapmaya mecbur olmuşlardı.

Olaylara tanıklık eden Arthur Ransome'ın canlı tasviriyle ifade edecek olursak Bolşevikler, "üzerlerinden sadece deneyimin zımparasıyla kazınabilmiş, sonsuz sayıda illüzyon"a sahipti.[3] Her biri yazılarını NEP'in uygulamaya konduğu 1921 yılından önce kaleme almış, konuyla ilgili bilgi sahibi yabancı gözlemciler, Lenin'in üç temel gerekçelendirmesinin bu dönemde nasıl iflas ettiğinden bahsediyorlardı. Amerikalı sosyalist Morris Hillquit, enternasyonal devrimin hayal kırıklığı yaratan sicilini şu şekilde detaylandırıyordu:

3. Arthur Ransome, *Russia in 1919* (New York, 1919), s. 99 (bilhassa sendikalardan bahsetmektedir).

> Ne zaman ki Almanya'daki Spartakistlerin isyanı [1919 başlarında] bastırıldı ve Macar Sovyet hükümeti [1919 ortalarında] devrildi; ne zaman ki İtalyan metal sanayindeki büyük mücadele karşılıklı ödünlerle çözüme bağlandı ve İngiltere'de sık sık ilan edilen genel grevler sistematik bir biçimde hayata geçirilemedi; ne zaman ki savaşın ve Versailles "anlaşması"nın yol açtığı kargaşa ve isyan ruhu yerini somurtkan bir ruhsuzluğa terk etti ve kapitalist dünya ağır siyasî reaksiyonun büyüsü altında duruldu, işte ancak o zaman Komünistler yaklaşmakta olan dünya devrimine olan inançlarını yitirmeye başladılar.[4]

Kırsaldaki sosyalist dönüşüm de beklenildiği gibi olmadı. Muhacir Rus iktisatçı Leo Pasvolsky'nin kolektif tarımsal üretim konusunda beslenen umutlara dair müstehzi gözlemlerine göre, Bolşevikler "yeni tarımsal yöntemler geliştirmek için çabalıyorlardı, ancak bundan büyük bir başarı elde etmek gibi bir beklentileri yoktu, hal böyle olunca da başarılı olamıyorlardı".[5] Şüphesiz ki Pasvolsky genel itibariyle Bolşeviklerin beklentileri konusunda haklıydı, oysaki Lenin'in kendisi, savaş zamanı yaşanan iktisadî olağanüstü durum döneminde ve hatta tam da onun sayesinde başarılabilecekler konusunda çok daha iyimser beklentilerle yola koyulmuştu.

"Neredeyse tamamı ajitatörler, propagandacılar ve proletaryanın kendinden menkul çobanlarından oluşan partinin herhangi bir yönetsel, teknik veya yapıcı yeteneği teçhiz etmek konusundaki yeteneksizliği" ile alay eden William Walling de (1905 devrimi sonrasında Lenin ile gerçekleştirdiği mülakattan Üçüncü Bölüm'de alıntı yaptığımızı Amerikalı sosyalist) Bolşeviklerin devlet aygıtını yeniden yaratma girişimleri konusunda, yine aynı ciddiye almaz tavra sahipti.[6]

Bu çağdaş gözlemcilerin üçü de Bolşeviklere düşmandı. Fakat daha sonra göreceğimiz üzere Lenin, yaşanan bu hayal kırıklıklarını inkâr etmiyor, hatta kimi zaman bunlarla ilgili çok daha sert bir üslup takındığı dahi oluyordu.

4. Morris Hillquit, *From Marx to Lenin* (New York, 1921), s. 113-14.
5. Leo Pasvolsky, *The Economics of Communism* (New York, 1921), s. 295.
6. William English Walling, *Sovietism* (New York, 1920), s. 52.

1921 yılı başlarında Bolşeviklerin Yeni Ekonomi Politikası'nı ya da NEP'i devreye sokmalarıyla birlikte, Sovyet hükümeti ekonomi politikalarında bir dizi dramatik değişikliğe gitti. Tahılın özel kişilerce alınıp satılması yasallaştırıldı, daha doğru bir ifadeyle suç olmaktan çıkarıldı; bununla birlikte devlet endüstrisi piyasa için üretim yapmak ve "kapitalist "yöntemleri benimsemek zorunda bırakıldı. Bu değişiklikler, çatışmaların sona ermesi, barış ve ticaret anlaşmalarının imzalanması ve neticede Kızıl Ordu'nun terhis edilmesiyle aşağı yukarı aynı zamana denk geldi. NEP'in dramatik bir biçimde uygulamaya konması, 1921'i Rusya'nın uzun zamandır devam eden sorunlarının sona erdiği yıl olarak görme yönünde bir eğilim yaratmıştır. Fakat pek çok açıdan esas değişim yılı, Rusya'nın uzun yıllar devam eden çöküntü ve krizden sıyrıldığı ve Bolşevik partinin 1921 yılında yürürlüğe giren ve sonrasında plansızca uzatılan NEP'in yarattığı hızlı değişimler karşısında yalpalamayı bıraktığı 1922 yılıdır. 1922 yılına daha yakından bakmak, Lenin'in nihaî evriminin bağlamı hakkında bize daha iyi fikir verecektir.

Yıllarca süren iktisadî gerilemenin ardından, 1921 yılında yaşanan şiddetli açlık nedeniyle iç savaşın dehşeti ve yıkımı doruk noktasına ulaştı. Yabancı yardımların, özellikle de Amerikan Yardım Kuruluşu'nun (ARA) lütufkâr müdahalesi olmadan, Rusya'nın bu açlıkla başa çıkması mümkün değildi. 1922 yılı başlarında ülke hâlâ bütünüyle bu açlığın pençesinde kıvranıyordu. Yılın sonuna gelindiğinde, en kötü günler geride kalmış, ülke yeniden hayata dönmeye başlamıştı. *Plague, Pestilence and Famine* [Salgın, Veba ve Açlık] gibi son derece münasip bir başlıkla yayımlanmış olan ince bir kitapta, bu değişimin izlerini sürmek mümkündür. Kitap, 1922 yılının Mart ve Eylül ayları arasında Volga'daki açlık bölgesinde bulunmuş Britanyalı hemşire Muriel Payne'in yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Kitabın başında Payne, Dante'nin *Cehennem*'inden fırlamış gibi görünen sahnelerle karşı karşıyadır:

Ülkenin içinde bulunduğu kaosu tarif etmek imkânsız. Kimse herhangi bir şey biliyormuş ya da yapıyormuş gibi görünmüyor. Nüfus, üstü başı yırtık pırtık, yarı çıplak, görünüşe göre hayatta hiçbir amacı kalmamış karınca gibi kaynayan kalabalıklardan oluşuyor. Herkes çok yavaş hareket ediyor; insanlar etraflarına kayıtsız. Var olan yasa "Alın, bunlar sizin" diyor, ama ortada alacak bir şey kalmamış, onlar da oturdukları yerde öylece ölüp gidiyorlar.[7]

Özellikle bir hikâye yürek parçalayıcı gerçeklerle ilgili fikir verecektir:

İçi ölü insanlarla dolu bir ambar çıktı karşımıza. Öyle tek bir yere istiflenmiş halde değillerdi, bilakis balmumu heykeller gibi özenle yerleştirilmişlerdi, bazıları ayakta duruyor, bazıları oturuyordu, bazıları da çözülüp yere yığılmıştı. Hepsi elinde bir kâğıt parçası tutuyordu, kâğıtların üzerinde her birinin ismi ve papazın Aziz Peter'den, ilgilenebilecek zamanı olduğunda bu insanları yanına almasını niyaz ettiği bir yazı vardı.[8]

Moskova'nın Payne'in ziyaretinin başında ve sonunda sergilediği görüntüler arasındaki farkın da ortaya koyduğu üzere, ülke bu süre zarfında yuvarlandığı uçurumdan çıkmaya başlar:

Moskova, Mart 1922: "Her şey tarif edilemeyecek denli sefil ve menfur. Sokaklar, sanki daha önce hiç sokak olmamışlar gibi. Evler yıkıntı halinde – Devrim'in yıkıntıları. Üstleri dökülen, sessiz kadınlar ve erkekler akın akın ilerliyor, ara sıra bir at ve kızak veya kızıl bayrağın dalgalandığı bir otomobil geçiyor... Bahsetmeye değecek tek bir dükkân bile yok."[9]
Moskova, Eylül 1922: "Moskova, altı ay önce ilk kez gördüğümden çok farklı bir yer. Dükkânlar açık ve görünüşe göre iş yapıyorlar, satın alacak gücü olanlar için (fahiş fiyatlara satılan) bir sürü yiyecek var. Tramvaylar çalışıyor, opera faaliyette ve insanlar çok daha iyi giyimli. 20 milyon ruble karşılığında doğru düzgün bir yemek yemeniz mümkün!"[10]

7. Muriel A. Payne, *Plague, Pestilence and Famine* (Lonra, 1923), s. 48.
8. A.g.e., s. 75-6.
9. A.g.e., s. 36, 40.
10. A.g.e., s. 138.

Geçmişte coşkulu bir sadakat örneği sergilemiş olan Kronstadt garnizonunda başlayan isyan, Bolşevik liderlerin düşüncelerini Yeni Ekonomi Politikası'nın 1921 yılı başlarında yürürlüğe konmasının gerekliliği üzerinde yoğunlaştırmalarına neden oldu. 22 Mart 1921 günü çekilen bu fotoğrafta (ortada ayakta duran) Lenin ve Troçki'yi, isyanın bastırılmasına katılmış Onuncu Parti Kongresi delegeleriyle birlikte görüyoruz.

Payne, "Genç Komünistler" için düzenlenen bir geçit töreninde hoşça vakit geçirir ve hatta bizzat tören alayına katılır. "Tam olarak hangi günahı yüzünden olduğunu bilmiyorum ama akşam Lloyd George'u[11] yaktılar" diye yazar.

> Başlı başına tuhaf bir manzaraydı, ama eski püskü giysiler içindeki erkekleri, kadınları ve çocukları daha iyi giyimli insanlarla yan yana yürürken görmek hoştu. Tüm bunların basitliğinde şaşırtıcı bir şeyler de vardı – "Sahne" (bütün Bolşeviklerin balık istifi gibi üzerinde durdukları küçük tahta platform) o kadar kalabalık ve rahatsızdı ki, konuşmacının üzerine çıktığı ve böylece diğerlerinin omuz mesafesinin üzerine yükseldiği tek bir sandalye vardı sadece.[12]

11. Dönemin İngiltere başbakanı. (ç.n.)
12. A.g.e., s. 142-3 (parantez içindeki yorum bir önceki pasajdan alınmıştır).

1920 1 Mayıs'ı: Lenin'in solunda duran kişi, eski yoldaşı Lev Kamenev.

Payne'in Bolşeviklere karşı tutumu çelişkiler barındırır. Açlıktan kırılan bir ülkenin, bir köylünün diğer bir köylüyü işe almasını önlemek konusunda hâlâ bu denli ısrarcı olması onu şaşırtmaktadır. Gözlemlerini "Moskova'nın gücü pratikte pek de uzaklara erişmiyor – belki şehrin yalnızca 200 mil ötesine kadar etkili" sözleriyle ifade eder. Bununla birlikte şu husus onu etkilemiştir: "her ne sebeple olursa olsun, Rusya genelinde iki bin milden fazla seyahat ettikten sonra insan, 500.000 kişiden daha az üyesi olan bir parti tarafından yönetilen milyonlarca insanın sergilediği görece kanun ve nizamdan etkilenmeden edemiyor." Payne nihayetinde partiyi ikiye ayırır: "yalnızca müreffeh ve mutlu bir Rusya hayali kurmakla kalmayıp, karşılığında para, takdir, tatil ve sağlık hizmeti beklemeden onun iyiliği için çalışan ve hâlâ umut besleyen ve bence hâlâ dua eden ve halkın çektiği üzüntüleri ta içlerinde hisseden" idealistlere karşılık "bunların sözde yoldaşları olan, şiddet yanlısı adamlar".[13]

13. A.g.e., s. XV; karş. s. 34. Payne'in Lenin ile ilgili bir yorumu: "İngiltere'de bu durum biraz tuhaf kaçabilir ama insanlar ona tam anlamıyla tapıyorlar. Troçki'yi pek de sever bir halleri yok; ancak en eğitimli Ruslar bile Lenin'in aleyhine tek kelime konuşmuyor. Bu adamın bu kadar sevilmesinin bir nedeni olmalı." (s. 117).

Lenin'in Sağlığı

Petrograd'tan Moskova'ya yaptığı yolculuğun ardından, Lenin'in seyahatlerle geçen hayatı sona erdi. Fiziksel durumundaki dramatik değişimlerin nedeni artık bu zorunlu yer değişiklikleri değil, daha ziyade giderek kötüleşmekte olan sağlığı idi. Lenin'in dünya görüşündeki son değişimi, günlerinin sayılı olduğu yönünde giderek artan farkındalığının ışığında değerlendirmek gerekir.

Lenin bütün çalışma hayatı boyunca, asap bozuklukları, baş ağrıları ve uykusuzluğa yol açacak denli çok çalışma ve gergin siyasî meselelerle fazlasıyla haşır neşir olma eğiliminde oldu.[14] Neyse ki tatiller, tempolu dağ yürüyüşleri ve sakin bir aile hayatı sayesinde ruhsal dengesini her zaman için yeniden tesis edebiliyordu. 1917'de devletin başına geldiğinde, bu emniyet vanaları artık eskisi gibi mevcut değildi. Lenin geçmişe dönüp baktığında ironik bir biçimde siyasî düşmanlarına teşekkür ediyordu, çünkü 1917'de kendisine yöneltilen Alman ajanlığı suçlamaları, onu yeniden gizlenmek zorunda bırakmış ve bu sayede gerçek anlamda son kez tatil yapabilmişti.

Zamanla Lenin'i tamamen bitirecek olan beynindeki sorunların belirtileri, 1920 yılı sonlarında çalışma alışkanlıklarını çoktan sekteye uğratmaya başlamıştı. Ağustos 1921'de Maksim Gorki'ye şu satırları yazıyordu: "O kadar yorgunum ki, lanet olsun, hiçbir şey yapamıyorum".[15] Baş ağrıları, uykusuzluk ve konsantrasyon bozukluğu Lenin'in işkolikliğe varan yöntemlerinde gedikler açmaya devam ediyordu. Aralık 1921'de Gorki'deki kır evinde geçirdiği tatil o denli uzun sürdü ki, sonunda Politbüro altı hafta tatil yapması için Lenin'e ısrar etti. Lenin işe geri döndü ve Mart 1922'de gerçekleştirilen 11. Parti Kongresi'ne katılabildi, fakat belge okuma ve kongre delegeleriyle toplantı yapma kabiliyetinin azalmış olması onu çok üzüyordu. Daha sonraları bu dönemde yaşadığı bayılma nöbetlerinden "çalan ilk çanlar" diye bahsedecekti (ki çanın üçüncü çalışında, çoktan iş işten geçmiş olacaktı).

14. Lenin'in sağlık durumu ile ilgili temel başvuru kaynağım, kız kardeşi Mariya Ulyanova'nın aktardıklarıdır (İzvestiya *TSK KPSS* içinde, 1991, Sayılar:1-6).
15. Lenin, *PSS* 53:109 (9 Ağustos 1921 tarihli mektup).

Lenin

Yaşadığı yıpratıcı hayat, bu resimde kayınbiraderi Mark Elizarov'un 1919 yılının 1 Mart günü düzenlenen cenaze töreninde gördüğümüz Lenin üzerinde etkilerini göstermeye başlamıştır.

Esas sorun Lenin'in sağlığı mıydı yoksa NEP'in neden olduğu politik tutarsızlıklar mıydı bilinmez, ama 1922, görünüşe göre muhalif görüşleri kalıcı olarak susturmayı hedefleyen Lenin açısından, bilhassa asabî ve agresif feveranlarla geçen bir yıl oldu. Bu girişimlerden en korkunç olanı, Ortodoks Kilisesi'ne yönelik şiddet tehditleri ve önde gelen sosyalist ve gayri-sosyalist entelektüellerin sürgüne gönderilmesiydi.[16]

16. Lenin'in, Ortodoks Kilisesi'ni değerli varlıklarından bazılarını açlıkla mücadele için bağışlamaya zorlamak için yürütülen kampanyayla bağlantılı olarak 1922 yılı Mart'ında yaşadığı meşhur öfke patlamasının detaylı bir analizini yapmaya yerimiz müsaade etmiyor. Özet niteliğinde şu üç hususta bahsedilebilir: Lenin'in öfke patlaması, bağlamından koparılmış bir şekilde sık sık başvurulan bilindik alıntılarla gösterilmeye çalışıldığı kadar kötü değildi; Lenin'in çok daha aşırıya kaçabilen retoriği, fiiliyatta uygulanan politikanın temelini *oluşturmuyordu*; ortada bahsi geçen birtakım hafifletici unsurlar olsa da bu, karşımızda yasallık zırhına bürünmüş, nahoş bir şiddet çağrısı olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu muhtıranın tam metni için bkz. V.İ. Lenin: *Neizvestnıye dokumentı*, 1891-1922 (Moskova, 1999), s. 516-19. Önde gelen entelektüellerin sınır dışı edilmesi olayının arka planı için bkz. Stuart Finkel, *On the Ideological Front: The Russian Intelligentsia and the Making of the Soviet Public Sphere* (New Haven, Connecticut, 2007).

Lenin'in doktorları, durumun ciddiyetinin hâlâ farkında değillerdi ve hastalığın bütün boyutlarıyla gözler önüne serilmesi ancak 27 Mayıs 1922 tarihinde geçirdiği ilk felçten sonra mümkün olacaktı. Bu felç ile birlikte düzgün konuşma ve okunaklı yazma yeteneğini geçici olarak yitirdi. Lenin geçirdiği ilk felcin ardından son derece kötümserdi ve sonunun yaklaştığını düşünüyordu. Esasında bu konuda haklıydı, gerçi geçici iyileşmeler ona çalışabileceği birkaç ay daha kazandıracaktı. Geçmişte bir köylünün, kendisinin *kondraşka* [felç için eskiden kullanılan bir sözcük] neticesinde öleceği kehanetinde bulunduğunu hatırlıyordu. Köylü o vakit bu teşhisini, Lenin'in boynunun "korkunç derecede kısa" olması gerçeğine dayandırmıştı.

Lenin ayrıca gözlemlerine dayanarak, profesyonel devrimcilerin genellikle elli yaşlarındayken vadelerini doldurduklarını düşünüyordu. Paul ve Laura Lafargue'ın 1911 yılında birlikte intihar edişini hatırlıyordu. Önünde böyle bir örnek olan Lenin, artık intiharı düşünmeye başlamıştı. 30 Mayıs 1922 günü Gorki'deki kır evinde Stalin'i görmek istedi. Stalin ve Buharin arabayla Gorki'ye gittiler ve Stalin birkaç dakika boyunca tek başına Lenin ile görüştü. Buharin dışarıda beklerken Lenin'in kız kardeşi Mariya'ya İlyiç'in Stalin'i neden görmek istediğini tahmin ettiğini söyledi. Stalin Lenin'in odasından eli ayağı titreyerek çıktı. Arabaya doğru yürürken Buharin ve Mariya'ya akıl danıştı (ve onlardan Krupskaya'ya bir şey söylememelerini istedi). Lenin Stalin'e, felç geçirmesi durumunda kendisine yardım edeceğine dair verdiği sözü hatırlatmıştı ve şimdi de ondan bu söze sadık kalmasını istiyordu. Stalin'den kendisine siyanür hapları bulmasını istemişti.

Üçü arabanın yanında konuşurlarken Stalin'in içini kuşkular kemiriyordu: "Onu sakinleştirmek için yapacağıma söz verdim, peki ama ya sözlerimden durumunun gerçekten umutsuz olduğu anlamını çıkarırsa?" Sonuç itibariyle Stalin'in geri dönüp Lenin'i, doktorların durumu konusunda iyimser oldukları, kendisinin iyileşeceği ve bu isteğini yerine getirmek için henüz zamanın gelmediği konusunda ikna etmesine karar verildi. Lenin razı

oldu, gerçi Stalin odadan çıkarken "benimle oyun mu oynuyorsun? [*Lukavil?*]" diye sormuştu. Stalin ise "beni ne zaman seninle oyun oynarken gördün?" yanıtını vermişti.[17]

Ve Lenin, ilk ziyaretçilerini kabul etmesi için birkaç ay geçmesi gerekse de gerçekten iyileşti. Ağustos ve Eylül'de Gorki'de politik ziyaretleri kabul ediyor ve işe geri dönmek için hazırlanıyordu ki, 2 Ekim'de gerçekten geri döndü. Sonbaharın geri kalan ayları boyuna Lenin son derece yoğun bir tempoda çalıştı. Bu dönem içerisinde Stalin ve Troçki de dahil bazı Politbüro üyeleriyle görüş ayrılıkları yaşasa da bu ayrılıklar, mutat seyrinde işleyen ilişkilere zarar vermeden çözüme ulaştırıldı.

Kasım sonunda Lenin, sonun hızla yaklaşmakta olduğunu ve partiye son bir vasiyet bırakmanın vaktinin artık geldiğini bariz biçimde hissediyordu. Bu nedenle Friedrich Engels'in "Siyasî Vasiyet"inin bir kopyasını istedi.[18] 15 Aralık 1922'de Lenin ikinci kez felç geçirdi. Artık okunaklı bir biçimde yazamıyor, yalnızca sözlü olarak veya dikte etme yoluyla (ki bu prosedürden şiddetle nefret ediyordu) iletişim kurabiliyordu. Geçirdiği felcin arifesinde, üzerinde çalışmakta olduğu dosyalarını "tasfiye etmeye" ve kişisel kütüphanesindeki kitapları elden çıkarmaya bile başlamıştı. Tarımla ilgili kitaplarını kız kardeşi Mariya'ya, eğitim ile emek ve üretim propagandasının bilimsel örgütlenişi üzerine olanları Krupskaya'ya vermişti, edebî eserler ihtiyaç hâsıl oluncaya dek tutulacaktı, kendisine ise siyasî yazıları, anıları ve biyografileri ayırmıştı.[19] Güncel gelişmelerden kopan ve günde yalnızca birkaç dakikalık dikte seansları yapabilen Lenin'in olaylar üzerindeki etkisi, ancak yazdığı son birkaç makaleyle sınırlı olabildi.

17. Mariya Ulyanova'nın *İzvestiya TSK KPSS*'de yayımlanan sonraki beyanlarına dayanmaktadır. (1989, Sayı 12, s. 198; 1991, Sayı 3, s. 188) Bu konuşmanın gerçekten yaşandığına dair başka yazılı deliller de mevcuttur.

18. "Siyasî Vasiyet", Engels'in mektuplarından oluşan, yakın geçmişte yayımlanmış bir koleksiyonun adıydı (*İzvestiya TSK KPSS*, 1991, Sayı 6, s. 198).

19. İzvestiya *TSK KPSS*, 1991, Sayı 6, s. 197.

Lenin Gorki'de dinlenirken, 1922 yazı.

Lenin'in Aralık 1922'den Mart 1923'e kadar geçen sürede yazdıkları, yalnızca o dönemde basılmış olan makalelerden ibaret değildir, içlerinde daha sonra gün yüzüne çıkacak olan dikte edilmiş bazı gizli metinler de vardır. Bu gizli metinlerin

esas niyetini tespit etmek pek kolay değildir ve bunlar uzun yıllar devam eden tartışmaları beraberinde getirmiştir. Ne yazık bu tartışmalar, dikkatleri Lenin'in yayımlanmasını istediğini bildiğimiz makalelerinin içeriğinden uzaklaştırmıştır. Bu son makaleler Lenin'in kendi kahramanlık senaryosunun üç zayıf noktasına -enternasyonal devrim, sosyalist dönüşüm için köylü desteği ve devlet aygıtını yeniden inşa etmek- dair son fikirlerini içerir ve böyle olduğu ölçüde de, onun 1919 yılında başlayan düşünsel değişiminin organik ürünleridir. Bunu ortaya koyabilmek adına, Lenin'in gizli yazıları meselesini es geçerek 1919 yılında başlayan ve 1923 yılı başlarında da devam eden üç zorluk karşısında vermiş olduğu tepkiyi analiz edeceğim.

Dayanmak

Lenin'in enternasyonal devrime olan iyimser itimadı, bir Lenin sempatizanı olan Arthur Ransome'ın 1919 yılı başlarında kendisiyle gerçekleştirdiği mülakatta da kendini belli eder. Ransome şöyle yazmaktadır: "İngiltere'nin devrim arifesinde olduğundan kesinlikle emindi ve benim itirazlarıma burun kıvırıyordu... 'Grevler ve Sovyetler. Bu iki alışkanlık yerleştiği vakit, hiçbir güç işçileri bunlardan alıkoyamayacak. Ve Sovyetler bir kez kurulduğunda, er ya da geç en büyük güç o olmak zorunda.'"[20] Ransome Britanya'da bir devrim olacağına inanmadığını dile getirdiğinde ise, Lenin şu cevabı verecekti:

> Bizde şöyle bir deyiş vardır: bir adam tifoya yakalanmış olduğu halde, sapasağlam ayakta duruyor olabilir. Bundan yirmi, belki de otuz yıl önce, ben de hafif seyreden bir tifoya yakalanmıştım ve o halde hayatıma devam ediyordum, ama birkaç gün sonra hastalık beni yere serdi. İngiltere, Fransa ve İtalya da tıpkı benim gibi hastalığa çoktan yakalanmış durumdalar. İngiltere size bundan etkilenmemiş gibi görünüyor olabilir, ancak mikrop çoktan bünyesine girdi.[21]

20. Ransome, *Russia in 1919*, s. 118-19.
21. A.g.e., s. 126. Ransome şu cevabı veriyordu: evet, *hafif seyreden* tifo.

Bir yıl sonra Lenin, ziyaretine gelen bir diğer İngiliz, Bertrand Russell ile konuşurken bariz biçimde daha az iyimserdi. Britanyalı Komünistlerin benimsemesini istediği stratejiyi, Russell'a şöyle özetliyordu: bir İşçi Partisi hükümetinin seçilmesini desteklesinler ve onun ataletinin kitleleri radikalleştirmesini umut etsinler – bu, besbelli Lenin'in 1917'deki kendi deneyiminden çıkarsadığı bir stratejiydi. Russell, "İngiltere'de gerçekleşecek herhangi bir şey, kan dökülmeden başarılabilir" dediğinde ise Lenin, "bu öneriyi mantıksız bularak elinin tersiyle itti". Bununla birlikte "İngiltere'de devrimin şu an için düşük bir ihtimal olduğunu ve işçilerin Parlamenter Hükümetten henüz yeterince nefret etmediğini kabul ediyordu".[22]

Enternasyonal devrimin gecikmesi, Rusya'da "sosyalizme doğru adımlar" atılmasına dair fikirlerinde Lenin'i daha temkinli olmaya zorladı. 1919 yılı başlarında, Bolşevik hükümetin bekasını tehdit eden büyük zorluklara rağmen Lenin kitlesine hâlâ "bunun en zorlu son altı ay" olduğu konusunda güvence verebiliyordu, çünkü ona göre "enternasyonal koşullar hiç bu kadar iyi olmamıştı".[23] Mart 1919'da Macaristan'da patlak veren devrim onu bilhassa keyiflendirmişti. Rusya'dan "daha kültürlü bir ülke" olan Macaristan, "Kerenskiler ve emperyalistlerin bizlere dayatmış olduğu kan ve şiddet ortamı olmadan" sosyalist devrimi daha güzel bir şekilde hataya geçirebilirdi.[24]

22. Russell, *The Theory and Practice of Bolshevism*, 2. Basım (Londra, 1949) (1. Basım: 1920), s. 34 [*Bolşevizmin Pratiği ve Teorisi*, Çev. Özgür Ulusoy, BGST Yay., 2016]. Lenin'in İngiltere için olan senaryosu, Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresi için Russell ile konuşmasından hemen önce kaleme almış olduğu *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı* isimli kitapçıkta ortaya konmaktadır.
23. Bu güvencelere dair bir örnek için Mayıs 1919 tarihli konuşmasına bakınız. (*Leninskiy sbornik* [1970], 37:150).
24. Lenin, *PSS* 38:261-2; *CW* 29:271; ayrıca bkz. *PSS* 38:316-19; *CW* 29:320-23.

Lenin, Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nde konuşma yapıyor, Temmuz 1920. Lenin'in sol tarafında Karl Radek oturuyor.

Lenin'in iyimserliği sürdürülebilir değildi: Macar devriminin 1919 Ağustos'unda aldığı yenilgi, onun enternasyonal devrimle ilgili retoriğinde bir dönüm noktasıdır. 1921 yılı başlarında, NEP arifesinde Lenin, Batı Avrupalı işçilerin "kapitalistlerin işini bir çırpıda bitirme" fırsatını değerlendiremediklerini üzüntüyle dile getiriyordu. Sonuç olarak, "geçtiğimiz son dört yıl içinde çektiğimiz temel sıkıntıların nedeni, Batı Avrupalı kapitalistlerin savaşı bitirip devrimi bertaraf etmeyi başarmış olmaları gerçeğidir".[25] Lenin buna uygun olarak, senaryosunda bazı değişikliklere gitti. Yöntemlerden biri başarı tanımını değiştirip aşağı çekmekti. Evet, Bolşevikler belki Avrupa proleterlerinden gelecek "seri ve doğrudan destek" konusunda fazla iyimser davranmışlardı, ancak iktidarlarını sürdürmeyi de başarmışlardı ve bu da onların "temel meselelerin çoğunda haklı" oldukları anlamına geliyordu:

25. Lenin, *PSS* 42:310-11; *CW* 32:113 (6 Şubat 1921).

Lenin, Komintern'in İkinci Kongresindeki oturumlar sırasında Nikolay Buharin (ortadaki) ve Grigori Zinovyev ile istişare ediyor, 1920 yazı.

> Kendimize bunun nasıl olabildiğini, bugüne bugün dünyanın en geri ve en zayıf devletlerinden birinin dünyanın en güçlü ülkelerinin alenen düşmanca saldırılarını nasıl olup da geri püskürtebildiğini sorduğumuzda, bu soruyu tahlil etmeye kalktığımızda açıkça görüyoruz ki bu, bizim temel meselelerin çoğunda haklı çıkmamızın bir neticesidir. Tahminlerimiz ve hesaplarımız doğru çıkmıştır. Olaylar öyle bir şekilde gelişti ki; güvendiğimiz ve bütün politikamızın temeli olarak gördüğümüz dünya işçilerinin seri ve doğrudan desteğini alamamış olsak bile, doğrudan veya seri olmayan başka türde bir destek gördük, bu da dünyanın her yerindeki, hatta bize en düşman ülkelerdeki emekçi kitlelerin -işçilerin ve köylülerin, kırsaldaki kitlelerin- sempatisiydi.[26]

Ortada gerçek bir devrim olmadığı halde Lenin, Sovyet sisteminin dünyanın ezilen halkları için ilham verici bir model olduğunda ısrar ediyordu. Hatta Sovyet Rusya'nın kapitalistlerin -esas itibariyle zafer kazanmış büyük devletlerin baskılarına rağmen Bolşeviklerle ticaret anlaşmaları imzalamış, Rusya'yla sınır komşusu olan küçük devletlerin kapitalistlerinin- bile desteğini almış olmasıyla böbürleniyordu.[27]

Fakat Lenin, gerçek bir enternasyonal devrimin bizatihi Rusya'da sosyalizme doğru atılacak hızlı adımlar için zorunlu bir temel oluşturduğu yönündeki inancından vazgeçmedi. 1923 yılında kaleme aldığı son makalelerinden birinde Lenin, "Rusya, Hindistan, Çin vb" ülkelerin dünya nüfusunun çok büyük bir kısmını oluşturduğunu söylüyor ve şu konuda güvence veriyordu: "bu çoğunluk öyle büyük bir hızla bağımsızlık mücadelesi içine dahil olmuştur ki, dünya genelindeki mücadelenin nasıl neticeleneceğine dair ortada en ufak bir şüphe dahi olamaz. Bu anlamda, sosyalizmin tam manasıyla zaferi mutlak surette garanti altına alınmıştır." Sosyalist Rusya'nın yapması gereken tek şey, nihaî zafere kadar dayanmaktır (*proderjatsya*). Lenin'in

26. Lenin, *PSS* 44:293; *CW* 33:144-5 (23 Aralık 1921).
27. Lenin, *PSS* 40:245; *CW* 30:450 (Nisan 1920). Bu iddiayı, daha sonra tartışacak olduğumuz, Lenin'in orta köylünün desteğinin sağlanması yönündeki teşebbüsüyle mukayese edin.

beş matbu sayfadan oluşan bu makalesinde "dayanmak" kelimesi iki kez geçer ve ayrıca aynı kökten (*derjat*) türemiş benzer anlamlar ifade eden kelimeler de toplam altı kez daha kullanılır.[28]

Lenin'in "dayanma senaryosu", çok daha düşük bir tonda da olsa, eski özgüvenine dair bir şeyler ortaya koyuyordu. Ancak enternasyonal kapitalizme olan zorunlu bağlılık, yaklaşımına yeni bir kaygı unsuru eklemişti. Eski Bolşevizm, Rusya'da esas olarak amaçladığı siyasî özgürlüğü tesis etmek için savaşmıştı, çünkü Bolşevikler alenî bir mücadelede Sosyal Demokrasi mesajının işçilerin sadakatini kazanabileceğinden emindi. Ama şimdi enternasyonal kapitalizm korkusu, Sovyet Rusya'daki siyasî özgürlüğü görünürde intiharla eşdeğer kılmıştı. Lenin 1921 yılında, tam bir ifade özgürlüğünü savunan bir parti yoldaşına şu satırları yazıyordu:

> Etrafı bütün dünyadan burjuva düşmanlarla çevrelenmiş RSFSC'de [Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti] basın özgürlüğü demek, burjuvaziye ve onun en sadık hizmetkârları olan Menşeviklere ve SR'lere *siyasî örgütlenme* özgürlüğü tanımak demektir.
> Bu su götürmez bir gerçektir.
> Burjuvazi (küresel ölçekte), pek çok yönden hâlâ bizden daha güçlüdür. Ona siyasî örgütlenme hakkı (= basın özgürlüğü, çünkü basın siyasî örgütlenmenin özü ve temelidir) gibi *ilave* bir silah daha vermek, düşmanın işini kolaylaştırmak, sınıf düşmanına yardım etmek anlamına gelir.
> Böylesi bir intihara kalkışıp kendimizi ortadan kaldırmak istemiyoruz, dolayısıyla bunu yapmayacağız.[29]

Lenin'in ifadeleri, "siyasî örgütlenme özgürlüğü"nün temeli olarak gördüğü "basın özgürlüğü"ne olan eski saygısını, bu kez yeni bir güvenlik hassasiyetiyle harmanlanmış bir halde ortaya koymaktadır.

28. Lenin, *PSS* 45:401-6; Pathfinder, s. 251.
29. Lenin, *PSS* 44:79; *CW* 32:505 (Ganka Myasnikov'a mektubu).

Kto-Kovo (Kim-Kimi)

Lenin'in Rusya'da "sosyalizme doğru adımlar" atılması için öne sürdüğü ikinci gerekçe, köylüler *arasında* yaşanan sınıf savaşıydı. 1894'teki ilk yazılarından itibaren Lenin köylüleri, sömürülen proto-proleterlerin oluşturduğu bir çoğunluğun bir uçta, proto-burjuvalardan oluşan bir azınlığın ise diğer uçta yer aldığı iki kutuplu bir yapı olarak görüyordu. Çara karşı yapılacak demokratik devrim *bütün* köylülerle yan yana verilecek bir kavgaydı, çünkü çarın baskıcı yönetimi yoksul köylülerin olduğu kadar zengin köylülerin de çıkarlarını ihlal ediyordu. Çarın devrilmesiyle tesis edilecek siyasî özgürlük, sosyalistlere sömürülen kırsal çoğunluğa ulaşma imkânı tanıyacaktı. Kapitalizme karşı sosyalist bir devrime verilecek destek "küçük burjuvazi"den değil, ancak sömürülen çoğunluktan gelebilirdi.

Lenin 1918 yılı sonlarında, Rus köylerinde yaşanan sınıf çatışmasının kentli işçiler tarafından gerçekleştirilen 1917 Ekim devriminden bile daha önemli bir kırsal devrime doğru yol aldığını ilan ettiğinde, hâlâ bu senaryoyu temel alıyordu. Bolşevik devriminin sosyalist referansları, Bolşevikler salt sömürülen çoğunluk yerine köylülerin tamamı tarafından desteklendikleri müddetçe zayıf olmaya mahkûmdu.

Fakat ne yazık ki senaryo ile gerçekler arasındaki uyumsuzluk artık görmezden gelinemezdi ve Lenin senaryosunu yeniden uyarlamak zorundaydı. 1919 öncesinde Lenin köylüler arasındaki kutupsal uçlara odaklanmıştı: *kulak*'a karşı kırsal yoksul (*bednota*). 1919'da odak, resmî olarak tayfın *ortasına* doğru kaydı: henüz kutuplaşmamış olan köylü kitleleri. Sosyalizme doğru atılacak adımlar, bu orta köylüleri –bildiğimiz manadaki köylüleri– proletaryanın önderliğini takip etme konusunda ikna etmek üzerinde giderek daha fazla yoğunlaşmaya başladı. Lenin'in buna mukabil yaptığı düzenlemelerin izi, bir dizi paralel süreç üzerinden okunabilir: kırsal yoksulların liderlik vasıflarına dair gördüğü rüyadan uyanma, kulaklarla olan çatışmayı

hafifletme ve orta köylüyü sosyalizmin erdemleri konusunda ikna etmenin yollarını arama.

Lenin'in orijinal senaryosunda kırsal yoksullara atfedilen özel bir görev vardı: küçük ölçekli bireysel üretimden büyük ölçekli kolektif üretime geçişe önderlik etmek. Savaşın yol açtığı iktisadî çöküşün bellerini bükmesi neticesinde en yoksul köylüler, eski usullerle tarım yapmanın imkânsızlığını fark edeceklerdi. Komünler (*kommun*ı) oluşturmak için arazilerini birleştireceklerdi yahut da toprak sahiplerinin mülklerini devralarak bunları "devlet çiftlikleri" (*sovhoz*ı) olarak işleteceklerdi. Bu kolektif işletmeler, geri kalan köylülere de sosyalizmin avantajlarını gösterecekti ve işte böylece kırsalın sosyalist dönüşümüne giden yolda istikrarlı ve gözle görülür bir ilerleme kaydedilecekti. Lenin'in öngörüsü bu yöndeydi.

Lenin, komünlerin ve devlet çiftliklerinin başarı şansı konusunda hâlâ görece iyimser olduğu 1918'in Aralık ayında, sosyalist komünlerin düzenlediği bir konferansta konuşma yapıyor.

Ancak Lenin'in de büyük bir üzüntüyle farkına vardığı yegâne sorun şuydu: gerçek komünler ve devlet çiftlikleri, köylüleri sosyalizmden *soğutan* nitelikte *negatif* örnekler olmuştu. 1919 yılı başlarından itibaren, şikâyetlerin gerek nicelik olarak gerekse dışa vurulan öfke bağlamında sürekli olarak artış kaydettiği bir tablo ile karşı karşıyaydık. Lenin'in bu meseleyle ilgili zehir zemberek sözleri, orijinal senaryosuna yapmış olduğu büyük duygusal yatırımdan kaynaklanıyordu:

> *Nisan 1919*: "Köylüler şöyle diyorlar: Yaşasın Sovyet *vlast*'ı, yaşasın Bolşevikler, ama kahrolsun *kommuniya*![30] *Kommuniya*'ya, ahmakça örgütlenmiş olduğu ve kendilerine zorla dayatıldığı için sövüyorlar. Kendilerine dayatılan her şeye şüpheyle yaklaşıyorlar ve bunda haklılar. Orta köylülere gitmeli, onlara yardım etmeli, onlara bilim ve sosyalizm alanında bir şeyler öğretmeliyiz. Çiftlik idaresi konusunda ise biz onlardan bir şeyler öğrenmeliyiz."[31]
> *Aralık 1919*: "komünler yalnızca köylüler arasında negatif bir tavrı provoke etmek konusunda başarılı oldu, öyle ki 'komün' kelimesi zaman zaman komünizme karşı mücadelede bir slogana bile dönüştü".[32]
> *Aralık 1920*: Lenin alaycı bir tavırla, kolektif olarak örgütlenmiş çiftliklerin son derece içler acısı bir halde olduğunu, öyle ki buraların gayet haklı olarak darülaceze olarak adlandırılabileceğini söyler.[33]
> *Mart 1921*: "Bu kolektif çiftçilik deneyimi, bizlere yalnızca nasıl çiftçilik *yapılmaması* gerektiğini gösterdi: etraftaki köylüler ya kahkahalarla gülüyorlar ya da öfke dolular."[34]

Lenin'in kırsal yoksulların sınıf liderliği konusunda gerçekleri görmeye başlamasına paralel olarak, 1918 yılının şiddetli kulak-karşıtı retoriğinde de geri adım atıldı. Lenin 1919 yılında, kulaklar ile genel olarak burjuvazi arasındaki farkı şöyle vurguluyordu: kulak direnişi bastırılacak, ancak kentli kapitalistlerin

30. Burada muhtemelen kırsalda Rus köylüsü için bilinmedik yeni bir kelime olan *kommuna* (komün) yerine daha bilindik *kommuniya* (komünyon) kelimesinin kullanımına alaycı biçimde atıf yapılmış (ç.n.).
31. Lenin, *PSS* 38:256-8; *CW* 29:265-7.
32. Lenin, *PSS* 39:372-82; *CW* 30:193-204.
33. Lenin, *PSS* 42:180 (Sovyetler Sekizinci Kongresi, Aralık 1920).
34. Lenin, *PSS* 43:60-61; *CW* 32:216-17.

aksine kulakların malına el konulmayacaktı.[35] Aynı yılın ilerleyen günlerinde ve biraz hayret verici bir biçimde, acımasız "*ili-ili*" mantığının –*ya* işçilerin diktatörlüğü *ya da* toprak sahiplerinin diktatörlüğü– Sibirya'daki kulakların (Bolşevik karşıtı Beyaz hareketin "en büyük lideri" olan) Amiral Kolçak'a karşı sovyet iktidarını desteklemeleri anlamına geldiğini belirtiyordu. Aralık 1920'de kendisini soru yağmuruna tutan Bolşeviklere sinirlenen Lenin, Merkez Komite üyelerinin tamamının "kulaklara karşı yürütülen mücadeleyi abarttıkları ve ölçüyü hepten kaçırdıkları" konusunda hemfikir olduklarını söylüyordu. Nitekim Bolşevikler o zamana dek alenen kulakların iktisadî çabalarına bel bağlamış durumdaydı, öyle ki tam da bu nedenle, onlardan artık "çalışkan malikler" olarak bahsediliyordu.[36]

Gördüğümüz gibi Lenin "köylerdeki sınıf savaşı"ndan bahseden orijinal senaryosunu, 1921 yılı başında yürürlüğe giren NEP'ten çok önce terk etmişti. Onun yerine, geçmişte figüranlık yapan orta köylünün artık başrol oynadığı bir senaryo çıktı ortaya. Resmî olaraksa "orta köylüye doğru kayma" 1919 yılı başlarında epey tantanalı bir biçimde ilan edilecekti. Muhacir iktisatçı Leo Pasvolsky'ye göre, Lenin ve Troçki tarafından köylülere yazılan açık mektuplar, muhtelif resmî kararnameler ve "olaydan haftalar sonrasında bile Sovyet basınında yer almaya devam eden düzinelerce makale... Sovyet rejiminin başka hiçbir konuda başvurmadığı boyutta bir ajitasyon kurgusunun parçalarıydı".[37] Köylüler, Sovyet iktidarının toplumsal destek için yeni bir temel arayışında olduğunu ve *bednota*'nın (yoksul köylünün) artık köylerin tartışmasız efendisi olmadığını hemen idrak ettiler. Zamanında çok ses getirmiş olmasına rağmen bu kampanya, günümüz tarihçilerinin görüş alanından çıkmıştır, zira iç savaş dönemi Bolşevizminin hâkim stereotiplerine uymamaktadır.

35. Lenin, *PSS* 38:194-5; *CW* 29:205 (Sekizinci Parti Kongresi'nde yaptığı konuşma, Mart 1919).
36. Lenin, *PSS* 42:195.
37. Pasvolsky, *Economics of Communism*, s. 265.

Lenin zamanla yeni ve daha hırslı bir senaryo geliştirdi: orta köylüyü doğrudan sosyalist davaya dahil etmek. Peki, ama nasıl? Orta köylüyü sosyalizmin avantajları konusunda ne ikna edebilirdi? Var olan kolektif tarımsal üretim modelleri –*kommun*ı ve yoksul köylülerin işlettiği devlet çiftlikleri– utanç vesikası birer başarısızlık örneğiydi. Dahası, üretim ilişkilerini dönüştürmek için şiddete başvurmak bir seçenek değildi. Bu noktanın bilhassa gündeme getirilmesi gerekiyor, çünkü iç savaş sırasında gerek ihtiyaç duyulan kaynakları elde etmek gerekse köylü isyancıları bastırmak için, köylülere karşı uygulanan ciddî bir devlet şiddeti söz konusuydu. Ancak Lenin'in düşüncesinde –ve hiç şüphesiz köylülerin anlayışına göre de– devlet şiddetinin bu geleneksel biçimleri ile üretim yöntemlerini dönüştürmek için kullanılan şiddet birbirinden çok farklıydı. Marksist bir bakış açısından, insanları daha üstün bir üretim biçimini benimsemeye zorlamak o kadar da yanlış veya absürt değildi.

Lenin, köylülere sosyalizmin avantajlarını anlatmanın yeni bir yolu olarak elektrikli sabanın tanıtıldığı bir sunumdan oldukça etkilenmiş görünüyor (Ekim 1921).

Devlet çiftlikleri ve *kommun*'ya dair umutlarının gözlerinin önünde birer birer yıkıldığına tanık olduğu halde Lenin, zor kullanmanın kabul edilemezliği konusunda *daha da* ısrarcı bir tavır takınmıştı ki Stalin ile arasındaki en büyük fark buydu. Lenin'in bu meseleye dair en vurgulu beyanları, 1919 yılına, tam da iç savaşın en zorlu zamanlarına tekabül eder. "Kendimize her şeyden önce şu gerçeği temel almalıyız: tam da meselenin özü gereği, şiddeti bir yöntem olarak kullanarak burada bir şey başarılamaz... *Orta köylülerin* mülkiyet ilişkileri söz konusu olduğunda, *şiddetten bahsetmek kadar aptalca bir şey daha olamaz.*"[38] "[*Kommun*ı kurulması için herhangi bir şekilde şiddet uygulanmasının] mantıksızlığı o denli barizdir ki, Sovyet hükümeti bunu çok önce yasaklamıştır". Yakında "bu zorbalığın [*bezobraziye*] son izleri de bütün Sovyet Cumhuriyeti sathından silinecektir".[39]

Lenin sonunda orta köylülere sosyalizmin avantajlarının, kolektif deneyler yoluyla, doğrudan değil de dolaylı olarak gösterilmesine karar verdi. Kırsalın sosyalist dönüşümünde benimsenecek yeni yol, küçük burjuva çölündeki "kolektif üretim vahaları"nın propagandasını yapmak yerine, sosyalist endüstrinin dönüştürücü gücünü temel alacaktı. Ocak 1920'de, *sovhoz*ı ve *kommun*ı ile ilgili gerçekleri görmeye başladığı sırada Lenin, Bolşevik mühendis Gleb Krjijanovski'nin Rusya'nın elektrifikasyonunun taşıdığı büyük potansiyele dair yazdığı bir makaleyi okudu ve o an kendisi de bizzat elektriğe kapılmış gibi oldu: yaşadığı ikilemden çıkış yolu, işte tam da buydu. Elektrifikasyon planı –sembolik olarak, başarısızlığa uğramış "İkinci Ekim devrimi" programının yerini alan– "ikinci bir parti programı" olacaktı onun için. Lenin'in 1920 yılı sonlarına ait meşhur "Komünizm, sovyet iktidarı artı bütün ülkenin elektrifikasyonudur" sloganının derunî anlamı, işte bu yeni köylü stratejisidir.[40]

38. Lenin, *PSS* 38:200-201; *CW* 29:210-11(Sekizinci Parti Kongresi, Mart 1919) (Lenin'in vurgusu). Ayrıca bkz. *PSS* 38:29; *CW* 29:44-5 (Mart 1919).

39. Lenin, *PSS* 39:372-82; *CW* 30:193-204 (Aralık 1919).

40. Kolektif üretimin vahaları metaforu N. Osinski'ye aittir, *Pravda*, 5 Eylül 1920. Lenin'in elektrifikasyonla ilgili sloganları için bkz. *PSS* 42:30; *CW* 31:419 (21 Kasım 1920) ve 42:157-9; *CW* 31:516 (22 Aralık 1920).

Sosyalizmin avantajlarının gözler önüne serilmesinin bir diğer ve çok daha doğrudan yolu da köylülere *devlet kanalları aracılığıyla* ekipman, giysi, tıbbî yardım ve diğer gerekli malzemelerin temin edilmesiydi. Tıpkı şiddet meselesinde olduğu gibi, bu konuya dair de var olan yaygın bir yanlış anlaşılma, Lenin'in *iç savaş döneminde bile* kırsala maddî teşviklerin sağlanması ihtiyacı üzerindeki ısrarını vurgulamayı zorunlu kılıyor. Bunu gerçekleştirmek için NEP'i beklemesine gerek yoktu. Ancak elbette iç savaş döneminde köylülerle mübadele edilecek materyaller son derece sınırlıydı:

> *Ağustos 1919*: İşçi hükümetinin şu an köylülere mal verememesini anlamak zor değildir, zira endüstri hâlâ duraklama dönemindedir. Ne ekmek, ne yakıt ne de endüstri vardır. Her makul köylü, ihtiyaç fazlası tahılını açlıktan ölen işçiye, sonrasında sanayi malları ile geri ödenecek bir borç olarak vermesi gerektiğini kabul edecektir.[41]
> *Mart 1920*: Fakat emperyalist savaş ve sonrasında karşı-devrime karşı verilen mücadele, bütün ülkeyi yıkıp yerle bir etmiştir. Bu kaosu aşmak, endüstriyi ve tarımı yeniden tesis etmek ve köylülere tahıl karşılığında ihtiyaç duydukları malları vermek için varımızla yoğumuzla çabalamak zorundayız.[42]

Lenin ve Bolşevikler, köylülere mübadele maddeleri sağlayacaklarına söz veriyorlar, ancak bunu devlet kanalları aracılığıyla yapmak istiyorlardı. Lenin devletin dağıtım organlarının "işçi hükümetinin de gayet farkında olduğu, ancak sosyalizme geçişin ilk aşamasında ortadan kaldırılamayacak", hâlâ pek çok kusuru olduğunu itiraf ediyordu.[43] Bununla birlikte, gerçek anlamda sosyalist bir bölüşüme doğru istikrarlı bir ilerlemeyi dört gözle bekliyordu. Çatışmalar ortadan kalkacak, endüstri yeniden can-

41. Lenin, *PSS* 39:154; *CW* 29:555.
42. Lenin, *PSS* 40:230; *CW* 30:435 (kaydedilmiş kısa bir konuşmadan). Troçki'nin Şubat 1920'de ifade ettiği gibi, "alınan tahılın karşılığı, birkaç ay yahut bir-iki yıl içerisinde giysi, tarım ekipmanı, gazyağı, vesaire olarak köye geri ödenecektir" *Soçineniya* [Moskova, 1925-7], Cilt 15, s. 14-23).
43. Lenin, *PSS* 39:278; 30:113-14 (Ekim 1919).

lanacak ve sosyalist devlet, teşkilâtlarını iyileştirerek kendine çekidüzen verecekti.

Özel tahıl ticaretinin 1921'de suç olmaktan çıkarılması, bu sosyalist bölüşüme doğru istikrarlı ilerleyiş senaryosunun da sonunu getirdi. Elektrifikasyon gibi uzun vadeli projelere bel bağlanması, aynı zamanda kırsalın sosyalist dönüşümünün askıya alınması anlamına geliyordu. 1921 baharında Lenin NEP'in yürürlüğe konmasını şu sözlerle meşrulaştırıyordu: "[köylülüğü] yenilemediğimiz, büyük ölçekli makineler onu yenilemediği takdirde, yapmamız gereken şey köylüye kendi işinin patronu olma imkânını sunmaktır".[44] Kentle kır arasındaki temel iktisadî bağ artık devlet değil, bir kez daha pazar ve özel tacirler oluyordu. Bu esasında oldukça ciddî bir aksaklık, sosyalizme giden yolda esaslı bir geri adımdı. Dolayısıyla son makalelerinden birinde Lenin okurlarından, özel ticaretin tedricî olarak tasfiye edilmesinde kooperatifler gibi devlet denetimindeki kanalların kullanılmasına dönük orijinal tasarıyı unutmamalarını istiyordu.[45]

NEP, Lenin'in sosyalizm için orta köylünün desteğine başvurma stratejisini değiştirmedi – değiştirdiği tek şey problemin boyutu oldu. Öncelikli amaç eskiden olduğu gibi, çok sayıdaki maddî emtianın devlet kanalları yoluyla tedarik edilmesi olarak baki kaldı. NEP'ten önceki dönemde, icabına bakılması gereken düşman her tarafa yayılmış olan yeraltı piyasasıydı. NEP'ten sonra ise bu düşman, artık yasallaşmış olan özel tahıl piyasasına –aynı düşmanın farklı bir legal statüye kavuşmuş haline– dönüştü.

Lenin'in stratejisi *kto-kovo* senaryosu olarak adlandırılabilir. Bu yafta bazı okurlara paradoksal gibi görünecektir, zira *kto-kovo* veya "kim-kimi" ifadesi, ortak kültüre Lenin'in en sevdiği tabir

44. Lenin, *PSS* 43:29; *CW* 32:188-9 ("kendi işinin patronu olma imkânı", *svobodno hozyainiçat'* ifadesinin benzer sözcüklerle anlatılmış halidir.)

45. Lenin, "On Cooperation", *PSS* 45: 369-77; Pathfinder, 209-18 ["Kooperatifçilik Üzerine", *Ekim Devrimi Dosyası* içinde, Çev. Kenan Somer, Sol Yay., 1999]. Gorbaçov döneminde bu makale bağlamından kopartılarak, devlet kontrollü bölüşümün *terk edilmesinin* savunulması amacıyla kullanılmıştır.

ve onun temelde katı ve ödünsüz olan yaklaşımının bir ifadesi olarak yerleşmiştir. Dolayısıyla "Kim-kimi" ifadesinin çoğu kez "Kim kimi yok edecek?" kabilinden bir anlama geldiği düşünülür. Gerçekte ise Lenin bu ifadeyi kariyerinin epey sonlarında yalnızca iki-üç kez kullanmış ve o zaman dahi ona herhangi bir önem atfetmemiştir. Eğer *kto-kovo* ilk olarak Zinovyev ve sonrasında Bolşevik liderler tarafından gündeme getirilmeseydi, muhtemelen çoktan unutulup gitmiş olacaktı. *Kto-kovo* –Lenin'in ödünsüzlüğüne dair pek de iyi bir örnek teşkil etmeyen– NEP'in mantığının özlü bir ifadesi olarak benimsendi.[46] Bu ifadeyi aşağı yukarı şu şekilde yorumlamak gerekir: "köylülerin sadakatini kazanma yarışını hangi sınıf kazanacak: proletarya mı, yoksa artık müsamaha gösterilen burjuvazi (diğer bir deyişle *NEPçiler*) mi?" Lenin *kto-kovo* tabirini üzerinde fazla düşünmeden birkaç kez kullanmış olsa da, sonraları bu ifadeyle birlikte anılacak olan senaryodan birçok kez ve coşkuyla bahsetmiştir. Bunun belki de en belagatli versiyonu, yazdığı son makalelerden birinin bitiş cümlelerinde karşımıza çıkar:

> Son tahlilde cumhuriyetimizin kaderi, köylü kitlelerin işçi sınıfını destekleyip birlikte kurdukları ittifaka sadık mı kalacağına, yoksa "NEPçilerin", yani yeni burjuvazinin işçi sınıfıyla arasını açmasına, işçi sınıfıyla aralarında bir bölünme yaratmasına izin mi vereceğine bağlı olacaktır. Bu alternatifi ne kadar net görürsek, tüm işçilerimiz ve köylülerimiz bunu o kadar iyi anlayacaklar ve Sovyet cumhuriyeti için felaketle sonuçlanabilecek bir bölünmeden kaçınma şansımız o denli artacaktır.[47]

---

46. Görünüşe göre bu ifadenin kullanıldığı örnekler şunlarla sınırlıdır: *PSS* 43:371 (1921 Onuncu Parti Kongresi konuşmasına ait notlar), *PSS* 44:160-1, *CW* 33: 65-6 (Ekim 1921 tarihli konuşma); *PSS* 45:6, *CW* 33:216 (6 Mart 1922 tarihli konuşma). Lenin benzer türde ifadeleri, partinin bürokrasi tarafından kontrol edilmesinden duyduğu rahatsızlıktan bahsederken de kullanmıştır (*PSS* 45:94-5; Pathfinder, s. 50 51). İfadenin sertlik yanlısı imaları muhtemelen Stalin'in cebrî kolektifleştirmenin, *kto-kovo* sorununu başarıyla çözdüğünü iddia etmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır.

47. Lenin *PSS* 45:383-88; Pathfinder, 233 ("How to Reorganize Rabkrin") (Ocak 1923) ["İşçi ve Köylü Müfettişliği Kurulunu Yeniden Nasıl Örgütlemeli?", *Ekim Devrimi Dosyası* içinde, Çev. Kenan Somer, Sol Yay., 1999].

NEPçiler veya yeni burjuvazi, rakip liderlik rolünde liberal burjuvazinin yerini almıştı. *Kto-kovo*, Lenin'in NEP'in sınıf mantığı olarak gördüğü şeyi ifade etmek için sonradan icat edilmiş bir deyim olmakla birlikte onun kahramanlık senaryosunun temel mantığını da yansıtıyordu. *Kto-kovo,* Eski Bolşevik senaryonun tozunun alınıp NEP'in gerçekliklerine uyarlanmış halidir.

Görünüşe göre Lenin, ilham verici sınıf liderliğini temel alan orijinal senaryosunun iyimser ruhunu yansıtan yeni bir senaryo öneriyordu. Ancak bu düzenlemenin bir bedeli olacaktı. Enternasyonal devrim mevzuunda olduğu gibi, bu yeni senaryo da daha önce olmayan türde, yapısal bir kaygı unsuru barındırıyordu. Lenin'in temel aksiyomlarından biri her zaman için şu olmuştu: piyasa için yapılan bireysel küçük ölçekli üretim, kaçınılmaz olarak tam ölçekli bir kapitalizmin ortaya çıkmasına neden olacaktı. Bu aksiyom, orijinal Eski Bolşevik senaryo nazarında bir endişe kaynağı değildi. Bilakis Rusya'nın kapitalist dönüşümü, demokratik devrim ve sonrasında sosyalist devrim için mücadele eden yenilmez savaşçılar yaratacak ilerici bir faktör olarak görülüyordu. Fakat şartlar artık değişmişti. Şimdi "küçük burjuva köylüler" tarafından yaratılan kapitalizm, sosyalizme doğru atılacak istikrarlı adımlar ve dolayısıyla Rusya'daki sosyalist devrimin meşruiyeti için bir tehdit oluşturuyordu.

Lenin bu endişesini 1919'dan sonra üzerine basa basa dile getirmeye başladı. İç savaş dönemindeki "serbest ticaret" üzerine yazdığı hicivli eleştirilerinde bunu görmekteyiz. Köylü kapitalizminin amorf ve fakat kudretli gücü, tahıl tekeline karşı savaş vermekteydi – ve köylüler bunu yaparak kentleri açlığa mahkûm ediyorlardı. 1920 yazında Lenin, bu durum karşısında şu ikazlarda bulunuyordu:[48]

48. Örneğin, *PSS* 38:62; *CW* 29:77 (Mart 1919).

> Sınıfların ortadan kaldırılması yalnızca toprak sahipleri ve kapitalistlerin saf dışı bırakılması -ki bu görece kolay başardığımız bir işti- demek değildir, aynı zamanda *küçük meta üreticilerinin* [= piyasa için üretenlerin] *de ortadan kaldırılması* anlamına gelir ki *bu insanlar saf dışı bırakılamazlar; biz onlarla uyum içinde yaşamak zorundayız; bu insanlar yalnızca uzun soluklu, yavaş, temkinli bir örgütsel çalışma ile yeniden şekillendirilip yeniden eğitilebilirler (ki zaten böyle olmak zorundadır da).*
>
> Bu insanlar proletaryanın etrafını dört bir yandan sararak küçük burjuva bir atmosfer yaratmakta ve bu atmosferin proletaryaya nüfuz etmesi ve onu yozlaştırması neticesinde, proletaryada küçük burjuvaziye özgü iradesizlik, bölünmüşlük, bireycilik ve birbirini takip eden coşkunluk ve moral bozukluğu halleri sürekli olarak nüksetmektedir... Milyonlarca küçük üreticinin sıradan, gündelik, farkına dahi varılmayan, anlaşılması güç, moral bozucu faaliyetleri, *tam da* burjuvazinin ihtiyaç duyduğu şeyi ortaya çıkarmakta ve onu yeniden *tesis etmektedir.*[49]

NEP ile ilişkili ricat etme hali, bu kaygıyı daha da artırmıştır. Lenin'in "küçük burjuva bireysel üretim"in soyut gücüyle ilgili saplantısı, orta köylülerin sınıf liderliğine dair iyimser umutlarıyla bağdaşmamaktadır. Bununla birlikte her ikisi de onun ömür boyu sadık kaldığı kahramanlık senaryosu içinde derin köklere sahiptir.

Kültürel Açık

Lenin'in çok eski bir ahbabı olan Grigori Zinovyev, 1920 yılının sonunda, devrimin gerçekleştiği yıl "sovyet demokrasisi"ne ne denli umut bağlanmış olduğundan bahsediyordu. Demokratik olarak seçilen sovyetlerin, "içerisinde, kitlelerin yaratıcılığının kendine en özgür ve en örgütlü yolu bulacağı... aşağıdan sürekli olarak taze güç akışının sağlanacağı... kitlelerin kendi yasalarını yapmayı hep birlikte ve aynı anda öğrenecekleri organlar" olmaları amaçlanmıştı.[50] Zinovyev bu hayaller ile

49. Lenin *PSS* 41:27-8; *CW* 31:44-5 (1920 yazı).
50. *Voprosı istorii KPSS*, 1990, Sayı 6, s. 33.

"demokratikleşmenin en temel talepleri"nin görmezden gelindiği 1920 yılı sonlarında karşı karşıya olunan çıplak gerçeklik arasındaki karşıtlığa dikkat çekiyordu.[51]

Sovyetlerin demokratik yenilenmenin araçları olarak yarattığı hayal kırıklığının, Lenin'in zihnini giderek daha fazla meşgul eden bir yansıması oldu. Sovyetlerin "bürokratizm"i ortadan kaldıracağı ve miras alınan devlet aygıtını bütünüyle yeniden tesis edeceği düşünülmüştü. Oysaki devlet bürokrasisi ile olan mücadelesinde her geçen gün daha fazla hüsrana uğrayan Lenin'in, şimdi her yere nüfuz etmiş olan bürokratizm ile savaşmanın yeni yollarını araması gerekiyordu.

1922 yılına gelindiğinde, Lenin'in devlet bürokrasisinin kusurları karşısında duyduğu öfke bir saplantıya dönüşmüştü. Şubat 1922'de bir çalışma arkadaşına "daireler boktan, kararnameler boktan. Gidip o insanları bulun, yaptıkları işi denetleyin – bunlar bizim için her şey demek" diye feveran ediyordu.[52] Bütün bir yıl boyunca *gosapparat*'ı (devlet aygıtını) yerden yere vurmaya ve sahip olduğu bütün eksik ve kusurların sorumlusu olarak çarlık rejimini suçlamaya devam etti. Lenin sürekli olarak, partinin devlet mekanizmasını değil, devlet mekanizmasının partiyi kontrol etmesinden endişe ediyordu. Devlet mekanizması, "şoförün istediği yöne değil de başkasının istediği yöne giden; sanki gizemli, kanun tanımaz bir el tarafından –Tanrı bilir kimin eli tarafından–; belki bir vurguncu, belki bir özel kapitalist, belki de her ikisi tarafından kullanılan bir araba" gibiydi.[53]

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi bürokrasi, enternasyonal kapitalizm ve "küçük burjuva" köylülerin kuşatması haricinde üçüncü bir kaygı unsuru oluşturuyordu. Bu yeni düşman son derece ironik bir yafta da kazanmıştı: "sovyet bürokratı". 1917

51. Zinovyev'in 8. Sovyetler Kongresi'nde yaptığı konuşmadan, Aralık 1920. (*Vosmoy vserossiysskiy syezd raboçih, krestyanskih, krasnoarmeyskih i kazaçih deputatov* (Moskova, 1921), s. 207-12, 224.

52. Lenin, *PSS* 44:368-9.

53. Lenin, *PSS* 45:86; Pathfinder, s. 41 (Mart 1922 tarihli konuşma); karş. *PSS* 45:308, 390-91; Pathfinder, s. 125, 238-9.

yılında bu kavram, herhalde saçma bir oksimoron olarak görülürdü, zira sovyetler dönem itibariyle "bürokratizm"in tam ters kutbu olarak değerlendiriliyordu. Fakat 1917'den sonra "sovyetler" giderek artan bir biçimde, partiden bağımsız bir devlet aygıtıyla aynı anlama gelen bir kavrama dönüştü. Tıpkı devrim öncesi bürokrasisinde olduğu gibi, "sovyet aygıtı"nın personeli de çoğunlukla orta sınıf "burjuva uzmanlar"dan oluşuyordu. Bunlar otomatikman sosyalist davaya düşman addediliyor, hatta bazen sabotajcı olarak görülüyorlardı. Lenin artık sovyet bürokrasisinden, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin dağılmış parçalarının sığındığı bir liman olarak bahsediyordu.

Sovyetler nasıl böyle başarısız olmuş ve olduğu şeyin nerdeyse tam zıddına dönüşebilmişti? Lenin'in teşhisi, proletaryanın (ve ondan da fazla) *narod*'un kültürel açığı üzerine odaklanıyordu. Lenin'in kullandığı haliyle *kultura*, okuryazarlık, temel tertip alışkanlıkları ve modern "medeniyet"in (ki bu da Lenin'in son dönem yazılarında sıkça karşımıza çıkan bir başka terimdir) diğer temel becerileri ile aynı anlama geliyordu. Lenin'e göre "sovyet bürokrasisi"nin kültürel seviyesi de son derece düşüktü. Fakat bu bürokratlar, ne yazık ki işçilerden ve hatta Komünistlerden daha kültürlüydüler. Lenin, Bolşevikleri kendinden üstün bir medeniyeti fethetmiş olan barbarlara benzetiyordu. Tarih bizlere gerçek tehlikenin "bozguna uğramış bir ulusun kendisini fethedene kendi kültürünü dayatması" olduğunu göstermemiş miydi? Bir başka deyişle "Komünistler dairelerin başına gelerek rütbe ve unvanlarının tadını çıkarmaya başlamışlardı, ancak gerçekte burjuvaziyle yan yana ve aynı yöne doğru yüzüyorlardı."[54]

54. Lenin, *PSS* 45:95-100; Pathfinder, s. 50-55. Sinsice bürokrasinin içine sızarak bir Sovyet personeli gibi görünmek için "renk değiştiren" kapitalistler için bkz. *PSS* 39:155; *CW* 29:556 (Ağustos 1919).

Rusya'nın yeni seçkinleri, Perm'deki bir vilayet parti komitesi, 1922.

Kültürel açık, Lenin'in Sovyetlere dair hayallerinin neden gerçekleşmediğini açıklamakla birlikte geri kalmış Rusya'daki sosyalist devrimin meşruiyetini tehdit ediyordu. Lenin bu tehditle, 1923 yılının Ocak ayında, solcu bir sosyalist olan Nikolay Suhanov'un 1917 devrimi anılarını okurken yüzleşti. Sonrasında dikte ettiği notlarda Lenin, Suhanov gibi sosyalist eleştirmenlerin Rusya'nın sosyalizm için hazır olmadığı yönündeki değerlendirmelerinde haklı olduklarını itiraf ediyordu. Bu türden bilindik argümanlara bir dizi retorik soruyla karşılık veriyordu (İki sayfada bu sorulardan toplam dokuz adet saymış bulunuyorum). Bu sorular, pozisyonlarından yeterince emin olmayanların tercih ettiği türde retorik araçlardır. Lenin'in soruları esasında iki soruya indirgenebilir: 1917'de, aksi halde umutsuz bir duruma sürüklenecek olan Rusya'da iktidarı ele geçirmekle hata mı ettik? Sosyalizm için gerekli olan kültürel önkoşulları iktidarı ele geçirdikten *sonra* tesis etmek alışılmadık bir görev olsa da, bizim bunun altından kalkamayacağımız ne malum?[55]

55. Lenin'in notları "Bizim Devrimimiz" başlığıyla yayınlanmıştır (*PSS* 45:378-82; Pathfinder, s. 219-23) [*Lenin'in Son Kavgası: Konuşmalar ve Yazılar 1922-23* içinde].

Lenin'in savunmacı tonu, proleter *vlast* ile kültür arasındaki bu ilişkiye dair derinlerde bir yerlerde alışılmışın dışında bir şeyler olduğuna dair huzursuz farkındalığını ele vermektedir. Standart Marksist model şöyle bir sıralama öngörüyordu:

kapitalizm → kültür→ *vlast* → sosyalizm

Lenin ise en azından Rusya için aşağıdaki gibi bir sıralamanın müsaade edilebilir ve hatta gerekli olduğunu ileri sürüyordu:

kapitalizm → *vlast* → kültür → sosyalizm

Marksist bir yaklaşımla, proleter *vlast*'ın kendi muvaffak varoluşu için kültürel bir temel yaratması fikri, Baron Münchausen'ın çizmesinin kulaklarından çekerek kendini saplandığı çamurdan çıkarmasına benzemektedir.

Lenin'in bir nevi mucizeye ihtiyacı vardı ve bu nedenle, sıradan bir yeraltı aktivistinin ilham alan ve ilham veren bir liderlik ruhuna sahip olduğu vakit, tek başına bile olsa mucizeler başarabileceğiyle övündüğü kitabı *Ne Yapmalı?*'nın ruhunu yeniden canlandırmaya karar verdi. Şimdi Lenin'in devrim için bu ruhu yeniden devreye sokmaya çalıştığı iki girişime bakacağız; bunlardan ilki iç savaşın zirve yaptığı 1919 yılında, diğeri ise ziyadesiyle süngüsü düşmüş bir halde 1923 yılında gerçekleşti.

1919 yılı başlarında Bolşevik lider Yakov Sverdlov tifüsten öldü. Sverdlov, üst düzey Bolşevik kadronun en önemli örgüt adamıydı ve ölümü, partinin işleyişi için esaslı bir darbe oldu. Lenin'in Sverdlov'un ardından yaptığı anma konuşması, kendi liderlik mefhumunu izah etmesi için bir fırsattı. Lenin konuşmasında, pek çok kişinin Bolşevizmin özü olarak gördüğü baskıcı şiddetin yalnızca mecburî bir gereklilik olduğu konusunda ısrar ediyordu. Bolşevizmin gerçek özü, ilham alan ve ilham veren sınıf liderliği yahut konuşmada da ifade ettiği gibi, Bolşevizmin proletaryayı ve onun aracılığıyla da *narod*'u örgütleme becerisiydi. Sverdlov gibi bir parti lideri (*vojd*) kitleleri örgütleyebilirdi,

zira davaya olan mutlak adanmışlığı ona "ahlakî bir otorite" kazandırıyordu. Sverdlov proletaryanın kendi içinden "çıkardığı" bütün bir *vojd*'lar sınıfının en mümtaz üyesiydi yalnızca. Lenin'e göre, bu proletarya liderleri, yüzyılın başından itibaren entelijensiya liderlerinin yerini almaya başlamıştı.

Lenin, kahramanlık senaryosunu tartışırken sık sık yaptığı gibi, üstü kapalı bir biçimde böylesi bir lider olma imkânından mahrum bırakılmış olan ağabeyinin trajik yazgısından bahsediyordu:

> Rus devrimci hareketi, onlarca yıllık tarihi boyunca kendisini devrimci davaya adamış ancak devrimci ideallerini pratikte uygulamaya koyma imkânını bulamamış bir sürü insan gördü. Bu bağlamda proleter devrim, geçmişte tecrit edilmiş halde bulunan bu insanlara, yani devrimci mücadelenin kahramanlarına, tarihte ilk kez olarak hakikî bir temel, hakikî bir zemin, hakikî bir çerçeve, hakikî bir izleyici kitlesi ve hakikî bir proleter ordusu vermiştir ki bu *vojdı* [liderler] bu sayede kendilerini gösterebilmişlerdir.[56]

İlham verici lider için bir "izleyici kitlesi" olarak proletarya imgesi –ki *Ne Yapmalı?*'da da karşımıza çıkan bir imgedir– Lenin'in kahramanlık senaryosunun emsalsiz mahiyetini ortaya koyar.

1923 yılı başlarında yazdığı son makalelerinde Lenin, bir kere daha, ancak bu kez daha dar ve şiirsellikten uzak bir bağlam içerisinde, doğrudan işçi sınıfı saflarından ortaya çıkacak proleter liderlerden medet umar. İç savaştaki karanlık tablo geride kalmıştır ve Lenin artık devletin yönetsel mekanizmasının iyileştirilmesi için işçi sınıfından insanların görevlendirilmesi çağrısında bulunur. Bizim için onun kafasındaki tasarının kurumsal detayları, artık başka bir kılığa bürünmüş olan bir sınıf liderliğine dayanıyor olmasından daha az mühimdir. Tıpkı *Ne Yapmalı?*'da olduğu gibi, Lenin'in 1923'teki planı, yine bu müdahalenin partiyi yenilmez kılacağı beklentisiyle, gelecek vaat eden işçileri parti örgütü içinde mesuliyetli görevlerde istihdam etmekti.[57]

56. Lenin, *PSS* 38:75; *CW* 29:95-6 (Mart 1919).

57. Lenin, "İşçi ve Köylü Müfettişliği Kurulunu Yeniden Nasıl Örgütlemeli?", *PSS* 45:383-8; Pathfinder, s. 227-33. [*Ekim Devrimi Dosyası* içinde]

Marx ve Engels heykelinin açılışında, Kasım 1918: Lenin, Yakov Sverdlov'un (Lenin'in ilham verici lider modeli) yanında duruyor.

Fakat Lenin şimdi, bütün süreci denetim altında tutmaya kararlıydı. Geçmişte kitlelere verilmiş olan sovyetler aracılığıyla yönetme görevi, artık bu görevi yukarıdan aşağıya uygulayacak olan partiye veriliyordu: "Hâlâ eski bir mekanizmaya sahibiz ve şimdi görevimiz bunu yeni bir hat boyunca yeniden şekillendirmek. Bunu bir çırpıda yapamayız, ancak elimizdeki Komünistleri doğru yerlere yerleştirdiğimizden emin olmak zorundayız... Ülkenin genel nüfusuna kıyasla küçük bir grup insandan oluşan partimiz bu işe gönüllü oldu. Bu küçük çekirdek, her şeyi yeniden yaratmayı kendisine görev belledi ve bunu yapacak da."[58]

Son makalelerinde propagandasını yaptığı örgütsel modelin son derece zorlama ve dünyevî doğasına rağmen, Lenin bu işe de her zamanki duygusal coşkunluğuyla el atıyordu. 1902 yılında bir yeraltı gazetesinde, tasarısından "İşte bizler bunun hayalini kurmalıyız!" diye bahsetmişti. 1923'te ise bu kez dev-

58. Lenin, *PSS* 45:308; Pathfinder, s. 124-5.

letin yönetsel mekanizmasının iyileştirilmesi bağlamında bu tasarıya başvuruyordu: "Bunlar benim Rabkrin [İşçi ve Köylü Müfettişliği] için hayalini kurduğum yüce görevler."[59]

Rabkrin modeli, Lenin'in sovyet bürokrasisisin yetersizliklerinin sorumlusu olarak gördüğü kültürel açığı gidermeye dönük bir adımdı. Fakat bu adım, çaresiz bir doğaçlamadan farksızdı, olmayacak duaya âmin demekti ve bu haliyle uygulanabilir olmaktan çok uzaktı. Ancak Lenin'in kültürel açığa karşı başlattığı taarruzun diğer boyutu çok daha aslîydi: *narod*'a yönelik yaygın bir eğitim. Bu stratejiyi, Lenin'in 1917'deki meşhur "Bolşevikler *kuharka*'ya, yani aşçı kadına, devleti nasıl yöneteceğini öğretecekler" sözlerine atıfla, *kuharka* stratejisi olarak adlandırabiliriz.

Lenin'in yazdığı son makalelerin en dokunaklısı olan –ve hak ettiği ilgiyi görmeyen– "Bir Günlükten Sayfalar"da, İlyiç, yani çarlık rejiminde bir eğitim reformcusu olan İlya Ulyanov'un oğlu son bir kez daha karşımıza çıkar. Rusya'daki okuryazarlık oranının ne denli düşük olduğunu gösteren birkaç istatistik verdikten sonra Lenin, *narod*'un eğitiminin en büyük öncelik olması gerektiği konusunda ısrar eder. Ülke, bütçesel önceliklerinde gerçek bir değişikliğe gidip bilhassa *narod*'un öğretmenlerinin maddî koşullarını iyileştirmek suretiyle eğitime ağırlık vermelidir. Sovyet Rusya'da öğretmenin statüsü, diğer herhangi bir burjuva ülkesindekinden daha iyi olmalıdır.

Lenin ömürlük senaryosuna sadık bir biçimde, köylüyü "burjuvaziyle girdiği birliktelikten çıkarıp proletaryayla birlikteliğe" sevk edecek bir yaygın eğitimi "devasa, dünya-tarihsel bir kültürel görev" olarak görmektedir. Kariyerinin sonunda Lenin kendi "farklı yol"unun nihaî garantörünü, yani modernitenin gereklilikleri tarafından dönüştürülmüş ve modern öncesi geriliğin mirasını yahut da Lenin'in ifadesiyle "yarı-Asyalı kültür noksanlığını" tasfiye etmeye kararlı Rus halkını, bir kez daha sahneye davet ediyordu:

59. Lenin, *PSS* 45:406; Pathfinder, s. 252.

> Henüz kendimizi tam olarak kurtaramadığımız ve gayretli çabalar olmadan da kurtaramayacağımız bir yarı-Asyalı kültür noksanlığından bahsediyoruz, ancak şüphesiz ki bundan kurtulma imkânımız var, çünkü başka hiçbir yerde *narod* kitleleri gerçek kültürle bizim ülkemizdeki kadar ilgili değil; hiçbir yerde kültür bizim ülkemizdeki kadar derin ve sürekli bir sorun teşkil etmiyor; başka hiçbir ülkede işçi sınıfının elindeki devlet *vlast*'ı eksikliklerinin –ki kültüründeki değil okuryazarlığındaki eksiklikler demeliyim– bu denli farkında değil; bizim ülkemizden başka hiçbir yerde işçi sınıfı, kendi konumunu iyileştirmek için böylesi fedakârlıklar yapmaya hazır ve de halihazırda yapıyor değil.[60]

Lenin'in Son Yılı

Lenin'in "Kautsky tarzında bir ders kitabı"nın ötesine geçme çabaları, durumunu daha da kötüleştirdi. 1919 yılından itibaren konuşmaları eski netliğini kaybetmeye ve giderek daha fazla odağını yitirmiş, aynı şeyi tekrarlayıp duran ve konu dışı bir hal arz etmeye başladı. Lenin kendi ideolojik senaryosuyla yaşanan olayları örtüştürmenin yollarını aramaya çalıştıkça, daha da savunmacı ve tereddütlü bir ruh haline büründü. Yeni ve beklenmedik bir yönü ortaya çıktı: Lenin kendinden emin değildi.

Buna rağmen Lenin Ocak 1923'te yayımlanan makalelerinde, en azından geçici bir sentez oluşturmaya çalıştı. Sonuç, kaygı ve özgüvenin kendine has bir bileşimiydi. Lenin, Kautsky tarzındaki ders kitabının aksiyomlarını, bunlar Sovyet Rusya'nın meşruiyetini sorguladığı zaman bile, gerçek anlamda terk edemedi. Bu aksiyomlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Yalnızca gelişmiş ülkelerde gerçekleşecek bir dizi devrim kapitalizmi ortadan kaldırabilir. Rusya'da sosyalizm için verilecek başarılı bir mücadele, köylü sınıfının burjuva ve proletarya olarak ayrışmasını gerektirmektedir. Piyasa için yapılan küçük ölçekli üretim kapitalizmi doğurur. Proletarya, sosyalizmi kapitalizmin

60. Lenin, *PSS* 45:363-8; Pathfinder, s. 203-8 (4 Ocak 1923'te *Pravda*'da yayımlanmıştır).

kültürel kazanımları temelinde gerçekleştirecektir. Lenin bütün hayatı boyunca bu aksiyomlara inandı ve salt elverişsiz yahut zamansız bir hal aldılar diye, onlara olan inancını yitirmedi. Sonuç itibariyle Lenin Bolşevikleri üç kaygı unsuru tarafından kuşatılmış olarak görüyordu: enternasyonal kapitalizm, "küçük burjuva" köylü sınıfı ve sadakatinden emin olunamayan "sovyet bürokratı".

Lenin yavaş yavaş yok olur gider, fakat yeni seçkinler sınıfı varlığını sürdürür (Lenin'in kamuoyu karşısına çıktığı son toplantılardan biri, Ekim 1922).

Hal böyleyken bile Lenin, kendi kahramanlık senaryosunun tashih edilmiş versiyonunu temel alarak, geleceğe güvenle bakıyordu. Eğer "Lenin'in mirası" dediğimizde, partiye verdiği son mesajdan bahsediyorsak, bunu şu şekilde özetleyebiliriz:

> Yakın bir gelecekte Avrupa'da sosyalist bir devrim gerçekleşeceğine dair umutlar mı yok oldu? O zaman Doğu'nun kaçınılmaz uyanışı size cesaret versin ve bir yandan da kapitalistler arasındaki çekişme-

nin sosyalist Rusya'nın ayakta kalmasına izin vermesi için dua edin. Köylülerin kendi inisiyatifleriyle sosyalist bir dönüşüme doğu ilerleyeceğine dair umutlar mı yok oldu? O zaman iç savaş döneminde rüştünü ispat etmiş olan Eski Bolşevik sınıf liderliği senaryosunu alın ve onu yeni, "orta köylüyü" sosyalizme yönlendirme görevine uyarlayın. Aşağıdan gelen sovyet tarzı bir demokrasinin devleti dönüştüreceğine dair umutlar mı yok oldu? O zaman devralınan devlet aygıtını yukarıdan değiştirmek için partiyi kullanın ve kitlesel okuryazarlık kampanyalarına mümkün olduğunca öncelik verin.
Bütün bu yok olan umutlar, bizi eleştiren sosyalistlerin Rusya'nın henüz sosyalizme hazır olmadığı konusunda haklı oldukları anlamına mı geliyor. Evet, ama bir proleter *vlast*'ın sosyalizm için gereken kültürel önkoşulları yaratmak suretiyle çizmesinin kulaklarından tutup kendi kendisini çekip çıkaramayacağı ne malum?

Lenin'in 6 Mart 1923 günü geçirdiği felç, fiziksel ölümü bir yıl sonra gerçekleşecek olsa da, yaşamına ve çalışmalarına esasında son darbeyi indirmiş oldu. 1923 yılının geri kalanı boyunca Lenin, çevresiyle neredeyse hiç iletişim kuramadı. Lenin'in o dönemdeki durumuna dair dokunaklı bir tasvir, Yevgeni Preobrajenski'nin 1923 yılının Temmuz ayında Buharin'e yazdığı ve Lenin'i ziyaretinden bahsettiği mektupta karşımıza çıkar:

Belenkiy [Lenin'in koruması] ile birlikte merdivenlerden aşağı indik, girişin sağında bulunan odaya girdiğimizde Belenkiy eliyle pencereyi işaret etti: "işte orada, onu getiriyorlar". Yaklaşık yedi-sekiz metre uzaktan beni fark etti ve bir anda korkunç bir biçimde elini göğsüne bastırarak "işte orada, orada" diye bağırmaya başladı – beni istiyordu. Daha yeni gelmiştim ve M. İ. İle N. K.'yı [Mariya Ulyanova ve Krupskaya] henüz görmemiştim. Koşarak yanıma geldiler ve M. İ. son derece üzgün bir biçimde bana şöyle dedi: "Sizi fark etmiş olduğuna göre, yanına gitmek zorundasınız".
Nasıl davranacağımı, hatta nasıl biriyle karşılaşacağımı bilmeden yanına gittim. Mutlu ve güleç bir yüz ifadesi takınmaya karar vermiştim. Ona yaklaştım. Kuvvetlice elimi sıktı, içgüdüsel olarak bir anda ona sarılıverdim. Yüzünü görmeliydin! Maskem düşmesin, bir bebek gibi ağlamaya başlamayayım diye o kadar çabaladım ki. Yü-

zünde çok büyük bir acı vardı, ama yalnızca o onda çektiği acı değildi bu. Sanki bütün bu süreç boyunca çektiği tüm acılar fotoğraflanmış ve öylece yüzünde donup kalmış gibiydi.[61]

Son felç, 21 Ocak 1924 günü geldi. Bir saat sonra, dünyanın N. Lenin olarak tanıdığı Vladimir İlyiç Ulyanov son nefesini verdi.

61. 29 Temmuz 1923 tarihli mektup (*Izvestiia TSK KPSS*, 1989, Sayı 4, s. 186-7).

Sonsöz

Kanlı canlı bir insan olarak Vladimir Ulyanov ile onun kamusal personası N. Lenin arasındaki ziyadesiyle duygusal bağ, onun istatistikî araştırmalarına, ardı arkası kesilmeyen polemiklerine, siyasî stratejilerine ve kariyerinin diğer tüm veçhelerine içerik ve anlam kazandıran kahramanlık senaryosundan müteşekkildi. Bu kahramanlık senaryosunun ana hatları, Lenin tarafından 1893-94 yıllarında St. Peterburg'da ortaya kondu ve hayatının geri kalanında da değişmeden kaldı.

Lenin'in senaryosu tek bir cümleye sığdırılacağı gibi, Rusya'nın kapitalist gelişimi üzerine yazılacak üç yüz sayfalık bir kitapla da anlatılabilir. Bir cümlelik versiyonu şöyle ifade edilebilir belki: Rus proletaryasının dünya-tarihsel misyonu *narod*'un *vojd*'u olmak, çarı devirecek bir devrime önderlik etmek, siyasî

özgürlükleri tesis etmek ve böylelikle sosyalizmi getirecek olan nihaî proleter *vlast* için zemin hazırlamaktır. Bu oyunu ileri doğru taşıyacak olan şey, ilham alan ve ilham veren sınıf liderliğidir. Parti aktivistleri proletaryaya, proletarya Rus *narod*'una ve onlar da devrimci başarılarıyla tüm dünyaya ilham vereceklerdir.

Bahsi geçen bu özetteki kilit kelimeler, Avrupa'dan ithal edilmiş kavramlar (proletarya, devrim, sosyalizm) ile yüzde yüz Rusça bir lugatçenin (*vojd*, *narod*, *vlast*) karışımıdır. Temel Rusça sözcükleri doğrudan tercüme etmek yerine, Latin harflerine çevirmekle yetindim. Kelimelerin doğrudan tercümeleri –*vojd* = lider, *narod* = halk, *vlast* = iktidar– yanlış olmamakla birlikte Lenin'in retoriğindeki duygusal renkleri soldurmaktadır. Okurlarımız şimdiye dek bu kelimelerin farklı bağlamlardaki kullanımlarını görmüş olduklarından, tercüme edilmesi güç olan anlam ve çağrışımlarını artık anlamış olacaklardır.

"Bilimsellik" iddiasındaki bir terminolojiyle romantik bir anlatının kombinasyonu, Lenin'in en yakın arkadaşlarından biri olan Grigori Zinovyev tarafından 1923 yılında parti tarihi üzerine vermiş olduğu bir derste, neredeyse naif denebilecek bir açık sözlülükle ortaya konmaktadır:

> [Yüzyıl başındaki] "Ekonomizm" savunucuları, proletaryanın hegemonik rolünü kabul etmiyorlardı. Şöyle diyorlardı: "Ne yani, size göre işçi sınıfı bir Mesih mi?" Biz buna şu cevabı vermiştik ve hâlâ vermekteyiz: Mesih ve Mesihçilik, bizim kullandığımız bir dil değil ve biz böyle kelimelerden hoşlanmıyoruz, fakat bunların ihtiva ettiği anlayışı kabul ediyoruz: evet, işçi sınıfı bir anlamda bir Mesih'tir ve rolü Mesihî bir roldür, zira bütün dünyayı özgürleştirecek olan sınıf onlardır. İşçilerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yok; mülkleri yok, emeklerini satıyorlar ve dünyayı yeni kurallarla yeniden inşa etmekle alakadar olan ve burjuvazinin karşısında köylülere liderlik edebilecek tek sınıf onlar. Mesih ve Mesihçilik gibi yarı mistik kavramlardan kaçınıyor ve onların yerine bilimsel olanları tercih ediyoruz: *hegemonik proletarya*.[1]

1. Grigori Zinovyev, *History of the Bolshevik Party* (Londra, 1973), s. 60 [*Rusya Komünist Partisi Tarihi*, Çev. Barış Zeren, Mızrak Yay., 2012].

"Dünyayı yeniden yaratmak", genel Marksist anlatıda proletaryanın misyonu iken, "köylülere liderlik etmek" daha ziyade Bolşevizme özgü bir görevdir. Proletaryanın *narod*'a liderlik etme rolü, Avrupa Marksizmi içerisinde derin köklere sahip olsa da, bu rolün stratejik ve duygusal merkezîliği Lenin'in ve Bolşevizmin ayırt edici bir özelliğidir.

Lenin'in kahramanlık senaryosu, Rus devrim geleneğinin 1880'lerde içine düştüğü açmaza bir yanıt olarak ortaya çıktı. Britanya'dan muteber bir gözlemci 1905 yılında, bizatihi Rus sosyalistlerinin hatırladığı haliyle 1880'leri şu şekilde tasvir ediyordu:

> Nitekim seksenlerin başına gelmiştik. Durum şuydu: Halkın İradesi Partisi [*Narodnaya volya*] paramparça ve bitik bir halde yerlerde sürünüyordu, gericilik almış yürümüştü, kısa bir süre öncesine kadar umut dolu olan herkes umudunu yitirmiş ve dünyaya küsmüş bir haldeydi. Bize ışık tutması, rehber olması için kime dönmeliydik? Halka mı? Halk sessizdi. İşçi sınıfına mı? İşçi sınıfı yoktu. Eğitimli sınıflara mı? Onlar da ne denli güçsüz olduklarının farkında, karamsarlığa teslim olmuştu. O zaman kime başvuracaktık? Bütün umutlarımızı yitirmeli miydik? Rusya için kurtuluş yok muydu? O karanlık ve umutsuzluk anında, havada yeni ve alışılmadık bir ses yankılandı – kaba ve alaycı, ancak umutla titreyen bir ses. Bu, Rus Sosyal Demokrasisinin sesiydi.[2]

1880'lerin açmazları Lenin için siyasî olduğu kadar kişisel bir anlam da ifade ediyordu, çünkü demokratik devrimi ileri taşımaya dönük beyhude bir girişim sırasında hayatını kaybeden ağabeyi Aleksandr'ı mahveden şey bu açmazlar olmuştu. Aleksandr'ın uğradığı yazgı Lenin'in, onun hedeflerini gerçekleştirmenin "faklı bir yol"unu görmesini sağlayan kahramanlık senaryosuna derin duygusal bağlarla bağlanmasına neden

2. Theodore Rothstein'ın (Rus kökenli Britanyalı bir sosyalist), bu ifadeleri ilk kez kullandığı yer: *The Social Democrat*, IX/2, Şubat 1905; Marxists Internet Archive sitesinde yeniden yayınlanmış hali: www.marxists.org/archive/rothstein/1905/02/russia.htm (Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2010).

oldu. Lenin ağabeyinden alenen hiç bahsetmedi, ancak yaşanan olayların Rus devrim şehitlerinin hayallerini gerçekleştirdiğini ısrarla vurgulamayı sürdürdü.

Lenin'in tutkulu bir Sosyal Demokrata dönüşmesinin nedeni, bu Batı Avrupa'dan çıkmış hareketin Rus devrimcilerine ilerleyecekleri bir yol gösterdiğini düşünüyor olmasıydı. Rusya'nın kapitalist dönüşümünün Marksist analizi, Lenin'e bu karşı konulmaz gücün Rusya'daki eski yaşam tarzının kökünü kazımakta ve *narod* kitlelerini demokratik haklar için potansiyel savaşçılara dönüştürmekte olduğunu kanıtlıyordu. Alman SPD örneğinde somutlaştığı haliyle partinin güdümündeki sınıf liderliğini temel alan Sosyal Demokrat strateji, bu potansiyeli gerçekleştirmek için ona bir yöntem sunuyordu. Nesnel değişim ile etkin sınıf liderliğinin bir araya gelmesiyle ortay çıkan güç o denli büyüktü ki, çarlık rejiminin baskısı altında dahi işleyebilirdi – hatta çarlık rejimini yıkıp Batı Sosyal Demokrasisinin sahip olduğu siyasî özgürlükleri dahi tesis edebilirdi. Aleksandr Ulyanov açısından devlet ile bir avuç cesur devrimci arasında bir düello olarak vuku bulan şey, artık destansı bir millî mücadeleye dönüşmüştü.

Lenin'in *konspiratsiya* yeraltı örgütlenmesine olan adanmışlığı, onun ulusal ölçekte bir mücadele vizyonu bağlamında anlaşılabilir ancak. Rus popülistlerinin komplocu yeraltı örgütlenmesinin aksine, Sosyal Demokrat *konspiratsiya* yeraltı örgütünün temel görevi, mesajı yaymaktı. Lenin'e göre yeraltı, görece güçsüz ve baskı altındaki örgütün etkisini büyük oranda artıracak bir Arşimet kaldıracıydı. Yeraltı örgütlenmesi Rusya'yı değiştirebilirdi, çünkü tohumları Rusya'nın militan işçilerinin ve bilinçlenmekte olan *narod*'un bereketli topraklarına ekilmişti. Partinin ilham veren sınıf lideri rolü, parti yeraltından çıktıktan ve hatta iktidara geldikten sonra bile Lenin için hiç değişmedi.

Kariyeri boyunca ortaya koyduğu retorikte de görülebileceği üzere, Lenin'in senaryosuna dair duyguları heyecan, yüceltme ve romantizm gibi kelimelerle tanımlanabilir ancak. Bu tür duyguların arka planında ise "dar kafalılık" karşısında, bir başka deyişle kendisini onun senaryosunun yüce fikirlerinin seviyesine

yükseltemeyen herkese karşı duyulan nefret yer alır. 1916'da İnessa Armand'a şu satırları yazmıştır: "Benim kaderim bu. Siyasî ahmaklıklara, dar kafalılığa, oportünizme, vs karşı verilen bitmek bilmez bir mücadele. 1893'ten beri bu hiç değişmedi. Nitekim dar kafalılara duyduğum nefret de öyle. Ama her şeye rağmen bu kaderi, onlarla yapılacak bir "barış"a tercih ederdim."[3]

Senaryosuna olan bu duygusal adanmışlığı, Lenin'in onu mümkün olan en sağlam otoriteye dayandırmak istemesine neden oldu. Bu, Lenin'in Marx ve Engels'in yazdıklarıyla olan aşk ilişkisini (ki bu ifade kesinlikle abartılı değildir) de açıklar. Dahası, başlangıçta Eski Bolşevizmin temel fikirlerine otoriter bir onay mührü vuran, fakat sonrasında (Lenin'e göre) kendi öğütlerine uymayı başaramayarak Lenin'in zihninde en önde gelen dar kafalı ve döneğe dönüşen Kautsky ile olan müebbet aşk-nefret ilişkisini de izah eder.

Lenin, Üçüncü Enternasyonal'in üçüncü kongresinde bütünüyle, vizyonunu etkin bir biçimde ortaya koymaya odaklanmıştı, 1921 yazı.

3. V.İ. Lenin, *Polnoye sobraniye soçineniy*, 5. Basım (Moskova, 1958-65), Cilt 49, s. 340; Lenin, *Collected Works* (Moskova, 1960-68), Cilt 35, s. 259 (18 Aralık 1916 tarihli mektup).

Şu ana kadar Lenin'in bakış açısında devamlılık arz eden bazı konuları inceledik. Fakat Lenin'i endişelendiren meselelerin kariyeri boyunca nasıl değiştiğine de bakmamız gerekiyor ve burada bize yine onun kahramanlık senaryosu yol gösterecek. 1894 yılının "pankart cümlesi"nde de zaten ifade edildiği gibi, senaryo üç ayrı bölümden oluşan bir içsel bütünlüğe sahiptir. Bu bölümler, temel sınıf liderliği mantığından kaynağını almaktadır. İlk bölümde Sosyal Demokrat parti kurulur ve proletaryanın lideri olarak kabul görür. Bu bölüm Kautsky'nin kurucu nitelikteki formülasyonu tarafından "sosyalizm ve işçi hareketinin mezcedilmesi" olarak özetlenir. İkinci bölümde proletarya "Rusya'nın utancı ve laneti" olan çarı devirme mücadelesinde *narod*'a liderlik eder. Son bölümde ise parti ve proletarya, oyunun zirve yaptığı yere, yani bizatihi sosyalist devrime doğru harekete geçerler.

Lenin'in siyasî kariyerinin her üç onyılı, bu üç bölümle birebir örtüşmektedir. Tam bir bölümlenme biraz ilerideki tabloda verilmiştir. Nitekim kahramanlık senaryosu, Lenin'in kariyerinin genel hatlarını hatırlamamızı sağlayan kullanışlı bir araç sunar bizlere. Senaryo, somut sonuçlara dair bir tahminden çok olaylara dair yorumlayıcı bir çerçeve olduğundan, birçok açıdan olaylarla örtüştürülebiliyordu. Örneğin, Lenin'in senaryosu Sosyal Demokrat etkinin işçiler arasında hızla yayılacağını öngörmektedir. Bununla birlikte belirli bir noktada, parti etkisinin gerçek kapsamına dair bir karar alınması gerekmiştir. Lenin her ne kadar Sosyal Demokrat senaryonun ampirik uygulanışı konusunda hatasız ve gerçekçi davranmaya çalışsa da, genel bir kaide olarak mümkün olabilecek en iyimser okumayı zorlama eğiliminde olmuş, hatta bunu yaparken çoğu kez mantık sınırlarını zorlamış ve dahi aşmıştı.

Onyıllık Dönem	Dönemin Karakteri	1894 Yılının Pankart Cümlesi	Onyıllık Dönemin Aslî Projesi
1894–1904	Sosyal Demokrat	Bu sınıfın ileri temsilcileri, bilimsel sosyalizmin fikirlerini ve Rus işçisinin tarihsel rolü görüşünü özümsediklerinde -bu fikirler yaygınlık kazandığında- ve işçiler arasında halihazırda yürüttükleri eşgüdümsüz iktisadî mücadeleyi ne yaptığını bilen bir sınıf mücadelesine dönüştürecek kalıcı örgütler kurulduğunda...	Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin ve faal bir *konspiratsiya* yeraltı örgütünün kurulması
1904–1914	Bolşevik	... tüm demokratik unsurların lideri konumuna yükselecek olan Rus İŞÇİSİ, mutlakıyeti yıkacak...	Proletarya sınıfının bütün köylülere liderlik etmesi yoluyla, demokratik, siyasî ve çarlık karşıtı devrimin "sonuna kadar" götürülmesi
1914–1924	Komünist	... ve açık siyasî mücadeleden dosdoğru KOMÜNİST DEVRİMİN ZAFERİNE giden yolda (BÜTÜN ÜLKELERİN proletaryalarıyla beraber) RUS PROLETARYASINA liderlik edecektir.	Emperyalist savaşın sosyalist devrim için bir iç savaşa dönüştürülmesi; Rusya'da sosyalizme doğru acil adımlar atacak bir proleter *vlast*'ın tesis edilmesi

Lenin'in kariyerinin dramatik yapısı.

Ampirik durumun farklı bir okuması, olaylara yaklaşımda da mühim birtakım değişikliklere yol açabilirdi. 1917'de benimsenmiş olan hedef –Avrupa devriminden önce ve ondan bağımsız bir biçimde Rusya'da "sosyalizme doğru adımlar" atılması– Lenin'in siyasî duruşunda kapsamlı bir yenilik anlamına gelse de, yine de orijinal senaryonun mantığı dahilindeydi. Lenin her zaman sosyalist devrimin ancak köylüler arasındaki sınıf çatışmasının ileri bir aşamaya taşınmasıyla mümkün olabileceğini savunmuştu, fakat bu sürecin zamanlaması kesin bir biçimde belirtilmemişti. 1905-7 yıllarında Lenin, küçük burjuva köylünün demokratik devrim için hâlâ tutkulu bir savaşçı olduğunu öne sürüyordu. 1917-18 yıllarında "sosyalizme doğru adımlar" atılması konusunda öylesine coşkuluydu ki köylerdeki sınıfsal kutuplaşmanın boyutunu fena halde gözünde büyütüyordu.

Lenin ancak kariyerinin sonlarına geldiğinde, senaryosunda birtakım ciddî değişikliklere gitti. Devrimin birinci yıldönümünü takip eden dönemde –1918 sonları ile 1919 başları– Lenin hâlâ "olaylar tam da bizim söylediğimiz gibi gerçekleşiyor" gibi bir cümleyi gönül rahatlığıyla kurabiliyordu. Olayların gidişatı kısa süre sonra onu "Kautsky tarzında bir ders kitabın"nın ötesinde birtakım geçici adımlar atmaya zorlayacak, fakat bu esnada senaryosu temel mantığını muhafaza edecekti. Lenin senaryosunun güvencesi olan Marksist aksiyomları hâlâ doğru kabul ediyor olduğundan, yaptığı değişiklikler onda büyük bir kaygı ve enternasyonal kapitalizm, küçük burjuva köylüler ve sovyet bürokratları gibi düşman kuvvetler tarafından kuşatılmışlık hissi yarattı. Bu kaygı şüphesiz, Lenin'i yaşanan olayların meşru kılmadığı birtakım riskli kararlar almaya iten, geçmişteki aşırı iyimserliğinin bir sonucuydu.

Lenin yaşadığı tüm hayal kırıklıklarına rağmen, kendi kahramanlık senaryosunun ruhuna sadık kaldı ve bir kez daha mucizeler gerçekleştirmesi için sınıf liderliğinin gücüne başvurdu. Partiye verdiği son öğüt şuydu: bir yandan Doğu ülkeleri için ilham verici bir model oluştururken, diğer yandan enternasyonal kapitalizme karşı dayanmaya çalışın, sosyalizmin avantajlarını

göstermek yoluyla orta köylülerin sadakatini kazanın ve kültürel açığı kapatmak için hem doğrudan hem de dolaylı bir mücadele yürütün. Son yazılarında yer alan siyasî mirası, kahramanlık senaryosunun biraz süngüsü düşmüş olmakla birlikte hâlâ teşhis edilebilir nitelikteki en son versiyonuydu.

Lenin'in Senaryosunun Tarihsel Etkileri

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ana akım akademisyenler bir noktada yanlış bir yöne saparak Lenin'in kariyeri boyunca sergilediği temel hasletin, pragmatik ve fakat asık yüzlü bir karamsarlığın eşlik ettiği "işçilerden duyduğu endişe" olduğuna kani olmaya başladılar. Tarihçiler Lenin'i neredeyse her zaman nefret ettiği o dar kafalılıkla itham ediyorlardı. Lenin'in bakış açısına dair bu temel yanlış anlama, sergilediği gelişimi ve kritik noktalarda aldığı kararları anlamayı imkânsız hale getirmektedir. Gerçek Lenin'in iyi veya kötü tarihsel etkisi, ömür boyu savunduğu kahramanlık senaryosu olmadan anlaşılamaz.

Bahsedecek olduğumuz kısa spekülatif tespitlere bir tekzip şerhiyle başlamak gerekir. Lenin Bolşevizmin, Bolşevizm Rus devriminin ve Rus devrimi ise 1914 ile 1921-22 yılları arasında yaşanmış olan Rusların "karışıklık dönemi" olarak adlandırdığı toplumsal ayaklanmalar döneminin yalnızca bir veçhesini teşkil eder. Dahası Lenin'in kahramanlık senaryosu salt ona özgü değildir, bilakis yaygın biçimde benimsenmiş olan birtakım görüşleri yansıtmaktadır. Bir ilk yaklaşım olarak şunu söyleyebiliriz ki ilham alan ve ilham veren sınıf liderliği "devrimci Sosyal Demokrasi"nin genel bir hususiyeti, proletaryanın *narod*'a liderlik etmesi meselesi ise ("proletarya hegemonyası") Bolşevizmin genel bir hususiyetiydi; bununla birlikte köylüler arasındaki sınıfsal farklılaşmalara dair pek çok detay, özel olarak Lenin ve belki onun en yakın çevresinin dile getirdiği konulardı.

Lenin'in kahramanlık senaryosunun Sovyetler Birliği üzerindeki muazzam kültürel etkisi, ilk olarak bir kahramanlığı konu edinmesi, ikinci olarak ise bir senaryo olması gerçeğinden

kaynaklanır. Sovyetler Birliği'nin kültürü, yıllar içerisinde farklı şekillerde ifade edilmekle birlikte, işin kahramanlık kısmını her zaman için daha fazla vurgulamıştır. Kahramanlık meselesi, Sovyetler Birliği'nin her düzeyde propagandası yapılan dünya-tarihsel misyonuyla ilgili sarih dramatik senaryoya içkindir. Terry Pratchett'in *Cadılar Dışarıda!* romanında aşağı yukarı benzer bir toplum tasvir edilir: gaddar bir kraliçe, ülkesinde yaşayan herkesi peri masalı hikâyelerinde geçen karakterler gibi davranmaya zorlar. Sovyetler Birliği ve diğer komünist ülke örneklerinde, anlatısal beklentilerin sergilediği benzer türdeki gaddarlık, bir tür direnişle karşılaşır: *anekdot*, yani kendine has tadını, bir kahramanlık senaryosunu alaşağı etmesinden alan Sovyet mizahı. Sovyet kültürünün iki zıt kutbu olan sosyalist gerçekçilik ve *anekdot*, kahramanlık senaryosunun birer ürünüdür.[4]

Lenin'in kahramanlık senaryosuna dair yeterince önemsenmemekle birlikte muazzam bir etki yaratmış olan bir diğer husus da, benim *kuharka* stratejisi olarak adlandırdığım şeydir: hem erkekler hem de kadınlar için yaygın eğitim. Bu meselenin kişisel kökenlerini, Lenin'in popüler lakabı olan İlyiç'e, yani bir eğitim reformcusu olan İlya'nın oğluna dikkat çekerek izah etmiştim. Ancak erkek ve kadınlara eşit eğitim fırsatı vurgusu Lenin'in her iki ebeveynine dek uzandığı için, Mariya Aleksandrovna'nın oğlu Lenin'den, Anna ve Mariya'nın erkek kardeşleri Lenin'den, Nadyejda'nın kocası ve İnessa'nın arkadaşı Leninden de bahsetmem gerekiyor. *Kuharka* stratejisinin iktisadî sonuçları, iktisatçı Robert C. Allen'ın yakın bir zamanda yapmış olduğu bir analizde ortaya konmaktadır. Rus devriminden önce Rusya, tıpkı Hindistan gibi, Avrupa'ya benzemeyen bir demografik yapıya sahipti: yüksek ölüm oranları, yüksek doğum oranları.

4. Terry Pratchett, *Witches Abroad* (Londra, 1991) [*Cadılar Dışarıda!*, Çev. Niran Elçi , İthaki Yay., 2009]. Katerina Clark'ın sosyalist realizm üzerine yürüttüğü çalışma, Lenin'in kahramanlık senaryosuyla olan yakın ilişkisini oraya koymaktadır (*The Soviet Novel: History as Ritual*, Bloomington, Indiana, 2000); Ben Lewis'in çalışması ise Sovyet *anekdot*'u ile ilgili bazı güzel sorular sormaktadır (*Hammer and Tickle: The History of Communism Told Through Communist Jokes* [Londra, 2008]).

Ancak Sovyetler Birliği'nde Hindistan'daki gibi, iktisadî büyüme açısından muazzam sonuçları olan bir nüfus patlaması durumu söz konusu olmadı. Sovyet döneminde yaşanan demografik felaketler –iç savaş, açlıklar, zulümler ve İkinci Dünya Savaşı– böylesi bir patlamanın yaşanmasını engelleyen başlıca değilse bile kayda değer etmenlerdendi. Esas neden ise doğum oranlarında yaşanan aşırı hızlı düşüştü; yapılan karşılaştırılmalı analiz, bunun ardındaki temel faktörün kadınların eğitilmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Allen analizinden şu sonucu çıkarır: "eğer sanayileşme ve kentleşme daha az hızlı yaşansaydı ve eğitimin yaygınlaştırılması daha yavaş gerçekleşseydi ve kadınlar yerine erkekler önceliklendirilseydi, işte o zaman bir nüfus patlaması yaşanabilirdi".[5]

Lenin'in kahramanlık senaryosunun siyasî etkisine bakacak olduğumuzda, derhal bir paradoksla karşılaşırız. Kahramanlık senaryosunun ikinci bölümü, Rusya'da siyasî özgürlüğün tesis edilmesi mücadelesine ayrılmıştı, oysaki Lenin siyasî özgürlüklerin –ifade, toplanma ve dernek kurma özgürlüklerinin– bariz biçimde var olmadığı bir rejim kurdu. Bu gerçek bir paradokstur, zira kahramanlık senaryosunun mantığı, Rusya'daki siyasî özgürlükleri bir aşamada genişletirken, diğer bir aşamada onları daraltma yoluna gitmiştir. Tuhaf gibi görünmekle birlikte Lenin, Rusya'nın 1905-1917 yılları arasında sahip olduğu siyasî özgürlüğün tesis edilmesi mücadelesinde diğer herkes kadar etkin bir rol üstlendi. Şayet işçi sınıfı siyasî özgürlük talebiyle sokaklara dökülmek üzere hazırlanmamış olsaydı, 1905 yılında kapsamlı bir devrim yaşanamazdı ve şayet sosyalistlerden oluşan küçük bir grup, işçilerin çıkarları ile sosyalist idealler ve siyasî özgürlük arasındaki bağın propagandasını yapmak için on yıldan uzun bir süredir uğraş vermemiş olsaydı, böylesi bir kitlesel eylem asla mümkün olmazdı. Lenin siyasî kariyerinin en başından beri, bu küçük grubun önde gelen ve tutkulu üyelerinden biri oldu.

5. Robert C. Allen, *From Farm to Factory: A Reinterpretation of the Soviet Industrial Revolution* (Princeton, New Jersey, 2003), s. 131.

Askerî yenilgi, ekonomik çöküntü ve kanlı iç savaştan mustarip Rusya gibi bir ülkede, siyasî özgürlüklerin tesis edilmesinde sonradan yaşanan başarısızlığın birçok nesnel nedeni mevcuttur. Siyasî özgürlüklerin zamanla ortadan kalkmasının pek çok nedeni olsa da, Lenin'in kahramanlık senaryosunun mantığının da bunda payı vardır. Bu senaryoda siyasî özgürlükle amaçlanan şey, Sosyal Demokratların, bilhassa Alman Sosyal Demokratlarının şahikasına ulaştırdığı parti önderliğindeki ajitasyon kampanyaları aracılığıyla, mesajlarını yaymalarına olanak tanımaktır. Parti şayet, bütün rakiplerini elimine etmek ve iletişim kanallarını tekeline almak için devleti kullanabilseydi bu kampanyalar çok daha etkili olmaz mıydı? Haliyle Bolşevikler bu devlet tekelinde kampanya yürütme stratejisini bilinçli olarak benimsediler.

Lenin'in Rusya'nın siyasî özgürlükler tarihi içinde oynadığı şaşılacak derecede çelişkili rolü bir kenara koyacak olduğumuzda, bu kez başka bir paradoks karşımıza çıkar. Lenin'in kahramanlık senaryosunda proletaryanın, büyük çoğunluğu köylülerden oluşan bir *narod*'a liderlik etmesi vurgulanıyordu. Yani Lenin'in senaryosunda köylüler son derece pozitif bir rol üstleniyordu. Nitekim savaş öncesi dönemin Eski Bolşevizmi de, köylülerin devrimci nitelikleri üzerine oynadığı bahisle tanımlanıyordu. Ancak ölümünün ardından on yıl bile geçmediği halde Lenin'in kurmuş olduğu rejim, köylülere savaş açmış, kolektivizasyon kampanyası kapsamında yukarıdan bir devrim empoze etmiş ve müthiş bir açlığa sebebiyet vermişti. Peki, bu nasıl olmuştu?

İşte bu gerçekten çok büyük bir sorudur ve ben burada bu soruya şöyle bir göz ucuyla değinebilirim yalnızca. Belki de vurgulanması gereken en önemli nokta bunun bir *sorun* olduğudur – yani, Stalin'in köylü stratejisi, Marksizme veya Bolşevizme içkin bir köylü düşmanlığının kaderinde olan bir sonuç değildi. Esasında diyebiliriz ki Lenin, bir bütün olarak köylü

sınıfıyla yan yana gerçekleştirilecek bir demokratik devrim öngören Eski Bolşevik stratejinin ötesine geçmekle tehlikeli bir adım atmış oldu. İlk olarak, bizatihi Rusya'da "sosyalizme doğru adımlar" atılması için zarurî olan sınıfsal ayrışmanın boyutlarını gözünde fazla büyüttü. Sonrasında yaklaşımını yeniden düzenlemek zorunda kaldı ve sosyalizme giden yolda köylü sınıfının çoğunluğuyla yan yana yürünmesini öngören bir strateji ortaya koydu. Bu yeni düzenlemenin bedeli, tek başına kalmış sosyalist bir adanın etrafını kuşatmış olan engin "küçük burjuva" denizinin yıkıcı etkisi karşısında duyduğu daimî endişe ve hatta paranoya hali oldu.

Bununla birlikte, Lenin ve Stalin'in köylü meselesine yaklaşımları arasında, vurgulanması gereken esaslı bir süreksizlik söz konusudur ki bu durum çoğu kez tamamen görmezden gelinmiş ve hatta inkâr edilmiştir. Stalin şüphesiz ki Lenin'den ve esasında genel olarak Marksist sosyalizmden, sosyalist bir kırsal kesim vizyonu devraldı. Bu vizyona katılalım yahut katılmayalım, gerek insanlığa karşı işlenen suçlar gerekse Sovyet tarihine etkisi bağlamında esas izah edilmesi gereken şey bu vizyon değil, 1930-34 yılları arasında köylüleri, üretim yöntemlerini ve dolayısıyla yaşam tarzlarını çok kısa bir süre zarfında radikal bir biçimde değiştirmeye zorlamak için uygulanan kitlesel şiddettir.

Üretim ilişkilerinde temelden bir değişimi zorla kabul ettirmek için şiddet uygulanması meselesiyle ilgili kayıtlar son derece sarihtir: Lenin şiddete karşıydı. Bu tür bir şiddet kullanımının bir *bezobraziye*, yani saçma bir zorbalık olduğunu gerek sözleri gerek icraatlarıyla ortaya koydu. Ve bunu en vurgulu biçimde, iç savaşın en sert günlerinin yaşandığı 1919 yılında yaptı. Kırsal kesimde yürütülen sosyalist deneylerin ilerleyişinin Lenin'de yarattığı hayal kırıklığı, bu amacı gerçekleştirmek uğruna şiddet uygulanması seçeneğini kesinlikle gündeme getirmedi. Bu önemli konuda, Lenin ve Stalin arasında var olan

radikal süreksizlik hali, 1932 yılının Stalin karşıtı Bolşevikleri tarafından da dile getirilmektedir. O dönemde tedavülde olan bir yeraltı belgesinde bu Bolşevikler, Stalin'in köylülere karşı taarruzunu, Lenin'in köylüleri "gerçekten gönüllülük esasına göre örgütlenmiş olan kolektif çiftliklerin gerçek avantajlarına dair gerçek örnekler verme" yoluyla ikna etme yöntemiyle kıyaslarlar. Gözlemledikleri ve alaycı bir tavırla ortaya koydukları kadarıyla bu iki yöntem birbirine, Japonya'nın Mançurya'yı işgali, ulusların kendi kaderini tayin hakkına ne kadar benziyorsa o kadar benzemektedir.[6]

Neticede Lenin'in kahramanlık senaryosu gerçekçi olmaktan uzaktı. Ancak belki de Lenin'in bu senaryoya duyduğu mutlak güven, fırtınalı bir siyasî ve iktisadî çöküş ortamına göğüs gerebilmesini sağlayan zorunlu illüzyonu sunuyordu ona. 1917 yılında Lenin, diğer Rus parti liderleri arasında epey sivriliyordu, çünkü bu insanlar yaklaşmakta olan felaketten –eli kulağında olan iktisadî ve toplumsal çöküşten– haklı olarak delicesine korkarken, Lenin bunu bir fırsat olarak görüyordu. Lenin, sel suları yükselirken kendinden emin bir biçimde gemisini inşa etmeye devam eden Nuh figürüne benzetilebilir. Ancak hikâyenin sonunda, mantıksız varsayımlara dayandığı için gemi su almaya başlamış, yolculuk kimsenin ummadığı kadar çileli geçmiş ve gemi kendisini inşa edenin planladığından çok farklı bir yöne savrulmuştur. Ama her şeye rağmen fırtınadan sağ kurtulmayı başarmıştır.

6. Bu gözlem, "Ryutin Platformu" adı verilen bir belgeden alınmıştır (bkz. *Reabilitatsiya* [Moskova, 1991], s. 334-442).

Lenin, Moskova parti yetkililerinden biriyle konuşurken, 1920.

Karakter Tanıkları

Kahramanlık senaryosunu, kanlı canlı bir insan olan Vladimir Ulyanov ile onun kamusal kimliği N. Lenin arasındaki bağ olarak tanımlamıştım. Bu ayrım elbette ki son derece yapaydır. Ulyanov/Lenin'in insanî gerçekliğine dair bir algı oluşturulmak adına, bir dizi karakter tanığının –Lenin'i şahsen tanıyan ve onu biçimlendiren toplumsal arka planı bilen insanların– ifadelerine başvuracağım.

Lenin'in ondokuzuncu yüzyıl Rus edebî klasikleriyle güçlü bağları vardı, dolayısıyla bizler de "Lenin tipi" denebilecek karakteri daha iyi anlayabilmek için bu klasiklere başvurabiliriz. Lenin yanında her zaman beş kişinin fotoğrafını taşıyordu: Karl Marx, Friedrich Engels, Alexander Herzen, Nikolay Çernışevski ve Dmitri Pisarev. Pisarev, 1860'ların radikal demokrat edebiyat eleştirmenlerinden biriydi ve Lenin 1902'de yayımlanan *Ne Yapmalı?* kitabında, hayal kurmanın gerekliliği meselesiyle ilgili ondan bir alıntı yapıyordu. Aşağıda okuyacaklarınız, belki de kendi öz-imgesine çok benzediği için Lenin tarafından *alıntılanmamış* olan bir pasajdandır:

> Hayalperestin kendisi, hayalinde büyük ve kutsal bir hakikat görür; vazifeşinas bir biçimde bütün gücüyle hayalinin yalnızca bir hayal olarak kalmaması için uğraşır. Bütün hayatı, ona kılavuzluk eden tek bir fikir etrafında şekillenmiştir ve bu hayat sürekli çalışıp didinmekten ibarettir. Tüm mahrumiyetlere ve nahoşluklara rağmen, kendisine inanmayanların tüm alaylarına rağmen, kökleri çok derinlere işlemiş düşünce biçimleriyle mücadele etmenin tüm zorluklarına rağmen, o mutlu bir insandır.[7]

Pisarev'in inatçı hayalperesti, Rus radikalizm kültürü içerisinde hayranlık duyulan bir tipti. Lenin'in böyle olabilmek için, sosyalist Rus romanlarında bahsedilen kahramanlarınki gibi

7. Dmitri Pisarev, *Soçineniya* (Moskova, 1956), Cilt 3, s. 148. Lenin'in Pisarev'den yaptığı alıntı için bkz. *Ne Yapmalı?*, *PSS* 6:172; Lars T. Lih, *Lenin Rediscovered: 'What Is to Be Done?' in Context* (Haymarket, 2008), s. 829. Lenin'in yaptığı alıntı, Pisarev'in esas argümanını nedense çarpıtmaktadır.

-ki Çernışevski'nin dayanıklılığını artırmak için çivili yatakta yatan kahramanı Rahmetov bunlardan biriydi- çileci ve kendini hiçe sayan bir hayat sürmesi gerekmemişti. Lenin bir seferinde Gorki'ye Beethoven dinlerken, böylesi güzellikler yaratabilmiş olan burjuvazi karşısında yumuşadığından bahsetmişti. Birçok kişi Lenin'in bu sözlerine dayanarak onun devrim için müzikten vazgeçtiğini zannetmiştir, oysaki Lenin hayatı boyunca müziği çok sevdi. Rusların ünlü bas operacılarından Fyodor Şalyapin, devrimden sonra Kremlin'de Lenin ile tanıştığında ve bunun ilk karşılaşmaları olmadığını öğrendiğinde şaşırmıştı. Lenin 1905 yılında Gorki'nin evinde düzenlenen, Şalyapin'in konuklar için şarkı söylediği partiyi anımsattı. "Muhteşem bir akşamdı" diye hatırlıyordu Lenin.[8]

Lenin'in kişisel yaşamı daha ziyade sade, düzenli ve kendi "meslekten devrimci" idealine uygun olarak gösterişten uzaktı. Yemekle kurduğu ilişki de bunun bir ifadesiydi. Kanadalı tarihçi Carter Elwood bu konuyu incelemiş ve Lenin'in yemekle hiç işi olmadığı sonucuna varmıştı – tabağında yemek olduğu sürece şikâyet etmeden yiyordu yalnızca.[9]

Çok daha alaycı bir tavırla ele alınmış bir başka inatçı hayalperest karakter de, Lev Tolstoy'un son dönem romanlarından *Diriliş*'te karşımıza çıkar. 1900 yılında basılmış olan bu roman, son derece çarpıcı, ahlakî açıdan iflas etmiş bir Rusya portresi sunmaktadır. Romanın sonlarına yaklaşırken, Sibirya'ya doğru gitmekte olan birkaç siyasî mahkûmla tanışırız. Tolstoy –liderleri olarak kabul ettikleri Novodvorov hariç– bu siyasî mahkûmları bir hayli sevmektedir:

> Görünüşe göre Novodvorov'un bütün devrimci faaliyeti, yalnızca hırs ve üstün olma arzusu üzerine kuruluydu – gerçi kendisi bunu muhtemelen çok daha belagatli ve ikna edici bir biçimde izah ederdi. Bir takım şüphe ve tereddütleri beraberinde getirebilecek olan ah-

8. Fyodor I. Chaliapin, *Chaliapin, Man and Mask* (New York, 1932), s. 209.
9. Carter Elwood, 'What Lenin Ate', *Revolutionary Russia*, XX/2 (Aralık 2007), s. 137-49.

> lakî ve estetik niteliklerden yoksun olduğu için, kısa sürede devrimci âlemde parti liderliği gibi tatminkâr bir pozisyona yükselmeyi başarmıştı. İzleyeceği yola bir kez karar verdikten sonra, bir daha hiçbir şeyi sorgulamamış ve hiçbir şeyden tereddüt duymamıştı, dolayısıyla asla hata yapmamış olduğundan adı gibi emindi... Kendine olan güveni o kadar büyüktü ki, bu ya insanlara itici geliyor ya da ona boyun eğmelerini sağlıyordu. Ve faaliyetlerini, onun bu hudutsuz özgüvenini derinlik ve bilgelikle karıştıran çok toy insanlar arasında yürüttüğünden, çoğunluk ona boyun eğmişti ve o da devrimci çevrelerde büyük bir başarı kazanmıştı.

Novodvorov yalnızca önünde eğilenlere iyi davranıyordu. Rusya'nın sorunlarına dair kendine ait bağımsız bir analizi olan kimseye tahammül edemiyordu.[10]

Görüşlerine başvuracak olduğum tanıkların yargıları arasında birtakım farklılıklar olsa da, Lenin'i tanıyan insanlar onu genellikle ya Pisarev'in kahraman hayalperesti yahut da Tolstoy'un kıtipiyoz despotu olarak görme eğilimindedirler. Georgi Solomon (ki Üçüncü Bölüm'de bahsettiğimiz üzere, kendisinin Brüksel'deki dairesinde Lenin, "geri çağırmacılık" üzerine gecenin bir yarısı uzun bir nutuk çekmişti), Lenin'in "hiçbir şeyin tesir edemediği halinden memnun tavrı"nı son derece itici buluyordu. Bununla birlikte, Lenin'in saldırı modunda olmadığı durumları "[o zaman] karşınızda zeki, son derece eğitimli, bilgili ve makul derecede hazırcevap bir adam duruyor olurdu" sözleriyle tanımlayarak, ona karşı duyduğu antipatiyi koşullara bağlamış oluyordu.[11]

Aleksandr Bogdanov ise Lenin'in karakterinde tuhaf bir biçimde eşzamanlı olarak var olan genişlik ve darlığı izah etmeye çalışmıştı. Bogdanov, partiden ayrılmaya zorlandığı 1909 yılına dek önde gelen Bolşevik liderlerden biriydi. 1914 yılında Lenin'in düşünce tarzına dair uzun ve yayımlanmamış bir eleştiri kaleme aldı. Bize Lenin ile ilgili şunları anlatıyordu: "örneğin

10. Lev Tolstoy, *Resurrection*, Çev. Louise Maude (Oxford, 1994), s. 435-7 [*Diriliş*, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, İş Bankası Kültür Yay., 2009].
11. Georgi Solomon, *Sredi krasnıh vojdey* (Moskova, 1995), s. 467-8.

sınıf yapısı yahut şu veya bu partinin karakteri gibi belirli bir meseleyi incelerken, bu görevi bazen son derece ustalıklı bir biçimde yerine getiriyordu". Fakat daha geniş meseleler söz konusu olduğunda, Lenin'in düşünce tarzı fazlasıyla esnemez bir hal alıyordu: Avrupa deneyiminden bir şablon ödünç alarak bunu her ne olursa olsun Rusya'ya uygulamaya çalışmıştı. Bu entelektüel esnemezlik ve muhakeme tarzındaki otoriterlik, Lenin'in örneğin 1905 devrimi sonrasında Rusya'nın içinde bulunduğu durum gibi tamamıyla yeni bir meseleyi yanlış yorumlamaya meyletmesi anlamına geliyordu.[12]

Capri, 1908: Lenin Alkesandr Bogdanov ile satranç oynarken Gorki onları izlemektir; Gorki'nin sonradan anlattığı kadarıyla Lenin oyunu kaybetmiştir.

12. *İstoriçeskiy arhiv*, 1994, Sayı. 4, s. 11-18.

Nikolay Suhanov –1917 devrimine dair anılarını yazarak Lenin'in 1923'te kültürel açık üzerine bir makale kaleme almasına vesile olmuş kişi– Lenin'e dair izlenimlerini onu Tolstoy ile kıyaslayarak izah etmeye çalışıyordu: ikisi de (diye yazıyordu Suhanov) belirli birtakım son derece dar konularda gerçekten birer dâhiydi, ancak ikisinin de o dar alanın dışında kalan "en basit ve herkesçe en rahat anlaşılabilir şeyler hakkında bir kavrayışı yahut idraki" yoktu.[13]

Bu zihinsel darlık ve aşırı özgüven halinin bileşimi, Lenin ile muhatap olan pek çok kişiyi dehşet içinde bırakan, hakaretâmiz bir tartışma tarzı ortaya çıkarmıştı. Menşevik lider L. Martov 1917 yılı başlarında yakın arkadaşı Nadyejda Kristi'ye yazdığı mektupta, ölümden sonra başka bir hayat olmadığını düşünmenin kendisini neden mutlu ettiğini ona şu sözlerle açıklıyordu: "Bence dünyaya bir kere gelmiş olmak yeter de artar: öldükten sonra bile Lenin ile tartışmaya devam etmek ve onun seviyesiz hakaretlerine katlanmak sence eğlenceli olur muydu?"[14]

Lenin'in aynı saldırgan üslubunun, "entelektüel tutku"nun bir kanıtı olarak hayranlık duyulan bir üslupla da ifade edildiği olmuştur. Rus muhacir Moissaye Olgin, 1919 yılında kaleme aldığı satırlarda Lenin'in bu hallerini şu şekilde tasvir eder:

> Lenin rakibine karşılık vermez. Onun üzerinde deney yapar. Bir jilet kadar keskindir zekâsı. Zihni şaşırtıcı bir hassasiyetle çalışır. Karşı tarafın argümanındaki her bir kusuru fark eder. Kendince kabul edilemez olan önermelere itiraz eder ve bunlardan en absürt sonuçları çıkarır. Aynı zamanda müstehzidir de. Rakibiyle alay eder. Onu azarlar. Kurbanının bir zır cahil, bir ahmak, haddini bilmeyen bir hiç olduğunu hissettirir size. Onun mantığının gücü karşısında afallarsınız. Entelektüel tutkusunun altında ezilirsiniz.[15]

13. Nikolay Sukhanov, *The Russian Revolution of 1917* (Oxford, 1955), s. 290.
14. *1917: Çastnıye svidetelstva o revolyutsii v pismah Lunaçarskogo i Martova* (Moskova, 2005), s. 126 (Ocak 1917 tarihli mektup).
15. Alıntılayan Albert Rhys Williams, *Lenin: The Man and His Work* (New York, 1919), s. 67.

Yazar Maksim Gorki Lenin'i çok iyi tanıyordu ve ona karşı yıllar içerisinde değişen karmaşık duygular beslemişti. Örneğin 1920'de, Lenin'in bir aziz olduğunda ısrar edecek kadar ileri gidiyordu! Oysa 1909'da ona ziyadesiyle sert bir mektup yazmıştı. Mektupta övgülerin yanı sıra ("Siz gerçekten de son derece sempatik bulduğum bir insansınız"), Hamlet'in kullandığı "bir insanı flüt gibi çalmak" metaforunu temel alan eleştiriler de yer alıyordu:

> Bazen bana öyle geliyor ki, sizin için her insan, hoşunuza giden şu veya bu melodiyi çaldığınız bir flütten farksız – demek istediğim, insanların karakterini sahip olduğunuz hedefleri, fikirleri, görevleri gerçekleştirmek için ne kadar kullanışlı olduklarına göre değerlendiriyorsunuz. İnsanları bu şekilde değerlendirmek (ki bunun altında yatan son derece bencil ve seçkinci tavrı bir kenara bırakıyorum), haliyle etrafınızda bir boşluk oluşmasına neden oluyor –ki bu kendi içinde önemli olmayabilir, ne de olsa siz güçlü bir karaktersiniz– ancak asıl mesele şu ki; insanları bu şekilde değerlendirmek, muhakkak hata yapmanıza neden olacaktır.[16]

Lenin'in etrafındaki insanlara karşı olan araçsal yaklaşımı, Gorki'ye itici geliyordu. Lenin'in yakın ahbapları, onun karakterinin bu yönünü görüyor, fakat bunu farklı şekilde yorumluyorlardı. 1930'ların başında geçmişe dönüp bakan Zinovyev, Lenin'in kişisel misyonuyla ilgili bir *oşçuşçeniye*'ye, yani nerdeyse fiziksel algı sınırında güçlü bir "hisse" sahip olduğundan bahsediyordu:

> İlyiç'te "benmerkezcilik" var mıydı? Hayır.
> Diktatörlük eğilimleri var mıydı? Hayır.
> Peki, *kendisinin* seçilmiş olduğuna dair bir farkındalık (bir his) var mıydı? *Evet*, işte bu vardı! Zaten bu olmadan, Lenin Lenin olamazdı. Bu (yani tam olarak o güçlü his) olmadan, ortada *vojd* diye bir şey olmazdı.

16. Alıntılayan O. V. Şçelokov, *Mirovaya sotsial-demokratiya: teoriya, istoriya i sovremennost* (Moskova, 2006), s. 247 (Gorki'nin mektubu ilk kez 1994'te yayımlandı). Lenin parti liderliğinden, Gorki'nin kendisinin bir aziz olduğuna dair 1920 yılına ait beyanını sansürlemesini istemiştir (Chris Read, *Lenin*, Londra, 2005, s. 260).

> Eskiden (V.İ. hâlâ tanınmak için mücadele verirken), birilerinin onunla olan kişisel (yahut "kişisel" değil de, daha ziyade siyasî ve teorik diyelim) ilişkisi, onun için bir ölçüt, bir şeylerin ölçüsüydü. Fakat bunu kötü bir şey olarak yorumlayamayız.[17]

Lenin'e karşı duyulan ve Bolşevik devrimi öncesinde dahi var olan bu tapınırcasına hayranlık, onu çok yakından tanıyan Nikolay Buharin'in 1917 yılında kaleme aldığı Lenin tasvirinde de karşımıza çıkar. Buharin gibi takipçileri için Lenin'in kendisi, ilham alan ve ilham veren liderin somutlaşmış halidir:

> Rus proletaryası ve enternasyonal proletarya kendilerine Lenin'in şahsında kıymetli bir *vojd* bulmuşlardır. Emektar bir devrimci olan Lenin, çıktığı devrim yolunda, kasap III. Aleksandr tarafından asılan öz ağabeyinin kanıyla vaftiz edildi. Zalimlere karşı duyduğu nefret, ruhunun en derinlerine işledi. Lenin'in son derece analitik bir zekâsı vardır, fakat bir yandan da çelik gibi bir iradeye sahiptir ve her zaman doğru bildiği yoldan ilerler. "Akıntıya karşı" tek başına yüzmek zorunda kaldığında da, kendi halkıyla birlikte çalışması gerektiğinde de, aynı sağlam duruşu benimser. Devrim onun ruhundadır. O, sonuna dek kendi mantığının peşinden giden, her türlü gönülsüzlüğü ve sonuç odaklılığın reddini acımasızca cezalandıran gerçek bir devrim *vojd*'udur.[18]

17. Yayımlanmayan kısa notlar ilk kez İzvestiya *TSK KPSS*'de yayınlandı, 1989, Sayı 7, s. 171.

18. Nikolay Buharin, *Ot kruşeniya tsarizma do padeniya burjuazii* [1917], (Harkov, 1925), s. 60.

Lenin'in hafızalara kazınmış olan duruşu, 1919.

Lenin'e karşı gerek dostça gerek düşmanca duygular besleyen insanların tanıklıklarına başvurduk, fakat bir konu gizemini korumayı her zaman sürdürecek: Lenin'in kendine has gülüşü. 1919 ve 1920 yıllarında Lenin'i ziyaret edip kendisiyle mülakatlar gerçekleştirmiş olan iki İngiliz, bu gülüşü farklı şekillerde yorumlamıştır:

Arthur Ransome: "Sandalyesini bir o yana bir bu yana yatırarak bir şeylere gülüp duran bu ufak-tefek, kel kafalı, yüzü kırış kırış adam, sözünü kesip kendisinden tavsiye isteyenlere ciddî tavsiyeler vermeye her an hazır; bu tavsiyeler o denli iyi düşünülmüş ve mantıklı ki çevresindekilerce herhangi bir emirden çok daha ikna edici bulunuyor; yüzündeki kırışıklıkların her biri birer gülme kırışıklığı, endişe değil."[19]

Bertrand Russell: "Çok sevecen ve görünüşe göre oldukça basit biri, onda kibirden en ufak bir eser dahi yok... Bu denli kibirden yoksun ünlü bir şahsiyetle daha önce tanışmamıştım... Çok fazla gülüyor; ilk başta gülüşü tamamen arkadaşça ve neşeli gibi görünüyordu, ama bir süre sonra bana biraz ürkütücü gelmeye başladı."[20]

Lenin ve kız kardeşi Mariya, bir toplantıya yetişmek üzere Moskova'daki bir caddede hızlı adımlarla ilerlerken, 1918; duvarda Fyodor Şalyapin'in bir resitalinin afişini görüyoruz.

19. Arthur Ransome, *Russia in 1919* (New York, 1919), s. 122 (bu mülakat, Lenin'in 1918 yılı sonları ile 1919 yılı ortalarına tekabül eden "yıldönümü" evresinde gerçekleştirilmiştir).

20. Russell, *The Theory and Practice of Bolshevism* [1920], 2. Basım (Londra, 1949), s. 33 [*Bolşevizmin Pratiği ve Teorisi*, Çev. Özgür Ulusoy, BGST Yay., 2016].

Lenin'in kariyerinin labirentlerinde yol alırken, attığı Ariadne ipiyle bizlere yol gösteren Lenin'in dul eşi Nadyejda Krupskaya'nın sözlerini yineleyerek koyalım noktayı. Krupskaya, Lenin ile 1894 yılında St. Petersburg'da tanıştı. Bize aktardığına göre Lenin kendisini tamamen "Marx'ın büyük fikri" olarak gördüğü şeye tam olarak bu kentte adadı: "işçi sınıfı yalnızca bütün emekçilerin *vojd*'u olarak zafer kazanabilir". Lenin, kendisini bir kez bu fikre adadı ve bir daha da vazgeçmedi: "bu düşünce, bu fikir, onun sonraki eylemlerine, attığı her adıma ışık tuttu."

Seçilmiş Kaynakça

Daha Kapsamlı Bir Okuma İçin Öneriler:

Alexinsky, Gregor, *Modern Russia* (Londra, 1913)

Chamberlin, W. H., *The Russian Revolution, 1917-1921* [1935] (New York, 1965). 2 Cilt

Clark, Katerina, *The Soviet Novel: History as Ritual* (Bloomington, Indiana, 2000)

Donald, Moira, *Marxism and Revolution: Karl Kautsky and the Russian Marxists, 1900-1924* (New Haven, Connecticut, 1993)

Elwood, Carter, İnessa *Armand: Revolutionary and Feminist* (Cambridge, 1992)

—, *Roman Malinovsky: A Life without a Cause* (Newtonville, Massachusetts, 1977)

—, 'What Lenin Ate', *Revolutionary Russia*, XX/2 (Aralık 2007), s. 137-49

Gankin, Olga Hess ve H. H. Fisher, *The Bolsheviks and the World War: The Origin of the Third International* (Stanford, Kaliforniya, 1940)

Hillquit, Morris, *From Marx to Lenin* (New York, 1921)

Kamenev, Lev, 'The Literary Legacy and Collected Works of Ilyitch', Marxists Internet Archive sitesinden erişilebilir: www.marxists.org/archive/kamenev/19xx/x01/x01.htm (b.t.)

Kanatchikov, Semën, *A Radical Worker in Tsarist Russia: The Autobiography of Semën Ivanovich Kanatchikov*, der. Reginald Zelnik (Stanford, Kaliforniya, 1986)

Kautsky, Karl, *The Dictatorship of the Proletariat* [1918] (Ann Arbor, Michigan, 1964) [*Proleterya Diktatörlüğü*, Çev. Mehmet Karaoğlu, Yazılama Yay., 2008]

—, *Road to Power*, Çev. Raymond Meyer (Atlantic Highlands, New Jersey, 1996) [İktidara Giden Yol, Çev. Özlem Altıok, Yazılama Yay., 2015].

Krupskaya, Nadejda, *Reminiscences of Lenin* [1930] (New York, 1960) [*Lenin'den Anılar*, Çev. İsmail Yarkm, Saliha Nazlı Kaya, İnter Yay., 1995]

Larsson, Reidar, *Theories of Revolution: From Marx to the First Russian Revolution* (Stockholm, 1970)

Lenin, V. I., *The Lenin Anthology*, der. Robert Tucker (New York, 1974)

—, *Lenin's Final Fight: Speeches and Writings, 1922-23* (New York, 1995) [*Lenin'in Son Kavgası: Konuşmalar ve Yazılar 1922-23*, Çev. Meral Delikara Topçu, Öteki Yay, 1999]

—, *Revolution at the Gates: A Selection of Writings from February to October 1917*, der. Slavoj Zizek (Londra, 2002) [*Lenin Üzerine*, Çev. Nilgün Aras, Encore Yay., 2004]

—, *Revolution, Democracy, Socialism*, der. Paul Le Blanc (Londra, 2008) [*Seçme Yazılar: Devrim, Demokrasi, Sosyalizm*, Çev. Sungur Savran, Yordam Yay., 2011]

Lih, Lars T., 'How a Founding Document was Found, or One Hundred Years of Lenin's *What Is to be Done?*', *Kritika IV*/1 (Kış 2003), s. 1-45

—, 'Lenin and Kautsky, The Final Chapter', *International Socialist Review*, 59 (Mayıs-Haziran 2008), buradan erişilebilir: www.isreview.org/issues/59/feat-lenin.shtml (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2010)

—, 'Lenin and the Great Awakening', *Lenin Reloaded: Toward a Politics of Truth* içinde, der. Sebastian Budgen, Stathis Kouvelakis ve Slavoj Zizek (Durham, North Carolina, 2007) ["Lenin ve Büyük Uyanış", *Yeniden Lenin: Bir Hakikat Siyasetine Doğru* içinde, Çev. Cumhur Atay, Otonom Yay., 2011]

—, *Lenin Rediscovered: 'What Is to Be Done?' in Context* (Haymarket, 2008)

—, 'Lenin's Aggressive Unoriginality, 1914-1916', *Socialist Studies: The Journal of the Society for Socialist Studies*, c/2 (Güz 2009), s. 90-112

—, 'Political Testament of Lenin and Bukharin and the Meaning of Nep', *Slavic Review*, l/2 (Yaz 1991), s. 241-52

—, 'Zinoviev: Populist Leninist', *The NEP Era: Soviet Russia, 1921-1928*, ii (2008), s. 1-23

Lincoln, Bruce W., *Passage through Armageddon: The Russians in War and Revolution, 1914-1918* (New York, 1986)

—, *Red Victory: A History of the Russian Civil War* (New York, 1989)

Mandel, David, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Regime: From the February Revolution to the July Days, 1917* (Londra 1983)

—, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power: From the July Days, 1917 to July 1918* (Londra, 1984)

Milyukov, Pavel, *Russia and its Crisis* [1905] (Londra, 1962)

Naimark, Norman, *Terrorists and Social Democrats: The Russian Revolutionary Movement under Alexander III* (Cambridge, Massachusetts, 1982)

Nation, R. Craig, *War on War: Lenin, the Zimmerwald Left, and the Origins of Communist Internationalism* (Durham, North Carolina, 1989)

Olgin, Moissaye J., *The Soul of the Russian Revolution* (New York, 1917)

Pasternak, Boris, *Dr Zhivago* (Londra, 1958) [*Doktor Jivago*, Çev. Hülya Arslan, YKY, 2015]

Pasvolsky, Leo, *The Economics of Communism* (New York, 1921)

Pearson, Michael, *The Sealed Train* (New York, 1975)

Piatnizki, O., *Memoirs of a Bolshevik* (New York, b.t.) [*Bir Bolşeviğin Anıları*, Çev. Tuncay Gökmen mahlasıyla Tezer Özlü, Oda Yay., 1978]

Pomper, Phillip, *Lenin's Older Brother: The Origins of the October Revolution* (New York, 2010)

Rabinowitch, Alexander, *The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd* (Chicago, 2004) [*Bolşevikler İktidara Geliyor: Petrograd'da 1917 Devrimi*, Çev. Levent Konyar, Yordam Yay., 2010]

—, *The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd* (Bloomington, Indiana, 2007) [*Bolşevikler İktidarda: Petrograd'da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı*, Çev. Nihan Elmas, Hakkı Başgüney, Can Saday, Yordam Yay., 2016]

Ransome, Arthur, *The Crisis in Russia* (New York, 1921)

—, *Russia in 1919* (New York, 1919)

Read, Chris, *Lenin* (Londra, 2005)

Riddell, John, der., *Founding the Communist International:Proceedings and Documents of the First Congress: March 1919* (New York, 1987)

—, der., *Lenin's Struggle for a Revolutionary International: Documents: 1907-1916, The Preparatory Years* (New York, 1984).

—, der., *Workers of the World and Oppressed Peoples, Unite!: Proceedings and Documents of the Second Congress*, 1920 (New York, 1991)

Russell, Bertrand, *The Theory and Practice of Bolshevism* [1920] (2. Basım, Londra, 1949) [*Bolşevizmin Pratiği ve Teorisi*, Çev. Özgür Ulusoy, BGST Yay., 2016]

Sholohov, Mihail, *Quiet Flows the Don*, çeviren Robert Daglish, gözden geçiren ve düzenleyen Brian Murphy (Londra, 1996) [M. Şolohov, *Ve Durgun Akardı Don*, Çev. Tektaş Ağaoğlu, Evrensel Basım Yay., 2001]

Steinberg, John W. v.d., der, *The Russo-Japanese War in Global Perspective: World War Zero* (Leiden, 2005), 2 cilt

Sukhanov, Nikolay, *The Russian Revolution of 1917* [1922-3] (Oxford, 1955)

Tucker, Robert, *Political Culture and Leadership in Soviet Russia: From Lenin to Gorbachev* (New York: 1987)

Turton, Katy, *Forgotten Lives: The Role of Lenin's Sisters in the Russian Revolution, 1864-1937* (Basingstoke, 2007)

Vihavainen, Timo, *The Inner Adversary: The Struggle against Philistinism as the Moral Mission of the Russian Intelligentsia* (Washington, DC, 2006)

von Laue, Theodore, *Why Lenin? Why Stalin? A Reappraisal of the Russian Revolution, 1900-1930* (Philadelphia, Pennsylvania, 1964)

Wade, Rex, *The Russian Revolution 1917* (Cambridge, 2000)

Walling, William English, *Russia's Message: The True World Import of the Revolution* (New York, 1908)

—, *Sovietism: The ABC of Russian Bolshevism – According to the Bolshevists* (New York, 1920)

Weber, Hermann ve Gerda Weber, *Lenin: Life and Works* (Londra, 1980)

Zinovyev, Grigori, *History of the Bolshevik Party* [1923] (Londra, 1973) [*Rusya Komünist Partisi Tarihi*, Çev. Barış Zeren, Mızrak Yay., 2012].

Filmografi (her birinin DVD'si mevcuttur):

Ana, yön. Vsevolod Pudovkin (1926)
Asya Üzerinde Fırtına, yön. Vsevolod Pudovkin (1928)
Doktor Jivago, yön. Aleksandr Piroşkin (2005) (Rus TV Dizisi)
Dünyayı Sarsan On Gün, yön. Sergey Ayzenştayn (1927)
Grev, yön. Sergey Ayzenştayn (1924)
Lenin İçin Üç Şarkı, yön. Dziga Vertov (1934)
St. Petersburg'un Sonu, yön. Vsevolod Pudovkin (1927)
Ve Durdun Akardı Don, yön. Sergey Gerasimov (1957)

Yakın tarihin en tartışmalı ve hakkında en çok yazılıp çizilmiş siyasi figürlerinden biri üzerine kaleme alınmış bu biyografik deneme, okuru Lenin'in hayatını ve siyasi stratejisini yeni bir ışık altında değerlendirmeye davet ediyor. Yazarının kendi ifadesiyle, kanlı canlı bir insan olan Vladimir İlyiç Ulyanov ile onun kamusal personası N. Lenin arasındaki ilişkiyi, bir başka deyişle özel yaşamı ve siyasi stratejisi arasındaki bağlantıyı gözler önüne sermeye çalışıyor. Ve bunu yaparken gerek Soğuk Savaş döneminde bilhassa Batı'da üretilen önyargılar ve ideolojik kaygılarla malul Lenin literatürüne, gerekse 1980'lerde açılan Sovyet arşivleri temel alınarak tek taraflı bir biçimde kaleme alınmış ve daha ziyade Lenin'in özel yaşamının mahrem yönlerine odaklanan spekülatif çalışmalara bir alternatif olma iddiasında.

Lenin'in yaklaşık otuz yıllık devrimci kariyerinin izini süren Lars T. Lih, onu işçi sınıfının devrimci potansiyelinden şüphe duyan, pragmatik bir karamsar olarak resmeden standart "ders kitabı" yorumunun aksine, son derece romantik, tutkulu ve iyimser bir Lenin portresiyle çıkıyor karşımıza. Analizinin temel izleğini ise, Lenin'in ömürlük siyasi projesi olarak adlandırdığı "kahramanca sınıf liderliği", yani Rus proletaryasının, çoğunluğu köylülerden oluşan Rus halkına liderlik etmesi fikri teşkil ediyor. Konjonktürel şartlara göre yıllar içerisinde birtakım değişikliklere uğrasa da özünü ve tematik bütünlüğünü muhafaza eden bu strateji, Lenin'i hem Rus siyasi tarihi hem de enternasyonal sosyalist hareket içerisinde hak ettiği bağlama oturtmamıza da olanak tanıyor.

Lih'e göre, bu tarihi şahsiyeti bütün yönleriyle anlayabilmemizin yolu, onun bu ilham verici siyasi stratejiye duyduğu, kökenleri büyük oranda ailevi geçmişine ve kişisel deneyimlerine uzanan derin duygusal bağı idrak etmekten geçiyor...

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-205-8
9 786053 142058

20 ₺